

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Οργάνωση και Διοίκηση της Εκπαίδευσης – Εκπαιδευτική Ηγεσία

Διπλωματική εργασία :

Η συμβολή των εκπαιδευτικών στην πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού

Της Σταυρούλας Ζβε

Επιβλέπων καθηγητής : Μπράτισης Θαρρενός, αναπληρωτής καθηγητής

Εξεταστές: 1. Ιορδανίδης Γεώργιος

2. Ρετάλη Καρολίνα

Φλώρινα, 30/09/2021

*Στον Θεωρή,
τον Δημοσθένη, τον Θεοφάνη,
τον Αλέξανδρο και τον Αχιλλέα*

Ευχαριστίες

Θα ήθελα πρώτιστα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντά μου καθηγητή Θαρρενό Μπράτιση, καθώς και τον καθηγητή Ιορδανίδη Γεώργιο για την πολύτιμη βοήθεια τους και την εμπιστοσύνη που μου έδειξαν έτσι ώστε να ολοκληρώσω τη διπλωματική μου εργασία. Θα ήθελα επίσης να ευχαριστήσω όλους τους εκπαιδευτικούς που με προθυμία και διάθεση να καταθέσουν τις απόψεις τους για το φαινόμενο του κυβερνοεκφοβισμού μου παραχώρησαν τις σχετικές συνεντεύξεις. Τέλος δεν θα ήθελα να παραλείψω ένα μεγάλο ευχαριστώ και στους γονείς μου που με τη στήριξη, την υπομονή και την ενθάρρυνσή τους με βοήθησαν να φτάσω στο τέλος της εργασίας μου.

Πνευματικά δικαιώματα

Copyright © Σταυρούλα Ζβε, 2021

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν στη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα. Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν τον συγγραφέα και μόνο.

Υπεύθυνη Δήλωση

Όνοματεπώνυμο: Σταυρούλα Ζβε

A.E.M.:

Ηλεκτρονική διεύθυνση: stavroulazve@yahoo.gr

Έτος εισαγωγής: 2019

Τίτλος διπλωματικής εργασίας: Η συμβολή των εκπαιδευτικών στην πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού

Δηλώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα εργασία δεν αποτελεί προϊόν λογοκλοπής, είναι προϊόν αυστηρά προσωπικής εργασίας, η βιβλιογραφία και οι πηγές που έχω χρησιμοποιήσει, έχουν δηλωθεί κατάλληλα με παραπομπές και αναφορές. Τα σημεία όπου έχω χρησιμοποιήσει ιδέες, κείμενο ή/και πηγές άλλων συγγραφέων, αναφέρονται ευδιάκριτα στο κείμενο με την κατάλληλη παραπομπή και η σχετική αναφορά περιλαμβάνεται στο τμήμα των βιβλιογραφικών αναφορών με πλήρη περιγραφή. Επισημαίνεται πως η συγκεκριμένη επιλογή βοηθά στον περιορισμό της λογοκλοπής διασφαλίζοντας έτσι το/τη συγγραφέα.

Ημερομηνία 30 – 09 - 2021

Η δηλούσα

Σταυρούλα Ζβε

Πίνακας Περιεχομένων

Ευχαριστίες.....	3
Πνευματικά δικαιώματα.....	4
Υπεύθυνη Δήλωση.....	5
Πίνακας Περιεχομένων.....	6
Περίληψη.....	12
Abstract.....	13
Εισαγωγή.....	14
Α΄ ΜΕΡΟΣ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ.....	16
1^ο Κεφάλαιο.....	16
Ο κυβερνοεκφοβισμός.....	16
1.1 Ορισμός.....	16
1.2 Μέσα κυβερνοεκφοβισμού.....	18
1.3 Μορφές κυβερνοεκφοβισμού.....	20
2ο Κεφάλαιο.....	24
Οι εμπλεκόμενοι στον κυβερνοεκφοβισμό.....	24
2.1 Οι θύτες και τα αίτια του κυβερνοεκφοβισμού.....	24

2.2 Τα θύματα και οι συνέπειες του κυβερνοεκφοβισμού.....29

2.3 Οι παρευρισκόμενοι και ο ρόλος τους.....32

3^ο Κεφάλαιο.....37

Πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού σε επίπεδο σχολείου.....37

3.1 Πρακτικές της σχολικής διοίκησης για την πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού.....37

3.1 Διαμόρφωση θετικού σχολικού κλίματος.....39

3.2 Ενημέρωση, ευαισθητοποίηση και εκπαίδευση εκπαιδευτικών και γονέων.....40

4^ο Κεφάλαιο.....45

Πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού σε επίπεδο τάξης.....45

4.1 Η συμβολή του εκπαιδευτικού 45

4.2 Ενημέρωση και πρακτικές πρόληψης και αντιμετώπισης.....46

4.3 Βελτίωση των διαπροσωπικών σχέσεων των μαθητών.....49

4.4 Διδασκαλία στρατηγικών επίλυσης κοινωνικών προβλημάτων.....50

4.5 Αύξηση της αυτοεκτίμησης και της αυτό-αποτελεσματικότητας 50

4.6 Αύξηση της ενσυναίσθησης και μείωση της ηθικής αποδέσμευσης.....52

4.7 Συνεργασία και επικοινωνία με γονείς.....53

Β΄ ΜΕΡΟΣ: ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ.....	55
5^ο Κεφάλαιο.....	55
Μεθοδολογία.....	55
5.1 Σκοπός και ερωτήματα της έρευνας.....	55
5.2 Ποιοτική έρευνα.....	55
5.3 Η συνέντευξη.....	57
5.4 Οι συμμετέχοντες στην έρευνα.....	59
5.5 Ανάλυση δεδομένων.....	59
6^ο Κεφάλαιο.....	60
Παρουσίαση αποτελεσμάτων.....	60
6.1 Προσδιορισμός του κυβερνοεκφοβισμού.....	60
6.1.1 Ορισμός του όρου «κυβερνοεκφοβισμός».....	64
6.1.2 Προσδιορισμός των εμπλεκόμενων σε περιστατικά κυβερνοεκφοβισμού.....	65
6.1.3 Τα τεχνολογικά μέσα εκδήλωσης του κυβερνοεκφοβισμού.....	65
6.1.4 Οι μορφές εκδήλωσης του κυβερνοεκφοβισμού.....	66
6.1.5 Οι διαφορές μεταξύ κυβερνοεκφοβισμού και εκφοβισμού πρόσωπο με πρόσωπο.....	67

6.2 Παράγοντες που συντελούν στην εμφάνιση του κυβερνοεκφοβισμού.....69

6.2.1 Προσδιορισμός των ψυχοκοινωνικών χαρακτηριστικών του θύτη.....74

6.2.2 Οι εξωτερικοί παράγοντες που συντελούν στην εμφάνιση του κυβερνοεκφοβισμού 75

6.2.3 Οι λόγοι της ουδέτερης στάσης των παρευρισκομένων σε περιστατικά κυβερνοεκφοβισμού.....77

6.2.4 Οι λόγοι ενίσχυσης της θέσης του θύτη από τους παρευρισκόμενους.....78

6.2.5 Οι λόγοι υποστήριξης του θύματος από τους παρευρισκόμενους.....79

6.2.6 Τα ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά του ατόμου που μπορεί να το οδηγήσουν στη θυματοποίηση.....80

6.3 Οι συνέπειες του κυβερνοεκφοβισμού.....81

6.3.1 Οι ψυχοσωματικές επιπτώσεις του κυβερνοεκφοβισμού στα θύματα...83

6.3.2 Οι πράξεις στις οποίες μπορεί να προβούν τα θύματα του κυβερνοεκφοβισμού.....84

6.4 Η συμβολή της διοίκησης του σχολείου στην πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού.....86

6.4.1 Οι πρακτικές της σχολικής διοίκησης για την πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού.....89

6.4.2 Ο ρόλος του σχολικού κλίματος στην πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού.....91

6.4.3 Η συμβολή της ενημέρωσης και εκπαίδευσης γονέων και εκπαιδευτικών στην πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού.....	92
6.5 Η συμβολή των εκπαιδευτικών στην πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού.....	93
6.5.1 Οι τρόποι ενημέρωσης των μαθητών από τους εκπαιδευτικούς για τον κυβερνοεκφοβισμό.....	97
6.5.2 Οι προτάσεις των εκπαιδευτικών πρακτικών πρόληψης και αντιμετώπισης του κυβερνοεκφοβισμού στους μαθητές.....	98
6.5.3 Οι κοινωνικές και συναισθηματικές δεξιότητες που μπορεί να ενισχύσει ο εκπαιδευτικός στους μαθητές για την πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού.....	99
6.5.4 Οι τρόποι καλλιέργειας των κοινωνικών και συναισθηματικών δεξιοτήτων των μαθητών από τους εκπαιδευτικούς.....	100
7° Κεφάλαιο.....	102
Συζήτηση.....	102
Συμπεράσματα.....	109
7.1 Περιορισμοί της έρευνας - Προτάσεις για μελλοντικές μελέτες	112
Βιβλιογραφία.....	113

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α.....	129
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β.....	133
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ.....	179

Περίληψη

Η παρούσα εργασία εξετάζει τις απόψεις εκπαιδευτικών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης τεσσάρων σχολείων της Θεσσαλονίκης, σχετικά με την έννοια, τα αίτια και τις συνέπειες του κυβερνοεκφοβισμού, καθώς και τις μεθόδους πρόληψης και αντιμετώπισης του φαινομένου. Στόχος της εργασίας είναι α) να καταγραφούν οι απόψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με τη έννοια του κυβερνοεκφοβισμού, β) να εντοπιστούν οι γνώσεις τους σχετικά με τη συνέπειες του φαινομένου, γ) να καταγραφούν οι απόψεις τους για τους παράγοντες που συντελούν στην εμφάνισή του, δ) να αποτυπωθούν οι γνώσεις τους για τις συνέπειές του, ε) να καταγραφούν οι απόψεις τους για τη συμβολή της διοίκησης του σχολείου στην πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού και στ) να αποτυπωθούν οι προτάσεις τους για τη συμβολή των ιδίων στην πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου.

Οι στόχοι που αναφέρθηκαν θα επιτευχθούν μέσα από την ανασκόπηση της υπάρχουσας βιβλιογραφίας και την έρευνα που διενεργήθηκε κατά το σχολικό έτος 2020-2021, στην οποία συμμετείχαν 15 εκπαιδευτικοί γυμνασίου και λυκείου μέσα από ημι-δομημένες συνεντεύξεις που αναλύθηκαν ποιοτικά. Τα αποτελέσματα της έρευνας φανέρωσαν ευρεία γνώση από μέρος των εκπαιδευτικών των ποικίλων μορφών μέσα από τις οποίες εκδηλώνεται ο κυβερνοεκφοβισμός, των παραγόντων που συντελούν στην εμφάνιση του, καθώς και των ψυχοκοινωνικών χαρακτηριστικών των συμμετεχόντων στο φαινόμενο (θύτη -θύμα- παρευρισκόμενοι). Σημαντικό εύρημα είναι ότι οι περισσότεροι έκριναν αναγκαία την σύμπραξη εκπαιδευτικών, μαθητών, γονέων και διοίκησης του σχολείου για την καταπολέμηση του νοσηρού αυτού φαινομένου, καθώς και το ότι πρώτιστο μέλημα του εκπαιδευτικού για τον παραπάνω σκοπό είναι η ενίσχυση της ενσυναίσθησης των μαθητών και της ικανότητάς τους για συνεργασία.

Λέξεις-κλειδιά: κυβερνοεκφοβισμός, θύτης, θύμα, παρευρισκόμενοι, συμβολή εκπαιδευτικών, ενσυναίσθηση, συνεργατικότητα.

Abstract

This paper examines the views of secondary school teachers in four schools in Thessaloniki, on the concept, causes and consequences of cyberbullying, as well as methods to prevent and deal with the phenomenon. The aim of the paper is a) to record the views of teachers on the concept of cyberbullying, b) to identify their knowledge about the consequences of the phenomenon, c) to record their views on the factors that contribute to its occurrence, d) to record their knowledge of its consequences, e) to record their views on the contribution of the school administration in the prevention and treatment of cyberbullying and f) to record their suggestions for their own contribution to the prevention and treatment of the phenomenon

The mentioned objectives will be achieved through the review of the existing literature and the survey conducted during the school year 2020-2021, in which 15 high school and lyceum teachers participated through semi-structured interviews that were analyzed qualitatively. The results of the research showed a wide knowledge by the teachers of the various forms through which cyberbullying is manifested, the factors that contribute to its occurrence, as well as the psychosocial characteristics of the participants in the phenomenon (perpetrator-victim-bystanders). An important finding is that most considered it necessary the cooperation of teachers, students, parents and school administration to combat this morbid phenomenon, and that the primary concern of the teacher for the above purpose is to strengthen students' empathy and their ability for cooperation.

Keywords: cyberbullying, perpetrator, victim, bystanders, teacher contribution, empathy, collaboration

Εισαγωγή

Νέες τεχνολογίες έχουν διεισδύσει στη καθημερινή ζωή. Ο γοργός ρυθμός ανάπτυξης της τεχνολογίας της πληροφορίας και των επικοινωνιών προσφέρει μία ποικιλία ηλεκτρονικών συσκευών, όπως προσωπικούς υπολογιστές και κινητά τηλέφωνα που είναι πλέον σε καθολική σχεδόν χρήση στη κοινωνία μας. Το διαδίκτυο παρέχει τη δυνατότητα πραγμάτωσης ενός ευρέως φάσματος εργασιών. Η συντριπτική πλειοψηφία των μαθητών αντιμετωπίζει την τεχνολογική αυτή εξέλιξη ως κάτι απαραίτητο για τη σχέση με τους συνομήλικους. Η απεριόριστη όμως δυνατότητα για περιήγηση στο διαδίκτυο πέρα από τη θετική της συμβολή έχει και αρνητικές επιπτώσεις. Μία από αυτές είναι το φαινόμενο του κυβερνοεκφοβισμού που υποστασιοποιείται με την κατάχρηση της σημερινής πολυπλοκότητας των συναλλαγών και της αλληλεπίδρασης των ατόμων.

Ο κυβερνοεκφοβισμός σε όλο τον κόσμο είναι διαδεδομένος μεταξύ των μαθητών και θεωρείται ένα παραδοσιακό σχολικό πρόβλημα που είναι μεν το πιο πιθανόν να ξεκινάει στο σχολείο αλλά αναπτύσσεται δραστικά και εκτός σχολικού περιβάλλοντος. Οι ελάχιστοι χωροχρονικοί περιορισμοί μέσα στους οποίους μπορεί να λάβει χώρα, η δυνατότητα ανωνυμίας που παρέχει το διαδίκτυο, το απεριόριστο κοινό που μπορεί να γίνει μάρτυρας του φαινομένου και η απουσία της απόλυτης διαγραφής των πληροφοριών από το διαδίκτυο καθιστούν τον κυβερνοεκφοβισμό ένα νοσηρό φαινόμενο μεγάλης οξύτητας.

Οι επιπτώσεις του είναι πολλές και σοβαρές καθώς καθίσταται άκρως επιζήμιος για τη ψυχική και σωματική υγεία ενός ατόμου αφού δρα μεταξύ των άλλων και ενάντια στην ψυχοκοινωνική του ευημερία.

Απαραίτητη κρίνεται η χάραξη μιας ισχυρής πολιτικής στα σχολεία κατά του κυβερνοεκφοβισμού που θα ενθαρρύνει τις προτεινόμενες πρακτικές αντιμετώπισης και θα ευαισθητοποιήσει όλη τη σχολική κοινότητα για την ανάληψη δράσης εντός και εκτός σχολείου. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο η συμβολή του εκπαιδευτικού κρίνεται απαραίτητη καθώς βρίσκεται στην πρώτη γραμμή μάχης κατά του νοσηρού αυτού φαινομένου. Ο ρόλος του ως προς την πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου είναι μεγάλος καθώς καλείται να ενημερώσει και να ευαισθητοποιήσει τους μαθητές, να τους εξοπλίσει με τα απαραίτητα στοιχεία για ασφαλή και υπεύθυνη χρήση του διαδικτύου, να σταθεί δίπλα τους συνοδοιπόρος και σύμβουλος εντός και εκτός

σχολείου και να τους διδάξει στρατηγικές αντιμετώπισης κερδίζοντας την εμπιστοσύνη τους.

Α΄ ΜΕΡΟΣ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

1^ο Κεφάλαιο

Ο κυβερνοεκφοβισμός

1.1 Ορισμός

Ο όρος «κυβερνοεκφοβισμός» (cyberbullying) απαντάται στη βιβλιογραφία και ως «ηλεκτρονικός εκφοβισμός», «διαδικτυακός εκφοβισμός» ή «τεχνολογικός εκφοβισμός» (Αντωνιάδου & Κόκκινος, 2013· Γρηγοράκη, Περάκη & Πολίτη, 2014· Πανσεληνάς, Αγγελιδάκης, Γαλανάκη & Πρεβελιανάκη, 2014). Η ετοιμολογία της λέξης «κυβερνοεκφοβισμός» προέρχεται από τη σύνθεση του προθέματος κυβερνο- (cyber-) που αναφέρεται στην τεχνολογία των ηλεκτρονικών υπολογιστών και των τηλεπικοινωνιών (Μπίκος, 2012) και το ουσιαστικό «εκφοβισμός» που ορίζεται ως «η ενέργεια του εκφοβίζω» δηλαδή, «κάνω κάποιον να νιώσει φόβο, συνήθως προβάλλοντας επικείμενο κακό ή απειλώντας τον, και για να μπορέσω να του επιβάλω τη θέλησή μου» (Λεξικό της κοινής νεοελληνικής, 1998, σ. 443). Ο εκφοβισμός αποτελεί ένα παγκόσμιο και διαχρονικό φαινόμενο βίας που υφίσταται σε διάφορους κοινωνικούς χώρους ένας από τους οποίους είναι και το σχολείο (Σιώμος, 2013). Σύμφωνα με τον Olweus (1993), (στο Μασσαρά, Δαβράζος, Διαμαντοπούλου & Αμπλά, 2015, σ.728), που πρώτος ασχολήθηκε συστηματικά με τη μελέτη του σχολικού εκφοβισμού τη δεκαετία του '70, «Εκφοβισμός ή θυματοποίηση είναι οι αρνητικές ενέργειες, που επιβάλλονται σκόπιμα και κατ' επανάληψη σε ένα πρόσωπο από ένα ή περισσότερα άλλα πρόσωπα, στις οποίες υπάρχει δυσαναλογία στη δύναμη μεταξύ των προσώπων που σχετίζονται, έτσι ώστε το "θύμα" να έχει δυσκολία να υπερασπίσει τον εαυτό του ενάντια στο "θύτη" ή στους "θύτες"».

Για τον κυβερνοεκφοβισμό έχει διατυπωθεί πλήθος διαφορετικών ορισμών (Dalla Pozza, Di Pietro, Morel & Psaila, 2016· Richardson, Milovidov & Blamire, 2017). Πρώτος ο Καναδός Bill Belsey (Campbell, 2005· Γρηγοράκη και συν., 2014), δημιουργός των ιστοσελίδων <http://www.bullying.org> και <http://www.cyberbullying.org> (Makri-Botsari & Karagianni, 2014), όρισε τον κυβερνοεκφοβισμό ως εξής: «ο κυβερνοεκφοβισμός περιλαμβάνει τη χρήση

τεχνολογιών πληροφοριών και επικοινωνιών για την υποστήριξη εσκεμμένης, επαναλαμβανόμενης και εχθρικής συμπεριφοράς από ένα άτομο ή μια ομάδα, που προορίζεται να βλάψει άλλους.» (Belsey, 2019). Σε μεταγενέστερο χρόνο, ο Smith et al. (2008), λαμβάνοντας υπόψη τον παραδοσιακό εκφοβισμό και την δυνητική ανισορροπία ισχύος μεταξύ θύτη και θύματος (Corcoran, Mc Guckin & Prentice, 2015) όρισαν τον κυβερνοεκφοβισμό ως «μία πράξη επιθετική και εσκεμμένη, που πραγματοποιείται από ένα άτομο ή μια ομάδα ατόμων, επανειλημμένα και σε βάθος χρόνου, με τη χρήση ηλεκτρονικών μέσων επικοινωνίας, εναντίον ενός θύματος που δεν μπορεί εύκολα να υπερασπιστεί τον εαυτό του» (p. 376). Ο Tokunaga αναλύοντας και αξιοποιώντας τους υπάρχοντες ορισμούς και ενώνοντας όλες τις πτυχές που οι περισσότεροι ερευνητές θεωρούν σημαντικές για την έννοια του κυβερνοεκφοβισμού, διατύπωσε έναν ορισμό που από κάποιους θεωρείται ο πιο περιεκτικός (Purdy & Mc Guckin, 2015· Tsitsika et al., 2013). Σύμφωνα με τον Tokunaga (2010), «ο κυβερνοεκφοβισμός είναι οποιαδήποτε συμπεριφορά που εκτελείται μέσω ηλεκτρονικών ή ψηφιακών μέσων από άτομα ή ομάδες που επικοινωνούν επανειλημμένα εχθρικά ή επιθετικά μηνύματα που προορίζονται να προκαλέσουν βλάβη ή δυσφορία σε άλλους» (p. 278).

Πολλοί μελετητές (Dalla Pozza et al., 2016· Kowalski, Giumetti, Schroeder & Lattanner, 2014· Sabella, Patchin & Hinduja, 2013· Slonje, Smith & Frisé, 2013) συμφωνούν με τον ορισμό του Smith et al. (2008). Στη επιστημονική κοινότητα υπάρχει σύγκλιση απόψεων όσον αφορά στα στοιχεία που χαρακτηρίζουν το φαινόμενο. Αυτά είναι η χρήση ηλεκτρονικών ή ψηφιακών μέσων, η εσκεμμένη βλάβη του θύματος από την πλευρά του δράστη και η ανισορροπία των δυνάμεών τους. Παρ' όλο που μπορεί αμφότερα τα μέρη να έχουν προηγμένες δεξιότητες ΤΠΕ, η προλεχθείσα ανισορροπία των δυνάμεών τους υφίσταται, αφού ο δράστης βρίσκεται από ψυχολογική άποψη σε κυρίαρχη θέση. Στην έννοια της επανάληψης εμπίπτει ακόμη και μια μόνον κοινοποίηση σε εικονικό περιβάλλον και ευρύ κοινό ενός επιβλαβούς περιεχομένου, αφού το επιβλαβές αυτό περιεχόμενο μπορεί να αναδημοσιευτεί ή να κοινοποιηθεί προκαλώντας σημαντική βλάβη στο θύμα. Έτσι η βλάβη υφίσταται χωρίς να χρειάζεται η επανάληψη της πράξης σε βάθος χρόνου. Στοιχεία επίσης που χαρακτηρίζουν το φαινόμενο είναι η ανωνυμία, η έλλειψη υπευθυνότητας και η δημοσιότητα που αναφέρονται αντίστοιχα στη δυνατότητα ανωνυμίας του δράστη, στην έλλειψη υπευθυνότητας για τις πράξεις του και στην

προσβασιμότητα πολλών στο επιβλαβές περιεχόμενο, γεγονός που με τη σειρά του αυξάνει έτι περαιτέρω και μάλιστα εκθετικά το εύρος του κοινού (Dalla Pozza et al., 2016).

Παρά τη συμφωνία των μελετητών σχετικά με τα χαρακτηριστικά του κυβερνοεκφοβισμού, που επισημάνθηκαν παραπάνω (Dalla Pozza et al., 2016) οι ορισμοί που έχουν διατυπωθεί εμπίπτουν σε δύο κατηγορίες. Για μερικούς ερευνητές ο κυβερνοεκφοβισμός θεωρείται η τεχνολογική επέκταση και η νέα μορφή του παραδοσιακού εκφοβισμού στον εικονικό κόσμο, όπως τον όρισε ο Olweus (Coelho, & Sousa, 2020· Dalla Pozza et al., 2016· Myers & Cowie, 2019· Olweus, 2012· Σιώμος, 2013), λόγω των κοινών χαρακτηριστικών που παρουσιάζουν τα δύο φαινόμενα, όπως η ανισορροπία δύναμης μεταξύ θύτη και θύματος και η σκοπιμότητα και επανάληψη της βίαιης συμπεριφοράς (Ortega-Barón, Buelga, Ayllón, Martínez-Ferrer, & Cava, 2019). Για άλλους ερευνητές αποτελεί ξεχωριστό φαινόμενο (Coelho, & Sousa, 2020· Dalla Pozza et al., 2016), λόγω των διαφορών που παρουσιάζει από τον παραδοσιακό εκφοβισμό. Αυτές είναι οι ελάχιστοι χωροχρονικοί περιορισμοί μέσα στους οποίους μπορεί να λάβει χώρα το φαινόμενο, εισβάλλοντας στην ιδιωτική ζωή ενός στόχου οπουδήποτε και οποτεδήποτε, η δυνατότητα συγκάλυψης της ταυτότητας του θύτη, που με την ανωνυμία του συμβάλλει στην αύξηση της ανασφάλειας του θύματος και η δυνατότητα διαμοίρασης σε ένα απεριόριστο κοινό επιβλαβών μηνυμάτων, τα οποία θα μπορούσαν να γίνουν δημοφιλή επιδεινώνοντας τη δυσφορία του θύματος. Επιπλέον οι πληροφορίες είναι δυνατό να παραμείνουν στο διαδίκτυο για πάντα και τα δεδομένα να μη διαγραφούν απόλυτα. Τέλος η συναισθηματική αποστασιοποίηση, η άρση αναστολών και η έλλειψη ενοχής του «θύτη», που οφείλονται στη απουσία επαφής με το θύμα, οδηγούν σε μια επιθετικότερη και πιο επικίνδυνη παρενόχληση (Boulton, Lloyd, Down & Marx, 2012· Γρηγοράκη, 2014β· Coelho, & Sousa, 2020· Chi, Lan, Ngan & Linh, 2020· Kowalski & Limber, 2007· Myers & Cowie, 2019· Purdy & Mc Guckin, 2015).

1.2 Μέσα κυβερνοεκφοβισμού

Ο γοργός ρυθμός ανάπτυξης της τεχνολογίας της πληροφορίας και των επικοινωνιών προσφέρει μία ποικιλία ηλεκτρονικών συσκευών που μέσω του διαδικτύου δίνουν την ευχέρεια υλοποίησης του φαινομένου του

κυβερνοεκφοβισμού. Ορισμένες από αυτές είναι ο επιτραπέζιος ή φορητός ηλεκτρονικός υπολογιστής, το κινητό τηλέφωνο, η βιντεοκάμερα, η ταμπλέτα, συσκευές παιχνιδιών, (Corcoran et al., 2015· Dalla Pozza et al., 2016· Hinduja & Patchin, 2010· Tokunaga, 2010), συσκευές εικονικής πραγματικότητας (virtual reality, VR) (Schmalzried, 2017) κ.ά.

Αρχικές έρευνες του φαινομένου του κυβερνοεκφοβισμού έδειξαν ότι το συνηθέστερο μέσο εκδήλωσής του ήταν οι τηλεφωνικές κλήσεις και η αποστολή μηνυμάτων κειμένου (Dalla Pozza et al., 2016). Ωστόσο η εξέλιξη της τεχνολογίας επέτρεψε την εφαρμογή και άλλων μέσων όπως αποστολή εικόνων ή βίντεο, μηνυμάτων ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, ανταλλαγή άμεσων μηνυμάτων και μηνυμάτων πολυμέσων, χρήση εφαρμογών ανταλλαγής μηνυμάτων για smartphone, όπως Messenger, WhatsApp, Snapchat κ.ά. Σήμερα ο κυβερνοεκφοβισμός εκδηλώνεται όλο και περισσότερο μέσω ομάδων κοινωνικής δικτύωσης όπως το Facebook, Twitter, Instagram, Tumblr, κ.ά., η χρήση των οποίων δεν απαιτεί ιδιαίτερες γνώσεις ηλεκτρονικού υπολογιστή. Πραγματοποιείται σε αίθουσες συνομιλίας (chat rooms) όπου μέλη μιας ομάδας επικοινωνούν ασύγχρονα μεταξύ τους, σε ιστοσελίδες με δυσφημιστικό περιεχόμενο, με διαδικτυακά εργαλεία ψηφοφορίας και ιστότοπους τυχερών παιχνιδιών, καθώς και σε περιβάλλοντα παιχνιδιών με πολλούς χρήστες (multi user domain MUD) στο διαδίκτυο (Campbell, 2005· Corcoran et al., 2015· Γρηγοράκη και συν., 2014α· Dalla Pozza et al., 2016· Dilmac & Aydoğan, 2010· Pearce, Cross, Monks, Waters & Falconer, 2011· Machackova, Cerna, Sevcikova, Dedkova, & Daneback, 2013· Richardson et al., 2017· Slonje et al., 2013· Tokunaga, 2010).

Με την επέκταση της κοινωνικής δικτύωσης και των διαδικτυακών κοινοτήτων, οι οποίες μάλιστα συγκροτήθηκαν και σε ενώσεις άνω του ενός δισεκατομμυρίου ανθρώπων, όπως είναι οι διαδικτυακές κοινότητες παιχνιδιών όπως το World of Warcraft, το League of Legends και το Second Life, κέρδισαν εκατομμύρια χρήστες συνδυάζοντας την ψυχαγωγία με τη διαδικτυακή κοινωνικοποίηση και αλληλεπίδραση. Τα διαδικτυακά παιχνίδια για πολλούς παίκτες MMOG (massive multiplayer online games) αποτέλεσαν και αυτά ένα τρόπο εκδήλωσης του φαινομένου του κυβερνοεκφοβισμού (Schmalzried, 2017· Seixas, Morais & Fernandes, 2017).

Η ραγδαία εξέλιξη του λογισμικού και των μέσων χρήσης οδήγησε σταδιακά τα εικονικά περιβάλλοντα σε ρεαλιστικές απεικονίσεις που αγγίζουν την πραγματικότητα. Αυτός ο συνδυασμός παράλληλων εξελίξεων στην τεχνολογία έφερε μία νέα εμπειρία στους χρήστες και με την συνεπικουρία της συγχώνευσης των κοινωνικών δικτύων, των διαδικτυακών κοινοτήτων και των εικονικών περιβαλλόντων μέσω της εικονικής πραγματικότητας αποτέλεσε ακόμη ένα μέσο εκδήλωσης του κυβερνοεκφοβισμού (Schmalzried, 2017).

1.3 Μορφές κυβερνοεκφοβισμού

Η μεθοδολογία και η στρατηγική που μεταχειρίζονται τα άτομα που προβαίνουν σε κυβερνοεκφοβισμό, ο τύπος δράσης τους και το περιεχόμενό της, προκειμένου να πληγεί ο πυρήνας του θύματος και η προσωπικότητά του, προσδιορίζουν τις μορφές με τις οποίες εκδηλώνεται το φαινόμενο (Γρηγοράκη, 2014β· Slonje et al., 2013· Τσορμπατζούδης & Αγγελακόπουλος, 2012).

Με βάση τα παραπάνω η Willard (2007) διέκρινε επτά μορφές κυβερνοεκφοβισμού, που είναι ο διαδικτυακός διαπληκτισμός (flaming), η παρενόχληση (harassment), η δυσφήμιση (denigration), η πλαστοπροσωπία (impersonation), η δημοσιοποίηση προσωπικών στοιχείων και η εξαπάτηση (outing and trickery), ο αποκλεισμός (exclusion) και η κυβερνοκαταδίωξη (cyberstalking), οι οποίες περιγράφονται παρακάτω.

Ο διαδικτυακός διαπληκτισμός, γνωστός στα αγγλικά ως flaming, είναι ένας όρος που προέρχεται από τη λέξη “flame” δηλαδή φλόγα. Η φλόγα αποτελεί ένα εχθρικό, βίαιο, προκλητικό ή χυδαίο ηλεκτρονικό (email) ή άμεσο (instant) μήνυμα που εσκεμμένα αποστέλλεται από έναν χρήστη σε ένα ή περισσότερα άτομα. Μπορεί να προβάλλεται με κεφαλαία γράμματα ή να συνοδεύεται από εικόνες, ώστε να επισημανθεί το νόημά του. Ο διαδικτυακός διαπληκτισμός λαμβάνει χώρα με την αποστολή των εν λόγω μηνυμάτων που σκοπό έχουν την πρόκληση λεκτικών συγκρούσεων εντός του δικτύου μεταξύ δύο ή περισσότερων χρηστών (Dalla Pozza et al., 2016· OECD, 2012; Sorrentino, Baldry & Farrington, 2019). Ακόμη μία μορφή κυβερνοεκφοβισμού είναι και η παρενόχληση (harassment), που ορίζεται ως η επαναλαμβανόμενη αποστολή αγενών και προσβλητικών μηνυμάτων με ποικίλο περιεχόμενο, όπως συκοφαντικό, απειλητικό, δυσφημιστικό ή χλευαστικό. Αν περιλαμβάνει διάδοση φημών σεξουαλικού περιεχομένου ή σχολιασμό του σώματος,

της εμφάνισης ή του φύλου ενός ατόμου τότε μπορεί να χαρακτηριστεί ως σεξουαλική παρενόχληση (Dalla Pozza et al., 2016· Willard, 2007). Ακολουθεί η δυσφήμιση (denigration ή dissing) που πραγματοποιείται μέσω αποστολής η ανάρτησης στο διαδίκτυο φημών, κακόβουλων σχολιασμών ή ακόμη και φωτογραφιών, στιγμιότυπων οθόνης ή βίντεο, με στόχο τη βλάβη της φήμης, της υπόληψης ή των κοινωνικών σχέσεων ενός ατόμου. Σε αντίθεση με τη δυσφήμιση που πραγματοποιείται από πρόσωπο σε πρόσωπο, οι πληροφορίες μπορούν να σταλούν σε χιλιάδες άτομα εντός δευτερολέπτων (Dalla Pozza et al., 2016· Kaspersky, 2020· Riebel, Jager & Fischer, 2009· Willard, 2007).

Η πλαστοπροσωπία (impersonation) αποτελεί σημαντική παραβίαση προσωπικών δεδομένων με την κλοπή της διαδικτυακής ταυτότητας του θύματος και τη χρήση του προσωπικού του λογαριασμού για τη διάδοση αρνητικών ή ακατάλληλων πληροφοριών. Μπορεί να υφίσταται και με τη δημιουργία πλαστών προφίλ στα κοινωνικά δίκτυα και έχει ως στόχο τον εξευτελισμό και τη βλάβη της φήμης του ατόμου. (Βαφόπουλος, 2012· Kowalski et al., 2014· Τσορμπατζούδης & Αγγελακόπουλος, 2012). Η δημιουργία ψεύτικης ταυτότητας με σκοπό την παρενόχληση συναντάται και με τον όρο «μεταμφίηση» (masquerade). Επίσης σχετίζεται και με τον όρο «ψάρεμα» (catfishing) που είναι η κλοπή της διαδικτυακής ταυτότητας (φωτογραφίες ή πληροφορίες) κάποιου και η δημιουργία ψεύτικου προφίλ για παραπλανητικούς σκοπούς (Dalla Pozza et al., 2016· Kaspersky, 2015).

Σύμφωνα με τη Willard (2007) η δημοσιοποίηση προσωπικών στοιχείων και η εξαπάτηση (outing and trickery), αποτελούν μία μορφή διαδικτυακού εκφοβισμού, ενώ άλλοι ερευνητές τις διαχωρίζουν (Dalla Pozza et al., 2016· Kaspersky, 2015· Makri-Botsari & Karagianni, 2014). “Trickery” ή “tricking” είναι η εξαπάτηση του θύματος ώστε να αποκαλύψει και να στείλει εμπιστευτικά ευαίσθητες ή ενοχλητικές πληροφορίες, φωτογραφίες ή βίντεο που το φέρνουν σε δύσκολη θέση, τα οποία στη συνέχεια προωθούνται σε άλλα άτομα χωρίς τη συγκατάθεσή του. Η δημόσια κοινοποίησή τους είναι γνωστή με το όρο “outing”, ο οποίος μπορεί να αναφέρεται ακόμη και στην απλή ανάγνωση αποθηκευμένων μηνυμάτων εν αγνοία του θύματος (Dalla Pozza et al., 2016· Kaspersky, 2015· Riebel et al., 2009· Willard, 2007).

Ακόμη μία μορφή κυβερνοεκφοβισμού είναι ο σκόπιμος αποκλεισμός (exclusion), η παρακράτηση δηλαδή ευκαιριών συμμετοχής του θύματος σε μια

διαδικτυακή ομάδα, παιχνίδια, συζητήσεις ή πλατφόρμες για πολλούς συμμετέχοντες, με στόχο την κοινωνική περιθωριοποίησή του. Η μη χρησιμοποίηση ιστοτόπων κοινωνικής δικτύωσης ή η απουσία κατοχής κάποιου ηλεκτρονικού μέσου, όπως π.χ. ενός smartphone θα μπορούσαν να αποτελέσουν αιτίες αποκλεισμού ενός ανήλικου θύματος (Dalla Pozza et al., 2016· Kaspersky, 2015· Riebel et al., 2009· Willard, 2007). Η έβδομη, σύμφωνα με τη Willard (2007), μορφή κυβερνοεκφοβισμού είναι η «κυβερνοκαταδίωξη» (cyberstalking) ή (cyberpersecution). Είναι η επαναλαμβανόμενη έντονη παρενόχληση και δυσφήμιση, που συνοδεύεται από απειλές προκαλώντας φόβο. Μπορεί να θέσει σε κίνδυνο τα προσωπικά στοιχεία του θύματος προκειμένου να προκαλέσει ψυχολογική και σωματική δυσφορία. (Nocentini, Calmaestra, Schultze-Krumbholz, Scheithauer, Ortega & Menesini, 2010· Willard, 2007).

Ο εκφοβισμός στον κυβερνοχώρο πραγματοποιείται και με άλλες μορφές όπως το «χαρούμενο χαστούκισμα» (happy slapping), δηλαδή τη βιντεοσκόπηση σωματικής ή εξευτελιστικής επίθεσης εναντίον του θύματος και την κοινοποίησή του αρχείου με ηλεκτρονικά μέσα (Campbell, 2005· Dalla Pozza et al., 2016· OECD, 2012· Τσορμπατζούδης & Αγγελακόπουλος, 2012), τον «θρήνο» (griefing) που είναι η παρενόχληση του θύματος σε κάποιο παιχνίδι στον κυβερνοχώρο ή σε εικονική πραγματικότητα (Dalla Pozza et al., 2016· Slonje et al., 2013), το “trolling” που είναι τα επίμονα καταχρηστικά σχόλια σε έναν ιστότοπο που προκαλούν την απάντηση του θύματος και στοχεύουν στην ταπείνωσή του (Kaspersky, 2015· Slonje et al., 2013).

Μερικές άλλες μορφές είναι το “fraping”, δηλαδή η σύνδεση του θύτη στο λογαριασμό κοινωνικής δικτύωσης του θύματος και η αλλαγή στοιχείων σε αυτή ή η δημοσίευση ακατάλληλου περιεχομένου από αυτή (Dalla Pozza et al., 2016· Kaspersky, 2015), το «τελειωτικό χτύπημα» (bash boards), δηλαδή η δημοσίευση κακόβουλων και δυσφημιστικών σχολίων σε διαδικτυακά φόρουμ ή και πίνακες ανακοινώσεων και ο «πόλεμος κειμένου» (text war) από ομάδα ατόμων που στέλνουν εκατοντάδες ηλεκτρονικά μηνύματα στο θύμα εναντίον του (Makri-Botsari & Karagianni, 2014· Τσορμπατζούδης & Αγγελακόπουλος, 2012). Η δημιουργία υποτιμητικής και ταπεινωτικής ιστοσελίδας για το θύμα και η πρόσκληση άλλων για δημοσίευση σχολίων (Campbell, 2005· Dilmac, & Aydoğan, 2010) όπως και οι διαδικτυακές δημοσκοπήσεις (online polls) προκειμένου να χαρακτηρίσουν το θύμα (Campbell, 2005· Τσορμπατζούδης & Αγγελακόπουλος, 2012), η αποστολή ιού για

την πρόκληση βλάβης προγραμμάτων ή αρχείων και η υπερφόρτωση με μηνύματα του κινητού τηλεφώνου ή του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου του θύματος αποτελούν μορφές κυβερνοεκφοβισμού (Keen & Georgescu, 2014· Σπυρόπουλος, 2013).

Η έρευνα έχει φέρει στο φως μορφές διαδικτυακής παρενόχλησης σεξουαλικού περιεχομένου. Μία από αυτές είναι γνωστή ως “sexting” δηλαδή η αποστολή, χωρίς τη συγκατάθεση του θύματος, σεξουαλικών εικόνων ή βίντεο, που έχουν δημιουργηθεί είτε από το θύμα, είτε από άλλους (Dalla Pozza et al., 2016· Faucher, Jackson & Cassidy, 2014· Kowalski et al., 2014· Machimbarrena, Calvete, Fernández-González, Álvarez-Bardón, Álvarez-Fernández & González-Cabrera, 2018· Myers & Cowie, 2019· Slonje et al., 2013). Παρόμοιο με το “sexting” είναι το “sexcasting” με τη διαφορά ότι το δεύτερο περιλαμβάνει βίντεο υψηλής ευκρίνειας (Dalla Pozza et al., 2016). Νέα μορφή σεξουαλικής παρενόχλησης είναι και η «μεταμόρφωση» (morphing), σύμφωνα με την οποία λαμβάνονται τμήματα της φωτογραφίας του θύματος και προσαρμόζονται σε πορνογραφικές εικόνες, όπως επίσης και ο «εικονικός βιασμός» (virtual rape). Πρόκειται για έναν βίαιο τύπο θυματοποίησης στον κυβερνοχώρο σύμφωνα με τον οποίο το θύμα δέχεται επιθετικά μηνύματα σεξουαλικού περιεχομένου από ένα ή περισσότερα άτομα. Τα μηνύματα προκαλούν το ενδιαφέρον και τον ενθουσιασμό άλλων μελών της διαδικτυακής κοινότητας με αποτέλεσμα να σχολιάζουν τη σεξουαλικότητα του θύματος, το οποίο γίνεται καυτό θέμα για ερωτικές συζητήσεις και χυδαιολογία (Halder & Jaishankar, 2009). Τέλος στο πλαίσιο του κυβερνοεκφοβισμού εντάσσεται και η «διαδικτυακή περιποίηση» (online grooming) που είναι η διαδικασία κατά την οποία ένας ενήλικας προσπαθεί να δημιουργήσει συναισθηματική σύνδεση με ένα παιδί, με σκοπό τη μείωση των αναστολών του για την απόκτηση σεξουαλικών εικόνων ή βίντεο ή για τη σεξουαλική του κακοποίηση (Dalla Pozza et al., 2016· Machimbarrena et al., 2018).

2^ο Κεφάλαιο

Οι εμπλεκόμενοι στον κυβερνοεκφοβισμό

Ο εντός αλλά και ο εκτός του διαδικτύου εκφοβισμός, που ευδοκιμεί με την κατάχρηση της σημερινής πολυπλοκότητας των συναλλαγών και των αλληλεπιδράσεων των ατόμων, περιλαμβάνει τρεις βασικούς συμμετέχοντες: τον δράστη-θύτη, που ευθύνεται για την έναρξη και διεκπεραίωση της επιθετικής ενέργειας, το θύμα που είναι ο αποδέκτης της ενέργειας αυτής και τους παρευρισκόμενους που συνιστούν τους μάρτυρες της παράνομης αυτής πράξης, αλλά δεν εμπλέκονται άμεσα σ' αυτή (Αντωνιάδου & Κόκκινος, 2013· Dalla Pozza et al., 2016· Τραυλός & Δούμα, 2012). Η μελέτη των ατομικών χαρακτηριστικών των εμπλεκόμενων σε περιστατικά κυβερνοεκφοβισμού κρίνεται απαραίτητη, καθώς μπορεί να συμβάλλει στην έγκαιρη πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου (Αντωνιάδου & Κόκκινος, 2013).

2.1 Οι θύτες και τα αίτια του κυβερνοεκφοβισμού

Όπως υποστηρίζεται στην κοινωνιο-γνωστική θεωρία του Bandura που επαληθεύουν οι σχετικές έρευνες οι θύτες παρουσιάζουν υψηλά επίπεδα ηθικής αποδέσμευσης (Antoniadou & Kokkinos, 2015b· Τραυλός & Δούμα, 2012), καθώς και χαμηλή συναισθηματική και γνωστική ενσυναίσθηση (Kyriacou, & Zuin, 2016; Φισούν, 2013). Ως συναισθηματική ενσυναίσθηση ορίζεται η ικανότητα του βιώματος και διαμοιρασμού των συναισθημάτων των άλλων και ως γνωστική ενσυναίσθηση η ικανότητα κατανόησης των συναισθημάτων των άλλων. Μελέτες έχουν δείξει ότι η χαμηλή ενσυναίσθηση σχετίζεται τόσο με τον παραδοσιακό εκφοβισμό όσο και με τον κυβερνοεκφοβισμό, καθώς η φύση του κυβερνοχώρου μπορεί να διευκολύνει τόσο τη χαμηλή συναισθηματική ενσυναίσθηση όσο και τη χαμηλή γνωστική ενσυναίσθηση (Αντωνιάδου & Κόκκινος, 2013· Barlińska, Szuster & Winiewski, 2013· Ang & Goh, 2010· Kowalski et al., 2014· Λαζούρας & Ούρδα, 2012). Η έλλειψη της φυσικής παρουσίας και αλληλεπίδρασής του θύτη με το θύμα κατά τη διάρκεια της επίθεσης, η έλλειψη συναισθηματικής ανατροφοδότησης, καθώς και η έλλειψη κοινωνικής μομφής ή παρέμβασης από τους παρευρισκόμενους, σε συνδυασμό με την ανωνυμία ή την ψευδωνυμία, δημιουργούν αισθήματα προστασίας από τις συνέπειες των πράξεων και συμβάλουν στην ανεπάρκεια συναισθηματικής ενσυναίσθησης και σε άρση των αναστολών ενισχύοντας την ηθική του αποδέσμευση

(Antoniadou & Kokkinos, 2015b· Αντωνιάδου & Κόκκινος 2013· Ang & Goh, 2010· König, Gollwitzer & Steffgen, 2010· Kowalski et al., 2014· Kyriacou & Zuin, 2016· Marczak & Coyne 2010· Varjas, Talley, Meyers, Parris & Cutts, 2010· Willard, 2007). Η έμμεση ηλεκτρονική επίθεση στο θύμα με την προβολή υλικού που πιθανώς απολαμβάνει κάποιο κοινό, δημιουργεί μεγαλύτερη συναισθηματική απόσταση μεταξύ του θύτη και του θύματος και ο θύτης μπορεί αισθάνεται ανταμοιβή κάθε φορά που τα επιθετικά του σχόλια γίνονται αντιληπτά από ένα κοινό, ή όταν διαπιστώνει την έκταση της δημοσιότητας που έχουν λάβει (Kyriacou & Zuin, 2016). Η μειωμένη αντίληψη των συναισθημάτων των άλλων μπορεί να οδηγήσει ακόμη και άτομα με φυσιολογική συναισθηματική ενσυναίσθηση στη συμμετοχή τους σε περιστατικά κυβερνοεκφοβισμού (Αντωνιάδου & Κόκκινος, 2013). Σύμφωνα με μελέτες οι κυβερνοεκφοβιστές αισθάνονται λιγότερες τύψεις απ' ότι οι παραδοσιακοί εκφοβιστές (Slonje, Smith & Frisén, 2012) συχνά δε, σχετίζονται με περιστατικά παραδοσιακού εκφοβισμού (Dalla Pozza et al., 2016· Kowalski et al., 2014· Myers & Cowie, 2019).

Έρευνες έχουν δείξει ότι οι θύτες παρουσιάζουν έλξη προς επικίνδυνες, επιθετικές και προκλητικές συμπεριφορές στο διαδίκτυο, έλξη που συνδέεται με μια έμφυτη προδιάθεση προς αναζήτηση νέων εμπειριών και αισθητηριακών ερεθισμάτων. Μπορεί να είναι άτομα ανεσταλμένα κοινωνικά, απομονωμένα, με χαμηλή αυτοεκτίμηση, που στην προσπάθειά τους να δημιουργήσουν διαδικτυακές κοινωνικές σχέσεις τείνουν προς την προβληματική χρήση του διαδικτύου (Αντωνιάδου & Κόκκινος, 2013· Kowalski et al., 2014· Kyriacou & Zuin, 2016). Ωστόσο έχει υποστηριχτεί ότι θύτες συχνά παρουσιάζουν υπερβολική αυτοεκτίμηση με συνέπεια να καταφεύγουν στη βία προκειμένου να αντιμετωπίσουν τα προβλήματά που υποκρύπτει μια τέτοια υπερβολή (Γιαννακάκη, & Κολοκοτρώνης, 2012· Ζερβάκη, 2016). Επίσης μπορεί να διαθέτουν υπερβολή ηγετικής προσωπικότητας, η οποία στη διόγκωση της δυσχεραίνει την υπακοή σε κανόνες (Φισούν, 2013). Συχνά παρουσιάζουν ναρκισσισμό, χαρακτηριστικό γνώρισμα του οποίου είναι η εκμετάλλευση των άλλων για προσωπικό τους όφελος ή παρουσιάζουν άγχος και συμπτώματα κατάθλιψης (Antoniadou & Kokkinos, 2015b· Kowalski et al., 2014· Kyriacou & Zuin, 2016). Παρουσιάζουν επίσης αντικοινωνική ή ακόμη και σαδιστική συμπεριφορά που εμπνέεται από τις διαδικτυακές τους δραστηριότητες (Kowalski et al., 2014· Kyriacou & Zuin, 2016). Τέλος μπορεί να παρουσιάζουν χαρακτηριστικά

αντικοινωνικής προσωπικότητας με ψυχοπαθητικά χαρακτηριστικά τα οποία σε συνδυασμό με χειραγωγική ικανότητα που πιθανώς διαθέτουν, μπορούν να οδηγήσουν και σε έμμεση επιθετική συμπεριφορά, την οποία ευνοεί και πιθανώς επιτείνει το διαδίκτυο, το οποίο παρέχει μειωμένα λεκτικά σήματα (Αντωνιάδου & Κόκκινος, 2013).

Πολλά και ποικίλα είναι τα κίνητρα που μπορεί να ωθήσουν ένα άτομο σε κυβερνοεκφοβισμό (Γρηγοράκη και συν., 2014α). Σύνηθες κίνητρο είναι η επιθυμία για εκδίκηση ως τρόπος απόδοσης αντιποιών για παρελθούσες τραυματικές εμπειρίες του θύτη, είτε γιατί ο ίδιος υπήρξε θύμα εκφοβισμού είτε γιατί αδικήθηκε στο πλαίσιο απόδοσης δικαιοσύνης ή νουθεσίας (König et al., 2010· Kowalski et al., 2014· Sabella et al., 2013· Φισούν, 2013· Floros et al., 2012· Varjas et al., 2010· Willard, 2007). Είναι δυνατό το άτομο που στο παρελθόν έχει εκφοβιστεί ή τραυματιστεί να μετατραπεί σε θύτη προκειμένου να εκτονώσει σε οποιονδήποτε ακόμη και πέρα του δράστη τα αρνητικά συναισθήματα που το κατακλύζουν (Varjas et al., 2010· Willard, 2007). Εξάλλου σύμφωνα με τη θεωρία της κοινωνικής μάθησης η επιθετικότητα οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στο εξωτερικό περιβάλλον και στα πρότυπα που υιοθετούνται. Δεδομένου ότι οι συμπεριφορά του παιδιού διαμορφώνεται μέσω της αλληλεπίδρασης με τον κοινωνικό περίγυρο ο κυβερνοεκφοβισμός μπορεί να προκύψει ως αποτέλεσμα βίαιων, επιθετικών και αντικοινωνικών συμπεριφορών στο περιβάλλον του (Li, 2009). Έρευνες έχουν αποδείξει ότι θύματα εκφοβισμού έχουν μετατραπεί σε θύτες σύμφωνα με αυτή τη θεωρία (Τραυλός & Δούμα, 2012). Η μετατόπιση των ρόλων θύτη και θύματος δημιουργεί έναν φαύλο κύκλο, όπου τα θύματα γίνονται θύτες και το αντίθετο διαιωνίζοντας το πρόβλημα. Σύμφωνα με έρευνες είναι δυνατό στον κυβερνοεκφοβισμό ένα άτομο να λειτουργεί ως θύτης και θύμα ταυτόχρονα (Αντωνιάδου & Κόκκινος, 2013· Dalla Pozza et al., 2016· Myers & Cowie, 2019· Τραυλός & Δούμα, 2012). Είναι ευνόητο ότι η εκ μέρους ενός υποψήφιου θύματος αποφυγή της θυματοποίησής του μπορεί να οδηγήσει σε προληπτικό εκφοβισμό του θύτη στον κυβερνοχώρο (Antoniadou & Kokkinos, 2015b· Varjas et al., 2010).

Μερικά ακόμη κίνητρα που μπορεί να ωθήσουν σε κυβερνοεκφοβισμό είναι η ζήλια και ο φθόνος (Antoniadou & Kokkinos, 2015b· König et al., 2010· Slonje et al., 2013· Varjas et al., 2010), επίσης η πλήξη και η ανάγκη για ψυχαγωγία, καθώς θύτες προβαίνουν σε πράξεις κυβερνοεκφοβισμού για να γεμίσουν το χρόνο τους

εκλαμβάνοντας τις ενέργειές τους ως κάτι αστείο και διασκεδαστικό (Γρηγοράκη και συν., 2014α· Floros et al., 2012· König et al., 2010· Sabella et al., 2013· Varjas et al., 2010). Σύμφωνα με την εξελικτική θεωρία ο εκφοβισμός χρησιμοποιείται ως μέσο εδραίωσης της κυριαρχίας του θύτη αλλά και προστασίας του κοινωνικού του status (Τραυλός & Δούμα, 2012) και συνεπώς κάποιος μπορεί να οδηγηθεί στον κυβερνοεκφοβισμό για να προκαλέσει απλά μία απάντηση, για να παρουσιάσει διαφορετικό πρόσωπο εξερευνώντας νέες ταυτότητες, για να λάβει έγκριση ή προσοχή θέλοντας να εντυπωσιάσει ή και να γίνει περισσότερο αποδεκτός από τους συνομηλίκους του (Antoniadou & Kokkinos, 2015b· Myers & Cowie, 2019· Sabella et al., 2013· Varjas et al., 2010· Willard, 2007), επίσης για να κυριαρχήσει, δείχνοντας υπεροχή και δύναμη έναντι του θύματος (Γρηγοράκη και συν., 2014α· Φισούν, 2013· Floros et al., 2012· König et al., 2010). Μπορεί ακόμη να οδηγείται σε αυτές τις ενέργειες επειδή πιστεύει ότι απλά θα νιώσει καλύτερα (Varjas et al., 2010). Επίσης το μίσος, η προκατάληψη και η μισαλλοδοξία μπορούν να οδηγήσουν σε κυβερνοεκφοβισμό θυμάτων που θεωρούνται διαφορετικά ή κατά την άποψη του θύτη κατώτερα λόγω φυλής, θρησκείας, εξωτερικής εμφάνισης, σεξουαλικού προσανατολισμού ή αναπηρίας (Antoniadou & Kokkinos, 2015b· Willard, 2007).

Έρευνες έχουν δείξει ότι η αρνητική γονική μέριμνα και το επιδεινωμένο οικογενειακό περιβάλλον σχετίζονται με την εμπλοκή των ατόμων στον κυβερνοεκφοβισμό (Lee & Ju, 2019· Myers & Cowie, 2019). Σύμφωνα με τη θεωρία της προσκόλλησης, το εσωτερικό μοντέλο επεξεργασίας των σχέσεων του παιδιού εξαρτάται από την ποιότητα των σχέσεων του με τους γονείς. Η ανατροφή παιδιών με σκληρές μεθόδους ή η ανοχή των σε βάρος τους βίαιων συμπεριφορών αυξάνει τις πιθανότητες εκδήλωσης χαρακτηριστικών θύτη (Τραυλός & Δούμα, 2012). Η ανατροφή από αυταρχικούς, καταπιεστικούς γονείς που κυριαρχούν αποπνικτικά πάνω στα παιδιά τους, προσπαθώντας να ελέγξουν και να διαμορφώσουν απόλυτα τη ζωή τους, μπορεί να τα οδηγήσουν σε προσβλητική και μειωτική συμπεριφορά προς τους συνομηλίκους τους (Dilmac & Aydoğan, 2010) Βιώματα γονικής απόρριψης, σωματικής ή λεκτικής βίας, έλλειψης γονικής προσοχής, αγάπης, αποδοχής και επικοινωνίας, οδηγούν σε συναισθήματα απογοήτευσης και θυμού, γεγονός που μπορεί να οδηγήσει σε πράξεις κυβερνοεκφοβισμού, προκειμένου να καλυφθούν τα ψυχολογικά κενά που δημιουργήθηκαν και να εκτονωθεί ο θυμός (Γιαννακάκη, & Κολοκοτρώνης, 2012· Makri-Botsari & Karagianni, 2014).

Τα χαρακτηριστικά του διαδικτύου παρέχουν γόνιμο έδαφος για εκδήλωση κυβερνοεκφοβισμού. Ο θύτης εξαιτίας της ανωνυμίας που του παρέχει το διαδίκτυο αισθάνεται ότι μπορεί να διαφύγει των συνεπειών των πράξεών του χωρίς τον φόβο αντιποίνων από το θύμα ή νομικών συνεπειών. Η ανωνυμία του επιτρέπει την αποφυγή αντιπαράθεσης πρόσωπο με πρόσωπο (Slonje et al., 2013· Varjas et al., 2010). Η αντίληψη της αορατότητας μπορεί να δημιουργήσει την αίσθηση ότι η ζωή στο διαδίκτυο είναι απλά ένα παιχνίδι και ότι επιτρέπεται να αγνοηθούν οι επιβλαβείς συνέπειες των διαδικτυακών ενεργειών στον πραγματικό κόσμο. Ακόμη μπορεί να γεννηθούν επικίνδυνες αντιλήψεις όπως το ότι θέματα που σχετίζονται με το διαδίκτυο δεν πρέπει να συζητούνται εκτός διαδικτύου, ότι δεν πρέπει να αποκαλύπτονται διαδικτυακές δραστηριότητες σε ενήλικες ή ότι ο κάθε ένας έχει το δικαίωμα να δημοσιεύει ότι θέλει ανεξαρτήτως της ζημιάς που μπορεί να προκαλέσει στον άλλο (Willard, 2007). Η αίσθηση της παντοδυναμίας που δημιουργεί η σύγχυση των ορίων μεταξύ δημόσιας και ιδιωτικής περιοχής, ως βασικό χαρακτηριστικό της ψηφιακής κουλτούρας, δίνει την ευκαιρία δημόσιου διαμοιρασμού ιδιωτικών συμπεριφορών κατ' υπέρβαση των ορίων (Kyriacou & Zuin, 2016). Τέλος η εύκολη αναπαραγωγή πληροφοριών, η μονιμότητά τους στο διαδίκτυο, η αντίληψη του ανεξέλεγκτου και η εύκολη προσβασιμότητα μπορούν να διευκολύνουν τα αποκλίνοντα άτομα να προχωρήσουν σε βλαπτικές ενέργειες προς άλλους (Kowalski et al., 2014).

Εκτός από τη φύση του διαδικτύου άλλοι παράγοντες που μπορεί να συντελέσουν στην εκδήλωση κυβερνοεκφοβισμού είναι η καλή κοινωνικοοικονομική κατάσταση που επιτρέπει μεγαλύτερη πρόσβαση στην τεχνολογία και επομένως μεγαλύτερη πιθανότητα εμπλοκής σε φαινόμενα κυβερνοεκφοβισμού, η πολύωρη ενασχόληση με το διαδίκτυο, οι ανεπτυγμένες τεχνολογικές δεξιότητες αλλά και το σχολικό κλίμα. Ένα αφιλόξενο σχολικό κλίμα μπορεί να δημιουργήσει απογοήτευση και δυσφορία και να οδηγήσει σε επιθετικές ενέργειες μέσω του διαδικτύου (Αντωνιάδου & Κόκκινος, 2013· Kowalski et al., 2014).

Σύμφωνα με έρευνες δεν υπάρχει ομοφωνία για το συσχετισμό του φύλου με την άσκηση κυβερνοεκφοβισμού ή τη θυματοποίηση. Κάποιες μελέτες έχουν δείξει ότι τα κορίτσια είναι πιο πιθανό να πέσουν θύματα κυβερνοεκφοβισμού απ' ότι τα αγόρια, ενώ άλλες μελέτες δε βρήκαν διαφορές στο φύλο (Dalla Pozza et al., 2016· Green, Johnston, Mattioni, Prior, Harcourt & Lynch, 2017· Kowalski et al., 2014·

Machimbarrena et al., 2018· Makri-Botsari & Karagianni, 2014· Schneider, O'Donnell, Stueve & Coulter, 2012). Κάποιες άλλες μελέτες δέχονται ότι τα αγόρια έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες να γίνουν θύτες (Green et al., 2017· Kowalski et al., 2014· Makri-Botsari & Karagianni, 2014· Myers & Cowie, 2019) ενώ σύμφωνα με άλλες αυτό ισχύει για τα κορίτσια, λόγω της τάσης τους να μεταχειρίζονται πιο συχνά την έμμεση επιθετικότητα (Αντωνιάδου & Κόκκινος, 2013· Kowalski & Limber, 2007· Kowalski et al., 2014· Makri-Botsari & Karagianni, 2014· Slonje et al., 2012). Όσον αφορά στην ηλικία ο εκφοβισμός στον κυβερνοχώρο εμφανίζει μικρά ποσοστά στις ηλικίες των μεσαίων τάξεων του δημοτικού (Αντωνιάδου & Κόκκινος, 2013) ενώ κορυφώνεται στην εφηβεία (Kowalski et al., 2014· Machimbarrena et al., 2018· OECD, 2012· Slonje et al., 2012)

2.2 Τα θύματα και οι συνέπειες του κυβερνοεκφοβισμού

Τα θύματα του κυβερνοεκφοβισμού, όπως αποδεικνύεται από έρευνες, είναι άτομα κατά κανόνα ευαίσθητα και χωρίς υψηλό δείκτη αυτοπεποίθησης. Μπορεί να παρουσιάζουν αγχώδη ή καταθλιπτική προσωπικότητα με υψηλό δείκτη ανασφάλειας, που σε κάποιες περιπτώσεις εκπηγάει από σωματικές τους αδυναμίες (Φισούν, 2013). Σε σχέση με άλλους συνομηλικούς τους, που δεν συμμετέχουν σε περιστατικά κυβερνοεκφοβισμού, η κοινωνική προσαρμογή των ατόμων αυτών και η δεξιότητα τους στη σύναψη σχέσεων να είναι περιορισμένη, με συνέπεια την χαμηλή τους δημοτικότητα και τον μικρότερο κύκλο φίλων (Αντωνιάδου & Κόκκινος 2013· Γιαννακάκη & Κολοκοτρώνης, 2012). Έχει υποστηριχτεί ότι παιδιά με λιγότερο ανεπτυγμένη την ικανότητα αλληλεπίδρασης και επικοινωνίας με άλλους, όπως και παιδιά με χαμηλή αυτοεκτίμηση μπορεί να αποτελέσουν πιθανούς στόχους εκφοβισμού (Coelho & Romão, 2018· Patchin & Hinduja, 2010). Έχει υποστηριχτεί ότι το οικογενειακό περιβάλλον στο οποίο μεγαλώνουν τα παιδιά αυτά παίζει σημαντικό ρόλο, καθώς η ανατροφή από υπερπροστατευτικούς γονείς τους στερεί την δυνατότητα αντιμετώπισης κάποιας διαφωνίας ή διαμάχης, με αποτέλεσμα την διαφυγή τους σε ασύμμετρες συμπεριφορές. Αυτό αποτελεί παράγοντα διαφοροποίησης από τους συνομηλικούς τους και οδηγεί στη στοχοποίησή τους από τους εκφοβιστές (Τραυλός & Δούμα, 2012). Επιπλέον η αφιέρωση πολύ χρόνου στο διαδίκτυο και οι επικίνδυνες διαδικτυακές συμπεριφορές, όπως ο διαμοιρασμός προσωπικών στοιχείων και κωδικών είναι δυνατό να συμβάλουν στη θυματοποίηση (Kowalski et al., 2014).

Έχει υποστηριχτεί ότι οι συνέπειες του κυβερνοεκφοβισμού είναι παρόμοιες με εκείνες του παραδοσιακού εκφοβισμού (Bonanno & Hymel, 2013· Green et al., 2017· Hinduja, & Patchin, 2010· Tokunaga, 2010), ενώ ορισμένες μελέτες υποστηρίζουν ότι οι συνέπειες του κυβερνοεκφοβισμού είναι επαχθέστερες λόγω των διαφορετικών χαρακτηριστικών που παρουσιάζει ο εκφοβισμός μέσω διαδικτύου έναντι του παραδοσιακού εκφοβισμού. Σύμφωνα με έρευνες ο λεκτικός και ψυχολογικός εκφοβισμός μπορεί να έχει πιο αρνητικές και μακροπρόθεσμες επιπτώσεις για τα θύματα (Beckman, Hagquist & Hellström, 2012· Campbell, Spears, Slee, Butler & Kift, 2012· Hellfeldt, López-Romero & Andershed, 2020· Nixon, 2014; Slonje et al., 2013).

Ο εκφοβισμός στο διαδίκτυο μπορεί να καταστεί επιζήμιος στην ψυχική και σωματική υγεία ενός ατόμου, δρα ενάντια στην ψυχοκοινωνική ευημερία των θυμάτων και συνδέεται με μία σειρά ψυχολογικών προβλημάτων (Dalla Pozza et al., 2016· Hellfeldt, López-Romero & Andershed, 2020· Perren, Dooley, Shaw & Cross, 2010). Τα θύματα μπορεί να βιώσουν αρνητικά συναισθήματα όπως αμηχανία, μοναξιά, φόβο, θυμό, θλίψη, απελπισία, αδυναμία, στενοχώρια, αναστάτωση και απογοήτευση (Campbell et al., 2012· Nixon, 2014· Slonje et al., 2013· Slonje, Smith & Frisé, 2017). Ο διαδικτυακός εκφοβισμός είναι δυνατό να υπονομεύσει την αυτοεκτίμηση, που σύμφωνα με το μοντέλο της κοινωνικής αποδοχής πηγάζει από τις αντιλήψεις και τη στάση του ατόμου απέναντι στους άλλους, και η υπονόμηση αυτή να δημιουργήσει υψηλότερα επίπεδα κοινωνικού άγχους, το οποίο τελικά μπορεί να ωθήσει στην κοινωνική απόσυρση του ατόμου. Η απόρριψη και ο κοινωνικός αποκλεισμός, μπορεί να προκαλέσουν αισθήματα απελπισίας και μοναξιάς. Το άτομο χάνει την εμπιστοσύνη του στον συνάνθρωπο και μπορεί να οδηγηθεί στην κατάθλιψη (Coelho & Romão, 2018· Kowalski & Limber, 2013· Nixon, 2014· Patchin & Hinduja, 2006· Tokunaga, 2010). Επιπλέον ο κυβερνοεκφοβισμός εγκυμονεί μακροπρόθεσμους κινδύνους για εμφάνιση κατάθλιψης στην ενηλικίωση (Coelho, Sousa, Marchante, Brás & Romão, 2016).

Η θυματοποίηση στο διαδίκτυο συσχετίζεται με υψηλότερα επίπεδα άγχους, με την κατάθλιψη ακόμη και με την αυτοκτονία και τον αυτοκτονικό ιδεασμό (Antoniadou & Kokkinos, 2015b· Bannink, Broeren, Van De Looij-Jansen, De Waart & Raat, 2014· Beckman et al., 2012· Bonanno & Hymel, 2013· Campbell et al., 2012· Chi, et al., 2020· Coelho & Romão, 2018· Dempsey, Sulkowski, Nichols &

Storch, 2009· Dilmac & Aydoğın, 2010· Gámez-Guadix, Orue, Smith & Calvete, 2013· Hellfeldt et al., 2020· Hinduja, & Patchin, 2010· Juvonen & Gross, 2008· Kim, Walsh, Pike & Thompson, 2020· Kowalski et al., 2014· Machmutow, Perren, Sticca & Alsaker, 2012· Messias, Kindrick & Castro, 2014· Mitchell, Ybarra & Finkelhor, 2007· Nixon, 2014· Perren et al., 2010· Slonje et al., 2013· Van Geel, et al., 2014), δηλαδή τις σκέψεις ή επιθυμίες κάποιου να τερματίσει τη ζωή του (Van Geel, Vedder, & Tanilon, 2014). Τα θύματα χάνουν την αίσθηση της σχολικής σύνδεσης και σύμφωνα με τη «διαπροσωπική θεωρία της αυτοκτονίας» που εδράζεται στη ματαιωμένη αίσθηση του ανήκειν με τη συνεπικουρία του προσλαμβανόμενου βάρους μπορεί να οδηγήσουν στην αυτοχειρία (Bannink, et al., 2014· Bauman, Toomey & Walker, 2013). Πολλές περιπτώσεις εφήβων που αυτοκτόνησαν λόγω παρενόχλησης και κακοποίησης μέσω του διαδικτύου οδήγησαν στη δημιουργία του όρου “cyberbullicide” δηλαδή «κυβερνοαυτοκτονία» (Hinduja, & Patchin, 2010).

Τα θύματα του εκφοβισμού στον κυβερνοχώρο μπορεί να οδηγηθούν στη χρήση και κατάχρηση ουσιών καθώς και στην εξάρτησή τους από αυτές. Έχει διαπιστωθεί αυξημένη κατανάλωση αλκοόλ, τάση καπνίσματος και χρήση ναρκωτικών σε άτομα που έχουν υποστεί διαδικτυακό εκφοβισμό (Coelho & Romão, 2018· Dooley, Gradinger, Strohmeier, Cross & Spiel, 2010· Gámez-Guadix et al., 2013· Kowalski & Limber, 2013· Perren et al., 2010). Οι αρνητικές συνέπειες του κυβερνοεκφοβισμού επεκτείνονται και στην ακαδημαϊκή απόδοση των μαθητών. Σύμφωνα με έρευνες ο κυβερνοεκφοβισμός επηρεάζει αρνητικά τις μαθησιακές ικανότητες των μαθητών (Hoff & Mitchell, 2009) οδηγεί στη χαμηλή σχολική δέσμευση και μπορεί να παρατηρηθούν ξαφνική πτώση των βαθμών, αυξημένες σχολικές απουσίες, διακοπή της φοίτησης και εγκατάλειψη των σπουδών (Coelho et al., 2016· Coelho & Romão, 2018· Tokunaga, 2010). Επίσης συνδέεται και με την παραβατικότητα των θυμάτων, καθώς μπορεί να εμφανίσουν επιθετική συμπεριφορά (Flores et al., 2012· Nixon, 2014· Perren et al., 2010), να οδηγηθούν στη μεταφορά όπλων στο σχολικό περιβάλλον και στην εγκληματικότητα (Kowalski & Limber, 2013· Patchin & Hinduja, 2006· Tokunaga, 2010). Τέλος ο κυβερνοεκφοβισμός είναι επιβλαβής και για τη σωματική υγεία των θυμάτων, καθώς αυτά μπορεί να παρουσιάσουν διαταραχές στον ύπνο (Kowalski et al., 2014), πονοκεφάλους, στομαχικούς πόνους (Nixon, 2014· Perren et al., 2012) και απώλεια όρεξης (Kyriacou & Zuin, 2018).

2.3 Οι παρευρισκόμενοι και ο ρόλος τους

Η μεγαλύτερη σε έκταση ομάδα που εμπλέκεται στο φαινόμενο του κυβερνοεκφοβισμού είναι οι παρευρισκόμενοι, δηλαδή οι μάρτυρες σε περιστατικά κυβερνοεκφοβισμού (Bastiaensens, Vandebosch, Poels, Van Cleemput, DeSmet & De Bourdeaudhuij, 2014). Έχει υποστηριχτεί ότι ο ρόλος τους έχει ιδιαίτερη βαρύτητα τόσο στη διαμόρφωση του αντίκτυπου της θυματοποίησης, όσο και στη διάδοση αλλά και καταπολέμηση του διαδικτυακού εκφοβισμού (Kyriacou & Zuin, 2018· Machackova, Dedkova, Sevcikova & Cerna, 2018· Mishna, Pepler, Doucet & Lameiro, 2021). Η παρουσία τους μπορεί να επιδεινώσει τον πόνο και την αμηχανία που νιώθει το θύμα, ενώ αντίθετα η υποστήριξή τους προς αυτό μπορεί να θέσει τέλος στο περιστατικό (Brody, 2021). Έχει επισημανθεί ότι οι παρευρισκόμενοι «*αποτελούν τον αόρατο κινητήρα στον κύκλο του εκφοβισμού*» (Barlińska, et al., 2013, p. 38).

Τρεις είναι οι τύποι των παρευρισκόμενων στον διαδικτυακό εκφοβισμό: ο παθητικός, που απλά είναι μάρτυρας του φαινομένου και δεν προβαίνει σε καμία ενέργεια, ο εχθρικός ο οποίος διαβιβάζει τα μηνύματα του θύτη σε άλλους ή και προσθέτει επιπλέον εχθρικά σχόλια και τέλος ο υπερασπιστής που υπερασπίζεται το θύμα (Kyriacou & Zuin, 2018).

Οι παρευρισκόμενοι τις περισσότερες φορές αποφασίζουν να μην παρέμβουν. Έχει παρατηρηθεί ότι παρ' όλο που οι περισσότεροι χρήστες του διαδικτύου υπήρξαν μάρτυρες κυβερνοεκφοβισμού, μικρό ποσοστό από αυτούς παρενέβη για να βοηθήσει το θύμα (Brody, 2021· Machackova et al., 2018). Η παθητικότητα των παρευρισκόμενων έχει αρνητικές συνέπειες καθώς μπορεί να ερμηνευθεί ως έγκριση των κακόβουλων ενεργειών και να επιδεινώσει τη ζημιά που προκαλείται (Bastiaensens et al., 2014· Machackova et al., 2018). Η μείωση της πιθανότητας παρέμβασης όταν υπάρχουν και άλλοι παριστάμενοι είναι ένα φαινόμενο γνωστό ως «το φαινόμενο του παρευρισκόμενου». Χαρακτηριστικά γνωρίσματα του φαινομένου αποτελούν η πλουραλιστική άγνοια και η διάχυση της ευθύνης, δηλαδή μίας μορφής ηθική αποδέσμευση κατά την οποία η παρουσία των άλλων μειώνει το ψυχολογικό κόστος από την απουσία παρέμβασης, επιτρέποντας στους παρευρισκόμενους να πιστεύουν ότι έχουν ηθικές αξίες ακόμη και αν δεν αναλαμβάνουν δράση προς υποστήριξη του θύματος. Αυτή η πεποίθηση δικαιολογείται από το επιχείρημα ότι κάποιος άλλος θα μπορούσε να βοηθήσει, οπότε δεν είναι απαραίτητο να

διακινδυνεύσουν την υπεράσπιση του θύματος (Brody & Vangelisti, 2016· Kyriacou & Zuin, 2018· Machackova, Dedkova & Mezulanikova, 2015). Η απουσία φυσικής επαφής, σε συνδυασμό με όλα τα παραπάνω, αποτελεί δικαιολογία για τη μη παρέμβαση και η ντροπή ως ηθικό συναίσθημα που οδηγεί στην αυτοκριτική καλύπτεται με κατηγορίες για τις ιδιαιτερότητες του διαδικτύου, όπου μεταξύ των άλλων εικόνες και σχόλια παραμένουν για πάντα (Kyriacou & Zuin, 2018).

Η επιλογή των παρευρισκόμενων να διατηρήσουν ουδέτερη στάση σε περιστατικά κυβερνοεκφοβισμού μπορεί να οφείλεται και σε ατομικά χαρακτηριστικά τους. Αν ληφθεί υπόψη ότι στόχοι των εκφοβιστών αποτελούν θύματα που έχουν χαμηλή αυτοεκτίμηση και δεν μπορούν να υπερασπίσουν εύκολα τον εαυτό τους, γίνεται κατανοητό ότι αυτού του είδους τα ευάλωτα άτομα μπορεί να επιλέξουν την ουδέτερη στάση σε φαινόμενα κυβερνοεκφοβισμού για να αποφύγουν τον πιθανό κίνδυνο θυματοποίησής τους (Machackova et al., 2018). Επίσης η υποκειμενική θεώρηση της βαρύτητας ενός περιστατικού μπορεί να καθορίσει την στάση των παρευρισκόμενων, καθώς έρευνες έχουν δείξει ότι έφηβοι ήταν περισσότερο διατεθειμένοι να βοηθήσουν το θύμα όταν το περιστατικό του διαδικτυακού εκφοβισμού θεωρήθηκε γι' αυτούς σημαντικό, ενώ έμειναν ουδέτεροι ενώπιον περιστατικών που τα θεώρησαν λιγότερο σοβαρά (Bastiaensens et al., 2014· Brody, 2021). Η χρήση της ευφημιστικής γλώσσας, δηλαδή εκφράσεων που καλύπτουν τις επιθετικές προσβολές, μειώνουν τη σημασία των περιστατικών και κατά συνέπεια την ανησυχία των παρευρισκόμενων για το προσβλητικό υλικό, το οποίο υπό τις συνθήκες αυτές μπορεί να μη θεωρηθεί ως επίθεση (Kyriacou & Zuin, 2018). Η έλλειψη της ενσυναίσθησης μπορεί να λειτουργήσει αρνητικά ως προς την αναγνώριση της ανάγκης για βοήθεια και να συμβάλει στην αδράνεια του παριστάμενου (Mishna et al., 2021). Η απουσία των ορατών ζημιολόγων αποτελεσμάτων του κυβερνοεκφοβισμού στο θύμα, εξαιτίας της φύσης του διαδικτύου, ενισχύει την ηθική αποδέσμευση των παρισταμένων, οι οποίοι πίσω από τις οθόνες των ηλεκτρονικών τους συσκευών παρακάμπτουν το αίσθημα ανησυχίας τους για τα δεινά των θυμάτων του κυβερνοεκφοβισμού και συνακόλουθα για τις αρνητικές συνέπειες της ουδέτερης στάσης τους (Kyriacou & Zuin, 2018). Επίσης είναι λιγότερο πιθανό να παρέμβουν οι παρευρισκόμενοι όταν αντιλαμβάνονται ότι είναι οπτικά ανώνυμοι (Brody, 2021). Η ουδέτερη στάση των παρευρισκόμενων μπορεί να οφείλεται πέρα από την απουσία αναγνώρισης του περιστατικού ως μία κατάσταση

που δικαιολογεί βοήθεια, (Brody, 2021) και στο ότι οι παριστάμενοι μπορεί να είναι φίλοι του θύτη (Machackova et al., 2018) ή να θεωρούν ότι το θύμα είναι υπεύθυνο για τον εκφοβισμό του (Holfeld, 2014).

Ο εχθρικός παρευρισκόμενος είναι υπεύθυνος για την διάδοση των εχθρικών σχολίων και βίντεο, που μπορεί να προκαλέσουν ψυχικά και σωματικά προβλήματα στο θύμα (Kyriacou & Zuin, 2018). Οι λόγοι για τους οποίους κάποιοι παρευρισκόμενοι σε περιστατικά κυβερνοεκφοβισμού υποστηρίζουν τον θύτη, είτε διαδίδοντας το ζημιογόνο υλικό, είτε προσθέτοντας και τα δικά τους σχόλια μετατρέπόμενοι έτσι και οι ίδιοι σε θύτη, είναι πολλοί. Αρκετοί παρευρισκόμενοι, λόγω μειωμένου επιπέδου ηθικής εμπλοκής, παρ' όλο που μπορεί να μη γνωρίζουν το θύμα προσωπικά, απλά απολαμβάνουν να βλέπουν και να μοιράζονται το εχθρικό υλικό. Σε μερικές περιπτώσεις συμμετέχουν στον εκφοβισμό προκειμένου να διατηρήσουν την ιδιότητά τους ως μέλη σε κάποιο συγκεκριμένο κοινωνικό δίκτυο (Kyriacou & Zuin, 2018), άλλες φορές, κυρίως οι έφηβοι, επηρεασμένοι από συνομηλίκους τους, υφίστανται πίεση και προκειμένου να κερδίσουν την αποδοχή τους παροτρύνουν και άλλους παρευρισκόμενους να λάβουν μέρος στον εκφοβισμό (Bastiaensens et al., 2014). Η ευρεία κυκλοφορία του επιβλαβούς υλικού μπορεί να οδηγήσει τον παρευρισκόμενο στην άποψη ότι ο θύτης είναι άτομο επιρροής, που αναγνωρίζεται ευρέως στο κοινωνικό δίκτυο και έχει πολλούς ακολούθους. Η έκταση της δημοσιότητας του επιβλαβούς υλικού στα ηλεκτρονικά μέσα κοινωνικής δικτύωση προσφέρει μεγάλη ικανοποίηση στον θύτη αλλά και στους παρευρισκόμενους που συντελούν στη μεγάλη κυκλοφορία του υλικού και τροφοδοτούν αυτήν την ανταγωνιστική πτυχή της ψηφιακής κουλτούρας (Kyriacou & Zuin, 2018).

Τα χαρακτηριστικά του διαδικτύου όπως η ανωνυμία, η έλλειψη φυσικής παρουσίας, μπορεί να οδηγήσουν στη μείωση της αίσθησης της ευθύνης, στην απώλεια αυτοελέγχου και απουσία περιορισμών στην κοινωνική συμπεριφορά, στη μείωση της ενσυναίσθησης και μπορεί να ενθαρρύνουν την παραβατική συμπεριφορά παρευρισκόμενων σε περιπτώσεις κυβερνοεκφοβισμού, η οποία σε κάποιες περιπτώσεις μπορεί και να είναι ακούσια (Barlińska et al., 2013).

Η ενεργή υποστήριξη θυμάτων κυβερνοεκφοβισμού και η απόλυτη απόρριψη των κακόβουλων πράξεων είναι μεγίστης σημασίας, καθώς είναι ο καλύτερος τρόπος

αντίδρασης που μπορεί συντελέσει στον περιορισμό των αρνητικών επιπτώσεων και στην αντιμετώπιση του προβλήματος (Barlińska et al., 2013· Bastiaensens et al., 2014· Machackova et al., 2018).

Οι παρευρισκόμενοι σε περιστατικά κυβερνοεκφοβισμού μπορεί να υποστηρίξουν συναισθηματικά το θύμα, παρηγορώντας το ή εκφράζοντας την ενσυναίσθησή τους ή να εκδικηθούν τον θύτη για λογαριασμό του θύματος, όπως ακριβώς παρατηρείται και σε περιπτώσεις παραδοσιακού εκφοβισμού. Στην περίπτωση ωστόσο του διαδικτυακού εκφοβισμού οι αντιδράσεις των παρευρισκόμενων μπορεί να καθυστερήσουν ή και να είναι αδύνατες, καθώς ο παρατηρητής μπορεί να μην είναι παρών την ώρα που συμβαίνει η επίθεση ή ο θύτης μπορεί να είναι ανώνυμος (Machackova et al., 2018). Παρ' όλες τις ιδιαιτερότητες του διαδικτύου η διαγραφή μηνυμάτων, η επιλογή μη δημοσίευσης ή προώθησης του επιβλαβούς υλικού μπορεί να αποτρέψει τη διεύρυνση του φαινομένου (Barlińska et al., 2013). Σε περιπτώσεις εκφοβισμού μέσω κοινωνικών δικτύων οι παρευρισκόμενοι μπορούν να αντιδράσουν με ποικίλους τρόπους καθώς τα κοινωνικά δίκτυα παρέχουν τη δυνατότητα προβολής του περιεχομένου χρηστών τους οποίους μπορεί να μην γνωρίζουν, αλλά και τεχνολογικές εφαρμογές που επιτρέπουν την αναφορά του συμβάντος. Επίσης μπορούν να επιλέξουν να υποστηρίξουν το θύμα εντός και εκτός του δικού τους κοινωνικού κύκλου, μέσω ιδιωτικής επικοινωνίας με τους εμπλεκόμενους (Bastiaensens et al., 2014).

Η υποστήριξη του θύματος ενέχει τον κίνδυνο ο παρεμβαίνων να αποτελέσει το νέο στόχο του εκφοβιστή (Machackova et al., 2018) και αποτελεί ένα είδος αντίδρασης που συνεπάγεται κάποιο βαθμό ηθικής εμπλοκής (Barlińska et al., 2013). Αποτελεί μία μορφή προκοινωνικής συμπεριφοράς (Machackova et al., 2018), δηλαδή της συμπεριφοράς που εκδηλώνεται προς όφελος και βοήθεια άλλων ανθρώπων (Findlay, Girardi & Coplan, 2006). Οι παρευρισκόμενοι είναι πιο πιθανό να βοηθήσουν το θύμα αν θεωρήσουν το περιστατικό σοβαρό (Bastiaensens et al., 2014· Brody, 2021). Παρέμβαση μπορεί να επιτευχθεί με τη θετική πίεση άλλων μέσω της διαδικασίας κοινωνικής επιρροής (Bastiaensens et al., 2014), αλλά και με την προσέγγιση της κοινωνικής ταυτότητας, σύμφωνα με την οποία οι παρευρισκόμενοι συμμορφώνονται με την συμπεριφορά άλλων παρευρισκόμενων που ανήκουν στην ίδια ομάδα και κυρίως εκείνων που είναι φίλοι (Bastiaensens et al., 2014). Επίσης είναι περισσότερο πιθανό να υπερασπιστούν το θύμα όταν είναι οι ίδιοι

αναγνωρίσιμοι ή είναι παρόν ένα ολιγάριθμο κοινό αφού στις περιπτώσεις αυτές έχουν την αίσθηση ότι παρακολουθούνται από τους άλλους χρήστες και ως εκ τούτου αναλαμβάνουν την προσωπική ευθύνη της παρέμβασης (Brody, 2021). Τέλος έχει αποδειχθεί ότι παρευρισκόμενοι, οι οποίοι δεν είναι παρορμητικοί και σκέφτονται τις συνέπειες του επιβλαβούς υλικού τείνουν να βοηθούν τα θύματα (Κυτσιακού & Ζουίν, 2018).

3^ο Κεφάλαιο

Πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού σε επίπεδο σχολείου

3.1 Πρακτικές της σχολικής διοίκησης για την πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού

Ο κυβερνοεκφοβισμός σε όλο τον κόσμο είναι διαδεδομένος μεταξύ των μαθητών (Eden, Heiman & Olenik-Shemesh, 2013· Guarini, Menin, Menabò & Brighi, 2019). Θεωρείται ένα παραδοσιακά σχολικό πρόβλημα και είναι πιο πιθανό να ξεκινάει στο σχολείο (Capurso, Paradžik, & Čale Mratovič, 2018). Μπορεί βέβαια να συμβαίνει και εκτός σχολικού περιβάλλοντος αλλά οι συνέπειές του γίνονται αισθητές εκ των υστέρων και στο σχολικό χώρο καθώς επηρεάζει τη συναισθηματική κατάσταση των μαθητών (Brown, Jackson & Cassidy, 2006). Ο κυβερνοεκφοβισμός συνιστά πρωτίστως παραβίαση των άρθρων της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για την προστασία των Δικαιωμάτων του Παιδιού. Πλην όμως σε ευρωπαϊκό επίπεδο κανένα από τα κράτη μέλη δεν έχει θεσπίσει νομικές διατάξεις ειδικά για τον εκφοβισμό στον κυβερνοχώρο, δεδομένου ότι ο διαδικτυακός εκφοβισμός θεωρείται ως ζήτημα που απαιτεί περισσότερο προληπτικές παρεμβάσεις παρά τιμωρητικές. Όλα τα κράτη μέλη αντιμετωπίζουν τον εκφοβισμό στον κυβερνοχώρο στο πλαίσιο άλλων αδικημάτων, όπως είναι της παρενόχλησης, της δυσφήμισης, της σεξουαλικής εκμετάλλευσης, παραβίασης προσωπικών δεδομένων, της προσβολής της προσωπικότητας, της υποκίνησης σε αυτοκτονία κ.ά., Συνακόλουθα οι συνέπειες του διαδικτυακού εκφοβισμού επιφέρουν για τον δράστη χρηματικές και ποινικές κυρώσεις, το ελάχιστο όμως όριο εγκληματικής ευθύνης διαφέρει από χώρα σε χώρα (Dalla Pozza et al., 2016). Στην Ελλάδα, τα παιδιά μεταξύ 14 και 15 ετών ως δράστες τιμωρούνται μόνο με αναμορφωτικά μέτρα. Ευρεία εφαρμογή για την καταστολή του διαδικτυακού εκφοβισμού στη χώρα μας έχουν οι διατάξεις που αναφέρονται στη προσβολή της προσωπικότητας του θύματος και εδράζονται στην κατοχυρωμένη από το Σύνταγμα μας υποχρέωση της Πολιτείας για τον σεβασμό, αλλά και τη προστασία της αξίας του ανθρώπου (Βαθρακοκοίλης, 2004).

Ενόψει και των ανωτέρω νομοθετικών παραλείψεων κρίνεται απαραίτητη η χάραξη μιας ισχυρής πολιτικής στα σχολεία κατά του εκφοβισμού που θα ενθαρρύνει

τις προτεινόμενες πρακτικές αντιμετώπισης και θα ευαισθητοποιήσει όλη τη σχολική κοινότητα (Campbel, 2005· Chan & Wong, 2015· DeSmet et al., 2015· Slonje et al., 2012), ώστε να αναληφθεί δράση εντός και εκτός σχολείου (Notar, Padgett & Roden, 2013). Η επιτυχία εφαρμογής αυτών των πρακτικών εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την πλήρη υποστήριξη της διοίκησης του σχολείου και την ορθή ένταξή τους στις πολιτικές και πρακτικές του σχολείου. Μία ισχυρή ηγεσία με την ενεργό συμμετοχή του διευθυντή που δίνει υψηλή προτεραιότητα στη μείωση του εκφοβισμού μπορεί να ενισχύσει τη δέσμευση εκπαιδευτικών και μαθητών στην πρόληψη και μείωση περιστατικών εκφοβισμού (Chan & Wong, 2015· Pearce et al., 2011).

Η δέσμευση του σχολείου σε συνεργασία με εκπαιδευτικούς, γονείς και μαθητές, μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στον εντοπισμό, την αποτροπή και την αντιμετώπισή του (Couvillon & Ilieva, 2011· Del Rey, Green et al., 2017· Guarini, Menin, Menabò & Brighi, 2019· Ortega-Ruiz & Casas, 2019· Redmond, Lock & Smart, 2020). Προς αυτή την κατεύθυνση θα συμβάλλει ο εντοπισμός της συχνότητας του φαινομένου στο σχολείο με τη συλλογή δεδομένων, καθώς και η συχνή και συνεχής ενημέρωση και επικοινωνία με την οργάνωση ενημερωτικών συναντήσεων και συνεδρίων, τη διοργάνωση δραστηριοτήτων και την αποστολή ενημερωτικών σχολικών δελτίων (Redmond, Lock & Smart, 2020).

Σημαντική είναι και η ένταξη μαθημάτων για τον κυβερνοεκφοβισμό στο πρόγραμμα σπουδών (Della Cioppa, O'Neil & Craig, 2015· Notar et al., 2013· Redmond et al., 2020). Μπορεί να καθοριστούν αποτελεσματικές κυρώσεις ή διαδικασίες πειθαρχίας για την πρόληψη και μείωση των περιστατικών, όπως αποβολή μαθητών, αλλαγή σχολικού περιβάλλοντος (Chan & Wong, 2015· Notar et al., 2013). Θα μπορούσε να περιοριστεί η χρήση του διαδικτύου και των κινητών τηλεφώνων στο σχολείο και να δημιουργηθεί μία ατμόσφαιρα εμπιστοσύνης, υποστήριξης και καθοδήγησης που να επιτρέπει ανοιχτές συζητήσεις και αναφορές περιστατικών (Couvillon & Ilieva 2011). Ωστόσο τα πειθαρχικά μέτρα ενδέχεται να μειώσουν την αναφορά περιστατικών από τους μαθητές λόγω του φόβου απώλειας προνομίων στο διαδίκτυο (DeSmet et al., 2015· Macaulay, Betts, Stiller & Kellezy, 2018· Pearce et al., 2011).

Στο πλαίσιο των στρατηγικών παρέμβασης του σχολείου θα μπορούσαν να ενταχθούν προγράμματα για την αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού όπως

συμβαίνει σε αρκετές χώρες σε παγκόσμια κλίμακα (Notar et al., 2013· Σιώμος, 2013), τα οποία θα ενσωματωθούν στη σχολική κουλτούρα στοχεύοντας σε ολόκληρο το σχολικό πληθυσμό υπερβαίνοντας το στενό πλαίσιο του σχολείου (Della Cioppa, O'Neil & Craig, 2015). Μερικά από αυτά είναι τα αμερικάνικα «i-SAFE» και «Help-Assert Yourself-Humor-Avoid-Self-Talk-Own», το Γερμανικό «Media Heroes», το Ισπανικό «Asegúrate», τα προγράμματα «Cyber-Friendly Schools», «Tabby Improved Prevention and Intervention», «KiVa», «NoTrap!», «Relazioni per Crescere» ή «Relationships to Grow», «Tutoría Entre Iguales», «Prev@cib», «ConRed», «Noncadiamointrappola», «Surf-fair», «Cyber Bullying: A Prevention Curriculum», «Sticks and Stones: Cyberbullying», «Lets Fight It Together: What We All Can Do to Prevent Cyberbullying». Αυτά τα προγράμματα περιλαμβάνουν ένα ευρύ φάσμα στρατηγικών, απευθύνονται σε όλη την σχολική κοινότητα και σε κάποια συμπεριλαμβάνεται χρήση εκπαίδευσης από συνομηλίκους των μαθητών (Del Rey et al. 2019· Espelage & Hong, 2017· Ferrer-Cascales, et al., 2019· Guarini et al. 2019· Notar et al., 2013· Ortega-Barón, et al., 2019· Sorrentino et al., 2019), μία τεχνική που μπορεί να αποβεί εξαιρετικά επωφελής (Couvillon & Ilieva, 2011).

Η διαμόρφωση του κατάλληλου σχολικού κλίματος, η ενημέρωση, ευαισθητοποίηση και εκπαίδευση εκπαιδευτικών και γονέων κρίνονται απαραίτητα για την πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού (Green et al., 2017· Macaulay et al., 2018· Pearce et al., 2011).

3.1 Διαμόρφωση θετικού σχολικού κλίματος

Ένας από τους πιο σημαντικούς προστατευτικούς παράγοντες ενάντια τόσο στον παραδοσιακό εκφοβισμό όσο και στον κυβερνοεκφοβισμό είναι το θετικό σχολικό κλίμα (Capurso et al., 2018· Perren et al., 2012· Ferrer-Cascales, Albaladejo-Blázquez, Sánchez-SanSegundo, Portilla-Tamarit, Lordan & Ruiz-Robledillo, 2019· Wang, Zhao, Yang & Lei, 2019). Το σχολικό κλίμα ορίζεται από την ποιότητα της αλληλεπίδρασης μαθητών, εκπαιδευτικών, γονέων και σχολικού προσωπικού αντανακλώντας τους κανόνες, τις αξίες και τους στόχους που αντιπροσωπεύουν τις εκπαιδευτικές και κοινωνικές αποστολές του (Ferrer-Cascales, Albaladejo-Blázquez, Sánchez-SanSegundo, Portilla-Tamarit, Lordan & Ruiz-Robledillo, 2019). Αποτελείται από τις στάσεις, τις ρουτίνες και τις συμπεριφορές ολόκληρης της σχολικής κοινότητας (Green et al., 2017). Διαμορφώνεται αφενός από την επίτευξη

του στόχου της εκμάθησης του διδακτικού αντικειμένου και της συνακόλουθης ανάπτυξης των μαθησιακών ικανοτήτων, και αφετέρου από την επίτευξη του στόχου υψηλής μαθησιακής ικανότητας στο πλαίσιο της μεταξύ των μαθητών ευγενούς άμιλλας (Μπαρκούκης & Παναγιώτου, 2012). Αντικατοπτρίζει τις προσδοκίες, το στυλ διδασκαλίας και τη δομή ηγεσίας ενός σχολείου και αφορά στις σχολικές διαπροσωπικές σχέσεις, την τάξη, την ασφάλεια και πειθαρχία, την ακαδημαϊκή δέσμευση, τους σχολικούς πόρους και τις σχολικές δραστηριότητες (Holfeld & Leadbeater, 2017).

Ο ρόλος του σχολικού κλίματος είναι σημαντικός ως προς την κοινωνικο-συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών. Η σχολική ικανοποίηση, η αίσθηση του ανήκειν, η συνεργασία και η επικοινωνία μεταξύ οικογενείας και σχολείου, η αξιόπιστη σχέση μαθητή-εκπαιδευτικού, η ακαδημαϊκή υποστήριξη, η υποστηρικτική σχολική κουλτούρα, είναι τα χαρακτηριστικά ενός θετικού σχολικού κλίματος σεβασμού, χωρίς αποκλεισμούς. Συντελεί στην ενίσχυση της ψυχικής υγείας, στην αύξηση της ακαδημαϊκής απόδοσης και στη δημιουργία αισθημάτων αυτοκριτικής αλλά και ευχαρίστησης από τη συμμετοχή στη διδακτική διαδικασία. Ένα προκοινωνικό και συνεργατικό σχολικό κλίμα, με έμφαση στην ενεργό συμμετοχή όλων στη μείωση και καταπολέμηση του κυβερνοεκφοβισμού, συμβάλλει ώστε ο μαθητής να αισθάνεται ασφαλής και δεσμευμένος με τη σχολική κοινότητα. Με αυτόν τον τρόπο δημιουργείται και διατηρείται ένα ήθος αποθάρρυνσης και μείωσης του εκφοβισμού (Chan & Wong, 2015· Ferrer-Cascales, et al., 2019· Μπαρκούκης & Παναγιώτου, 2012· Myers & Cowie, 2019· Pearce et al., 2011).

3.2 Ενημέρωση, ευαισθητοποίηση και εκπαίδευση εκπαιδευτικών και γονέων

Ο ρόλος των ενηλίκων στην καταπολέμηση του κυβερνοεκφοβισμού είναι θεμελιώδης, καθώς έχει αποδειχθεί ότι ένα μεγάλο ποσοστό των θυμάτων αναζητά αξιόπιστους ενήλικες για να αναφέρει το συμβάν. Οι παρεμβάσεις των ενηλίκων παίζουν ενεργό ρόλο στην μείωση των επεισοδίων διαδικτυακού εκφοβισμού (Cassidy, Brown & Jackson, 2012· Villarejo-Carballido, Pulido, De Botton & Serradell, 2019). Αρχικά η συνειδητοποίηση του προβλήματος του κυβερνοεκφοβισμού είναι ένα από τα πρώτα βήματα για την πρόληψη του. Απαιτείται η ενημέρωση εκπαιδευτικών, γονέων και μαθητών και ώστε να γνωρίσουν ακριβώς την έννοια του κυβερνοεκφοβισμού, τις μορφές και τους τρόπους εκδήλωσής του, τη

διαδικασία κατά την οποία μαθητές οδηγούνται σε αυτόν, τη συχνότητα εμφάνισης και εξάπλωσής του, τις ψυχολογικές επιπτώσεις και άλλες καταστροφικές του συνέπειες, τον τρόπο δημιουργίας ανασχετικών μηχανισμών, αλλά και την ασφαλή και υπεύθυνη χρήση του διαδικτύου (Campbel, 2005· Μπαρκούκης & Παναγιώτου, 2012). Έτσι μία επιτυχημένη σχολική προσέγγιση στην αντιμετώπιση του εκφοβισμού εξαρτάται και από την παροχή κατάρτισης σε εκπαιδευτικούς και γονείς με στόχο τη βελτίωση γνώσεων και δεξιοτήτων στο χειρισμό περιστατικών εκφοβισμού (Chan & Wong, 2015). Εκπαιδευτικοί και γονείς επιβάλλεται να κατανοήσουν τη διαδικτυακή γλώσσα των νέων, μία γλώσσα που σπάνια χρησιμοποιείται εκτός σύνδεσης, η οποία περιλαμβάνει ακρωνύμια και παραλλαγές λέξεων, προκειμένου να κατανοήσουν τη νοοτροπία τους που βασίζεται στη διαδικτυακή χρήση μέσω αυτής της νέας μορφής γλώσσας (Brown et al., 2006).

Παρ' όλο που ο κυβερνοεκφοβισμός αναγνωρίζεται ως σοβαρό πρόβλημα οι εκπαιδευτικοί εμφανίζουν δυσχέρειες ως προς τον εντοπισμό του (Green et al., 2017· Li, 2009). Σύμφωνα με έρευνες ένα μικρό μόνον ποσοστό εκπαιδευτικών αισθάνεται ικανό να αναγνωρίσει και να διαχειριστεί περιστατικά κυβερνοεκφοβισμού (Τουλούπης & Αθανασιάδου, 2016). Ορισμένοι πιστεύουν ότι δεν αποτελεί σχολικό πρόβλημα, καθώς όπως πιστεύουν συμβαίνει εκτός σχολείου και έτσι δεν αισθάνονται αρκετά υπεύθυνοι για την πρόληψή του. Συνακόλουθα διακατέχονται από αβεβαιότητα σχετικά με το ρόλο τους στην αντιμετώπισή του (Campbel, 2005· Green et al., 2017). Σύμφωνα με μελέτες η αβεβαιότητα και η αίσθηση έλλειψης ελέγχου του κυβερνοεκφοβισμού από τους εκπαιδευτικούς αυξάνει τις πιθανότητες αύξησης της θυματοποίησης (Macaulay et al., 2018). Η σωστή ενημέρωση για τον εκφοβισμό γενικότερα θα συμβάλλει στην απόρριψη της εσφαλμένης άποψης ότι αποτελεί φυσιολογικό κομμάτι της παιδικής ηλικίας που συντελεί στην «οικοδόμηση χαρακτήρα» (Campbel, 2005· Green et al., 2017).

Η συχνή και συνεχής ενημέρωση και επικοινωνία με τα ενδιαφερόμενα μέρη μπορεί να βοηθήσει στην αντιμετώπιση του διαδικτυακού εκφοβισμού. Αυτή η επικοινωνία θα μπορούσε να γίνει μέσω της διοργάνωσης δραστηριοτήτων σε επίπεδο σχολείου και ενημερωτικών συνεδριών για τους ενδιαφερόμενους, της παροχής συμβουλών στους γονείς μέσω σχολικών ενημερωτικών δελτίων, της δημιουργίας συνδέσμων με φορείς, όπως η αστυνομία και οι σύμβουλοι, και η παροχή πληροφοριών σχετικά με μαθήματα κατάρτισης και καθοδήγησης (Redmond et al.,

2020). Σχολικά εργαστήρια ευαισθητοποίησης για τον κυβερνοεκφοβισμό θα μπορούσαν να αποβούν χρήσιμα για την ενημέρωση γονέων και εκπαιδευτικών (Campbel, 2005· Μπαρκούκης & Παναγιώτου, 2012). Οι εκπαιδευτικοί μπορούν να εντοπίσουν περιστατικά κυβερνοεκφοβισμού με τη χορήγηση ανώνυμων ερωτηματολογίων στους μαθητές τους (Φυσούν, 2013) ή με τη χρήση ηλεκτρονικών εργαλείων που περιλαμβάνουν ερωτηματολόγια όπως το επονομαζόμενο «Mobblenøglen» δηλαδή «το κλειδί του bullying», που χρησιμοποιήθηκε από το Υπουργείο Παιδείας της Δανίας, με την συμπλήρωση του οποίου από τους μαθητές κατασκευάζεται το προφίλ μίας τάξης ή και ολόκληρου του σχολείου (Σπυρόπουλος, 2013).

Διεθνείς παρεμβάσεις προσανατολισμένες στην πρόληψη του διαδικτυακού εκφοβισμού, περιλαμβάνουν την ενημέρωση όλων των μελών της σχολικής κοινότητας παρέχοντας χρήσιμες πληροφορίες για την αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού (Del Rey et al. 2019· Ferrer-Cascales, et al., 2019· Sorrentino et al., 2019).

Οι εκπαιδευτικοί είναι απαραίτητο να λάβουν τα απαραίτητα μέτρα ώστε να παρεμβαίνουν σε τυχόν ύποπτα περιστατικά κυβερνοεκφοβισμού. Εφόσον οι μαθητές έχουν πρόσβαση σε υπολογιστές και στο σχολείο, οι εκπαιδευτικοί γνωρίζουν ήδη το καθήκον τους να τους εποπτεύουν και να τους προστατεύουν από κακόβουλο υλικό (Campbel, 2005). Ωστόσο πολλά σχολεία δεν είναι προετοιμασμένα για την αντιμετώπιση προβλημάτων που προκύπτουν από την κατάχρηση των τεχνολογιών, ιδιαίτερα εάν οι διαδικτυακές εφαρμογές είναι άγνωστες στο προσωπικό (Childnet International, 2007· Couvillon & Piieva, 2011). Έρευνες έχουν δείξει ότι οι εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι δεν είναι επαρκώς προετοιμασμένοι, ότι δε γνωρίζουν τρόπους διαχείρισης περιστατικών κυβερνοεκφοβισμού και έχει τονιστεί η ανάγκη για την εκπαίδευσή τους και μια συνεχή επαγγελματική μάθηση προκειμένου να ενισχύσουν τις γνώσεις και τις δεξιότητές τους στον εντοπισμό, τη διαχείριση και την πρόληψη του εκφοβισμού στον κυβερνοχώρο (Eden et al., 2013· Guarini et al., 2019· Li, 2009· Pearce et al., 2011· Redmond et al., 2020).

Η χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης αλλάζει με ραγδαίους ρυθμούς δημιουργώντας ένα ψηφιακό χάσμα ανάμεσα σε εκπαιδευτικούς και μαθητές, το οποίο μπορεί να γεφυρωθεί με την συνεχή ενδοϋπηρεσιακή εκπαίδευση των

εκπαιδευτικών (DeSmet et al., 2015). Η εξοικείωση των εκπαιδευτικών με την τεχνολογία κρίνεται απαραίτητη (Cassidy et al., 2012· Green et al., 2017) και κρίνεται ζωτικής σημασίας η παροχή πρόσβασής τους στην κατάρτιση ώστε να ενισχυθεί η ευαισθητοποίησή τους και η ικανότητα αντιμετώπισης του φαινομένου (Barnes, Cross, Lester, Hearn, Epstein & Monks, 2012). Η εκπαίδευσή τους θα συντελέσει στην ανάπτυξη νέων στρατηγικών, στην ενθάρρυνση των μαθητών να αποκαλύψουν περιστατικά κυβερνοεκφοβισμού και να ζητήσουν βοήθεια και κατά συνέπεια θα συμβάλει στον εντοπισμό και την πρόληψη του φαινομένου (Macaulay et al., 2018).

Δραστηριότητες κατάρτισης προσωπικού του σχολείου που έχουν προταθεί περιλαμβάνουν γνώσεις σχετικά με τις ψηφιακές μορφές επικοινωνίας που διατίθενται στους μαθητές, προώθηση της ευαισθητοποίησης και ενίσχυση καθιερωμένων διαδικασιών ασφάλειας, οδηγίες σχετικά με τους κανόνες σωστής ψηφιακής επικοινωνίας (Couvillon & Piieva, 2011). Η εκπαίδευση θα μπορούσε να επιτευχθεί με εργαστήρια ή σεμινάρια (Redmond et al., 2020) και μέσω συγκεκριμένων παρεμβάσεων. Στη διεθνή βιβλιογραφία υπάρχουν λίγες παρεμβάσεις που περιλαμβάνουν την εκπαίδευση των εκπαιδευτικών για την αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού. Μερικές από αυτές είναι τα προγράμματα «Media Heroes», «Asegúrate», «Cyber-Friendly Schools», «Tabby Improved Prevention and Intervention», «KiVa», «NoTrap!», «Relazioni per Crescere» ή «Relationships to Grow», «Tutoría Entre Iguales» και «Prev@cib». Περιλαμβάνουν εκπαίδευση ευαισθητοποιώντας τους εκπαιδευτικούς για τους κινδύνους συμμετοχής των νέων σε περιστατικά κυβερνοεκφοβισμού, τρόπους αναγνώρισης, αποτροπής και διαχείρισης περιστατικών κυβερνοεκφοβισμού και τις νομικές του επιπτώσεις. Τα προαναφερθέντα είχαν ως αποτέλεσμα τη μείωση του κυβερνοεκφοβισμού, την αύξηση της ενσυναίσθησης, ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης των μαθητών (Del Rey et al. 2019· Ferrer-Cascales, et al., 2019· Guarini et al. 2019· Ortega-Barón, et al., 2019· Sorrentino et al., 2019).

Η εκπαίδευση της οικογένειας σε μία εποχή που οι ανήλικοι πλήττονται από τα μέσα ενημέρωσης κρίνεται απαραίτητη, προκειμένου να δημιουργηθούν κοινές στρατηγικές, να αυξηθεί η θετική χρήση των μέσων με σκοπό τη μάθηση και τη διασκέδαση και να ελαχιστοποιηθούν οι κίνδυνοι που προκύπτουν από τη χρήση τους (Villarejo-Carballido et al., 2019). Πολλές φορές οι γονείς δεν είναι τόσο εξοικειωμένοι με την τεχνολογία όσο τα παιδιά τους και έτσι αισθάνονται

απροετοίμαστοι να αντιμετωπίσουν περιστατικά κυβερνοεκφοβισμού μη μπορώντας να επιβλέψουν επαρκώς τα παιδιά τους (Cassidy et al., 2012· Macaulay et al., 2018). Η έλλειψη εξοικείωσης οφείλεται στο ότι οι ενήλικες αντιμετωπίζουν την τεχνολογία ως ένα πρακτικό εργαλείο, ενώ τα παιδιά ως κάτι απαραίτητο για τη σχέση τους με τους συνομηλίκους. Το σχολείο θα μπορούσε να συμβάλει και στην εκπαίδευση των γονέων ώστε να εξοικειωθούν με την τεχνολογία και να ενθαρρυνθούν για διάλογο με τα παιδιά τους ως προς αυτή. Συνακόλουθα οι νέοι συνειδητοποιώντας ότι οι ενήλικες γνωρίζουν την τεχνολογία έχουν την δυνατότητα να στραφούν προς αυτούς για αναζήτηση βοήθειας σε περίπτωση κυβερνοεκφοβισμού (Campbel, 2005).

Οι οικογένειες πρέπει να ενθαρρύνονται ώστε να συμμετέχουν ενεργά σε σχολικά προγράμματα κατά του κυβερνοεκφοβισμού. Διεθνείς μελέτες αξιολόγησης σχολικών παρεμβάσεων κατά του κυβερνοεκφοβισμού καταδεικνύουν ότι η συμμετοχή της οικογένειας σε σχολικές παρεμβάσεις κατά του κυβερνοεκφοβισμού αποτελεί βασικό παράγοντα επιτυχούς εφαρμογής τους (Campbel, 2005· Chan & Wong, 2015· Myers & Cowie, 2019· Perren et al., 2012· Villarejo-Carballido et al., 2019). Με τη συμμετοχή στις σχολικές αυτές παρεμβάσεις εκπαιδεύονται σχετικά με τον εντοπισμό και τη δράση κατά του προβλήματος, τους βέλτιστους τρόπους παρακολούθησης των διαδικτυακών δραστηριοτήτων των παιδιών τους και τους τρόπους προστασίας τους έχοντας την δυνατότητα να θέτουν σαφείς κανόνες σχετικά με τη χρήση του διαδικτύου (Ferrer-Cascales, et al., 2019· Sorrentino et al., 2019). Κάποια από τα προγράμματα που εφαρμόστηκαν σε σχολεία ήταν το «Cyber Friendly Schools» που περιλάμβανε διαδικτυακούς πόρους για γονείς (Cross et al., 2016), το πρόγραμμα «KiVa» που διένειμε γραπτές πληροφορίες στους γονείς (Williford, Elledge, Boulton, DePaolis, Little & Salmivalli, 2013), και το πρόγραμμα «Media Heroes» που φιλοξένησε μια γονική βραδιά όπου οι νέοι παρουσίασαν τις πληροφορίες στους γονείς τους (Wölfer, Schultze-Krumbholz, Zagorscak, Jäkel, Göbel, & Scheithauer, 2014). Ένα άλλο πρόγραμμα το «The CyberTraining-4-Parents» (CT4P) περιλάμβανε εκπαιδευτικά μαθήματα για τους γονείς σχετικά με τον τρόπο αντιμετώπισης του διαδικτυακού εκφοβισμού (Eden et al., 2013).

4ο Κεφάλαιο

Πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού σε επίπεδο τάξης

4.1 Η συμβολή του εκπαιδευτικού

Ο εκπαιδευτικός βρίσκεται στην πρώτη γραμμή για την αντιμετώπιση πολλών μορφών εφηβικής επιθετικότητας, συμπεριλαμβανομένου του διαδικτυακού εκφοβισμού (Eden et al., 2013). Ο ρόλος του ως προς την πρόληψη και αντιμετώπιση φαινομένου είναι μεγάλος καθώς καλείται να ενημερώσει και να ευαισθητοποιήσει τους μαθητές (Μπαρκούκης & Παναγιώτου, 2012), να τους εξοπλίσει με τα απαραίτητα στοιχεία για ασφαλή και υπεύθυνη χρήση του διαδικτύου, να σταθεί δίπλα τους συνοδοιπόρος και σύμβουλος εντός και εκτός σχολείου και να τους διδάξει στρατηγικές αντιμετώπισης κερδίζοντας την εμπιστοσύνη τους (Πανσεληνάς και συν., 2014). Με μία πολύπλευρη στρατηγική καλείται να ανταποκριθεί στις ανάγκες του θύματος, στη διαμόρφωση της στάσης των παρευρισκομένων σε περιστατικά κυβερνοεκφοβισμού και στην προσέγγιση και αλλαγή της συμπεριφοράς του θύτη (Redmond et al., 2020)

Ο εκπαιδευτικός με τις διδακτικές μεθόδους και προσεγγίσεις του, με την εντός και εκτός τάξης αλληλεπίδρασή του με τους μαθητές μπορεί συμβάλλει στη δημιουργία ενός θετικού σχολικού κλίματος όπου οι μαθητές είναι πρόθυμοι να αναφέρουν περιστατικά κυβερνοεκφοβισμού, δημιουργώντας δηλαδή ένα αίσθημα κοινότητας που βοηθά στη μείωση του προβλήματος (Μπαρκούκης & Παναγιώτου, 2012· Redmond et al., 2020). Ο εκπαιδευτικός εκτός από πάροχος μόρφωσης μέσω της εκπαιδευτικής διαδικασίας λειτουργεί πρωτίστως ως παιδαγωγός προετοιμάζοντας τους μαθητές για την ενήλικη ζωή τους. Μπορεί να ευνοήσει την καλλιέργεια κοινωνικών και συναισθηματικών δεξιοτήτων, αυξάνοντας τις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις, τις κοινωνικές και ηθικές δεξιότητες των μαθητών, το αυτοσυναίσθημα και την ενσυναίσθηση, ώστε να μειωθεί η ηθική αποδέσμευση που μπορεί να οδηγήσει στον κυβερνοεκφοβισμό (Μπαρκούκης & Παναγιώτου, 2012).

4.2 Ενημέρωση και πρακτικές πρόληψης και αντιμετώπισης

Οι εκπαιδευτικοί οφείλουν να ενημερώσουν τους μαθητές σχετικά με το φαινόμενο του κυβερνοεκφοβισμού (Campbel, 2005). Η σωστή ενημέρωση που προϋποθέτει βέβαια τη μετάδοση της γνώσης της έννοιας του κυβερνοεκφοβισμού, των χαρακτηριστικών των θυτών και των θυμάτων, των επιπτώσεων καθώς και των μεθόδων πρόληψης και αντιμετώπισης, θα ευαισθητοποιήσει τους μαθητές και θα αποτρέψει τη διάπραξη κυβερνοεκφοβισμού. Με τη σωστή ενημέρωση οι μαθητές θα αντιληφθούν τους κινδύνους που ελλοχεύουν και θα καταστούν ικανοί να αναγνωρίζουν και να αντιμετωπίζουν τα περιστατικά κυβερνοεκφοβισμού (Μπαρκούκης & Παναγιώτου, 2012).

Η εκπαίδευση μπορεί να γίνει με βιωματικές διδακτικές προσεγγίσεις που θα διαμορφώσουν τις στάσεις των μαθητών απέναντι στον κυβερνοεκφοβισμό. Η προβολή βίντεο φανταστικών περιστατικών και η επακόλουθη συζήτηση θα συμβάλουν στο να εντοπίσει ο εκπαιδευτικός τον βαθμό γνώσης των μαθητών για τον κυβερνοεκφοβισμό, τον βαθμό κατανόησης από την πλευρά τους των συναισθημάτων των πρωταγωνιστών της ιστορίας, την ικανότητά τους να σχηματίζουν το προφίλ των πρωταγωνιστών και τις απόψεις τους σχετικά με τον τρόπο αντιμετώπισης του φαινομένου από τους γονείς, τους εκπαιδευτικούς και τους διευθυντές. (Πανσεληνάς και συν., 2014). Η εκ μέρους του εκπαιδευτικού παροχή πληροφοριών για συμπεριφορές που κρίνονται απαράδεκτες, με τη χρήση βίντεο και άλλων μέσων σε συνδυασμό με τη συζήτηση, θα συμβάλει στη διάδοση μηνυμάτων κατά του κυβερνοεκφοβισμού (Chan & Wong, 2015). Η ανάθεση εργασιών στους μαθητές μιας τάξης σχετικά με τον κυβερνοεκφοβισμό και η ανακοίνωσή τους τόσο στον υπόλοιπο μαθητικό πληθυσμό, όσο και σε άλλες μαθητικές κοινότητες θα συμβάλει στη διάχυση της ενημέρωσης και θα αυξήσει την ευαισθητοποίηση στο σύνολο των μαθητών. Επιπλέον χρήσιμες θα μπορούσαν να αποβούν επισκέψεις σε χώρους δράσεων πρόληψης και αντιμετώπισης του κυβερνοεκφοβισμού, όπως στην αστυνομία, το δικαστικό σώμα, καθώς και συμμετοχή σε υφιστάμενες δράσεις φορέων, όπως της υπηρεσίας δίωξης ηλεκτρονικού εγκλήματος και άλλων υπηρεσιών ή νομικών φορέων, ώστε να υπάρξει ενδεδειγμένη ενημέρωση (Μπαρκούκης & Παναγιώτου, 2012).

Η σωστή προετοιμασία των νέων για την αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού προϋποθέτει και τον διαδικτυακό τους γραμματισμό, δηλαδή την ικανότητα πρόσβασης, κατανόησης, άσκησης κριτικής σκέψης και δημιουργίας περιεχομένου πληροφοριών και επικοινωνίας στο διαδίκτυο. Ο εκπαιδευτικός μπορεί να τους ενημερώσει για εγχειρίδια απόκτησης απαραίτητων δεξιοτήτων διαδικτυακού γραμματισμού όπως το Εγχειρίδιο Διαδικτυακού Γραμματισμού «Internet Literacy Handbook» και το «Web We Want» (Keen & Georgescu, 2014). Στο πλαίσιο του διαδικτυακού γραμματισμού οι μαθητές είναι σημαντικό να διδαχθούν και την ψηφιακή ιθαγένεια, «digital citizenship», δηλαδή η χρήση της τεχνολογίας με υπεύθυνο τρόπο (Hutson, Kelly & Militello, 2018· Redmond et al., 2020), στο πλαίσιο της οποίας εντάσσεται και η διασκαλία του «netiquette» για την ορθή και ασφαλή χρήση του διαδικτύου (Ang & Goh, 2010· Campbel, 2005· Keen & Georgescu, 2014· Notar et al., 2013· Perren et al, 2012). Ο προαναφερόμενος κώδικας δεοντολογικής συμπεριφοράς στο διαδίκτυο, «online etiquette» ή «netiquette», ορίζεται ως ένας άτυπος κώδικας πρακτικής που ρυθμίζει τη συμπεριφορά των χρηστών στο διαδίκτυο. Είναι μία ευρεία έννοια που συλλαμβάνει την αίσθηση της ηθικής και των ηθικών αξιών που εφαρμόζονται στον διαδικτυακό κόσμο. Σύμφωνα με αυτή την έννοια ο κυβερνοχώρος έχει το δικό του σύνολο πεποιθήσεων ή προτύπων, τα οποία χρησιμοποιούνται από τους χρήστες του διαδικτύου ως ηθικά κριτήρια. Η αποδεκτή συμπεριφορά μεταξύ των χρηστών του διαδικτύου μπορεί να μειώσει τον κυβερνοεκφοβισμό και η εκπαίδευση προς αυτή την κατεύθυνση είναι σημαντική (Kumazaki, Suzuki, Katsura, Sakamot, & Kashibuchi, 2011· Park, Na & Kim, 2014· Strawbridge, 2006).

Ο εκπαιδευτικός μπορεί να εξοπλίσει τους μαθητές με χρήσιμες δεξιότητες για την πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού. Απαραίτητη κρίνεται η ενημέρωση για τις ρυθμίσεις ιδιωτικότητας των προφιλ στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, η αποφυγή αποκάλυψης προσωπικών τους δεδομένων σε αγνώστους, η συχνή αλλαγή των κωδικών πρόσβασης (Keen & Georgescu, 2014). Ο εκπαιδευτικός μπορεί επίσης να τους ενημερώσει για εφαρμογές αποκλεισμού ανεπιθύμητων μηνυμάτων, εικόνων και κλίσεων, να προτείνει την αλλαγή της ηλεκτρονικής τους διεύθυνσης ή του αριθμού του κινητού τηλεφώνου και τρόπους αναφοράς περιστατικών στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (Keen & Georgescu, 2014· Notar et al., 2013). Επίσης μπορεί να τους κατευθύνει σε ιστότοπους με πρακτικές

συμβουλές και υποστήριξη εφήβων όπως ο ιρλανδικός ιστότοπος www.watchyourspace.ie, που παρέχει βοήθεια στους θύτες, υποστήριξη στα θύματα, συμβουλές προερχόμενες από εφήβους και διαθέτει τηλεφωνική γραμμή βοήθειας από την Childline (Σπυρόπουλος, 2013) όπως και στους ιστότοπους <http://www.stopbullying.gov/cyberbullying/index.html>, <http://www.cyberbullying.ca>, <http://www.prevnet.ca>, www.stopcyberbullying.org (Espelage & Hong, 2017· Notar et al., 2013) και www.saferinternet.org με συμβουλές για υποβολή καταγγελιών (Keen & Georgescu, 2014). Καθώς κάποιοι διαδικτυακοί πόροι προωθούνται από οργανισμούς που πωλούν προϊόντα είναι απαραίτητο ο εκπαιδευτικός να συμβουλέψει τους μαθητές να είναι προσεκτικοί κατά την εξέταση πληροφοριών στους ιστότοπους και να επικεντρώνονται σε εκείνους που προέρχονται από κυβερνητικές υπηρεσίες (Espelage & Hong, 2017). Επιπλέον κατευθυντήριες γραμμές κατά του κυβερνοεκφοβισμού θα μπορούσαν να δοθούν μέσα από ιστολόγια «blogs», δημιουργημένα από τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς, τα οποία αποτελούν ένα σύγχρονο μέσο που οι μαθητές κατανοούν (Brown et al., 2006).

Σε περιπτώσεις κυβερνοεκφοβισμού ο εκπαιδευτικός οφείλει να κατευθύνει τους μαθητές να αναφέρουν το περιστατικό πρωτίστως σε έναν αξιόπιστο ενήλικα από το οικογενειακό ή το σχολικό περιβάλλον και κατά δεύτερον σε οργανώσεις που ασχολούνται με την ασφάλεια των νέων στο διαδίκτυο (Keen & Georgescu, 2014· Notar et al., 2013· Redmond et al., 2020). Ακόμη και η επικοινωνία με δικηγόρο ή η καταγγελία του συμβάντος στην αστυνομία μπορεί να κριθεί κατά περίπτωση απαραίτητη καθώς η καταχρηστική συμπεριφορά στο διαδίκτυο που επηρεάζει την υγεία, την ασφάλεια και την ψυχολογική ευεξία ενός ατόμου είναι παράνομη. Όταν τα περιστατικά εκφοβισμού στον κυβερνοχώρο γίνονται εγκληματικές πράξεις, εμπλέκεται η αστυνομία και ενδέχεται να ακολουθήσουν νομικές διαδικασίες. Ο εκπαιδευτικός επομένως οφείλει επιπλέον να ενημερώσει τους μαθητές για τις νομικές κυρώσεις που μπορεί να επιφέρει ο κυβερνοεκφοβισμός. Συνεπώς ενδείκνυται η διατήρηση των ενοχλητικών μηνυμάτων και των ηλεκτρονικών στοιχείων του αποστολέα καθώς αποτελούν αποδεικτικά στοιχεία (Keen & Georgescu, 2014· Myers & Cowie, 2019).

4.3 Βελτίωση των διαπροσωπικών σχέσεων των μαθητών

Περιστατικά εκφοβισμού πρέπει να αντιμετωπίζονται στο πλαίσιο των κοινωνικών αλληλεπιδράσεων (Tangen & Campbell, 2010). Σύμφωνα με έρευνες έχει διαπιστωθεί η σύνδεση του κυβερνοεκφοβισμού με την έλλειψη κοινωνικών δεξιοτήτων, καθώς διαπροσωπικές αλληλεπιδράσεις μαθητών στο σχολείο μπορεί να οδηγήσουν σε φαινόμενα διαδικτυακού εκφοβισμού. Επομένως κρίνονται απαραίτητες η καλλιέργεια και βελτίωση των κοινωνικών, ηθικών και επικοινωνιακών δεξιοτήτων της τάξης, η αύξηση των κοινωνικών αλληλεπιδράσεων και της κοινωνικής αποδοχής που θα συντελέσουν στη δημιουργία καλύτερων σχέσεων μεταξύ των μαθητών, στη βελτίωση του κλίματος της τάξης και επομένως στη μακροπρόθεσμη μείωση του κυβερνοεκφοβισμού (Guarini et al. 2019· Μπαρκούκης & Παναγιώτου, 2012· Perren et al., 2012).

Οι διαπροσωπικές σχέσεις των μαθητών επηρεάζονται σε μεγάλο βαθμό από τον εκπαιδευτικό και το παιδαγωγικό του στυλ (Del Rey et al. 2019). Ο εκπαιδευτικός μπορεί να δημιουργήσει ένα κλίμα αποδοχής, εκτίμησης και ενθάρρυνσης της συναναστροφής των μαθητών, (Μπαρκούκης & Παναγιώτου, 2012). Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με έναν αυθεντικό τρόπο διδασκαλίας με έμφαση στη ζεστασιά, την αποδοχή και την ανοχή, με τη δημιουργία ενός δίκαιου κοινωνικού συστήματος στην τάξη που θα προωθεί τη φιλία, την καλή κοινωνική συμπεριφορά και γενικά την προώθηση στην τάξη μιας κουλτούρας ανεκτικής στη διαφορά και την ανοιχτή συζήτηση. Επίσης με την εφαρμοσμένη κοινωνική και συναισθηματική μάθηση που στηρίζεται στην αρχή της συμπερίληψης όλων μπορεί κατά μία έννοια να μετουσιωθεί η τάξη σε μια θερμή και αμοιβαία υποστηρικτική κοινότητα (Myers & Cowie, 2019).

Για την επίτευξη όλων των παραπάνω προτείνεται να εφαρμοστούν κατάλληλες στρατηγικές. Έτσι με την ομαδοσυνεργατική μέθοδο για την επίλυση προβλημάτων, την αμοιβαία διδασκαλία ασκήσεων και τη λήψη αποφάσεων μπορεί να επιτευχθεί η αλληλεπίδραση των μαθητών. Επίσης με τη δημιουργία πολλών μικρών ομάδων μαθητών, χωρίς μοναδικό κριτήριο την ικανότητα, που θα συντελούσε στην περιθωριοποίηση μαθητών χαμηλότερων επιδόσεων, με την ενθάρρυνση της συμμετοχής και την εναλλαγή τους σε αυτές, οι μαθητές θα

αποκομίσουν κοινωνικά, ηθικά και ψυχικά οφέλη (Μπαρκούκης & Παναγιώτου, 2012).

4.4 Διδασκαλία στρατηγικών επίλυσης κοινωνικών προβλημάτων.

Μία παράμετρος σχετιζόμενη με τον κυβερνοεκφοβισμό είναι και η κοινωνική απόρριψη που οφείλεται στην απουσία της ικανότητας επίλυσης προβλημάτων κατά την κοινωνικοποίηση του ατόμου μειώνοντας με τον τρόπο αυτό τον βαθμό αλληλεπίδρασης μεταξύ συνομηλίκων (Μπαρκούκης & Παναγιώτου, 2012). Για τη βελτίωση της ικανότητας επίλυσης προβλημάτων κρίνεται απαραίτητη η ενθάρρυνση των μαθητών να συλλογίζονται σχετικά με το ζήτημα που τους αφορά, να αμφισβητούν υποθέσεις και να συμμετέχουν με άλλα παιδιά σε ανοιχτές συζητήσεις σχετικά με το θέμα. Σύμφωνα με τις αρχές του κονστрукτιβισμού προσεγγίζεται η έρευνα ως μέθοδος για μάθηση. Ο εκπαιδευτικός μπορεί να θέσει στα παιδιά μια προβληματική κατάσταση και με την ενθάρρυνση της περιέργειας, της εξέτασης διαφορετικών απόψεων και την ενίσχυση των δεξιοτήτων κρίσης και συλλογισμού να τους ωθήσει στη συμμετοχή στον μεταξύ τους διάλογο, στη δημιουργία ερωτημάτων και στην επίλυση του προβλήματος (Tangen & Campbell, 2010). Η δημιουργία ποιοτικών κύκλων όπου οι μαθητές σε μικρές ομάδες προσεγγίζουν πληροφορίες σχετικά με ένα πρόβλημα και με την χρήση τεχνικών δομημένης συζήτησης καταλήγουν σε λύσεις, χρησιμοποιήθηκε με επιτυχία σε περιπτώσεις κυβερνοεκφοβισμού (Slonje et al., 2012).

Τέλος ο εκπαιδευτικός θα μπορούσε να διδάξει στους μαθητές να ελέγχουν τον θυμό τους, αφού η έλλειψη αυτοσυγκράτησης συνιστά γενεσιουργό αιτία συμπεριφορών εκφοβισμού. Μέσα από προσομοιωμένες συνθήκες θυμού θα μπορούσε να διδάξει την αυτό-καθοδήγηση, την αυτορρύθμιση και τη χαλάρωση μέσω διαλόγου, συζητήσεων, εναλλαγών ρόλου και συμμετοχής σε συνεργατικές δραστηριότητες (Μπαρκούκης & Παναγιώτου, 2012).

4.5 Αύξηση της αυτοεκτίμησης και της αυτό-αποτελεσματικότητας

Η έλλειψη αυτοαποτελεσματικότητας όπως και η μειωμένη αυτοεκτίμηση συνδέεται με φαινόμενα κυβερνοεκφοβισμού (Αντωνιάδου & Κόκκινος, 2013· Raskauskas & Huynh, 2015). Η αυτοεκτίμηση αφορά στον βαθμό εκτίμησης, σεβασμού και αποδοχής του ατόμου προς τον εαυτό του και συνδέεται με την αυτοπεποίθηση, την εμπιστοσύνη και την κοινωνική επάρκεια (Δασκαλοπούλου, 2016). Η αυτο-

αποτελεσματικότητα είναι η πίστη ενός ατόμου στην ικανότητά του να προβαίνει στις απαραίτητες για την παραγωγή επιθυμητών αποτελεσμάτων συμπεριφορές και πράξεις. Είναι ο παράγοντας που διαμεσολαβεί μεταξύ της αξιολόγησης ενός περιστατικού, της στρατηγικής αντιμετώπισής του και της υλοποίησής της στρατηγικής αυτής (Raskauskas & Huynh, 2015). Σύμφωνα με έρευνες η χαμηλή αυτοεκτίμηση μπορεί να οδηγήσει τους μαθητές σε προβληματική χρήση του διαδικτύου χάριν της δημιουργίας κοινωνικών σχέσεων μέσω του διαδικτύου (Αντωνιάδου & Κόκκινος, 2013), ενώ η έλλειψη της αυτοαποτελεσματικότητας μπορεί να οδηγήσει το θύμα να στρέψει τα νότα του σε αποτελεσματικές στρατηγικές αντιμετώπισης του κυβερνοεκφοβισμού (Raskauskas & Huynh, 2015).

Απαραίτητη κρίνεται η συμβολή του εκπαιδευτικού στη βελτίωση της αυτοεικόνας και της αυτοαποτελεσματικότητας των μαθητών ώστε να νοιώθουν ικανοί και δυνατοί να αναλάβουν ευθύνες (Ζαχαρίου & Αντωνίου, 2015). Οι εκπαιδευτικοί μπορούν να δημιουργήσουν τις συνθήκες που θα δώσουν την ευκαιρία συμμετοχής στη λήψη αποφάσεων και την ανάληψη πρωτοβουλιών κατά τη διάρκεια του μαθήματος και συνακόλουθα να οδηγήσουν τους μαθητές σε υψηλότερα επίπεδα υπευθυνότητας (Μπαρκούκης & Παναγιώτου, 2012). Σε αυτό μπορεί να συμβάλει η οργάνωση δραστηριοτήτων, όπως ανάληψη ρόλων σε υποθετικά περιστατικά εκφοβισμού και η συζήτηση για ενδεχόμενες εμπειρίες όλων των εμπλεκόμενων προκειμένου να τονιστεί η αξία της παρέμβασης και της πρόληψης (Ζαχαρίου & Αντωνίου, 2015). Αποτελεσματική μπορεί να αποβεί και η αυτοαξιολόγηση των μαθητών, η παροχή στον καθένα της ευκαιρίας ανάληψης του συντονιστικού ρόλου σε ομάδες εργασίας, η παροχή εναλλακτικών θεμάτων ενασχόλησης ώστε να έχουν μέτρα σύγκρισης, η δυνατότητα να εκφράζουν τις σχολικές τους εμπειρίες και προτιμήσεις μαθημάτων και η κατεύθυνσή τους με κατάλληλες εκ μέρους του εκπαιδευτικού ερωτήσεις για την εύρεση λύσεων, δηλαδή για την παραγωγή γνώσης (Μπαρκούκης & Παναγιώτου, 2012).

Υποστηρίζεται ότι η παροχή ανατροφοδότησης βελτιώνει δραστικά την αυτοαποτελεσματικότητα και το αυτοσυναίσθημα των μαθητών/τριών. Επισημαίνεται ότι οι έπαινοι πρέπει να παρέχονται για την αναγνώριση καλών δράσεων και να μην έχουν την μορφή δωροδοκίας. Οι δράσεις που συμβάλουν στην ανατροφοδότηση περιλαμβάνουν την παροχή ευκαιριών προόδου σε όλους τους μαθητές, με χρησιμοποίηση ασκήσεων προκλητικών μεν αλλά εφικτών από τις οποίες μπορούν

όλοι να αποκομίσουν θετικά βιώματα. Είναι σημαντικό για την ανατροφοδότηση η επιβράβευση να αναφέρεται στον βαθμό ατομικής βελτίωσης του μαθητή/τριας αποφεύγοντας με τον τρόπο αυτό τη σύγκριση με τους άλλους (Μπαρκούκης & Παναγιώτου, 2012)

4.6 Αύξηση της ενσυναίσθησης και μείωση της ηθικής αποδέσμευσης.

Η ενσυναίσθηση είναι μία ψυχολογική παράμετρος που πρέπει να λαμβάνεται υπόψη κατά την οργάνωση δράσεων καταπολέμησης του κυβερνοεκφοβισμού (Ang & Goh, 2010). Η καλλιέργεια της αποτελεί προληπτική πολιτική κατά του κυβερνοεκφοβισμού (Ortega-Barón, et al., 2019· Perren et al, 2012) και η ανάπτυξη της συντελεί στην υιοθέτηση ενεργής και ρεαλιστικής θέσης απέναντί του (Villarejo-Carballido et al., 2019) αναστέλλοντας την επιθετική και αντικοινωνική συμπεριφορά, βελτιώνοντας τις κοινωνικές δεξιότητες και το κλίμα της τάξης (Barlińska et al., 2013· Schultze-Krumbholz, Schultze, Zagorscak, Wölfer & Scheithauer, 2016). Συμβάλει στην κατανόηση και βίωση των συναισθημάτων και προθέσεων των άλλων, στην πρόβλεψη των συνεπειών βίαιων πράξεων, στην ενίσχυση των κοινωνικών σχέσεων και στη μείωση της προκατάληψης. Μειώνει την επιθετική συμπεριφορά, την τάση για παραβατικότητα και αμβλύνει την αρνητική στάση των παρευρισκόμενων σε φαινόμενα διαδικτυακού εκφοβισμού (Barlińska et al., 2013). Με την καλλιέργεια της ενσυναίσθησης οι παρευρισκόμενοι που είναι αυτοί που παίζουν σημαντικό ρόλο στη διαιώνιση του προβλήματος θα δράσουν υπέρ του θύματος και δε θα συνηγορούν σιωπηλά υπέρ του θύτη (Campbel, 2005).

Ο εκπαιδευτικός έχει καθήκον να προωθήσει τη γνωστική και συναισθηματική ενσυναίσθηση των μαθητών. Οι μαθητές θα μπορούσαν να διδαχθούν πώς να δουν το πρόβλημα από την οπτική γωνία του θύματος, να βιώσουν τα συναισθήματά του, να βάλουν τον εαυτό τους στη θέση του και να δείξουν συμπόνια, αποφεύγοντας την ηθική απεμπλοκή τους (Ang & Goh, 2010· Guarini et al., 2019· Lazuras, Pizalski, Barkoukis & Tsorbazoudis, 2012). Οι δράσεις που τείνουν στην αύξηση της ενσυναίσθησης και στη μείωση της ηθικής αποδέσμευσης πρέπει να στοχεύουν στη δημιουργία κινήτρων για τη μάθηση, ηθικών αρετών, καθώς και στη βάση αυτών ανάπτυξη δεξιοτήτων επίλυσης κοινωνικών προβλημάτων. Στην κατεύθυνση αυτή συμβάλουν ο μεταξύ των μαθητών διάλογος, η εναλλαγή ρόλων, οι συνεργατικές μέθοδοι διδασκαλίας και γενικά η δημιουργία κλίματος εκτίμησης και

αποδοχής (Μπαρκούκης & Παναγιώτου, 2012). Ενδείκνυται η παρουσίαση στους μαθητές ποικίλων ερεθισμάτων που σχετίζονται με τον κυβερνοεκφοβισμό, όπως ιστορίες που βασίζονται σε κείμενο, ειδησεογραφικά είδη, βίντεο και θεατρικά έργα και η ενθάρρυνσή τους να εκφράσουν τις απόψεις τους σχετικά με τις σκέψεις, τα κίνητρα και τα συναισθήματα των εμπλεκομένων στο πρόβλημα. Αυτή είναι μία μέθοδος που ακολουθήθηκε στην εφαρμογή του Γερμανικού προγράμματος «Media Heroes» (Schultze et al., 2016). Η βιοματική έκθεση των μαθητών σε ιστορίες σχετικές με το θέμα του κυβερνοεκφοβισμού συντελεί στην κατανόηση του φαινομένου και του αντίκτυπου στον πραγματικό κόσμο και στην ανάπτυξη της ενσυναίσθησης (Πανσεληνάς και συν., 2014).

Η ενσυναίσθηση μπορεί να ενισχυθεί με την κοινωνική και συναισθηματική μάθηση (Myers & Cowie, 2019), με αποτέλεσμα την ανάπτυξη ικανότητας αυτοδιαχείρισης αλλά και διαχείρισης των σχέσεων με τους άλλους με αποτελεσματικότητα αλλά και ηθική. Με αυτού του είδους τη μάθηση οι νέοι αποκτούν δεξιότητες αναγνώρισης και διαχείρισης των συναισθημάτων τους και δεξιότητες ανάπτυξης ενδιαφέροντος και φροντίδας για τους άλλους. Είναι σε θέση να δημιουργούν υγιείς σχέσεις, να λαμβάνουν αποφάσεις και να επιλύουν προβληματικές καταστάσεις (Σμυρναίου, 2020). Η κοινωνική και συναισθηματική μάθηση υιοθετείται από πολλά σχολεία σε όλο τον κόσμο για την αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού με έμφαση στην καταστροφική φύση της ηθικής αποδέσμευσης (Myers & Cowie, 2019).

4.7 Συνεργασία και επικοινωνία με γονείς

Σημαντική κρίνεται η σταθερή επιδίωξη επικοινωνίας και συνεργασίας των εκπαιδευτικών με τους γονείς των μαθητών πριν την εμφάνιση περιστατικών κυβερνοεκφοβισμού. Τα περιστατικά κυβερνοεκφοβισμού γίνονται αντιληπτά από τις συνέπειες που προκύπτουν, έχοντας προκαλέσει ανεπανόρθωτη βλάβη στα θύμα, αποδεικνύοντας για μια ακόμη φορά ότι η πρόληψη είναι καλύτερη από τη θεραπεία. Ο εκπαιδευτικός οφείλει να ενημερώσει και να ευαισθητοποιήσει τους γονείς ώστε να παρακολουθούν και να ελέγχουν τη διαδικτυακή δραστηριότητα των παιδιών τους (Keen & Georgescu, 2014).

Σε περιπτώσεις εμφάνισης περιστατικών κυβερνοεκφοβισμού καθίσταται άκρως επιτακτική η επικοινωνία του εκπαιδευτικού με την οικογένεια. Είναι απαραίτητο

μέσα από συναντήσεις του εκπαιδευτικού με τους γονείς να υπάρχει ειλικρινής αμοιβαία ενημέρωση ακόμη και για την εξωσχολική δραστηριότητα του παιδιού έτσι ώστε να εκπονηθεί ένα κοινό σχέδιο δράσης εντός και εκτός σχολείου. Η συμμετοχή των μαθητών στον διάλογο αυτό και στον βαθμό που συντείνει στην κατανόηση των αιτίων και την πιο αποτελεσματική απόκρουση του περιστατικού είναι σημαντική (Μπαρκούκης & Παναγιώτου, 2012).

Β' ΜΕΡΟΣ: ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

5^ο Κεφάλαιο

Μεθοδολογία

5.1 Σκοπός και ερωτήματα της έρευνας

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να παρουσιάσει τις απόψεις δεκαπέντε εκπαιδευτικών σχετικά με την έννοια, τα αίτια και τις συνέπειες του κυβερνοεκφοβισμού και να αναδείξει τις μεθόδους πρόληψης και αντιμετώπισης του φαινομένου.

Τα ερευνητικά ερωτήματα που διατυπώθηκαν με βάση τους παραπάνω στόχους είναι τα ακόλουθα:

1. Πώς ορίζουν οι εκπαιδευτικοί τον κυβερνοεκφοβισμό;
2. Ποιοι παράγοντες θεωρούν οι εκπαιδευτικοί ότι συμβάλλουν στην εμφάνιση του κυβερνοεκφοβισμού;
3. Ποιες είναι οι συνέπειες του κυβερνοεκφοβισμού;
4. Με ποιους τρόπους μπορεί να συμβάλλει η διοίκηση του σχολείου στην πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού;
5. Πώς μπορούν να συμβάλλουν οι εκπαιδευτικοί στην πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού;

5.2 Ποιοτική έρευνα

Όπως γίνεται αντιληπτό από τη διατύπωση των ερευνητικών ερωτημάτων και των ερωτήσεων προς τους συνεντευξιζόμενους η παρούσα έρευνα έχει διεξαχθεί με την χρήση ποιοτικής μεθόδου. Η επιλογή αυτή οφείλεται στην έλξη που προκαλούν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της ποιοτικής έρευνας, η οποία σύμφωνα με τη Mayson (2009) περιλαμβάνει ένα εύρος φιλοσοφικών βάσεων, μεθοδολογικών τεχνικών και πρακτικών και απασχολείται με τον τρόπο ερμηνείας, κατανόησης, βίωσης και

παραγωγής κοινωνικού βίου. Οι μέθοδοι στις οποίες στηρίζεται είναι ελαστικές αλλά και ευαίσθητες απέναντι στο κοινωνικό πλαίσιο της παραγωγής των δεδομένων και προϋποθέτουν την κατανόηση της πολυπλοκότητας και των λεπτομερειών του. Στόχος της είναι η δημιουργία μιας σφαιρικής αντίληψης με την επεξεργασία πλούσιων και λεπτομερών στοιχείων.

Η ποιοτική έρευνα σχετίζεται με την περιγραφή και την ερμηνεία των εμπειριών των συμμετεχόντων στην έρευνα και αφορά κυρίως στο νόημα. Οι ποιοτικοί ερευνητές ενδιαφέρονται για την υποκειμενικότητα και την εμπειρία, που είναι αυτές που βρίσκονται σε αντιστοιχία με τη πραγματική ζωή. Επιδιώκουν την κατανόηση του είδους των εμπειριών των συμμετεχόντων στην έρευνα, το νόημα των εμπειριών τους, τον τρόπο που μιλάνε για αυτές και πώς τις κατανοούν. Προσπαθούν να καταγράψουν την ποιότητα και την υφή των εμπειριών των ερωτηθέντων για να κατανοήσουν τις επιπτώσεις και συνέπειές τους στους ίδιους τους συμμετέχοντες αλλά και ευρύτερα (Willing, 2012). Η ποιοτική έρευνα βασίζεται σε λεπτομερή ανάλυση λεκτικού, γραπτού ή και οπτικού υλικού εστιάζει στη φύση της εμπειρίας και όχι στην αριθμητική συχνότητα της εμφάνισης μιας συμπεριφοράς. Με αυτή επιχειρείται να διατηρηθεί η φόρμα και το περιεχόμενο της ανθρώπινης εμπειρίας και με βάση αυτά να προσεγγιστεί η φύση της (Ντάβου, 2007).

Αποτελεί μία μέθοδο μελέτης, κατανόησης και διερεύνησης όλων των διαστάσεων ενός φαινομένου που επιλέγει ο ερευνητής και αποφεύγει την αποσπασματική, αφαιρετική και στατική μελέτη. Μέσω της συλλογής δεδομένων δίνεται η δυνατότητα αφιέρωσης χρόνου στο πεδίο της έρευνας για την επίτευξη μιας πληρέστερης προσέγγισης της πολύπλοκης, δυναμικής και ολιστικής φύσης ενός φαινομένου. Η περιγραφή σκέψεων και βιωμάτων σε συνδυασμό με την υιοθέτηση αφηγηματικού ύφους επιτρέπει την αποκάλυψη βαθύτερων νοημάτων χωρίς τη δέσμευση της απρόσωπης γλώσσας της στατιστικής. Επιπλέον δίνεται η δυνατότητα ευελιξίας αφού καθ' όλη τη διάρκεια της ποιοτικής προσέγγισης ο ερευνητικός σχεδιασμός επιδέχεται τροποποιήσεις. Η πολύπλευρη ερμηνεία εμπειρικών δεδομένων με την ενθάρρυνση του αυτοσχεδιασμού, η πρόσβαση στην υποκειμενική εμπειρία ή προοπτική των άλλων είναι μερικά από τα πλεονεκτήματα της ποιοτικής έρευνας. Η διαδικασία της ερμηνείας του ερευνητή συνεχίζεται και μετά την περάτωση της έρευνας από τους αναγνώστες, οι οποίοι είναι πιθανόν να προσφέρουν νέες πληροφορίες για το εξεταζόμενο θέμα. Η πολύπλευρη ερμηνεία από την πλευρά

των ερευνητών, των συμμετεχόντων στην έρευνα και των αναγνωστών προσφέρει μια σφαιρικότερη προσέγγιση τόσο ενός πολύπλοκου ζητήματος όσο και των διάφορων αντιλήψεων σχετικά με αυτό (Ισαρη & Πουρκός, 2015).

Η ποιοτική έρευνα σε αντιδιαστολή με την ποσοτική έρευνα δε στηρίζεται στη λογική των μαθηματικών, στις αρχές των αριθμών ή σε μεθόδους στατιστικής ανάλυσης, καθώς τα ευρήματα παρουσιάζονται με τη μορφή λόγου και όχι με τη μορφή στατιστικών υπολογισμών (Ντάβου, 2007). Η περιγραφή των εμπειριών των συμμετεχόντων στην έρευνα στη δική τους γλώσσα αποκαθιστά την ανισορροπία ισχύος στη σχέση μεταξύ ερευνητή και συμμετέχοντα (Pistrang & Barker, 2012). Ο λόγος παρουσιάζει ποικιλία καθώς μπορεί να είναι περιγραφικός ή ερμηνευτικός, να περιέχει ορολογία ή όχι. Ο πειραματισμός δεν έχει θέση στην ποιοτική έρευνα, καθώς αυτή ασχολείται με τις εμπειρίες ζωής των συμμετεχόντων. Τα ποιοτικά δεδομένα συλλέγονται επί τόπου και αφορούν στην πραγματική ζωή και ανεξάρτητα αν εμπίπτουν σε όλο το φάσμα τους στο θέμα έρευνας του μελετητή. Η ποιοτική έρευνα δεν αποσκοπεί στη δοκιμή υποθέσεων που προέρχονται από υπάρχουσες θεωρίες αλλά ευνοεί την σύνθεση των θεωρητικών γνώσεων για να καταστεί εφικτή η εμφάνιση νέων πληροφοριών από τα δεδομένα της έρευνας (Willing, 2012).

Όλα τα προαναφερθέντα στοιχεία που προσιδιάζουν στην ποιοτική έρευνα την καθιστούν επιλέξιμη. Βέβαια ο προσωπικός, ο υποκειμενικός παράγοντας, όπως αναφέρουν οι Pistrang & Barker (2012), συμβάλει στην επιλογή ποιοτικής ή ποσοτικής προσέγγισης. Κάποιοι ερευνητές προτιμούν να εργάζονται με αριθμούς άλλοι με λέξεις ή να είναι προσανατολισμένοι είτε στις θετικές είτε στις ανθρωπιστικές επιστήμες.

5.3 Η συνέντευξη

Για την συλλογή των δεδομένων και την εξέταση του θέματος της της συμβολής των εκπαιδευτικών στην πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού χρησιμοποιήθηκε η ημιδομημένη συνέντευξη. Αποτέλεσε τη μέθοδο για την αποτελεσματικότερη αξιοποίηση των πληροφοριών που συλλέχθηκαν από δύο εκπαιδευτικούς, καθώς είναι ένας από τους πιο συνηθισμένους και ισχυρούς τρόπους κατανόησης των ανθρώπων και δεν αποτελεί ένα ουδέτερο εργαλείο συλλογής πληροφοριών αλλά ενεργή αλληλεπίδραση μεταξύ δύο ή περισσότερων ανθρώπων (Fontana & Frey, 2000).

Η συνέντευξη δομήθηκε γύρω από τέσσερις θεματικούς άξονες, οι οποίοι αντιστοιχούν στα ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν (βλ. Σκοπός και ερωτήματα της έρευνας).

1ος Θεματικός άξονας: Προσδιορισμός του κυβερνοεκφοβισμού.

2ος Θεματικός άξονας: Παράγοντες που συντελούν στην εμφάνιση του κυβερνοεκφοβισμού.

3ος Θεματικός άξονας: Οι συνέπειες του κυβερνοεκφοβισμού.

4ος Θεματικός άξονας: Η συμβολή της διοίκησης του σχολείου στην πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού.

5ος Θεματικός άξονας: Η συμβολή των εκπαιδευτικών στην πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού.

Η συνέντευξη ακολούθησε την παρακάτω δομή:

Για τον 1ο θεματικό άξονα: 1. Ορισμός του όρου «κυβερνοεκφοβισμός». 2. Οι εμπλεκόμενοι σε περιστατικά κυβερνοεκφοβισμού. 3. Τα τεχνολογικά μέσα εκδήλωσης του κυβερνοεκφοβισμού. 4. Οι μορφές εκδήλωσης του φαινομένου. 5. Οι διαφορές μεταξύ κυβερνοεκφοβισμού και εκφοβισμού πρόσωπο με πρόσωπο.

Για τον 2ο θεματικό άξονα: 1. Προσδιορισμός των ψυχοκοινωνικών χαρακτηριστικών του θύτη. 2. Οι εξωτερικοί παράγοντες που συντελούν στην άσκηση κυβερνοεκφοβισμού. 3. Οι λόγοι της ουδέτερης στάσης των παρευρισκομένων σε περιστατικά κυβερνοεκφοβισμού. 4. Οι λόγοι ενίσχυσης της θέσης του θύτη από τους παρευρισκόμενους. 5. Οι λόγοι υποστήριξης του θύματος από τους παρευρισκόμενους. 6. Τα ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά του ατόμου που μπορεί να το οδηγήσουν στη θυματοποίηση.

Για τον 3ο θεματικό άξονα: 1. Οι ψυχοσωματικές επιπτώσεις του κυβερνοεκφοβισμού στα θύματα. 2. Οι πράξεις στις οποίες μπορεί να προβούν τα θύματα του κυβερνοεκφοβισμού.

Για τον 4ο θεματικό άξονα: 1. Οι κατάλληλες πρακτικές της σχολικής διοίκησης για την πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού. 2. Ο ρόλος του σχολικού κλίματος στην πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού. 3.

Η συμβολή της ενημέρωσης και εκπαίδευσης γονέων και εκπαιδευτικών στην πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου.

Για τον 5ο θεματικό άξονα: 1. Οι τρόποι ενημέρωσης των μαθητών από τους εκπαιδευτικούς για τον κυβερνοεκφοβισμό. 2. Οι προτάσεις των εκπαιδευτικών πρακτικών πρόληψης και αντιμετώπισης του φαινομένου στους μαθητές. 3. Οι κοινωνικές και συναισθηματικές δεξιότητες που μπορεί να ενισχύσει ο εκπαιδευτικός στους μαθητές για την πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού. 4. Οι τρόποι καλλιέργειας των κοινωνικών και συναισθηματικών δεξιοτήτων των μαθητών από τους εκπαιδευτικούς. 5. Πρόσθεση συμπληρωματικών παρατηρήσεων.

Οι δεκαπέντε συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν τον Αύγουστο 2021 μέσω webex. σε άριστες συνθήκες και ηχογραφήθηκαν ύστερα από ενημέρωση και σύμφωνη γνώμη των συνεντευξιζόμενων. Η διάρκειά των συνεντεύξεων ήταν κατά μέσο όρο 20-30 λεπτά.

5.4 Οι συμμετέχοντες στην έρευνα

Στη παρούσα έρευνα συμμετείχαν δεκαπέντε εκπαιδευτικοί, τεσσάρων σχολείων δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης της Θεσσαλονίκης, εννέα γυναίκες και έξι άνδρες, από τους οποίους επτά είναι φιλόλογοι, δύο μαθηματικοί, δύο καθηγητές αγγλικών, ένας καθηγητής πληροφορικής, ένας κοινωνιολόγος, ένας οικονομολόγος και ένας μουσικολόγος. Για την επιλογή του δείγματος χρησιμοποιήθηκε η βολική δειγματοληψία και η δειγματοληψία «χιονοστιβάδας» ή αλυσιδωτή δειγματοληψία, σύμφωνα με την οποία επιλέχθηκαν εκπαιδευτικοί, άτομα-κλειδιά που διαθέτουν τα χαρακτηριστικά, τη γνώση και την κοινωνική δικτύωση, ώστε να οδηγήσουν στην εύρεση και άλλων εκπαιδευτικών (Ισαρη & Πουρκός, 2015)

5.5 Ανάλυση δεδομένων

Στην παρούσα εργασία χρησιμοποιήθηκε η μεθοδολογία της θεματικής ποιοτικής ανάλυσης. Στην θεματική ποιοτική ανάλυση πρώτα γίνεται προσεκτική ανάγνωση των απομαγνητοφωνημένων συνεντεύξεων και καταγράφονται οι βασικές ιδέες. Στη συνέχεια δημιουργούνται οι κωδικοί- εννοιολογικοί προσδιορισμοί σε κάθε απόσπασμα του κειμένου, γεγονός που επιτρέπει τον εντοπισμό νοημάτων που συνδέονται μεταξύ τους και την οργάνωση των δεδομένων σε ομάδες. Ακολουθεί ο

συνδυασμός των κωδικών για την αναζήτηση θεμάτων που προκύπτουν από τα δεδομένα και η επανεξέταση των θεμάτων για την αποφυγή επικαλύψεων. Στο επόμενο στάδιο περιλαμβάνεται ο προσδιορισμός της ουσίας κάθε θέματος και της διάστασης των δεδομένων που συλλαμβάνει. Τέλος έπεται η τελική ανάλυση και η συγγραφή των ευρημάτων (Ισαρη & Πουρκός, 2015).

Σε αυτή την εργασία βρέθηκαν 232 κωδικοί και 20 κατηγορίες που αναδεικνύουν τον πλούτο των δεδομένων που προέκυψαν από τις συνεντεύξεις.

6^ο Κεφάλαιο

Παρουσίαση αποτελεσμάτων

6.1 Προσδιορισμός του κυβερνοεκφοβισμού

Ο πρώτος θεματικός άξονας περιλαμβάνει τα αποτελέσματα της ποιοτικής ανάλυσης σχετικά με τον προσδιορισμό του κυβερνοεκφοβισμού. Στον πίνακα 1 παρουσιάζεται μία συνοπτική εικόνα του συγκεκριμένου θεματικού άξονα με τις κατηγορίες, τους κωδικούς, τους λειτουργικούς ορισμούς και τις αναφορές που τους αντιστοιχούν.

Πίνακας 1. Προσδιορισμός του κυβερνοεκφοβισμού

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	ΚΩΔΙΚΟΙ- ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΙ ΟΡΙΣΜΟΙ
1. Ορισμός του όρου «κυβερνοεκφοβισμός»	ΕΚΦΜΕΔΙΑ: Εκφοβισμός μέσω διαδικτύου
	ΕΚΦΜΕΤΕΧΜΕ: Εκφοβισμός με τεχνολογικά μέσα
	ΕΚΦΜΕΨΗΜΕ: Εκφοβισμός με ψηφιακά μέσα
	ΕΠΣΥΜΜΕΛΥ: Επιθετική συμπεριφορά μέσω διαδικτύου

	ΕΠΣΥΜΕΨΗΜΕ: Επιθετική συμπεριφορά με ψηφιακά μέσα
	ΕΚΒΜΕΨΗΜΕ: Εκβιασμός με ψηφιακά μέσα
	ΕΠΙΒΜΕΤΕΧ: Επιβολή μέσω της τεχνολογίας
	ΚΟΙΝΠΡΔΕΘΥ: Κοινοποίηση προσωπικών δεδομένων θύματος
	ΠΡΟΣΥΝΠΡΘΥΜΕΛΙΑ: Πρόκληση συναισθηματικών προβλημάτων θύματος μέσω του διαδικτύου
2. Οι εμπλεκόμενοι σε περιστατικά κυβερνοεκφοβισμού	ΘΥΤΘΥΜΠΑΡ: Θύτης, θύμα, παρευρισκόμενοι
	ΘΥΤΘΥΜ: Θύτης, θύμα
	ΘΥΤ: Θύτης
3. Τα τεχνολογικά μέσα εκδήλωσης του κυβερνοεκφοβισμού.	ΚΙΝΤΗΛ: Κινητό τηλέφωνο
	ΥΠ: Υπολογιστής
	ΤΑΜ: Τάμπλετ
	ΒΙΚΑΜ: Βιντεοκάμερα
	ΜΕΚΟΙΝΔΙΚ: Μέσα κοινωνικής δικτύωσης
	ΔΙΑΠΑΙΧ: Διαδικτυακά παιχνίδια
	ΔΙΑΔ: Διαδίκτυο
	ΨΗΦΜΕ: Ψηφιακά μέσα
4. Οι μορφές εκδήλωσης του κυβερνοεκφοβισμού.	ΑΠΠΑΡΜΗΝ: Αποστολή παρενοχλητικών μηνυμάτων

	ΑΠΠΡΟΜΗΣΚΣ: Αποστολή προκλητικών μηνυμάτων με σκοπό τη σύγκρουση
	ΚΟΙΝΠΡΔΕΘΥ: Κοινοποίηση προσωπικών δεδομένων θύματος
	ΔΥΣΘΥΜ: Δυσφήμιση θύματος
	ΕΚΒΙΤΟΘΥ: Εκβιασμός του θύματος
	ΔΗΜΨΕΥΠΡ: Δημιουργία ψεύτικου προφίλ
	ΚΛΔΙΑΤΑΥΘΥ: Κλοπή διαδικτυακής ταυτότητας θύματος
	ΑΠΚΟΙΝΔΙΑΡ: Αποκλεισμός από κοινωνικές διαδικτυακές δράσεις
	ΑΠΟΥΣΤΥΠΘΥ: Αποστολή ιού στον υπολογιστή του θύματος
	ΠΑΡΜΕΔΙΑΠΑΙΧ: Παρενοχλήσεις μέσω διαδικτυακών παιχνιδιών
	ΑΠΧΡΜΕΔΙΑΠΑΙΧ: Απόσπαση χρημάτων μέσω διαδικτυακών παιχνιδιών
	ΥΠΟΚΛΚΩΔ: Υποκλοπή κωδικών
	ΑΛΦΩΘΥ: Αλλοίωση φωτογραφιών του θύματος

	ΔΗΜΤΑΠΙΣΤΓΙΟΥ: Δημιουργία ταπεινωτικής ιστοσελίδας για το θύμα
	ΚΑΗΛΛΗΜ: Κακόβουλες ηλεκτρονικές δημοσκοπήσεις
	ΣΕΞΠΑΡ: Σεξουαλική παρενόχληση
	ΠΑΡΠΛΑΝΗΛΗΛ: Παραπλάνηση ανηλίκου ηλεκτρονικά
5. Οι διαφορές μεταξύ κυβερνοεκφοβισμού και εκφοβισμού πρόσωπο με πρόσωπο.	ΑΠΑΜΕΠΚΥΒ: Απουσία άμεσης επικοινωνίας στον κυβερνοεκφοβισμό
	ΑΝΘΥΣΤΚΥΒ: Ανωνυμία θύτη στον κυβερνοεκφοβισμό
	ΔΡΑΚΥΒΕΥΡΚΟΙ: Δράση κυβερνοεκφοβισμού σε ευρύ κοινό
	ΧΡΠΑΡΠΛΔΙΑ: Χρόνια παραμονή πληροφοριών στο διαδίκτυο
	ΠΟΙΜΕΚΥΒ: Ποικιλία μέσων κυβερνοεκφοβισμού
	ΕΛΧΡΠΕΡΚΥΒ: Έλλειψη χρονικού περιορισμού κυβερνοεκφοβισμού
	ΛΗΠΕΡΠΛΘΥΜΕΤΕ: Λήψη περισσότερων πληροφοριών για το θύμα μέσω τεχνολογίας
	ΜΕΣΥΝΕΜΘΥΕΚΦΠΡ: Μεγαλύτερη συναισθηματική εμπλοκή θύματος στον εκφοβισμό

	πρόσωπο με πρόσωπο
	ΜΕΣΥΝΑΠΘΥΚΥΒ: Μεγαλύτερη συναισθηματική αποστασιοποίηση του θύτη στον κυβερνοεκφοβισμό
	ΑΠΑΘΥΣΤΚΥΒ: Αίσθηση παντοδυναμίας θύτη στον κυβερνοεκφοβισμό

Η ανάλυση των δεδομένων που προέκυψαν από τις συνεντεύξεις και αντιστοιχούν στους κωδικούς του άξονα Α έχουν ως εξής:

6.1.1 Ορισμός του όρου «κυβερνοεκφοβισμός»

Μερικοί από τους εκπαιδευτικούς όρισαν τον όρο «κυβερνοεκφοβισμός» ως εκφοβισμό μέσω του διαδικτύου ..... «*Θεωρώ ότι είναι ... εκφοβισμός που λαμβάνει χώρα στο διαδίκτυο...*» (Συν. 1), «*Είναι ο εκφοβισμός, νομίζω, ο οποίος λαμβάνει χώρα στο διαδίκτυο*» (Συν. 9), «*Είναι ο διαδικτυακός εκφοβισμός...*» (Συν. 13). Ένας πρόσθεσε διαζευκτικά και τον ορισμό εκφοβισμός με τεχνολογικά μέσα «*...εκφοβισμό που ασκείται μέσω ... όλων των μέσων που παρέχει η τεχνολογία*» (Συν. 6). Άλλοι αναφέρθηκαν σε εκφοβισμό με ψηφιακά μέσα «*Χονδρικά είναι κάθε μορφή εκφοβισμού ... που χρησιμοποιεί ψηφιακά μέσα*» (Συν. 2).

Μερικοί προσδιόρισαν τον κυβερνοεκφοβισμό ως επιθετική συμπεριφορά μέσω του διαδικτύου ή με τη χρήση ψηφιακών μέσων «*...επιθετική συμπεριφορά με προορισμό να βλάψει τον άλλο μέσω του διαδικτύου*» (Συν. 11), «*δηλαδή κάποιες πράξεις επιθετικές εε που πολλές φορές γίνονται .. με τη βοήθεια κάποιων ηλεκτρονικών μέσων, σύγχρονων εεε είτε υπολογιστής, εε είτε διαδίκτυο, κινητό τηλέφωνο που τέλος πάντων πραγματώνεται και υποβοηθάτε μέσω της τεχνολογίας*» (Συν. 1).

Από όλους του συνεντευξιαζόμενους ένας τον όρισε ως εκβιασμό με χρήση ψηφιακών μέσων «*..είναι κάθε μορφή ... εκβιασμού ... που χρησιμοποιεί ψηφιακά μέσα*» (Συν. 2) και ένας ως επιβολή μέσω της τεχνολογίας «*..μια προσπάθεια για επιβολή απέναντι σε κάποιο άλλο άτομο χρησιμοποιώντας και την τεχνολογία*» (Συν. 10). Ένας εκπαιδευτικός περιόρισε τον ορισμό του κυβερνοεκφοβισμού στη

κοινοποίηση προσωπικών δεδομένων του θύματος στο διαδίκτυο «*Δηλαδή μπορούνε μέσω του διαδικτύου να δημοσιεύουνε φωτογραφίες, προσωπικά στοιχεία, τα οποία να προσβάλλουν την προσωπικότητα του νέου*» (Συν. 12). Τέλος ένας όρισε το φαινόμενο υπό το πρίσμα των συνεπειών του λέγοντας ότι αποτελεί πρόκληση συναισθηματικών προβλημάτων θύματος μέσω του διαδικτύου «*Είναι μία κατάσταση η οποία ένα άτομο ή μία ομάδα ατόμων δημιουργούνε συναισθηματικό εε πρόβλημα σε ένα άλλο άτομο ή σε μια άλλη ομάδα ατόμων*» (Συν. 14)

6.1.2 Προσδιορισμός των εμπλεκόμενων σε περιστατικά κυβερνοεκφοβισμού

Κάποιοι εκπαιδευτικοί ανέφεραν ότι οι εμπλεκόμενοι σε περιστατικά κυβερνοεκφοβισμού είναι ο θύτης, το θύμα και οι παρευρισκόμενοι «*Αυτοί που εμπλέκονται σε τέτοια περιστατικά είναι σίγουρα ο θύτης, το θύμα και είναι και όλοι οι άλλοι οι οποίοι παρατηρούν τα γεγονότα και δε συμμετέχουν*» (Συν. 3), «*Ο θύτης, το θύμα και όσοι ενδεχομένως έχουνε λάβει γνώση του γεγονότος*» (Συν. 5), «*Εμπλέκονται βέβαια εεε οι θύτες αυτοί δηλαδή που προκαλούνε που έχουνε δηλαδή μια βλαπτική συμπεριφορά με βλαπτικό προορισμό, το θύμα, στο οποίο απευθύνεται αυτή η συμπεριφορά και δυστυχώς και οι παρευρισκόμενοι*» (Συν. 11). Μερικοί από τους εκπαιδευτικούς ανέφεραν ότι εμπλέκονται οι θύτες και τα θύματα «*Υπάρχουνε δύο πλευρές. Υπάρχει η πλευρά του θύματος, υπάρχει και η πλευρά του θύτη*» (Συν. 9), «*Εμπλέκει έναν θύτη και ένα θύμα*» (Συν. 10), ενώ υπήρξε αναφορά για την εμπλοκή μόνο του θύτη «*Συνήθως άτομα τα οποία εε ή μισούν κάποιον ή δεν ξέρουνε πώς να του φερθούνε ή έχουνε κάποια δυσαρέσκεια απέναντι στους συμμαθητές τους, στους φίλους τους*» (Συν. 12).

6.1.3 Τα τεχνολογικά μέσα εκδήλωσης του κυβερνοεκφοβισμού

Μερικοί από τους συνεντευξιζόμενους ανέφεραν συσκευές όπως το κινητό τηλέφωνο τον υπολογιστή και το τάμπλετ ως μέσα εκδήλωσης του κυβερνοεκφοβισμού, «*Ο υπολογιστής, το κινητό δεν ξέρω τι άλλο, το τάμπλετ...*» (Συν. 4), «*Λοιπόν, εκδηλώνεται μέσω υπολογιστή φυσικά, φορητού ή επιτραπέζιου, τάμπλετ ή σταθερού υπολογιστή τέλος πάντων, μέσω του κινητού*», (Συν. 1), «*Ε όλες οι ηλεκτρονικές συσκευές, υπολογιστής, τάμπλετ, κινητό.*» (Συν. 3). Μόνο ένας αναφέρθηκε στις βιντεοκάμερες «*Εννοείται ότι χρησιμοποιείται και η βιντεοκάμερα...*» (Συν. 6)

Κάποιοι εκπαιδευτικοί ως μέσο εκδήλωσης του κυβερνοεκφοβισμού ανέφεραν τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης «*Ωραία. Τα τεχνολογικά μέσα με τα οποία εκδηλώνεται είναι κυρίως τα social media...*» (Συν. 14), «*Ε με τα μέσα τα οποία τα ... τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης*» (Συν. 13), άλλοι τα διαδικτυακά παιχνίδια, «*...έτσι συνήθως γίνεται στα παιδιά που χρησιμοποιούνε διάφορα παιχνίδια*» (Συν. 9), ενώ μερικοί το διαδίκτυο «*Εεε σίγουρα το ίντερνετ...*» (Συν. 7), «*εεε ξέρουμε ότι είναι ... το ίντερνετ*» (Συν. 11). Αναφέρθηκε και ο ευρύτερος όρος «ψηφιακά μέσα», «*Γενικώς τα ψηφιακά μέσα...*» (Συν. 2).

6.1.4 Οι μορφές εκδήλωσης του κυβερνοεκφοβισμού

Η αποστολή παρενοχλητικών μηνυμάτων επισημάνθηκε ως μορφή εκδήλωσης του κυβερνοεκφοβισμού από τους κάποιους εκπαιδευτικούς. Πιο συγκεκριμένα οι μερικοί αναφέρθηκαν σε απειλητικά μηνύματα, και λιγότεροι σε χλευαστικά, υβριστικά, δυσφημιστικά και προσβλητικά μηνύματα «*Εεε καταρχάς ε στέλνονται μηνύματα με συκοφαντικό ή απειλητικό περιεχόμενο ή πολλές φορές χλευαστικό, υβριστικό εε με σκοπό να μειώσουνε το θύμα*» (Συν. 3), «*Πάρα πολλές μορφές. Δηλαδή, για παράδειγμα, ... να στείλει κάποιος ένα προσβλητικό μήνυμα...*» (Συν. 9). Αναφορά έγινε και στην αποστολή προκλητικών μηνυμάτων με στόχο την πρόκληση συγκρούσεων μεταξύ των παραληπτών «*...μηνύματα με έτσι πολύ ιδιαίτερο περιεχόμενο, ...που αποσκοπεί στο να δημιουργήσει σύγκρουση...*» (Συν. 1).

Αρκετοί συνεντευξιαζόμενοι επισήμαναν την κοινοποίηση προσωπικών δεδομένων χωρίς τη συγκατάθεση του θύματος αναφερόμενοι κατά κύριο λόγο στην κοινοποίηση φωτογραφιών και βιντεοσκοπήσεων, «*Μπορεί να πάρουνε κάποια φωτογραφία, ... Ή να πάνε μέσα στις τουαλέτες και να τραβήξουνε βίντεο*» (Συν. 12), «*...ακόμη μια μορφή είναι η προβολή ερωτικών φωτογραφιών ή βίντεο του θύματος στο διαδίκτυο.*» (Συν. 8). Μερικοί αναφέρθηκαν στη δυσφήμιση (5 αναφορές), ενώ λιγότεροι στον εκβιασμό του θύματος «*...μετά μπορεί να γίνει με συκοφαντία και διάδοση φήμης για ένα άτομο...*» (Συν. 4), «*...ο θύτης θα λάβει με κάποιο τρόπο υλικό, το οποίο μπορεί να διαχειριστεί με τρόπο που θα εκβιάσει το παιδί...*» (Συν. 5)

Κάποιες αναφορές έγιναν για την πλαστοπροσωπία, μερικοί εκπαιδευτικοί επισήμαναν τη δημιουργία ψεύτικου προφίλ από τον θύτη «*...φτιάχνουν ένα ψεύτικο προφύλ εε και παριστάνουν εσένα με συνέπεια να προβαίνουν σε πράξεις και εκδηλώσεις οι οποίες δραστικά σε θίγουνε και σου δημιουργούνε οξύτατα προβλήματα*

και στο στενό και στο ευρύτερο κοινωνικό σου περιβάλλον...» (Συν. 11), αναφέρθηκε και η κλοπή της διαδικτυακής ταυτότητας του θύματος, «Επίσης εεε πολλές φορές μπορεί να υπάρξει να να κλαπεί η διαδικτυακή ταυτότητα κάποιου άλλου εεε πάντα με σκοπό να εξυτελιστεί το άτομο αυτό ή να να χλευαστεί.» (Συν. 3)

Κάποιες αναφορές υπήρξαν σε μία ποικιλία τρόπου εκδήλωσης του κυβερνοεκφοβισμού. Πιο συγκεκριμένα μερικοί εκπαιδευτικοί αναφέρθηκαν στην αποστολή ιού στον υπολογιστή του θύματος «...μπορεί έχοντας την τεχνική γνώση οι θύτες να σου στείλουν ιό, με συνέπεια να σου μπλοκάρουνε τον υπολογιστή και τον σκληρό σου δίσκο, με ότι πληροφορίες αναγκαίες για τη δουλειά σου έχεις.» (Συν. 11), άλλοι σε παρενοχλήσεις παιδιών μέσω διαδικτυακών παιχνιδιών και σε απόσπαση χρημάτων μέσω των διαδικτυακών παιχνιδιών «αν ένα παιδί έχει εε δηλαδή παίζει διαδικτυακά παιχνίδια ...μπορεί κάποιος να τον απειλήσει, να του ζητήσει λεφτά.» (Συν. 9). Επίσης υπήρξε αναφορά και για την υποκλοπή κωδικών τραπεζικών λογαριασμών και μέσων κοινωνικής δικτύωσης «...μπορεί να σου υποκλέψουν το λογαριασμό στο facebook ... να σου υποκλέψουν τους λογαριασμούς της τραπέζης σου» (Συν. 9). Αναφορές έγιναν στην αλλοίωση φωτογραφιών του θύματος «Κάνοντας photoshop δημιουργώντας εικόνες που δεν έχουν καμία σχέση με την πραγματικότητα, φωτογραφίες και έτσι προσβάλλουν πάρα πολύ το θύμα» (Συν. 13), στη δημιουργία ταπεινωτικών ιστοσελίδων και κακόβουλων δημοσκοπήσεων εις βάρος του θύματος «Μπορεί να δημιουργήσει κάποιος μια ταπεινωτική ιστοσελίδα για το θύμα...» (Συν. 3).

Τέλος κάποιοι συνεντευξιαζόμενοι αναφέρθηκαν στο θέμα της σεξουαλικής παρενόχλησης «...σεξουαλικής μορφής παρενοχλήσεις» (Συν. 1) και στην παραπλάνηση ανηλίκου με ηλεκτρονικά μέσα.

6.1.5 Οι διαφορές μεταξύ κυβερνοεκφοβισμού και εκφοβισμού πρόσωπο με πρόσωπο

Κάποιοι συνεντευξιαζόμενοι επισήμαναν την απουσία άμεσης επικοινωνίας ως βασική διαφορά μεταξύ του κυβερνοεκφοβισμού και του εκφοβισμού πρόσωπο με πρόσωπο «...στον κυβερνοεκφοβισμό διαμεσολαβεί μια ηλεκτρονική συσκευή. Δηλαδή μπορεί να είναι ηλεκτρονικός υπολογιστής, μπορεί να είναι κινητό και το διαδίκτυο, η χρήση του διαδικτύου. Αυτό καταλαβαίνω, είναι έμμεσο, δεν είναι άμεσο» (Συν. 4), «μπαίνει ο παράγοντας του ίντερνετ όπως καταλαβαίνω, φαντάζομαι ότι μπορεί να

γίνει μέσα από ένα πληκτρολόγιο, δηλαδή δεν έχεις τον άλλον μπροστά σου» (Συν. 7). Μερικοί αναφέρθηκαν στην ανωνυμία που προσφέρει το διαδίκτυο στον θύτη «...μπορεί να είναι κάποιος άγνωστος ...στον κυβερνοχώρο μπορεί να είναι κάποιος τελείως άγνωστος» (Συν. 7), «ο εκφοβισμός μέσω του κυβερνοεκφοβισμού είναι πιο ανώνυμος» (Συν. 1) «Στον κυβερνοεκφοβισμό είναι ανώνυμος εεε ως προς την εεε... τον θύτη» (Συν. 5). Μερικοί επισήμαναν τη δράση του κυβερνοεκφοβισμού σε ένα ευρύ κοινό σε αντίθεση με το περιορισμένο κοινό σε περιπτώσεις εκφοβισμού πρόσωπο με πρόσωπο, «...μπορεί την ίδια στιγμή αυτή η πληροφορία, αυτός ο εκφοβισμός να μεταφερθεί σε ένα ευρύ φάσμα αποδεκτών» (Συν. 13), «Επίσης στο διαδικτυακό μπουλνγκ υπάρχει μια τεράστια κοινότητα, στην οποία απευθύνεται ο θύτης...» (Συν. 9). Κάποιοι αναφέρθηκαν στην χρόνια παραμονή των πληροφοριών στο διαδίκτυο, «Επίσης πολλές φορές οι πληροφορίες παραμένουν στο διαδίκτυο για πάντα.» (Συν. 3), «...ότι γίνεται καταγράφεται και μένει» (Συν. 6), «ότι το ηλεκτρονικό ίχνος παραμένει για πάντα και δε φεύγει ποτέ...» (Συν. 13). Υπήρξε αναφορά στην ποικιλία των μέσων που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τον κυβερνοεκφοβισμό «...μπορεί να ... πραγματοποιήσει τον εκφοβισμό με ποικίλα μέσα» (Συν. 1) και κάποιοι επισήμαναν την έλλειψη χρονικού περιορισμού εμφάνισης περιστατικών κυβερνοεκφοβισμού σε αντίθεση με τον εκφοβισμό πρόσωπο με πρόσωπο «Επίσης ο κυβερνοεκφοβισμός μπορεί να συμβεί σε οποιαδήποτε στιγμή...» (Συν. 8).

Όσον αφορά στο θύμα αναφέρθηκε ότι στον κυβερνοεκφοβισμό υπάρχει η δυνατότητα λήψης περισσότερων πληροφοριών γι' αυτό απ' ότι σε περιπτώσεις εκφοβισμού πρόσωπο με πρόσωπο «...μπορεί να λάβει πιο ευρείες πληροφορίες σχετικά με το θύμα μέσω της τεχνολογίας» (Συν. 1). Επίσης επισημάνθηκε ότι το θύμα σε περιπτώσεις κυβερνοεκφοβισμού έχει μεγαλύτερη συναισθηματική εμπλοκή «...θεωρώ ότι είναι μεγαλύτερη συναισθηματική φόρτιση του θύματος...» (Συν. 13) ενώ υποστηρίχθηκε και η αντίθετη άποψη «Στο μπουλνγκ πρόσωπο με πρόσωπο με πρόσωπο, επειδή ξέρεις ποιος σου κάνει μπουλνγκ έχεις και μια συναισθηματική εμπλοκή μεγαλύτερη σε σχέση με αυτή του διαδικτύου» (Συν. 9).

Διαφορές ανάμεσα στον κυβερνοεκφοβισμό και τον εκφοβισμό πρόσωπο με πρόσωπο αναφέρθηκαν και ως προς ρόλο του θύτη. Επισημάνθηκε η αίσθηση παντοδυναμίας του θύτη λέγοντας «Γράφεις ότι θέλεις, εε διαδίδεις ότι θέλεις, κάνεις ότι θέλεις χωρίς να έχεις τον άλλον απέναντί σου για να τον αντιμετωπίσεις» (Συν. 12), υπήρξε και αναφορά στον μεγαλύτερο βαθμό συναισθηματικής αποστασιοποίησής του «...είναι

θεωρώ ότι είναι μεγαλύτερη συναισθηματική φόρτιση του θέματος, εκτός από τη συναισθηματική αποστασιοποίηση του θύτη.» (Συν. 13)

6.2 Παράγοντες που συντελούν στην εμφάνιση του κυβερνοεκφοβισμού

Ο δεύτερος θεματικός άξονας περιλαμβάνει τα αποτελέσματα της ποιοτικής ανάλυσης σχετικά με τους παράγοντες που συντελούν στην εμφάνιση του κυβερνοεκφοβισμού. Στον πίνακα 2 παρουσιάζεται μία συνοπτική εικόνα του συγκεκριμένου θεματικού άξονα με τις κατηγορίες, τους κωδικούς, τους λειτουργικούς ορισμούς και τις αναφορές που τους αντιστοιχούν.

Πίνακας 2. Παράγοντες που συντελούν στην εμφάνιση του κυβερνοεκφοβισμού

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	ΚΩΔΙΚΟΙ-ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΙ ΟΡΙΣΜΟΙ
6. Προσδιορισμός των ψυχοκοινωνικών χαρακτηριστικών του θύτη	ΤΑΣΚΥΡΙΑΡ: Τάσεις κυριαρχίας
	ΥΠΕΡΑΥΤΟΕΚ: Υπερβάλλουσα αυτοεκτίμηση
	ΧΑΜΑΥΤΟ: Χαμηλή αυτοεκτίμηση
	ΕΠΙΘΕΤ: Επιθετικότητα
	ΡΟΠΡΤΟΦΘ: Ροπή προς τον φθόνο
	ΑΝΤΚΟΙΝ: Αντικοινωνικότητα
	ΕΚΔΙΚΗΤ: Εκδικητικότητα
	ΣΥΝΑΠΟΔ: Συναισθηματική αποδέσμευση
	ΧΑΜΔΕΙΚΕΝ: Χαμηλός δείκτης ενσυναίσθησης
	ΑΠΗΘΑΝΣΤ: Απουσία ηθικών αναστολών

	ΑΡΝΑΝΕΥ: Άρνηση ανάληψης ευθυνών
	ΡΑΤΣΙΣΤΑΣ: Ρατσιστικές τάσεις
	ΡΟΠΡΟΚΑΤ: Ροπή προς κατάθλιψη
	ΠΑΡΠΡΑΙΑΣΕΞ: Παρέκκλιση προς διαστροφική σεξουαλικότητα
7. Οι εξωτερικοί παράγοντες που συντελούν στην άσκηση κυβερνοεκφοβισμού	ΑΥΤΟΙΚΠΕΡΙ: Αυταρχικό οικογενειακό περιβάλλον
	ΒΙΑΙΟΙΚΠΕΡ: Βίαιο οικογενειακό περιβάλλον
	ΑΝΓΟΝΕΠΙΜ: Ανεπάρκεια γονικής επιμέλειας
	ΚΑΛΚΥΡΤΑΣΑΠΟΙ: Καλλιέργεια κυριαρχικών τάσεων από την οικογένεια
	ΚΑΚΟΙΝΟΙΚΕΠ: Κατώτερο κοινωνικοοικονομικό επίπεδο
	ΣΧΠΕΡΑΝΣΤΕΚΦ: Σχολικό περιβάλλον ανεκτικό στον εκφοβισμό
	ΣΧΠΕΡΑΠΕΝΣΜΑΘ: Σχολικό περιβάλλον αποτρεπτικό της ενσωμάτωσης των μαθητών
	ΦΙΛΣΥΝΕΝΠΡΚΥ: Φιλικές συναναστροφές ενισχυτικές πράξεων κυβερνοεκφοβισμού
	ΑΝΩΨΗΦΠΕΡ: Ανωνυμία ψηφιακού περιβάλλοντος

	ΜΕΓΕΞΜΕΤΕΧ: Μεγάλη εξοικείωση με μέσα της τεχνολογία
	ΕΞΒΠΡΟΑΨΗΦΜΕ: Εξοικείωση με βία προβαλλόμενη από ψηφιακά μέσα
	ΚΑΤΑΝΚΟΙΝ: Καταναλωτική κοινωνία
	ΜΙΜΗΤΙΣ: Μιμητισμός
8. Οι λόγοι της ουδέτερης στάσης των παρευρισκομένων σε περιστατικά κυβερνοεκφοβισμού	ΑΠΕΝΣΥ: Απουσία ενσυναίσθησης
	ΑΓΝΜΕΓΠΡΟ: Άγνοια μεγέθους του προβλήματος
	ΥΠΟΣΗΜΠΡΟ: Υποβάθμιση σημασίας προβλήματος
	ΠΕΠΟΤΘΑΕΠΑΛ: Πεποίθηση ότι θα επέμβει άλλος
	ΑΓΤΡΑΝΤ: Άγνοια τρόπου αντίδρασης
	ΑΓΤΑΥΘΥΗΘΥΜ: Άγνοια ταυτότητας θύτη ή θύματος
	ΔΙΑΤΦΙΑΜΕΘΥΤ: Διατήρηση φιλίας με θύτη
	ΘΑΥΜΤΟΘΥ: Θαυμασμός του θύτη
	ΔΙΑΤΑΠΟΔΑΤΠΑ: Διατήρηση της αποδοχής από την παρέα
	ΦΟΒΘΥΜΤΟΙΑ: Φόβος θυματοποίησης του ιδίου
	ΑΠΟΦΑΝΕΥΘ: Αποφυγή ανάληψης ευθυνών
ΠΕΠΟΤΙΕΥΘΥ: Πεποίθηση ότι ευθύνεται το θύμα	

	ΑΝΤΑΠΑΠΑΘΥ: Άντληση απόλαυσης από το πάθημα του θύματος
9. Οι λόγοι ενίσχυσης της θέσης του θύτη από τους παρευρισκόμενους	ΦΟΒΘΥΜΤΟΙΑ: Φόβος θυματοποίησης του ιδίου
	ΦΙΛΜΕΘΥ: Φιλία με θύτη
	ΘΑΥΓΙΘΥ: Θαυμασμός για τον θύτη
	ΥΠΠΡΟΘΥ: Υποχρέωση προς τον θύτη
	ΠΙΕΣΑΠΘΥ: Πίεση από τον θύτη
	ΕΠΕΝΤΣΤΟΜΘΥ: Επιθυμία ένταξης στην ομάδα του θύτη
	ΔΙΑΘΕΣΤΟΜΤΘΥ: Διατήρηση θέσης στην ομάδα του θύτη
	ΠΙΕΣΑΠΟΜΘΥ: Πίεση από την ομάδα του θύτη
	ΕΠΠΡΑΠΔΥΟΜ: Επιρροή από τη δυναμική της ομάδας
ΓΙΑΔΙΑΣΚ: Για διασκέδαση	
10. Οι λόγοι υποστήριξης του θύματος από τους παρευρισκόμενους.	ΥΠΕΝΣΥΝ: Ύπαρξη ενσυναίσθησης
	ΥΠΗΘΑΞ: Ύπαρξη ηθικών αξιών
	ΑΝΤΜΕΓΠΡΟ: Αντίληψη μεγέθους του προβλήματος
	ΦΙΛΜΕΘΥΜ: Φιλία με θύμα
ΕΠΠΡΑΠΔΥΟΜ: Επιρροή από τη δυναμική της ομάδας	
11. Τα ψυχοκοινωνικά	ΧΑΜΑΥΤΟΠ: Χαμηλή αυτοπεποίθηση

χαρακτηριστικά του ατόμου που μπορεί να το οδηγήσουν στη θυματοποίηση	
	ΧΑΜΑΥΤΟΕ: Χαμηλή αυτοεκτίμηση
	ΑΝΑΣΦΑΛ: Ανασφάλεια
	ΑΝΩΡΙΜΟΤ: Ανωριμότητα
	ΑΙΣΘΜΕΙΟΝ: Αίσθημα μειονεξίας
	ΕΣΩΣΤΡΕ: Εσωστρέφεια
	ΥΠΕΡΣΥΝΧΑΡ: Υπερβολικά συναισθηματικοί χαρακτήρες
	ΧΑΜΔΗΜΟΤ: Χαμηλή δημοφιλία
	ΠΡΑΚΑΤΟΙΚΠΕΡ: Προέλευση από καταπιεστικό οικογενειακό περιβάλλον
	ΠΡΑΥΠΕΡΟΙΚΠΕΡ: Προέλευση από υπερπροστατευτικό οικογενειακό περιβάλλον
	ΠΡΑΕΠΟΙΚΠΕΡ: Προέλευση από επικριτικό οικογενειακό περιβάλλον
	ΟΙΚΟΓΠΡΟΒ: Οικογενειακά προβλήματα
	ΥΠΕΡΕΞΑΠΟΓΟ: Υπερβολική εξάρτηση από γονείς
ΑΠΩΓΟΝΕ: Απώλεια γονέα	

Η ανάλυση των δεδομένων που προέκυψαν από τις συνεντεύξεις και αντιστοιχούν στους κωδικούς του άξονα Β έχουν ως εξής:

6.2.1 Προσδιορισμός των ψυχοκοινωνικών χαρακτηριστικών του θύτη

Μερικοί από τους εκπαιδευτικούς ως προς τον προσδιορισμό των ψυχοκοινωνικών χαρακτηριστικών του θύτη που ασκεί κυβερνοεκφοβισμό ανέφεραν την τάση του για κυριαρχία στους άλλους *«Ίσως νοιώθει όμορφα όταν εε θεωρεί ότι επιβάλλεται εεε στους άλλους μέσω υβριστικής συμπεριφοράς...»* (Συν. 1), *«...για κάποιο λόγο και εεε να θέλει να κυριαρχήσει με κάποιο τρόπο στα θύματά του...»* (Συν. 5). Μερικοί αναφέρθηκαν στον υπερβάλλοντα βαθμό της αυτοεκτίμησης του θύτη *«...έχουνε αυτοεκτίμηση πολύ μεγάλη, θεωρούνε ότι είναι αυτοί και κανένας άλλος...»* (Συν. 6), ενώ άλλοι στο αντίθετο (6 αναφορές) *«Θεωρώ ότι ... έχει αισθήματα κατωτερότητας.»* (Συν. 3), *«Πιστεύω ότι είναι άτομο που έχει πολύ μικρή εκτίμηση για τον εαυτό του, έχει δηλαδή χαμηλή αυτοεκτίμηση.»* (Συν. 15). Κάποιες αναφορές εντόπισαν ως στοιχείο των ψυχοκοινωνικών χαρακτηριστικών του θύτη την επιθετικότητα *«...μια επιθετική, βλαπτική συμπεριφορά, μια εγωιστική στάση, υποκρύπτει από πίσω το αντίθετο.»* (Συν. 11), *«...αυτός που εκφοβίζει, τις περισσότερες φορές, με τον έναν ή τον άλλο τρόπο, έχει βιώσει κάτι άσχημο. Αντανακλαστικά προσπαθεί να το βγάλει στον απέναντι, στον άλλο»* (Συν. 10). Κάποιοι εκπαιδευτικοί μνημόνευσαν ως στοιχείο τη ροπή προς τον φθόνο *«...μπορεί να είναι κάποιας μορφής ζήλεια, για παράδειγμα "μπορεί να έχει καλύτερο κινητό από εμένα"»* (Συν 14), *«Θεωρώ ότι σίγουρα διακατέχεται από ζήλεια και φθόνο...»* (Συν.3) Μερικοί εκπαιδευτικοί ανέφεραν ως στοιχείο των ψυχοκοινωνικών χαρακτηριστικών του θύτη την αντικοινωνικότητα, *« ...ενδεχομένως να έχει μια αντικοινωνική συμπεριφορά,»* (Συν 5) και έγινε και λόγος για την εκδικητικότητα ως προσδιοριστικό στοιχείο των ψυχοκοινωνικών χαρακτηριστικών του θύτη *«για να εκτονώσει τα δικά του έτσι ερεθίσματα, ενδεχομένως ... να θέλει να εκδικηθεί...».*

Μερικοί συνεντευξιαζόμενοι έκαναν λόγο για χαμηλό δείκτης ενσυναίσθησης ως ψυχοκοινωνικό χαρακτηριστικό του θύτη *«... έχει εε φαίνεται να στερείται της ενσυναίσθησης, φαντάζομαι ότι δεν μπαίνει στη θέση του άλλου»* (Συν 7) και άλλοι αναφέρθηκαν στη συναισθηματική αποδέσμευση *«Θεωρώ ότι όλη αυτή η περιρρέουσα ατμόσφαιρα στο οικείο του περιβάλλον, δεν ήταν γεμάτη από αγάπη ... οπότε το παιδί, ο θύτης έχει αποστασιοποιηθεί...»* (Συν 13) Επίσης εντοπίστηκε ως στοιχείο η απουσία ηθικών αναστολών του θύτη *«Σε κάθε περίπτωση είναι άτομα τα οποία ... δεν έχουνε ηθικές αναστολές ...»* (Συν 4) η άρνηση ανάληψης ευθυνών εκ

μέρους του θύτη «... αλλά συγχρόνως και άτομα τα οποία προσπαθούν να κρύψουν τις ευθύνες τους» (Συν 10).

Κάποιοι συνεντευξιαζόμενοι έκαναν λόγο για ρατσιστικές τάσεις του θύτη «...θέλει να κυριαρχήσει με κάποιο τρόπο στα θύματά του ... είτε είναι θέμα κάποιας προκατάληψης ή ρατσισμού» (Συν 5). Αναφορά έγινε στη ροπή κατάθλιψης του θύτη «... ή μπορεί να είναι το τελείως αντίθετο δηλαδή να είναι ένα άτομο αντικοινωνικό, ένα άτομο καταθλιπτικό». Τέλος εντοπίστηκε και το στοιχείο της παρέκκλισης του θύτη στη διαστροφική σεξουαλικότητα «...μπορεί να είναι οι λόγοι του καθαρά σεξουαλικού περιεχομένου, να θέλει να εκμεταλλευτεί το θύμα, για αρρωστημένες σεξουαλικές ορέξεις» (Συν.14)

6.2.2 Οι εξωτερικοί παράγοντες που συντελούν στην εμφάνιση του κυβερνοεκφοβισμού

Μερικοί από τους εκπαιδευτικούς σχετικά με τους εξωτερικούς παράγοντες που συντελούν στην εμφάνιση του κυβερνοεκφοβισμού ανέφεραν ως πρώτιστο παράγοντα την ανεπάρκεια γονικής επιμέλειας «Θα έλεγα ότι βασικός παράγοντας μάλλον είναι η οικογένεια ... και η ακατάλληλη διαπαιδαγώγηση που ενδεχομένως παίρνει από εκεί, είτε μέσω της αδιαφορίας» (Συν.4), «Ε το πρώτο που έχω να πω είναι ... ότι δεν υπάρχει εποπτεία από τους γονείς, από το οικογενειακό περιβάλλον» (Συν.6). Κάποιοι από εκπαιδευτικούς έκαναν αναφορά στο αυταρχικό οικογενειακό περιβάλλον «...σίγουρα πολύ μεγάλο μερίδιο έχει το οικογενειακό περιβάλλον, ... με πολύ αυταρχικές μεθόδους...» (Συν.3), «Όταν η γονείς είναι αυταρχικοί, θέλουν να επιβάλλονται στο παιδί, το καταπιέζουν, τότε αυτό θα αντιδράσει.» (Συν. 15). Κάποιοι μνημόνευσαν το βίαιο οικογενειακό περιβάλλον «όταν οι γονείς είναι πολύ επιθετικοί ... που προσπαθούν να επιβληθούν στα παιδιά τους...πολλές φορές μπορεί να ασκούν βία, ακόμη και σωματική» (Συν.1) Αναφορές έγιναν για την καλλιέργεια κυριαρχικών τάσεων από την οικογένεια «Το παιδί ... γίνεται αλαζόνας. Μαθαίνει ότι έχει μια στάση αρχηγού απέναντι στους άλλους» (Συν.11) και στο κατώτερο κοινωνικοοικονομικό επίπεδο «...ένα περιβάλλον κατώτερου κοινωνικοοικονομικού πιθανόν επιπέδου αλλά όχι πάντα» (Συν.13)

Ως εξωτερικοί παράγοντες εμφάνισης του κυβερνοεκφοβισμού αναφέρθηκαν και στοιχεία που σχετίζονται με το ψηφιακό περιβάλλον. Μερικοί

συνεντευξιαζόμενοι έκαναν λόγο για την ανωνυμία που προσφέρει το ψηφιακό περιβάλλον «...οι άνθρωποι που κάνουν αυτό μέσω διαδικτύου νοιώθουν ότι δεν εκτίθεται, γιατί τους προσφέρεται αυτή η ανωνυμία...» (Συν.4), «Το γεγονός επίσης ότι ...είναι ανώνυμος, σίγουρα είναι ένας παράγοντας ο οποίος συμβάλλει στην εμφάνιση του συγκεκριμένου φαινομένου» (Συν. 9). Μερικοί επίσης αναφέρθηκαν στη μεγάλη εξοικείωση με μέσα της τεχνολογίας «ενδεχομένως να είναι και η δυνατότητα πρόσβασης σε πάρα πολλά και σύγχρονα μέσα τεχνολογικά και η πολύωρη ενασχόληση με αυτά» (Συν.4). Εντοπίστηκε επίσης ο παράγοντας της εξοικείωσης με τη βία που προβάλλεται από ψηφιακά μέσα «...πόσο ποσοστό παιδιών από τη νηπιακή ηλικία μεγαλώνει βλέποντας κινούμενα σχέδια με κάθε μορφής βία, μεγαλώνει χρησιμοποιώντας ξέρω γω το κινητό ή το tablet ή ακόμα ακόμα και τον υπολογιστή κυρίως τηλεοπτικού σταθμού τα παιδικά προγράμματα ε που εξοικειώνεται με τη βία, αυτό το παιδί και τη βία την εκλαμβάνει ως κάτι φυσιολογικό...» (Συν.2).

Κάποιες αναφορές έκαναν μνεία στις φιλικές συναναστροφές που ενισχύουν πράξεις κυβερνοεκφοβισμού «Οι έφηβοι παρασύρονται από την οικογένεια και από την παρέα» (Συν.12) και κάποιες στον μιμητισμό «Να καταλαβαίνουν τι κάνουν. Αυτό βέβαια ξεκινάει από πολύ μικρή ηλικία. Άλλοι παράγοντες είναι ο μιμητισμός...» (Συν. 6). Κάποιες αναφορές έγιναν και για το σχολικό περιβάλλον. Πιο συγκεκριμένα αναφέρθηκαν στο σχολικό περιβάλλον που είναι ανεκτικό στον εκφοβισμό «μετά μπορεί ... να πηγαίνει σε σχολείο που επιτρέπει απρεπείς συμπεριφορές, με την έννοια δείχνει μια ανοχή το σχολείο για τέτοιες συμπεριφορές και άρα ενθαρρύνεται από αυτό ...» (Συν.4) και σε ένα σχολικό περιβάλλον που είναι αποτρεπτικό της ενσωμάτωσης των μαθητών «... σίγουρα θα παίζει ρόλο το σχολείο και το πόσο το σχολείο του έχει διαμορφώσει σα βαθμίδα, πόσο εμπλέκεται στη σχολική διαδικασία και πόσο είναι ένα κομμάτι της κοινωνικής δραστηριότητας ενός σχολείου, ή νοιώθει αποκομμένος, ή νοιώθει να μαζεύονται αισθήματα στεναχώριας, βίας, θυμού που αργότερα τα μεταφέρει και σε άλλους» (Συν.7). Τέλος αναφορά έγινε και στη καταναλωτική κοινωνία «Εξωτερικοί παράγοντες. Ναι. Αυτό έχει να κάνει με το κοινωνικό σύνολο και τον τρόπο με τον οποίο ζούμε, το γεγονός ότι ζούμε σε έναν καταναλωτικό κόσμο» (Συν 14)

6.2.3 Οι λόγοι της ουδέτερης στάσης των παρευρισκομένων σε περιστατικά κυβερνοεκφοβισμού

Μερικοί από τους εκπαιδευτικούς σχετικά με τους λόγους της ουδέτερης στάσης των παρευρισκομένων σε περιστατικά κυβερνοεκφοβισμού ανέφεραν ως πρώτιστο παράγοντα τον φόβο θυματοποίησης του ιδίου «... φοβάται την απόρριψη από τον star, εντός εισαγωγικών, άρα και τη μετάπτωση του στα πιθανά θύματα του τύπου «αν εγώ πώ τον συμμαθητή μου τον Χ ρε συ δεν είναι σωστό αυτό που έκανε να ανεβάσει φωτογραφίες του τάδε ή της τάδε,» τότε θα γίνω και εγώ στόχος» (Συν. 2) «τα άτομα τα οποία έχουν ουδέτερη στάση είτε ... φοβούνται να εμπλακούν μήπως και αυτοί περάσουν στο ρόλο του θύματος Γι' αυτό προτιμούν να μείνουν ουδέτεροι» (Συν. 3) Μερικοί από τους εκπαιδευτικούς αναφέρθηκαν στην απουσία ενσυναίσθησης «μπορεί να διακαταδέχονται από ελλειψη ενσυναίσθησης δηλαδή ουσιαστικά να υπάρχει μια αδιάφορη στάση σε αυτό που συμβαίνει εε στους γύρω του» (Συν. 9), «...ενδεχομένως κάποιες φορές να μην αντιλαμβάνονται τη σοβαρότητα του θέματος, γιατί δεν είναι κάτι που γίνεται δια ζώσης, άρα δε βλέπουν ας πούμε τις πραγματικές αντιδράσεις εε του θύματος για να νοιώσουν την ενσυναίσθηση» (Συν. 4). Κάποιοι από τους συνεντευξιαζόμενους ανέφεραν την άγνοια του μεγέθους του προβλήματος από τους παρευρισκομένους «θεωρώ ότι δεν ότι ... δεν αντιλαμβάνονται το μέγεθος εεε και τις συνέπειες της πράξης αυτής...» (Συν. 1) ενώ άλλοι έκαναν μνεία στην υποβάθμιση της σημασίας του προβλήματος «Εκτός των άλλων υποτιμούν το γεγονός, δε του δίνουν τη σημασία που πρέπει, το παραβλέπουν ... άρα επιλέγουν να απέχουν...» (Συν.1).

Μερικοί εκπαιδευτικοί αναφέρθηκαν στη σχέση των παρευρισκομένων με τον θύτη που λειτουργεί ως παράγοντας της ουδέτερης στάσης τους. Πιο συγκεκριμένα κάποιοι εκπαιδευτικοί έκαναν μνεία στη διατήρηση φιλίας με τον θύτη «και άλλες φορές μπορεί να έχουν και κάποια φιλική σχέση με το θύτη και να μην θέλουν να εμπλακούν γι' αυτό τον λόγο» (Συν.4), στον θαυμασμό για τον θύτη «Συνήθως εε τα παιδιά, οι νέοι, τα νέα παιδιά που λειτουργούν ως θύτες είναι παιδιά που είναι δημοφιλή. Οπότε ένα μέρος του κοινού δεν θα ρίσκαρε να χάσει τη φιλία του star της τάξης» (Συν.2) και στη διατήρηση της αποδοχής από την παρέα «Γιατί οι νέοι στην παρέα για να γίνουν αποδεκτοί πρέπει να να να μην δυσαρεστούνε τους υπόλοιπους. Είναι πολύ μεγάλο... κι αυτό είναι πράγμα το οποίο πρέπει να διδάσκεται. Δηλαδή αν σε μία παρέα υπάρχει κάποιος αρχηγός, μαθητής βλέπει ότι τέτοια γίνονται και δεν τα

επιτρέπει δε θα γίνουνε» (Συν.12). Επίσης εντοπίστηκε ο παράγοντας της άγνοιας ταυτότητας θύτη ή θύματος «μια ουδετερότητα εε που τους εξασφαλίζει εεε το βόλεμα να το πω έτσι απλά. Ούτε γνωρίζουν κάποιον από τους δύο έτσι ώστε να το θεωρούν δική τους υπόθεση. Αποστασιοποιούνται συνειδητά» (Συν.1).

Μερικοί συνεντευξιαζόμενοι υποστήριξαν ότι η ουδέτερη στάση των παρευρισκομένων σε περιστατικά κυβερνοεκφοβισμού οφείλεται στην αποφυγή ανάληψης ευθυνών «Ο Δάντης στην κόλαση είχε πει "οι πιο σκοτεινές γωνιές της κόλασης είναι γι' αυτούς που σε περίοδο ηθικής κρίσης κρατούν στάση ουδετερότητας". Είναι αυτός ο ωχαδελφισμός με τον οποίο έχουμε ανατραφεί» (Συν.13), «και οι παρευρισκόμενοι, γιατί όπως είπε ... σχετικά με αυτούς ο ποιητής Τάσος Λειβαδίτης "πάντα γίνεται ένα έγκλημα εκεί που δε συμβαίνει τίποτα"» (Συν.11). Κάποιοι απέδωσαν αυτή τη στάση στην πεποίθηση ότι θα επέμβει άλλος προς υποστήριξη του θύματος «Και είναι και το «τώρα πού να μπλέκω, εξάλλου κάποιος άλλος θα ασχοληθεί με το θέμα» (Συν. 8) και στην άγνοια του τρόπου αντίδρασης «...δε θα ξέρανε τι να κάνουνε, γιατί δε θα ξέρανε πώς να διαχειριστούνε το θύμα» (Συν.7). Επίσης έγινε μνεία της πεποίθησης ότι ευθύνεται το θύμα «... μπορεί και να θεωρήσουν ότι και το θύμα είναι υπεύθυνο, έχει δημιουργήσει ουσιαστικά το υπόβαθρο για να έρθουν στην επιφάνεια τέτοιου είδους συμπεριφορές, οπότε να αποφύγουν να εμπλακούν» (Συν.9). Τέλος αναφέρθηκε η άντληση από τους παρευρισκόμενους απόλαυσης από το πάθημα του θύματος «... οι παρευρισκόμενοι ...Είναι το χαλί, είναι το πάτωμα στο οποίο πάνω πατάει ο θύτης για να προσβάλλει το θύμα. Είναι κατά τη γνώμη μου, λίγο σκληρή η γλώσσα, ο δειλός που δεν μπορεί να κάνει τον θύτη ενώ θα ήθελε να είναι θύτης, αλλά απολαμβάνει τον κατασπαραγμό του θύματος» (Συν.11)

6.2.4 Οι λόγοι ενίσχυσης της θέσης του θύτη από τους παρευρισκόμενους

Μερικοί από τους εκπαιδευτικούς σχετικά με τους λόγους ενίσχυσης της θέσης του θύτη από τους παρευρισκόμενους ανέφεραν ως κίνητρο τον φόβο των παρευρισκομένων μετατροπής τους σε θύματα «δε θέλουν να στραφούν εναντίον του, θέλουν να είναι γύρω από την αύρα του, μπορεί να τον φοβούνται κιόλας» (Συν.13). Κάποιοι επίσης συνεντευξιαζόμενοι ανέφεραν τον θαυμασμό για τον θύτη «Αυτοί οι οποίοι βοηθάνε τον θύτη ... μπορεί και μέσα στο μυαλό τους να τον θαυμάζουν, γιατί ο κακός χαρακτήρας και στις σειρές που βλέπουν και στα παιχνίδια που βλέπουν, είναι πάντοτε ο ισχυρός δυστυχώς» (Συν.6), «.. Επίσης μπορεί να επίσης απλά να θαυμάζουν

τον θύτη.» (Συν. 15) και άλλοι ανέφεραν ως γενεσιουργό αιτία την επιθυμία ένταξης του παρευρισκόμενου στην ομάδα του θύτη «Για να γίνουν αποδεκτοί τις περισσότερες φορές. Να γίνουν αποδεκτοί από την ομάδα, τον εκφοβιστή ή για να μπουν στην ομάδα του δηλαδή» (Συν.10). Μερικοί εντόπισαν τον παράγοντα της φιλίας με τον θύτη «Αυτοί μπορεί να είναι φίλοι του θύτη» (Συν.8) και μερικοί ανέφεραν σαν κίνητρο του για την ενίσχυση του θύτη τη διατήρηση της θέσης στην ομάδα του «Ναι ακριβώς αυτό θέλω να πω, να τον ενισχύσουν, να τον κάνουν χαρούμενο να ανήκουν στην ομάδα του, αυτό πιστεύω» (Συν.3). Αναφορά έγινε στην πίεση που ασκεί ο θύτης «Θεωρώ ότι ο θύτης μπορεί να είναι ένα σημαντικό άτομο, ένα άτομο επιρροής εεε και έτσι υφίστανται πίεση» (Συν.3), στην ύπαρξη υποχρέωσης προς τον θύτη «Πιθανώς ο θύτης να είναι κάποιος που θέλουν να μοιάσουν ή πιθανόν τον σέβονται, ... μπορεί να του χρωστούν χάρη» (Συν.13) και στην πίεση που ασκεί η ομάδα του θύτη «Οπότε όταν κάποιος από τους φίλους τους που είναι κολλητοί έχει κάποιο πρόβλημα, οι άλλοι οπωσδήποτε θα τον υποστηρίξουν. Είναι οι λεγόμενες κλειστές ομάδες που έχουμε στην Ελλάδα» (Συν.12). Αναφορά έγινε και στην επιρροή από τη δυναμική της ομάδας «Νομίζω ότι αυτό έχει τις ρίζες του στο εε σε αυτό που ονομάζουμε δυναμική της μάζας» (Συν.14). Τέλος αναφέρθηκε και το κίνητρο της διασκέδασης «Εεε πρωτίστως θεωρώ ότι είναι ο χαβαλές, η πλάκα. Είναι αυτό το στοιχείο της σκληρότητας που έχει η εφηβεία και εκδηλώνεται με τη μορφή πολύ οδυνηρού χαβαλέ» (Συν.2)

6.2.5 Οι λόγοι υποστήριξης του θύματος από τους παρευρισκόμενους.

Κάποιοι από τους εκπαιδευτικούς ανέφεραν την ύπαρξη ηθικών αξιών ως τον βασικό λόγο για τον οποίο οδηγούνται στην υποστήριξη του θύματος «Οι λόγοι είναι ότι έχουν ηθικές αξίες εε δεν θέλουν να επιτρέψουν να υφίσταται η αδικία που συμβαίνει σε κάποιον συνάνθρωπό τους» (Συν.2), «Οποιος υποστηρίζει το θύμα δείχνει ότι έχει θάρρος, αρετή είναι το θάρρος, έχει θάρρος απέναντι στη βία και στην βιαιότητα, ενός ανθρώπου, του θύτη, που έχει υπερβολικό θράσος. Είναι αρετή» (Συν.11). Μερικοί επίσης από τους εκπαιδευτικούς αναφέρθηκαν στην ύπαρξη ενσυναίσθησης «Ωραία αυτοί ίσως θυματοποιούνται, δηλαδή μπαίνουν στη θέση του θύματος, κατέχουν την ενσυναίσθηση, αντιλαμβάνονται τις συνέπειες, μπορεί να είναι σε ίδια φάση με αυτόν ή να ανήκουν στην ίδια κατηγορία με το θύμα και να ταυτίζονται μαζί του» (Συν.1). Έγινε επίσης μνεία της φιλίας ως την αιτία υποστήριξης του θύματος «Μπορεί το θύμα να είναι φίλος τους εεε μπορεί να αξιολογήσουν το συμβάν ως μεγάλης

σοβαρότητας συμβάν και έτσι να επέμβουν» (Συν.2) και άλλοι αναφέρθηκαν στην συνειδητοποίηση, την αντίληψη μεγέθους του συμβάντος «... μπορεί να αξιολογήσουν το συμβάν ως μεγάλης σοβαρότητας συμβάν και έτσι να επέμβουν» (Συν.2). Τέλος υπήρξε αναφορά στη δυναμική της ομάδας ως γενεσιουργό αιτία της υποστήριξης του θύματος από τον παρευρισκόμενο «Είναι η πίεση της ομάδας, αυτό που λέμε η διάχυση της ευθύνης. Αν δούμε έναν να πάει να βοηθήσει πιθανόν να πάμε να τρέξουμε και εμείς» (Συν .13)

6.2.6 Τα ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά του ατόμου που μπορεί να το οδηγήσουν στη θυματοποίηση

Μερικοί από τους εκπαιδευτικούς σχετικά με τα ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά του ατόμου που μπορεί να το οδηγήσουν στη θυματοποίηση ανέφεραν τη χαμηλή αυτοπεποίθηση «το θύμα λοιπόν θεωρώ ότι είναι κάποιο άτομο με χαμηλή αυτοπεποίθηση πάνω απ' όλα» (Συν.1) «...άτομα που δεν έχουν πολύ αυτοπεποίθηση, είναι πολύ εύκολα να βληθούν εε από τις εκφράσεις κάποιου» (Συν.7). Κάποιοι συνεντευξιαζόμενοι ανέφεραν τη χαμηλή δημοφιλία «Αυτά τα άτομα είναι συνήθως άτομα που δεν έχουν πολλούς φίλους, δεν είναι πολύ κοινωνικά και δεν είναι η ψυχή σε εισαγωγικά της παρέας» (Συν.8). Άλλοι επισήμαναν τη χαμηλή αυτοεκτίμηση «Είναι παιδιά που ..., έχουν χαμηλή αυτοεκτίμηση, την οποία τους την πάνε στα τάρταρα, αυτήν την αυτοεκτίμηση όλα αυτά τα οποία βλέπουν στο διαδίκτυο» (Συν.6), την ανασφάλεια «Θεωρώ ότι αυτά τα άτομα είναι ανασφαλή...» (Συν.3) και την εσωστρέφεια «Ναι. Είναι... τα παιδιά αυτά, τα οποία δέχονται αυτό το μπούλινγκ είναι εε... είναι κλειστά» (Συν.12). Μερικοί επισήμαναν το ότι μπορούν να οδηγηθούν στη θυματοποίηση οι υπερβολικά συναισθηματικοί χαρακτήρες «Αυτά τα παιδιά συνήθως είναι πολύ ευαίσθητα...» (Συν.4). Άλλοι εκπαιδευτικοί έκαναν μνεία στην ανωριμότητα «άτομα τα οποία δεν έχουν την ωριμότητα να χειριστούν άλλους ανθρώπους. Δεν ξέρουν ακόμα ποιοι είναι για να μπορούν να ξέρουν και τι μπορούν να κάνουν με τους άλλους ανθρώπους» (Συν.7) και στο αίσθημα μειονεξίας «...πιστεύω ότι ένα αίσθημα μειονεξίας και η έλλειψη αυτοπεποίθησης. Αν μου επιτρέψτε να εκφράσω την άποψή μου και να πω ότι αγαπώ σημαίνει αποδέχομαι.... Η αποδοχή δημιουργεί σε αυτόν στον οποίο αποδέχεσαι αυτοπεποίθηση» (Συν.11).

Μερικοί αναφέρθηκαν και στο οικογενειακό περιβάλλον. Πιο συγκεκριμένα κάποιοι εκπαιδευτικοί αναφέρθηκαν στην προέλευση από υπερπροστατευτικό

οικογενειακό περιβάλλον «Αυτά τα παιδιά ... μπορεί να προέρχονται από υπερπροστατευτικά περιβάλλοντα που ίσως δεν τα έχουν κάνει να είναι τόσο διεκδικητικές προσωπικότητες και αποφασιστικές» (Συν.4). Επίσης έγιναν αναφορές στη προέλευση από καταπιεστικό και επικριτικό οικογενειακό περιβάλλον «Το θύμα λοιπόν θεωρώ ότι είναι κάποιο άτομο ... βρίσκεται, να ανήκει σε περιβάλλον εε καταπιεστικό» (Συν.1), «...ένα επικριτικό περιβάλλον, όταν σε επικρίνουν κάθε ώρα και στιγμή θα πιστέψεις ότι δεν αξίζεις...» (Συν.13). αλλά και στην ύπαρξη οικογενειακών προβλημάτων και την απώλεια γονέων «Άτομα τα οποία ... έχουν χάσει τους γονείς ή έναν από τους δύο ή περνάν μια βαθιά κρίση, η οικογένειά τους ιδίως τώρα σ' αυτή τη συγκυρία που είμαστε» (Συν.13). Υπήρξε αναφορά και στην υπερβολική εξάρτηση από τους γονείς «Παιδιά που είναι πάρα πολύ ήσυχα, παιδιά του μπαμπά και της μαμάς, παιδιά που επίσης δεν έχουν απογαλακτιστεί» (Συν.2).

6.3 Οι συνέπειες του κυβερνοεκφοβισμού.

Ο τρίτος θεματικός άξονας περιλαμβάνει τα αποτελέσματα της ποιοτικής ανάλυσης σχετικά με τις συνέπειες του κυβερνοεκφοβισμού. Στον πίνακα 3 παρουσιάζεται μία συνοπτική εικόνα του συγκεκριμένου θεματικού άξονα με τις κατηγορίες, τους κωδικούς, τους λειτουργικούς ορισμούς και τις αναφορές που τους αντιστοιχούν.

Πίνακας 3 Οι συνέπειες του κυβερνοεκφοβισμού.

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	ΚΩΔΙΚΟΙ-ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΙ ΟΡΙΣΜΟΙ
12. Οι ψυχοσωματικές επιπτώσεις του κυβερνοεκφοβισμού στα θύματα	ΑΓΧΟ: Άγχος
	ΦΟΒ: Φόβος
	ΘΥΜΟ: Θυμός
	ΣΤΕΝΟΧ: Στενοχώρια
	ΑΝΑΣΦΑ: Ανασφάλεια
	ΝΤΡΟΠ: Ντροπή
	ΑΙΣΘΚΑΤΩΤ: Αίσθημα κατωτερότητας

	ΑΠΩΛΥΤΟΕΚ: Απώλεια αυτοεκτίμησης
	ΑΠΩΕΜΠΙΣΤΣΥΝ: Απώλεια εμπιστοσύνης στον συνάνθρωπο
	ΕΣΩΣΤΡ: Εσωστρέφεια
	ΠΕΡΙΘΩΡ: Περιθωριοποίηση
	ΑΠΟΣΥΡ: Απόσυρση
	ΚΑΤΑΘΛΙ: Κατάθλιψη
	ΑΥΤΙΔΕΑΣ: Αυτοκτονικός ιδεασμός
	ΚΕΦΑΛΑΓ: Κεφαλαλγία
	ΣΤΟΜΠΟΝ: Στομαχικός πόνος
	ΔΙΑΤΥΠΝ: Διαταραχές ύπνου
	ΔΙΑΤΡΔΙΑΤ: Διατροφικές διαταραχές
	ΚΑΡΔΙΟΑΝΠΡ: Καρδιοαναπνευστικά προβλήματα
	ΚΡΙΣΠΑΝ: Κρίσεις πανικού
13. Οι πράξεις στις οποίες μπορεί να προβούν τα θύματα του κυβερνοεκφοβισμού	ΜΕΙΩΣΧΕΠΙΑ: Μείωση σχολικών επιδόσεων
	ΣΧΟΛΑΠΟΥ: Σχολικές απουσίες
	ΔΙΑΚΠΣΧΦΟΙΤ: Διακοπή σχολικής φοίτησης
	ΕΚΡΘΥΣΤΟΙΚ: Εκρήξεις θυμού στην οικογένεια

	ΦΥΓΑΠΣΠ: Φυγή από το σπίτι
	ΚΑΤΑΡΧΑΠΑΓΟΥΣ: Κατάχρηση απαγορευμένων ουσιών
	ΚΑΠΝ: Κάπνισμα
	ΧΡΑΛΚΟ: Χρήση αλκοόλ
	ΠΑΡΕΚΣΕΠΑΡΣΥ: Παρέκκλιση σε παραβατικές συμπεριφορές
	ΑΥΤΟΤΡΑΥ: Αυτοτραυματισμός
	ΑΥΤΟΚΤΟ: Αυτοκτονία
	ΑΝΑΖΒΟΑΠΕΜΠΡ: Αναζήτηση βοήθειας από έμπιστα πρόσωπα

Η ανάλυση των δεδομένων που προέκυψαν από τις συνεντεύξεις και αντιστοιχούν στους κωδικούς του άξονα Γ έχουν ως εξής:

6.3.1 Οι ψυχοσωματικές επιπτώσεις του κυβερνοεκφοβισμού στα θύματα

Ως προς τις ψυχολογικές επιπτώσεις του κυβερνοεκφοβισμού στα θύματα μερικοί από τους εκπαιδευτικούς αναφέρθηκαν σε αρνητικά αισθήματα που δημιουργούνται δηλαδή στη στενοχώρια *«Είναι μονίμως, είναι παιδιά που είναι μονίμως θλιμμένα, παιδιά που έχουν ακριβώς μια απόγνωση στο βλέμμα και παιδιά που δεν θα δεις παρά πάρα πολύ σπάνια, δε θα δεις να χαμογελάνε»*, στο φόβο *«...δημιουργεί πολλά ψυχολογικά προβλήματα στο θύμα. Εεε απελπισία, θυμό, θλίψη, φόβο»* (Συν. 3) και σε αισθήματα ανασφάλειας *«...μπορεί να δημιουργήσει κάποιο ψυχολογικό πρόβλημα στο παιδί, εε το παιδί να είναι σε μια συνεχή ανασφάλεια και ένα συνεχές.....»* (Συν.4)

Κάποιοι συνεντευξιαζόμενοι αναφέρθηκαν στις συνέπειες των αρνητικών συναισθημάτων που προκαλεί ο κυβερνοεκφοβισμός, δηλαδή στην περιθωριοποίηση «...δημιουργούνται τάσεις περιθωριοποίησης» (Συν.1) «...μπορεί να οδηγήσει ...σε αισθήματα απομόνωσης και μοναξιάς» (Συν.9), στην απώλεια αυτοεκτίμησης «...και σίγουρα η μείωση της αυτό.. αυτοεκτίμησης του ατόμου» (Συν.4), στην απόσυρση «...παραίτηση, μη ανάγκη για ζωή, μη ανάγκη για περαιτέρω εξέλιξη του ατόμου..», στην κατάθλιψη «Αυτές είναι πάρα πολύ σοβαρές. ...μη ανάγκη για ζωή ... να είναι συνεχώς με κατάθλιψη ...» (Συν 14) και στην εσωστρέφεια «συχνά έχουμε παιδιά που κλείνονται στον εαυτό τους και είναι αμίλητα, απομονώνονται, εε δεν ακολουθούν τις παρέες τους, κόβονται από τις παρέες τους...» (Συν.2). Άλλοι συνεντευξιαζόμενοι έκαναν μνεία στην απώλεια εμπιστοσύνης στον συνάνθρωπο «...και πλέον το να χαθεί η εμπιστοσύνη προς τους συνανθρώπους» (Συν.5) και σε αισθήματα κατωτερότητας που δημιουργούνται. Τέλος έγινε αναφορά και στον αυτοκτονικό ιδεασμό «ψυχολογικά προβλήματα, μοναξιά, φόβος, θλίψη, αισθήματα ανικανότητας, «δεν αξίζω, καλά κάνουν και μου φέρονται έτσι» απογοήτευση, μοναξιά, απόσυρση και φυσικά και αυτοκτονικός ιδεασμός» (Συν.13)

Ως προς τις σωματικές επιπτώσεις του κυβερνοεκφοβισμού στο θύμα, μερικοί αναφέρθηκαν στις κρίσεις πανικού «...ο φόβος είναι το κυρίαρχο στοιχείο το οποίο μπορεί να τους οδηγήσει ακόμα και σε κρίσεις πανικού» (Συν.7), αλλά και σε πόνους στο κεφάλι «Καμιά φορά, ..πονοκέφαλο.... που προκαλεί το άγχος και το έντονο στρες» (Συν.3), σε στομαχικούς πόνους «...τα θύματα ... μπορεί να επηρεαστούν και σωματικά εεε δηλαδή να έχουν πόνους στο στομάχι..» (Συν.8), σε διατροφικές διαταραχές «Σε ότι αφορά τώρα τα σωματικά συμπτώματα ... επηρεάζει τον οργανισμό που μπορεί να είναι διαταραχές ... φαγητού ή οτιδήποτε άλλο ψυχοσωματικό» (Συν.4) και σε καρδιοαναπνευστικά προβλήματα «... ένα θύμα το οποίο θα δεχθεί αυτήν την κακοποίηση εε βγάζει ψυχοσωματικά, τα οποία μπορεί να είναι μέχρι αμφισβήτηση, δραστική αμφισβήτηση της υγείας του, καρδιοαναπνευστικά, εεε και άλλης μορφής σωματικές παθήσεις» (Συν11).

6.3.2 Οι πράξεις στις οποίες μπορεί να προβούν τα θύματα του κυβερνοεκφοβισμού

Κάποιοι από τους εκπαιδευτικούς ανέφεραν την αυτοκτονία ως την πράξη που μπορεί να οδηγηθεί το θύμα «Μέχρι και αυτοκτονίες ή και απόπειρες αυτοκτονίας, που είναι

το πιο τραβηγμένα αλλά είναι, γιατί έστω και ένα παιδί πάνω στη γη να φτάσει να αυτοκτονήσει, το χουμε χάσει το παιδί» (Συν. 2), «και καμιά φορά φτάνουν ... και στην αυτοκτονία», (Συν. 3). Μερικοί εκπαιδευτικοί έκαναν μνεία σε παρέκκλιση σε παραβατικές συμπεριφορές «... να απομονωθούν κοινωνικά...ή σε κάποιες άλλες περιπτώσεις να κάνουν παραβατικές πράξεις ...» (Συν. 4), «...να δημιουργήσει αντίστοιχη παραβατικότητα ως αντίδραση εεε ότι για σαν ένας τρόπος για να ξεχαστεί το γεγονός...» (Συν. 5). Άλλοι αναφέρθηκαν στην κατάχρηση απαγορευμένων ουσιών, τη χρήση αλκοόλ και το κάπνισμα «Αυτοκτονία, αλκοολισμός, κατάχρηση ουσιών, τι να πώ τα πάντα, κάπνισμα, τα πάντα» (Συν. 13), «...μπορεί... να κάνει κατάχρηση απαγορευμένων ουσιών, ποτών, ναρκωτικών κτλ.» (Συν. 1), «Άλλες πράξεις στις οποίες μπορεί να οδηγηθούν είναι να πίνουν ... να καπνίζουν ή ακόμη και να κάνουν χρήση ναρκωτικών» (Συν. 8). Μερικοί αναφέρθηκαν στον αυτοτραυματισμό «Σε ακραία περίπτωση ακόμα και σε αυτοτραυματισμούς, αυτοκτονίες» (Συν. 1).

Αναφορές έγιναν και στις επιπτώσεις του κυβερνοεκφοβισμού στη σχολική ζωή του θύματος. Μερικοί έκαναν μνεία στις σχολικές απουσίες, κάποιιοι αναφέρθηκαν στη μείωση των σχολικών επιδόσεων των θυμάτων και στη διακοπή της σχολικής φοίτησης «... δεν πηγαίνουν στο σχολείο εεε δεν γυμνάζονται, κλείνονται στον εαυτό τους» (Συν. 12), «Επίσης μπορεί να κάνουν απουσίες από το σχολείο, να πάψει να τους ενδιαφέρει η απόδοσή τους και να πέσουν οι βαθμοί τους» (Συν. 8), «Ναι. Από τις πιο ήπιες που μπορεί να είναι απουσίες από το σχολείο, ή διακοπή της φοίτησης, η πτώση των βαθμών κτλ» (Συν.3).

Μερικοί συνεντευξιαζόμενοι αναφέρθηκαν σε ενέργειες του θύματος που επηρεάζουν την οικογενειακή ζωή. Αναφορές έγιναν σε εκρήξεις θυμού του θύματος στην οικογένεια «Μπορεί να ναι έκρηξη στην οικογένεια, να βγάζει εκρήξεις στην οικογένεια, μπορεί να ναι απίστευτα υστερικά πράγματα που να μην μπορεί να ναι στο μέλλον, μετά από πολλά χρόνια να βγάλει» (Συν. 14) και στη φυγή από το σπίτι «...να φύγουν από το σπίτι του για να αποφύγουν ας πούμε τις συνέπειες απ' τους γονείς τους» (Συν. 7). Τέλος επισημάνθηκε η άρνηση βοήθειας του θύματος από την οικογένεια και η αναζήτησή της σε έμπιστα πρόσωπα «Αν τα πράγματα ζορίσουν και προχωρήσουν έχω παρατηρήσει ότι δεν ζητούν βοήθεια από την οικογένεια, από τους γονείς τους, ζητούν βοήθεια από τα άτομα τα οποία τα εμπιστεύονται» (Συν.10).

6.4 Η συμβολή της διοίκησης του σχολείου στην πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού

Ο τέταρτος θεματικός άξονας περιλαμβάνει τα αποτελέσματα της ποιοτικής ανάλυσης σχετικά με τη συμβολή της διοίκησης του σχολείου στην πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού. Στον πίνακα 4 παρουσιάζεται μία συνοπτική εικόνα του συγκεκριμένου θεματικού άξονα με τις κατηγορίες, τους κωδικούς, τους λειτουργικούς ορισμούς και τις αναφορές που τους αντιστοιχούν.

Πίνακας 4. Η συμβολή της διοίκησης του σχολείου στην πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	ΚΩΔΙΚΟΙ-ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΙ ΟΡΙΣΜΟΙ
14. Πρακτικές της σχολικής διοίκησης για την πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού	ΕΠΙΜΔΙΟΙΚ: Επιμόρφωση διοίκησης
	ΕΠΙΜΕΚΠ= Επιμόρφωση εκπαιδευτικών
	ΕΠΙΜΑΘΗΤ= Επιμόρφωση μαθητών
	ΕΠΙΜΓΟΝ: Επιμόρφωση γονέων
	ΕΝΓΙΟΡΧΡΔΙΑ: Ενημερώσεις για ορθή χρήση διαδικτύου
	ΠΡΟΣΚΕΙΔΓΙΕΝ: Πρόσκληση ειδικών για ενημέρωση
	ΣΥΝΜΕΚΜΑΓΟ: Συνεργασία με εκπαιδευτικούς, μαθητές και γονείς
	ΕΝΜΑΚΥΣΕΩΡΠΡ: Ένταξη μαθήματος κυβερνοεκφοβισμού σε ωρολόγιο πρόγραμμα
	ΘΕΣΑΥΣΧΚΑΝ: Θέσπιση

	αυστηρών σχολικών κανόνων
	ΑΠΚΙΝΤΗΣΧΟ: Απαγόρευση κινητών τηλεφώνων στο σχολείο
	ΜΗΠΡΟΣΧΑΙΣΕΜΑ: Μη προσβασιμότητα σχολικού διαδικτύου σε μαθητές
	ΑΠΑΥΤΣΥΣΜΑΘ: Αποφυγή αυταρχικής συμπεριφοράς στους μαθητές
	ΑΠΥΠΕΠΠΡΜΑ: Αποφυγή υπερβολικής επιείκειας προς τους μαθητές
	ΕΙΔΓΟΣΕΠΕΡΣΥ: Ειδοποίηση γονέων σε περίπτωση συμβάντος
	ΕΝΑΡΜΑΡΧΙΓΣΥ: Ενημέρωση αρμοδίων αρχών για συμβάν
	ΠΡΠΕΡΣΧΨΥΧ: Πρόσληψη περισσότερων σχολικών ψυχολόγων
15. Ο ρόλος του σχολικού κλίματος στην πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού	ΚΑΛΛΙΣΑΣΤΜΑ: Καλλιέργεια αισθήματος ασφάλειας στους μαθητές
	ΚΑΛΛΙΣΕΜΣΤΜΑ: Καλλιέργεια αισθήματος εμπιστοσύνης στους μαθητές
	ΕΝΑΥΤΟΠΤΜΑ: Ενίσχυση της αυτοπεποίθησης των μαθητών
	ΚΑΛΛΗΜΑΝΤ: Καλλιέργεια δημοκρατικής αντίληψης
	ΚΑΛΛΠΟΔΙΑΦ: Καλλιέργεια αποδοχής της διαφορετικότητας
	ΔΗΟΙΚΜΕΜΕΣΧΚΟΙ: Δημιουργία οικειότητας

	μεταξύ μελών της σχολικής κοινότητας
	ΚΑΣΥΜΕΜΕΣΧΚΟΙ: Καλλιέργεια συνεργασίας μεταξύ των μελών της σχολικής κοινότητας
	ΚΑΛΣΥΝΣΧΜΓΟ: Καλλιέργεια συνεργασίας σχολείου με γονείς
	ΠΑΡΠΡΣΤΜΑ: Παραχώρηση πρωτοβουλιών στους μαθητές
	ΒΕΛΣΧΕΠΙΑ: Βελτίωση σχολικών επιδόσεων
16. Η συμβολή της ενημέρωσης και εκπαίδευσης γονέων και εκπαιδευτικών στην πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου	ΣΥΝΒΑΡΠΡΟΒ: Συνειδητοποίηση βαρύτητας του προβλήματος
	ΓΝΕΝΚΥΒ: Γνώση έννοιας κυβερνοεκφοβισμού
	ΓΝΑΙΤΚΥΒ: Γνώση αιτίων κυβερνοεκφοβισμού
	ΑΝΤΣΥΝΕΠΚΥΒ: Αντίληψη συνεπειών κυβερνοεκφοβισμού
	ΚΑΤΤΡΑΝΚΥ: Κατανόηση τρόπων αντιμετώπισης του κυβερνοεκφοβισμού
	ΕΓΚΕΝΠΡΟΒ: Έγκαιρος εντοπισμός του προβλήματος
	ΜΕΤΠΛΑΣΤΜΑ: Μετάδοση πληροφοριών στους μαθητές
	ΟΡΓΣΧΔΡΑΠΕΚ: Οργάνωση δράσεων από εκπαιδευτικούς
	ΟΡΓΑΝΣΥΝ: Οργάνωση συνεδρίων
	ΟΡΑΝΓΣΕΜ: Οργάνωση

	σεμιναρίων
	ΣΧΟΛΕΝΓΟΚΕΚ: Σχολικές ενημερώσεις γονέων και εκπαιδευτικών
	ΕΞΓΟΚΕΚΜΕΤΕΧ: Εξοικείωση γονέων και εκπαιδευτικών με την τεχνολογία
	ΕΠΔΙΑΔΡΠΑΙΑΓΟ: Επίβλεψη διαδικτυακής δράσης παιδιών από γονείς
	ΔΗΚΛΕΜΣΧΟΙΚ: Δημιουργία κλίματος εμπιστοσύνης στο σχολείο και την οικογένεια
	ΓΕΦΧΑΕΚΜΑ: Γεφύρωση χάσματος εκπαιδευτικών μαθητών
	ΠΡΟΒΘΕΤΣΤΤΕΧ: Προβολή θετικών στοιχείων της τεχνολογίας

Η ανάλυση των δεδομένων που προέκυψαν από τις συνεντεύξεις και αντιστοιχούν στους κωδικούς του άξονα Δ έχουν ως εξής:

6.4.1 Πρακτικές της σχολικής διοίκησης για την πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού

Μερικοί από τους εκπαιδευτικούς ως την πιο κατάλληλη πρακτική από την πλευρά της σχολικής διοίκησης θεώρησαν την επιμόρφωση κατά κύριο λόγο των εκπαιδευτικών «*Είναι περίπου αυτονόητο να πούμε ότι πρέπει να γίνονται σεμινάρια, πρέπει να γίνονται ενημερώσεις των καθηγητών*» (Συν. 11). Κάποιοι ανέφεραν την επιμόρφωση μαθητών «*Λοιπόν, καταρχήν θα πρέπει να γίνουν ημερίδες ώστε να ενημερωθούν τα παιδιά γι' αυτό το φαινόμενο και για τους τρόπους αντιμετώπισης αυτού του φαινομένου*» (Συν. 9) Άλλοι έκαναν λόγο για επιμόρφωση της διοίκησης και των γονέων «*Η ενημέρωση και τουουου της διοίκησης για τις τεχνολογικές εξελίξεις...*» (Συν.5), «*Μπορεί εε να οργανώσει η διοίκηση διάφορα ενημερωτικά*

σεμινάρια για να παρακολουθήσουν .. και οι γονείς ...» (Συν. 8). Αναφορές έγιναν για ενημερώσεις ορθής χρήσης διαδικτύου «να γίνεται ενημέρωση για τη σωστή και ορθή χρήση του διαδικτύου και στο σπίτι και στο σχολείο» (Συν. 5) και άλλοι συνεντευξιαζόμενοι ανέφεραν την πρόσκληση ειδικών για ενημέρωση «Όλη αυτή η ενημέρωση ή το να καλεί ο διευθυντής διάφορες ειδικότητες που έχουν να κάνουν με την τεχνολογία, να ενημερώνουν τα παιδιά αλλά μόνος του δεν μπορεί να το κάνει αυτό» (Συν. 13).

Κάποιοι συνεντευξιαζόμενοι έκαναν μνεία στη συνεργασία με εκπαιδευτικούς, μαθητές και γονείς «...επίσης θα πρέπει σίγουρα να υπάρχει συνεργασία μεταξύ του σχολείου, των εκπαιδευτικών και των γονέων...» (Συν. 9) και μερικοί πρότειναν την ένταξη μαθήματος κυβερνοεκφοβισμού σε ωρολόγιο πρόγραμμα «Καταρχάς θα έπρεπε να υπάρξει μάθημα για τον κυβερνοεκφοβισμό μέσα στο πρόγραμμα σπουδών» (Συν. 3).

Αναφορές υπήρξαν και στη θέσπιση αυστηρών σχολικών κανόνων). Κάποιοι πρότειναν την απαγόρευση κινητών τηλεφώνων στο σχολείο και άλλοι την απαγόρευση πρόσβασης των μαθητών στο σχολικό δίκτυο «Ε φυσικά να μην επιτρέπονται τα κινητά στο σχολείο, εννοείται έτσι, το διαδίκτυο να είναι κλειστό, να μην επιτρέπεται η χρήση στους μαθητές» (Συν. 1). «Ακόμη θα βοηθούσε πολύ ο περιορισμός της χρήσης του διαδικτύου και των κινητών τηλεφώνων να υπάρχει και για κει αυστηρότητα». Αναφέρθηκε επίσης η αποφυγή υπερβολικής επιείκειας προς τους μαθητές «Έχουμε δει και διευθυντές οι οποίοι, ίσως με πολύ καλή πρόθεση εεε πολύ πολύ καλοπροαίρετα έρχονται οι ίδιοι πολύ κοντά στα παιδιά και τότε χάνεται η δυνατότητα της διοίκησης, χάνεται η δυνατότητα του να επιβάλλεις μια ποινή» (Συν. 2) η αποφυγή αυταρχικής συμπεριφοράς στους μαθητές «...η κακή πρακτική είναι όταν αντιληφθείς κάτι τέτοιο ή όταν το πληροφορηθείς ν' αρχίσεις τις φωνές και τις απειλές.» (Συν. 10).

Τέλος αναφορές έγιναν στην ειδοποίηση γονέων σε περίπτωση συμβάντος, στην ενημέρωση αρμοδίων αρχών για το συμβάν «ο διευθυντής καλεί την αντίστοιχη υπηρεσία, υπάρχει υπηρεσία που ελέγχει από πού γίνονται αυτά, υπάρχει ομάδα της κυβέρνησης η οποία μπορεί να βρει από πού έχουν γίνει όλες οι επιθέσεις σε αυτό το παιδί» (Συν.12) και στην ανάγκη πρόσληψης περισσότερων σχολικών ψυχολόγων «Πολύ δύσκολο σίγουρα σε πολλά σχολεία έχω δει ότι πλέον υπάρχουν ψυχολόγοι,

φοβάμαι ότι χρειάζεται να είναι πιο έντονη η παρουσία του μέσα στο σχολικό πλαίσιο» (Συν. 7)

6.4.2 Ο ρόλος του σχολικού κλίματος στην πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού

Μερικοί από τους εκπαιδευτικούς ως προϋπόθεση ενός θετικού σχολικού κλίματος θεώρησαν την καλλιέργεια αισθήματος ασφάλειας στους μαθητές «Ένα σχολικό περιβάλλον που δίνει την αίσθηση της ασφάλειας» (Συν. 10). Κάποιοι αναφέρθηκαν σε αισθήματα οικειότητας, εμπιστοσύνης, στην ενίσχυση της αυτοπεποίθησης, «Το κλίμα είναι σημαντικό αν αποπνέει το κλίμα το σχολικό μια ε οικειότητα μεταξύ των μελών, ...» (Συν. 11), «Αν είναι ένα σχολικό κλίμα όπου ο μαθητής νοιώθει ασφαλής και εμπιστεύεται τους γύρω του και τους εκπαιδευτικούς και τους διευθυντές» (Συν. 8)

Κάποιοι συνεντευξιαζόμενοι αναφέρθηκαν στην καλλιέργεια συνεργασίας μεταξύ των μελών της σχολικής κοινότητας ως απαραίτητο στοιχείο για τη δημιουργία ενός θετικού σχολικού κλίματος «...όταν λοιπόν διαμορφώνεται ένα κλίμα ε συνεργασίας, εε συμπάθειας μες στην τάξη με την έννοια της αλληλοβοήθειας» (Συν. 7) «Σε ένα τέτοιο κλίμα που όλοι συνεργάζονται όλοι στο να μην υπάρχουν φαινόμενα κυβερνοεκφοβισμού» (Συν. 8), ενώ μερικοί έκαναν λόγο για την καλλιέργεια συνεργασίας σχολείου με γονείς. Άλλοι εκπαιδευτικοί αναφέρθηκαν στη σημασία της καλλιέργειας αποδοχής της διαφορετικότητας «...όταν τους δίνουν θάρρος ότι κάθε παιδί είναι διαφορετικό, ότι σε μια τάξη όλα τα παιδιά είναι όπως ένας κήπος. Κάθε κήπος έχει πολλά λουλούδια δεν είναι ... διαφορετικά με διαφορετικό άρωμα με διαφορετικό χρώμα και ότι κάθε παιδί αξίζει γι' αυτό που είναι» (Συν. 13) και υπήρξαν αναφορές στην καλλιέργεια δημοκρατικής αντίληψης και στην παραχώρηση πρωτοβουλιών στους μαθητές, «το σχολικό κλίμα ... θα πρέπει να λειτουργεί χωρίς αποκλεισμούς, να είναι υποστηρικτικό ... να είναι δημοκρατικό. να δίνει πρωτοβουλίες.» (Συν. 4). Τέλος μερικοί εκπαιδευτικοί αναφέρθηκαν στην βελτίωση των σχολικών επιδόσεων των μαθητών μέσα σε ένα ευνοϊκό σχολικό κλίμα «ο σεβασμός, εεε ενίσχυση της ψυχικής υγείας και όλο αυτό έχει ως αποτέλεσμα και αύξηση της ακαδημαϊκής επίδοσης» (Συν. 3).

6.4.3 Η συμβολή της ενημέρωσης και εκπαίδευσης γονέων και εκπαιδευτικών στην πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου

Μερικοί από τους συνεντευξιαζόμενους θεώρησαν πολύ σημαντική την εξοικείωση γονέων και εκπαιδευτικών με την τεχνολογία που προκύπτει από την εκπαίδευση και ενημέρωσή τους «...να τους εκπαιδεύσουν στη χρήση των τεχνολογικών μέσων, να τους ενημερώσουν για τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και πώς λειτουργούν και κυρίως αυτά που ασχολούνται οι νέοι» (Συν. 8) και μερικοί ως απόρροια της εξοικείωσης με την τεχνολογία επισήμαναν τη σημασία της επίβλεψης της διαδικτυακής δράσης των παιδιών από τους γονείς «Οι γονείς από την πλευρά τους εε θα πρέπει...κατά πρώτον πιστεύω ότι πρέπει να νοιώσουν μια άνεση με την τεχνολογία ... σε σημείο που να ελέγχουν τη δράση των παιδιών τους» (Συν. 1).

Κάποιοι εκπαιδευτικοί επισήμαναν τη συμβολή της εκπαίδευσης και ενημέρωσης στη γνώση της σημασίας και της έννοιας του κυβερνοεκφοβισμού. Πιο συγκεκριμένα μερικοί έκαναν μνεία στη συνειδητοποίηση βαρύτητας του προβλήματος «... υπάρχουν γονείς που δεν μπορούν να συνειδητοποιήσουν το μέγεθος πραγματικά το τρομακτικό μέγεθος, γιατί εγώ τρομάζω με αυτό που βλέπω. Ε πρέπει να το συνειδητοποιήσουν το πρόβλημα είναι πάρα πολύ σοβαρό» (Συν.13) και στον έγκαιρο εντοπισμό του προβλήματος «...γονείς...να λαμβάνουν μέρος και αυτοί στις ενημερωτικές δράσεις, σεμινάρια, να γνωρίζουν φερ ειπείν ως πρόκειται, να εκπαιδεύονται και αυτοί με τέτοιο τρόπο ώστε να μπορούν να εντοπίσουν το φαινόμενο όταν είναι ακόμα νωρίς» (Συν. 1). Άλλοι αναφέρθηκαν στη γνώση της έννοιας, των αιτίων, των συνεπειών και τους τρόπους αντιμετώπισης που προσφέρεται από την ενημέρωση σε γονείς και εκπαιδευτικούς, «Ως προς τη γνώση του κυβερνοεκφοβισμού και οι γονείς και οι εκπαιδευτικοί σε μεγάλο βαθμό είναι παιδιά. Άρα και αυτούς πρέπει να τους διδάξουμε» (Συν. 11), «Σίγουρα παίζει σημαντικό ρόλο γιατί καταρχήν θα γνωρίσουν το φαινόμενο έτσι; Θα γνωρίσουν τα αίτια από τα οποία πηγάζει το φαινόμενο και στη συνέχεια εε θα στοχαστούν πάνω στους τρόπους που αυτό το φαινόμενο μπορεί να αντιμετωπιστεί» (Συν.9), «Γενικά είναι πολύ σημαντικό οι ενήλικες να γνωρίζουν το πρόβλημα γιατί έτσι αυτό αποτελεί τη βάση για την πρόληψη και αντιμετώπισή του. Είναι πολύ σημαντικό να γνωρίζουν, πώς εμφανίζεται, πώς εξαπλώνεται, ποιες είναι οι συνέπειες» (Συν. 3).

Μερικοί από τους συνεντευξιαζόμενους μίλησαν για πρωτοβουλίες ενημερωτικών δράσεων. Κάποιοι αναφέρθηκαν σε οργάνωση δράσεων «στα σχολεία, γενικά τα τελευταία χρόνια, γίνονται τέτοιες δράσεις. Δράσεις ενημέρωσης, είτε από εμάς τους ίδιους, είτε καλώντας φορείς, είτε μέσα από προβολή ταινιών», στην οργάνωση σεμιναρίων «Ναι με σεμινάρια και ενημερώσεις» (Συν. 12), σε σχολικές ενημερώσεις γονέων και εκπαιδευτικών «...συγκέντρωση που γίνεται ο σύλλογος γονέων και κηδεμόνων, ο σύλλογος καθηγητών.. να γίνεται ενημέρωση για το πώς μπορεί να αντιμετωπιστούν αυτά τα προβλήματα» (Συν. 12).

Τέλος κάποιοι αναφερόμενοι στα θετικά της εκπαίδευσης και ενημέρωσης έκαναν μνεία στη μετάδοση πληροφοριών στους μαθητές «...να καταλαβαίνουν και αφού ενημερώσουν πολύ καλά τα παιδιά πιο πολύ να πέσουν πάνω σε αυτά που είναι δύναμι θύματα» (Συν. 6), στην προβολή των θετικών στοιχείων της τεχνολογίας «Να τους δείξουν ότι η τεχνολογία είναι ένα εργαλείο, ένα εργαλείο χρήσιμο για βελτίωση, όχι για εκμετάλλευση και παραπλάνηση...», (Συν. 1) στη δημιουργία κλίματος εμπιστοσύνης στο σχολείο και στην οικογένεια «...ένα πολύ μεγάλο πλήθος προβλημάτων, συμπεριλαμβανομένου και του κυβερνοεκφοβισμού εε μπορούν να αντιμετωπιστούν μόνο με τη δημιουργία ενός κλίματος εμπιστοσύνης και μέσα στην οικογένεια και μεταξύ της οικογένειας και του σχολείου ...» (Συν. 2) και στη γεφύρωση χάσματος εκπαιδευτικών μαθητών «... Μ' αυτόν τον τρόπο θα γεφυρωθεί το χάσμα μεταξύ εκπαιδευτικών και μαθητών» (Συν. 3).

6.5 Η συμβολή των εκπαιδευτικών στην πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού

Ο πέμπτος θεματικός άξονας περιλαμβάνει τα αποτελέσματα της ποιοτικής ανάλυσης σχετικά με τη συμβολή των εκπαιδευτικών στην πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού. Στον πίνακα 5 παρουσιάζεται μία συνοπτική εικόνα του συγκεκριμένου θεματικού άξονα με τις κατηγορίες, τους κωδικούς, τους λειτουργικούς ορισμούς και τις αναφορές που τους αντιστοιχούν.

Πίνακας 5. Η συμβολή των εκπαιδευτικών στην πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	ΚΩΔΙΚΟΙ-ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΙ

	ΟΡΙΣΜΟΙ
17. Οι τρόποι ενημέρωσης των μαθητών από τους εκπαιδευτικούς για τον κυβερνοεκφοβισμό	ΕΝΤΘΕΚΥΒΣΤΜΑ: Ένταξη θέματος κυβερνοεκφοβισμού στο μάθημα
	ΠΡΟΠΤΑΚΥΛ: Προβολή οπτικοακουστικού υλικού
	ΑΝΕΡΓΙΚΥΒ: Ανάθεση εργασιών για κυβερνοεκφοβισμό
	ΔΗΜΠΡΟΕΡΜΑΘ: Δημόσια προβολή εργασιών μαθητών
	ΟΡΓΒΙΟΔΡΑ: Οργάνωση βιωματικών δράσεων
	ΕΡΓΔΙΕΞ: Εργαστήρια δεξιοτήτων
	ΕΚΠΕΠΣΕΑΡΦΟ: Εκπαιδευτική επίσκεψη σε αρμόδιους φορείς
	ΠΡΕΙΔΓΙΕΝ: Πρόσκληση ειδικών για ενημέρωση
18. Οι προτάσεις των εκπαιδευτικών πρακτικών πρόληψης και αντιμετώπισης του φαινομένου στους μαθητές	ΣΥΑΛΠΡΚΩΔΑΣ: Συχνή αλλαγή προσωπικών κωδικών ασφαλείας
	ΑΠΑΠΟΠΡΚΩΔΑΣ: Αποφυγή αποκάλυψης προσωπικών κωδικών ασφαλείας
	ΑΠΚΟΙΝΠΡΔΕ: Αποφυγή κοινοποίησης προσωπικών δεδομένων
	ΑΠΡΑΓΣΤΔΙ: Αποφυγή προσέγγισης αγνώστων στο διαδίκτυο
	ΑΠΑΝΜΗΝΑΓΠΡ: Αποφυγή ανάγνωσης μηνυμάτων άγνωστης προέλευσης

	ΕΝΓΙΡΥΓΙΔΙΣΜΕΚΟΙΔΙ: Ενημέρωση για ρυθμίσεις ιδιωτικότητας στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης
	ΕΝΓΙΕΦΑΠΑΝΜΗ: Ενημέρωση για εφαρμογές αποκλεισμού ανεπιθύμητων μηνυμάτων
	ΕΝΗΓΙΔΙΑΑΠ: Ενημέρωση για διαδικτυακές απάτες
	ΤΡΑΝΕΠΙΣΤ: Τρόποι αναγνώρισης επικίνδυνων ιστοσελίδων
	ΚΑΛΔΕΔΙΑΣΥ: Καλλιέργεια δεοντολογίας διαδικτυακής συμπεριφοράς
	ΣΥΓΓΙΑΣΠΛΣΔΙ: Συζήτηση για ασφαλή πλοήγηση στο διαδίκτυο
	ΑΝΣΥΜΣΕΕΠΑΡ: Αναφορά συμβάντος σε επίσημες αρχές
	ΑΝΣΥΜΣΕΕΝ: Αναφορά συμβάντος σε ενήλικες
	ΧΡΑΙΑΜΕΜΕΤ: Χρήση διαδικτύου με μέτρο
19. Οι κοινωνικές και συναισθηματικές δεξιότητες που μπορεί να ενισχύσει ο εκπαιδευτικός στους μαθητές για την πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού	ΕΝΣΥΝΑΙΩ: Ενσυναίσθηση
	ΑΥΤΟΠΕΠ: Αυτοπεποίθηση
	ΑΥΤΟΕΚΤ: Αυτοεκτίμηση
	ΕΞΩΣΤΡΕΦ: Εξωστρέφεια
	ΑΠΔΙΑΦΟΡ: Αποδοχή διαφορετικότητας
	ΙΚΕΝΣΤΟΜ: Ικανότητα ένταξης στην ομάδα
	ΙΚΑΝΓΙΣΥΝ: Ικανότητα για συνεργασία

	ΙΚΕΠΣΥΚΟΙΝΠΡΟ: Ικανότητα επίλυσης συγκρούσεων και κοινωνικών προβλημάτων
20. Οι τρόποι καλλιέργειας των κοινωνικών και συναισθηματικών δεξιοτήτων των μαθητών από τους εκπαιδευτικούς	ΑΝΑΠΤΥΠΕΥ: Ανάπτυξη της υπευθυνότητας
	ΕΝΑΝΘΡΙΑΕ: Ενίσχυση ανθρωπιστικών ιδεωδών
	ΟΜΣΥΝΜΕΘΔΙ: Ομαδοσυνεργατική μέθοδος διδασκαλίας
	ΑΛΛΜΕΤΩΜΑ: Αλληλοδιδασκτική μέθοδος των μαθητών
	ΟΜΑΔΕΡΓ: Ομαδικές εργασίες
	ΟΡΓΒΙΩΔΡ: Οργάνωση βιωματικών δράσεων
	ΧΡΗΟΠΤΜΕΘ: Χρήση οπτικοακουστικών μεθόδων
	ΑΝΠΡΩΤΟ: Ανάθεση πρωτοβουλιών
	ΜΕΔΙΑΛΓ: Μέσω διαλόγου
	ΚΑΛΔΗΜΑΝΤ: Καλλιέργεια δημοκρατικής αντίληψης
21. Πρόσθεση συμπληρωματικών παρατηρήσεων	ΔΙΑΡΕΠΑ: Διαρκής επαγρύπνηση
	ΑΥΞΣΧΠΟΔΡ: Αύξηση των σχολικών πολιτιστικών δραστηριοτήτων
	ΧΡΚΑΤΥΠΕΝΕΚ: Χρήση κατ' υπερβολή της έννοιας του κυβερνοεκφοβισμού

Η ανάλυση των δεδομένων που προέκυψαν από τις συνεντεύξεις και αντιστοιχούν στους κωδικούς του άξονα Ε έχουν ως εξής:

6.5.1 Οι τρόποι ενημέρωσης των μαθητών από τους εκπαιδευτικούς για τον κυβερνοεκφοβισμό

Μερικοί από τους εκπαιδευτικούς σχετικά με τους τρόπους ενημέρωσης των μαθητών για τον κυβερνοεκφοβισμό θεώρησαν σημαντική την ένταξη θέματος του κυβερνοεκφοβισμού μέσα στο μάθημα *«Ο εκπαιδευτικός μπορεί στα πλαίσια του καθημερινού του μαθήματος να εντάσσει μέσα τέτοια έννοια...»* (Συν. 1). *«...να αφιερώσει χρόνο στην τάξη και να κουβεντιάσει με τα παιδιά...να θεωρήσει ότι κάνει κάτι εξίσου σημαντικό με την επιστήμη του και το μάθημά του, αν όχι σημαντικότερο»* (Συν. 2). Κάποιοι αναφέρθηκαν στη προβολή οπτικοακουστικού υλικού *«Με συζήτηση μέσα στην τάξη με τις επιπτώσεις, με προβολή βίντεο»* (Συν.13), *«...να χρησιμοποιήσει τεχνολογικά μέσα οπτικοακουστικού περιεχομένου, να βάλει κάποια βίντεο...»* (Συν. 4). Άλλοι συνεντευξιζόμενοι αναφέρθηκαν στην οργάνωση βιωματικών δράσεων *«...να γίνουν βιωματικές δράσεις όπου τα παιδιά εε με...να ζήσουν μια έτσι λίγο πιο έντονα μια τέτοια κατάσταση και μέσω της βιωματικής μάθησης να λειτουργήσει η ενσυναίσθησή τους»* (Συν. 5), *«Μπορούν να γίνουν ακόμα βιωματικές δράσεις, να χουνε ένα βιωματικό περιεχόμενο...»*. (Συν. 9). Μερικοί επισήμαναν τη σημασία της ανάθεσης εργασιών για τον κυβερνοεκφοβισμό και τη δημόσια προβολή τους *«Μπορούν επίσης να τους αναθέσει διάφορες εργασίες...»* (Συν. 8), *«...Η να τους βάλει να εργαστούνε ομαδικά ή ατομικά σε σχέση με το φαινόμενο. Η εργασία τους να ανακοινωθεί ακόμα και στο πλαίσιο του σχολείου»* (Συν. 1). Τέλος αναφορά έγινε και στη δημιουργία εργαστηρίων δεξιοτήτων *«...και όλα αυτά τα τα εργαστήρια δεξιοτήτων που θα μπουν σιγά σιγά»* (Συν.13).

Μερικοί συνεντευξιζόμενοι ανέφεραν την πρόσκληση ειδικών και την επίσκεψη σε αρμόδιους φορείς για την ενημέρωση των μαθητών για τον κυβερνοεκφοβισμό *«...να οργανώσει κάποιες επισκέψεις σε κάποιους χώρους, παράδειγμα να φέρει κάποιον ειδικό στο σχολείο να τους μιλήσει και γι' αυτό το θέμα»* (Συν. 3), *«...ο εκπαιδευτικός...να πραγματοποιήσει και κάποια εκπαιδευτική επίσκεψη σε κάποιο ειδικό κέντρο εε που ενημερώνει σχετικά με το φαινόμενο»* (Συν. 1).

6.5.2 Οι προτάσεις των εκπαιδευτικών πρακτικών πρόληψης και αντιμετώπισης του φαινομένου στους μαθητές

Ως προς τις πρακτικές που μπορούν να εφαρμόσουν οι μαθητές για την πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού μερικοί από τους εκπαιδευτικούς αναφέρθηκαν στην αποφυγή κοινοποίησης προσωπικών δεδομένων «...ο εκπαιδευτικός δουλειά να ενημερώσει τους μαθητές τους, να ενημερώσει ότι δεν αποκαλύπτουμε ποτέ τα προσωπικά δεδομένα μας σε αγνώστους» (Συν. 13). Κάποιοι αναφέρθηκαν στην σημασία της αποφυγής προσέγγισης και παροχής πληροφοριών σε αγνώστους στο διαδίκτυο «Ναι. Να τους πει πρώτα απ' όλα να μην εμπιστεύονται αγνώστους στο διαδίκτυο και να μην δίνουν προσωπικές πληροφορίες» (Συν. 8) και στην αποφυγή αποκάλυψης προσωπικών κωδικών ασφαλείας «...να αποφεύγουν να δημοσιοποιούν τους προσωπικούς τους κωδικούς ασφαλείας» (Συν. 4). Μερικοί πρότειναν τη συχνή αλλαγή προσωπικών κωδικών ασφαλείας «Καταρχάς ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να λέει στους μαθητές να αλλάζουν συνέχεια κωδικούς πρόσβασης, σε διάφορα μέσα κοινωνικής δικτύωσης» (Συν. 3), «να αλλάζουν συχνά τους κωδικούς τους», (Συν. 15).

Ως προς την πλοήγηση στο διαδίκτυο μερικοί εκπαιδευτικοί θεώρησαν σημαντική τη συζήτηση για την ασφαλή πλοήγηση «...να τους μιλήσουν για την ασφαλή πλοήγηση στο διαδίκτυο, έτσι, και ίσως ο καθηγητής της πληροφορικής να είναι πιο αρμόδιος και ως προς αυτό» (Συν. 1) και πιο άλλοι αναφέρθηκαν στη καλλιέργεια δεοντολογίας διαδικτυακής συμπεριφοράς «Επίσης εε όταν μαθαίνουν να συμπεριφέρονται στο διαδίκτυο εεε πώς να το πω... με μία όταν έχουν μία συμπεριφορά κοινωνικά αποδεκτή, τότε θα συνηθίσουν να τη χρησιμοποιούν» (Συν. 6). Αναφορά έγινε και στους τρόπους αναγνώρισης επικίνδυνων ιστοσελίδων «Να μάθει πώς πρακτικά θα αντιλαμβάνονται ιστοσελίδες με επικίνδυνο περιεχόμενο ή χρήστες που μπορεί να ασκούνε εκβιαστική συμπεριφορά» (Συν. 1). Τέλος αναφέρθηκε και η χρήση διαδικτύου με μέτρο από τους μαθητές «...να χρησιμοποιούν με φειδώ το διαδίκτυο και να έχουν κατά νου ότι δεν έχουν όλοι τις καλύτερες προθέσεις» (Συν. 6).

Προτάθηκαν και άλλες πρακτικές που θα μπορούσαν να εφαρμόσουν οι μαθητές ώστε να προστατευθούν από τον κυβερνοεκφοβισμό. Κάποιοι εκπαιδευτικοί τόνισαν την ενημέρωση των μαθητών για ρυθμίσεις ιδιωτικότητας στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης «... να τους μιλήσει πιο συγκεκριμένα...να κρατάνε την

ιδιωτικότητά τους στο διαδίκτυο» (Συν. 1), άλλοι πρότειναν την αποφυγή ανάγνωσης μηνυμάτων άγνωστης προέλευσης «...αν τους έρχεται κάποιο ανεπιθύμητο μήνυμα εε ή από κάποιο άγνωστο πρόσωπο ποτέ να μην το ανοίγουν φυσικά» (Συν. 3) και την ενημέρωση για εφαρμογές αποκλεισμού ανεπιθύμητων μηνυμάτων «Εδώ θα μπορούσε να βοηθήσει ίσως κάποιος εκπαιδευτικός της πληροφορικής να ενημερώσει τα παιδιά ...για τις εφαρμογές αποκλεισμού ανεπιθύμητων μηνυμάτων» (Συν. 4). Επίσης έγινε μνεία στην ενημέρωση για διαδικτυακές απάτες «Να τους, να τους συμβουλέψει σχετικά με τους τρόπους διαδικτυακής απάτης ώστε οι μαθητές να είναι υποψιασμένοι» (Συν. 9).

Τέλος σχετικά με την αντιμετώπιση συμβάντος κυβερνοεκφοβισμού μερικοί εκπαιδευτικοί ανέφεραν την αναφορά συμβάντος σε επίσημες αρχές «Επίσης θα πρέπει να τους ενημερώσει σχετικά με υπηρεσίες που... του ηλεκτρονικού εγκλήματος» (Συν. 9) και κάποιοι έκαναν μνεία της αναφοράς συμβάντος σε ενήλικες «...αν δουν κάποια στιγμή ότι κάτι που λέει αυτός που είναι απέναντι κάπως τους ενοχλεί, κάπως νοιώθουν ότι δεν είναι σωστό κτλ να το λεν κατευθείαν στους γονείς τους και στους εκπαιδευτικούς» (Συν. 14).

6.5.3 Οι κοινωνικές και συναισθηματικές δεξιότητες που μπορεί να ενισχύσει ο εκπαιδευτικός στους μαθητές για την πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού

Μερικοί εκπαιδευτικοί σχετικά με τις κοινωνικές και συναισθηματικές δεξιότητες που μπορεί να ενισχύσει ο εκπαιδευτικός στους μαθητές για την πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού ανέφεραν την ενσυναίσθηση «Μάλιστα. Κοινωνικές δεξιότητες. Κοινωνικές δεξιότητες, η ενσυναίσθηση. Η συνεργασία, η συμπόνια προς τον συνάνθρωπο» (Συν. 13), «...επίσης να μπορούν τα παιδιά να καταλαβαίνουν τη θέση του άλλου και να μπαίνουν στη θέση του εε να έχουν ενσυναίσθηση» (Συν. 8). Κάποιοι άλλοι ανέφεραν την ικανότητα για συνεργασία «Ναι μπορεί να παίζει.. μ' αυτόν τον τρόπο να βελτιώσει τις διαπροσωπικές τους σχέσεις, να τους ωθήσει στη συνεργασία, στην αλληλοεκτίμηση και στην αποδοχή» (Συν. 3). Κάποιοι έκαναν μνεία στην ικανότητα ένταξης στην ομάδα «...θα ενισχύσει δεξιότητες που έχουν να κάνουν με τις διαπροσωπικές σχέσεις των μαθητών, εε με τις κοινωνικές τους δεξιότητες γενικότερα, για την ομαδικότητα...» (Συν. 4).

Μερικοί εκπαιδευτικοί αναφέρθηκαν στην αποδοχή διαφορετικότητας από τους μαθητές «...πρέπει να σεβόμαστε, να αγαπάμε και να εκτιμούμε τον άλλον, όποιος και αν είναι αυτός. Να μην δηλαδή υπάρχουν πρότυπα ρατσισμού, πρότυπα στερεοτύπων, εε αρνητικών και κυρίως να προάγουν την αυτοεκτίμηση των μαθητών, έτσι;». (Συν. 1), ενώ άλλοι έκαναν λόγο για την ενίσχυση της αυτοεκτίμησης «Δηλαδή εεε να... ουσιαστικά να ενισχύσει την αυτοεκτίμησή τους ώστε να αισθάνονται έτοιμοι να αντιμετωπίσουν οτιδήποτε τους συμβεί» (Συν. 9) και της αυτοπεποίθησης «Επίσης να έχουν εμπιστοσύνη στον εαυτό τους. Ένας άνθρωπος που έχει εμπιστοσύνη στον εαυτό του εε αυτό το εμπνέει εε το αποπνέει και στους άλλους και έτσι αποτρέπει φαινόμενα εκφοβισμού» (Συν. 8). Μερικοί αναφέρθηκαν στην καλλιέργεια εξωστρέφειας «Ταυτόχρονα και οι ίδιοι να αποκτήσουν παραπάνω άνεση να μιλάνε με άλλους ανθρώπους. Δηλαδή να τους ενισχύσουμε ... να μοιραστούν τα συναισθήματά τους» (Συν.7) και στην ικανότητα επίλυσης συγκρούσεων και κοινωνικών προβλημάτων «θα ενισχύσει δεξιότητες που έχουν να κάνουν ...με τις κοινωνικές τους δεξιότητες γενικότερα... ή την ικανότητα να επιλύουν κάποια προβλήματα ή να επιδεικνύουν αποφασιστική συμπεριφορά» (Συν. 4).

6.5.4 Οι τρόποι καλλιέργειας των κοινωνικών και συναισθηματικών δεξιοτήτων των μαθητών από τους εκπαιδευτικούς

Για την καλλιέργεια των κοινωνικών και συναισθηματικών δεξιοτήτων των μαθητών μερικοί από τους εκπαιδευτικούς θεώρησαν ως αποτελεσματική μέθοδο την ομαδοσυνεργατική μέθοδο διδασκαλίας «Σίγουρα βάζοντας τα παιδιά σε μια διαδικασία εε συνεργασίας, ε να σε διάφορα... σε διάφορες δραστηριότητες, σίγουρα προσπαθώντας να ταιριάζει με κάποιον τρόπο παιδιά τα οποία είναι, έτσι λίγο πιο κλειστά με παιδιά περισσότερο κοινωνικά» (Συν. 7), «... σ' ότι αφορά την ανάπτυξη και τη βελτίωση των κοινωνικών τους δεξιοτήτων μπορεί να χρησιμοποιεί ... ομαδοσυνεργατικές μεθόδους διδασκαλίας» (Συν. 4) και κάποιοι την οργάνωση βιωματικών δράσεων «Αυτό θέλει να γίνει με βιωματικό τρόπο πιστεύω. Μόνο με βιωματικό τρόπο...» (Συν.13), «Με διάφορες δράσεις εεε βιωματικής προσέγγισης για βελτίωση» (Συν. 5). Μερικοί ανέφεραν και τον διάλογο για την καλλιέργεια αυτών των δεξιοτήτων «Πιστεύω μεεε καθημερινή συζήτηση, με εργασίες, με μεθόδους συνεργατικές ή αλλά και ατομικές, μέσω της διάδρασης των μαθητών...» (Συν.1) και τη χρήση οπτικοακουστικών μεθόδων. Αναφέρθηκαν επίσης και στις ομαδικές εργασίες «Ναι ομαδικές εργασίες εκδηλώσεις και βιντεοσκοπήσεις θεατρικών παραστάσεων

όπου προάγεται ο πολιτισμός και όχι η βία και οτιδήποτε άλλο έχει σχέση» και στην αλληλοδιδασκτική μέθοδο των μαθητών «...ή να έχουνε κάποια προγράμματα αλληλοδιδασκτικής μεθόδου, δηλαδή κάποιο παιδί μεγαλύτερης ηλικίας να αναλάβει εντός εισαγωγικών την προστασία κάποιων μικρότερων παιδιών» (Συν. 4).

Μερικές αναφορές έγιναν στην ανάγκη για ανάπτυξη της υπευθυνότητας «...πρέπει να δείξουμε στους μαθητές μας ότι πρέπει να είναι υπεύθυνοι για όλα. Όταν το παιδί μαθαίνει την έννοια της υπευθυνότητας, ξεχνάει και κυβερνοεκφοβισμό, ξεχνάει και όλα» (Συν. 6), στη καλλιέργεια δημοκρατικής αντίληψης και στην ενίσχυση ανθρωπιστικών ιδεωδών «Με συνεχή επανάληψη σωστών ηθικών πρακτικών και καλών τρόπων αλληλεγγύης» (Συν. 14). Τέλος άλλοι αναφέρθηκαν στην αναγκαιότητα ανάθεσης πρωτοβουλιών στους μαθητές ώστε να καλλιεργήσουν τις κοινωνικές και συναισθηματικές τους δεξιότητες «μπορεί να τα ενθαρρύνει και να τους δίνει πρωτοβουλίες όταν προκύπτουν κάποια ζητήματα και να τους δείχνει εμπιστοσύνη» (Συν. 4).

Πρόσθεση συμπληρωματικών παρατηρήσεων

Κάποιοι εκπαιδευτικοί πρόσθεσαν κάποιες συμπληρωματικές παρατηρήσεις. Σε αυτές τόνισαν την διαρκή επαγρύπνηση «Αργά ή γρήγορα όλους θα μας αφορά, εμάς, τα παιδιά μας και θα πρέπει να είμαστε σε διαρκή επαγρύπνηση και εγρήγορση» (Συν. 1) και την αύξηση των σχολικών πολιτιστικών δραστηριοτήτων ως μέτρο πρόληψης του κυβερνοεκφοβισμού «μα προγράμματα θα είναι αυτά, μα εκδρομές και επισκέψεις, μα εργασίες, μα θεατρικές ομάδες, μα αθλητικές ομάδες, μα χορευτικές ομάδες, δραστηριότητες πέρα από τη διδασκαλία που θα μπορέσουν να δημιουργήσουνε ένα κλίμα ε ζεστό, που τα παιδιά θα νιώθουν θα νιώθουν ότι είναι ευπρόσδεκτα και χρήσιμα» (Συν. 2). Επίσης διαπιστώθηκε ότι στις μέρες μας χρησιμοποιείται κατ' υπερβολή ο όρος «εκφοβισμός» ή «κυβερνοεκφοβισμός», «Καμιά φορά υπάρχει και μια τάση υπερβολής από τους γονείς τα τελευταία χρόνια. ... Πολλές φορές τα παιδιά μαλώνουν, την άλλη ώρα ή την άλλη μέρα είναι μια χαρά. Φαίνεται οι γονείς πολλές φορές να μην αντιλαμβάνονται πώς είναι τα πράγματα ή πώς αντιδρούν οι έφηβοι αυτής της ηλικίας. Πολλά πράγματα να τα θεωρούν εκφοβισμό ή κυβερνοεκφοβισμό» (Συν. 10).

7^ο Κεφάλαιο

Συζήτηση

Στόχος της παρούσας έρευνας είναι η καταγραφή απόψεων των εκπαιδευτικών σχετικά με την πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού. Από τα αποτελέσματα της έρευνας και τα ερευνητικά ερωτήματα προέκυψαν πέντε θεματικοί άξονες γύρω από τους οποίους κινήθηκαν οι συζητήσεις με τους εκπαιδευτικούς.

Στην αρχή ως προς τον ορισμό του κυβερνοεκφοβισμού οι μερικοί εκπαιδευτικοί έδωσαν τον συνοπτικό ορισμό «εκφοβισμός μέσω του διαδικτύου», ενώ κάποιιοι τον όρισαν ως «επιθετική συμπεριφορά μέσω διαδικτύου ή μέσω της χρήσης ψηφιακών μέσων». Άλλοι τον όρισαν ως «εκβιασμό με τη χρήση ψηφιακών μέσων» και ως «επιβολή μέσω της τεχνολογίας». Μερικοί περιόρισαν τον ορισμό του κυβερνοεκφοβισμού στη δημοσίευση προσωπικών δεδομένων του θύματος στο διαδίκτυο και περιέλαβαν στον ορισμό τις συνέπειές του λέγοντας ότι είναι το φαινόμενο που προκαλεί ψυχολογικές περιπλοκές στο θύμα μέσω του διαδικτύου. Ως προς τους εμπλεκόμενους σε περιστατικά κυβερνοεκφοβισμού μερικοί αναφέρθηκαν στον θύτη, το θύμα και τους παρευρισκομένους, και άλλοι ανέφεραν ότι εμπλέκονται μόνο οι θύτες και τα θύματα, ενώ ένας μίλησε για εμπλοκή μόνο του θύτη. Για τα τεχνολογικά μέσα εκδήλωσης του φαινομένου μερικοί από τους εκπαιδευτικούς αναφέρθηκαν στο κινητό τηλέφωνο και τον υπολογιστή, άλλοι αναφέρθηκαν στο τάμπλετ και στη βιντεοκάμερα. Κάποιοι ανέφεραν τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και λίγοι τα διαδικτυακά παιχνίδια. Κανείς από τους συνεντευξιαζόμενους δεν αναφέρθηκε στους όρους «ηλεκτρονικός εκφοβισμός» ή «τεχνολογικός εκφοβισμός», ούτε στα κρίσιμα στοιχεία της επανάληψης και της ανισορροπίας δύναμης, που περιλαμβάνονται στους διάφορους ορισμούς που απαντώνται στη βιβλιογραφία (Αντωνιάδου & Κόκκινος, 2013· Belsey, 2019· Corcoran, et al., 2015· Γρηγοράκη, και συν., 2014· Πανσεληνάς, και συν., 2014).

Οι εκπαιδευτικοί κάνοντας λόγο για μία ποικιλία μορφών μέσα από τις οποίες εκδηλώνεται ο κυβερνοεκφοβισμός φάνερωσαν ευρεία γνώση του θέματος. Μερικοί αναφέρθηκαν στην αποστολή μηνυμάτων περισσότερο απειλητικών και λιγότερο χλευαστικών, υβριστικών, δυσφημιστικών και προσβλητικών. Κάποιοι αναφέρθηκαν στην αποστολή προκλητικών μηνυμάτων με στόχο την πρόκληση συγκρούσεων μεταξύ των παραληπτών, δηλαδή στον διαδικτυακό διαπληκτισμό γνωστό ως

“flaming” (Dalla Pozza et al., 2016· OECD, 2012· Sorrentino, Baldry & Farrington, 2019). Άλλοι εκπαιδευτικοί έκαναν λόγο για την κοινοποίηση προσωπικών δεδομένων χωρίς τη συγκατάθεση του θύματος κυρίως φωτογραφιών και λιγότερο βιντεοσκοπήσεων. Μερικοί αναφέρθηκαν στη δυσφήμιση, ενώ κάποιιοι στον εκβιασμό του θύματος και στην πλαστοπροσωπία, δηλαδή κλοπή της διαδικτυακής ταυτότητας του θύματος και τη χρήση του προσωπικού του λογαριασμού για τη διάδοση αρνητικών ή απαγορευμένων πληροφοριών ή τη δημιουργία πλαστών προφίλ στα κοινωνικά δίκτυα με στόχο τον εξευτελισμό και τη βλάβη της φήμης του ατόμου (Βαφόπουλος, 2012· Kowalski et al., 2014· Τσορμπατζούδης & Αγγελακόπουλος, 2012’).

Ορισμένοι αναφέρθηκαν στην αποστολή ιού στον υπολογιστή του θύματος, σε παρενοχλήσεις παιδιών μέσω διαδικτυακών παιχνιδιών, στο θέμα της σεξουαλικής παρενόχλησης και στην παραπλάνηση ανηλίκου με ηλεκτρονικά μέσα. Κάποιοι έκαναν λόγο για αποστολή ιού στον υπολογιστή του θύματος, για απόσπαση χρημάτων μέσω των διαδικτυακών παιχνιδιών και στην υποκλοπή κωδικών τραπεζικών λογαριασμών και μέσω κοινωνικής δικτύωσης. Αναφορές έγιναν στην δημιουργία ταπεινωτικών ιστοσελίδων και κακόβουλων δημοσκοπήσεων και στην αλλοίωση φωτογραφιών του θύματος, γνωστή ως «μεταμόρφωση» (morphing), σύμφωνα με την οποία λαμβάνονται τμήματα της φωτογραφίας του θύματος και προσαρμόζονται σε άλλες εικόνες (Halder & Jaishankar, 2009).

Όσον αφορά στις διαφορές μεταξύ κυβερνοεκφοβισμού και εκφοβισμού πρόσωπο με πρόσωπο κάποιοι εκπαιδευτικοί εντόπισαν ως βασική διαφορά την ανωνυμία που προσφέρει το διαδίκτυο στον θύτη και την απουσία άμεσης επικοινωνίας. Μερικοί αναφέρθηκαν στο ευρύ κοινό του διαδικτύου και τη χρόνια παραμονή των πληροφοριών σε αυτό και ελάχιστοι στην έλλειψη χρονικού περιορισμού της εμφάνισης περιστατικών κυβερνοεκφοβισμού. Άλλοι αναφέρθηκαν στο μέγεθος της συναισθηματικής εμπλοκής του θύματος, στη δυνατότητα λήψης περισσότερων πληροφοριών για αυτό, στην αίσθηση παντοδυναμίας του θύτη και στον μεγαλύτερο βαθμό αποστασιοποίησής του.

Στη συνέχεια σχετικά με τη διερεύνηση των παραγόντων που συντελούν στην εμφάνιση του κυβερνοεκφοβισμού, μερικοί εκπαιδευτικοί αναφερόμενοι σε χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του θύτη έκαναν λόγο για μια τάση κυριαρχίας

του απέναντι στους άλλους, μερικοί επισήμαναν την υπερβάλλουσα αυτοεκτίμηση του και μερικοί άλλοι το αντίθετο. Κάποιοι αναφέρθηκαν στην επιθετικότητα, τη ροπή προς τον φθόνο, την αντικοινωνικότητα και τον χαμηλό δείκτη ενσυναίσθησης, ενώ άλλοι έκαναν λόγο για συναισθηματική αποδέσμευσή του, την απουσία ηθικών αναστολών, ρατσιστικές τάσεις και παρέκκλιση του στη διαστροφική σεξουαλικότητα. Σχετικά με εξωτερικούς παράγοντες που συντελούν στην εμφάνιση του φαινομένου κάποιοι συνεντευξιζόμενοι αναφέρθηκαν στο δυσμενές οικογενειακό περιβάλλον. Μερικοί έκαναν λόγο για ανεπάρκεια γονικής μέριμνας, αυταρχικό οικογενειακό περιβάλλον, ορισμένοι για βίαιο οικογενειακό περιβάλλον και άλλοι για την καλλιέργεια κυριαρχικών τάσεων από την οικογένεια και κατώτερο κοινωνικοοικονομικό επίπεδο. Κάποιοι αναφέρθηκαν στην εξοικείωση με τα τεχνολογικά μέσα και σε χαρακτηριστικά του ψηφιακού περιβάλλοντος που ευνοούν την εμφάνιση κυβερνοεκφοβισμού, όπως η ανωνυμία. Μερικοί έκαναν μνεία στις φιλικές συναναστροφές που ενισχύουν πράξεις κυβερνοεκφοβισμού, στον μιμητισμό και ελάχιστοι αναφέρθηκαν στο σχολικό περιβάλλον που είναι ανεκτικό στον εκφοβισμό και αποτρεπτικό της ενσωμάτωσης των μαθητών.

Στη συνέχεια οι εκπαιδευτικοί αναφέρθηκαν στον ρόλο των παρευρισκομένων σε περιστατικά κυβερνοεκφοβισμού, οι οποίοι ανάλογα με τη στάση τους ευνοούν την εμφάνιση και την επιδείνωση του φαινομένου. Όσον αφορά στους λόγους για τους οποίους οι παρευρισκόμενοι διατηρούν ουδέτερη στάση απέναντι σε περιστατικά κυβερνοεκφοβισμού, κάποιοι από τους εκπαιδευτικούς ανέφεραν ως πρώτιστο παράγοντα τον φόβο θυματοποίησης των ιδίων και μερικοί την απουσία ενσυναίσθησης και την άγνοια μεγέθους του προβλήματος. Μερικοί αναφέρθηκαν στην έλλειψη διάθεσης να αναλάβουν την ευθύνη της εμπλοκής τους και στην πεποίθηση τους ότι θα επέμβει άλλος προς υποστήριξη του θύματος, το τελευταίο φαινόμενο γνωστό ως «το φαινόμενο του παρευρισκόμενου». Χαρακτηριστικά γνωρίσματα του φαινομένου αυτού αποτελούν η πλουραλιστική άγνοια και η διάχυση της ευθύνης, επιτρέποντας στους παρευρισκόμενους να πιστεύουν ότι έχουν ηθικές αξίες ακόμη και όταν δεν αναλαμβάνουν δράση προς υποστήριξη του θύματος. (Brody & Vangelisti, 2016· Kyriacou & Zuin, 2018· Machackova, Dedkova & Mezulanikova, 2015). Μερικοί συνεντευξιζόμενοι έκαναν μνεία στη διατήρηση φιλίας με τον θύτη που αποτρέπει τη συνδρομή προς το θύμα και κάποιοι έκαναν

λόγο για αισθήματα θαυμασμού προς τον θύτη και τη διατήρηση της αποδοχής τους από την παρέα.

Σχετικά με τους λόγους ενίσχυσης της θέσης του θύτη από τους παρευρισκόμενους μερικοί εκπαιδευτικοί αναφέρθηκαν στο φόβο μετατροπής τους σε θύματα, στον θαυμασμό προς τον θύτη και στην επιθυμία ένταξης στην ομάδα του. Άλλοι αναφέρθηκαν στη διάθεση για διασκέδαση και τη συμμετοχή στον εκφοβισμό προκειμένου να διατηρήσουν την ιδιότητά τους ως μέλη κάποιου συγκεκριμένου κοινωνικού δικτύου και άλλοι κάτω από τη πίεση των συνομηλίκων τους και προκειμένου να κερδίσουν την αποδοχή τους παροτρύνουν και άλλους παρευρισκόμενους να λάβουν μέρος στον εκφοβισμό (Bastiaensens et al., 2014· Κυγιάκου & Zuin, 2018). Κατά την εξέταση των λόγων για τους οποίους οι παρευρισκόμενοι οδηγούνται στην υποστήριξη του θύματος μερικοί από τους εκπαιδευτικούς ανέφεραν την ύπαρξη ηθικών αξιών. Μερικοί αναφέρθηκαν στην ύπαρξη ενσυναίσθησης, άλλοι στη συνειδητοποίηση της σοβαρότητας του συμβάντος και κάποιοι στη φιλία με τον θύτη και την επιρροή από την ομάδα.

Στη συνέχεια εξετάστηκαν τα ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά του ατόμου που μπορεί να το οδηγήσουν στη θυματοποίηση. Μερικοί εκπαιδευτικοί ανέφεραν τη χαμηλή αυτοπεποίθηση και μερικοί τη χαμηλή αυτοεκτίμηση, την ανασφάλεια, την εσωστρέφεια και τον υπερβολικό συναισθηματισμό. Άλλοι ανέφεραν ως αιτία της θυματοποίησης την ανωριμότητα και τα αισθήματα μειονεξίας του θύματος. Κάποιοι εκπαιδευτικοί έκαναν λόγο για χαμηλή δημοφιλία του θύματος και μερικοί αναφέρθηκαν στο οικογενειακό περιβάλλον ως τον παράγοντα διαμόρφωσης των χαρακτηριστικών του θύματος (Αντωνιάδου & Κόκκινος 2013· Γιαννακάκη & Κολοκοτρώνης, 2012). Πιο συγκεκριμένα κάποιοι αναφέρθηκαν στην προέλευση του θύματος από υπερπροστατευτικό περιβάλλον (Τραυλός & Δούμα, 2012) και ελάχιστοι στην υπερβολική εξάρτηση από τους γονείς, στην ύπαρξη οικογενειακών προβλημάτων και στην απώλεια γονέων.

Όσον αφορά στις συνέπειες του κυβερνοεκφοβισμού οι συνεντευξιαζόμενοι αναφέρθηκαν στις ψυχικές και σωματικές επιπτώσεις του στα θύματα. Πιο συγκεκριμένα μερικοί έκαναν μνεία στη στενοχώρια και κάποιοι σε αισθήματα ανασφάλειας που δημιουργούνται στο θύμα. Άλλοι αναφέρθηκαν στις συνέπειες των αρνητικών συναισθημάτων, πολλοί στην περιθωριοποίηση, μερικοί στην απώλεια

αυτοεκτίμησης, στην απόσυρση και στην εσωστρέφεια, ενώ κάποιιοι έκαναν μνεία στην απώλεια εμπιστοσύνης στον συνάνθρωπο και άλλοι σε αισθήματα κατωτερότητας που δημιουργούνται και στον αυτοκτονικό ιδεασμό και στη κατάθλιψη (Coelho & Romão, 2018; Kowalski & Limber, 2013; Nixon, 2014; Patchin & Hinduja, 2006; Tokunaga, 2010). Ως προς τις σωματικές επιπτώσεις του κυβερνοεκφοβισμού στο θύμα, μερικοί αναφέρθηκαν σε πόνους στο στομάχι και κεφαλαγίες, σε κρίσεις πανικού και άλλοι σε διατροφικές διαταραχές και σε καρδιοαναπνευστικά προβλήματα. Ακολούθησε η διερεύνηση των πράξεων στις οποίες μπορεί να οδηγηθούν τα θύματα κυβερνοεκφοβισμού. Κάποιοι εκπαιδευτικοί αναφέρθηκαν στην αυτοκτονία του θύματος και μερικοί στην χρήση ουσιών, μερικοί στη χρήση αλκοόλ και στο κάπνισμα (Coelho & Romão, 2018; Dooley, Gradinger, Strohmeier, Cross & Spiel, 2010; Gámez-Guadix et al., 2013; Kowalski & Limber, 2013; Perren et al., 2010). Άλλοι έκαναν λόγο για αυτοτραυματισμό του θύματος. Σχετικά με τις επιπτώσεις στη σχολική ζωή του θύματος μερικοί μίλησαν για τις σχολικές απουσίες, λίγοι για την μείωση των σχολικών επιδόσεων και κάποιοι για διακοπή της σχολικής φοίτησης (Coelho et al., 2016; Coelho & Romão, 2018; Tokunaga, 2010). Μερικοί αναφέρθηκαν σε ενέργειες του θύματος που επηρεάζουν την οικογενειακή ζωή όπως εκρήξεις θυμού του θύματος μέσα στην οικογένεια και σε φυγή από το οικογενειακό περιβάλλον. Εντύπωση προκάλεσε το γεγονός ότι μόνο ένας εκπαιδευτικός επισήμανε την άρνηση βοήθειας του θύματος από την οικογένεια και την αναζήτησή της σε έμπιστα πρόσωπα.

Κατά την εξέταση της συμβολής της διοίκησης του σχολείου στην πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού κάποιοι από τους εκπαιδευτικούς θεώρησαν ως την πιο κατάλληλη πρακτική την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, μερικοί θεώρησαν σημαντική την επιμόρφωση μαθητών, ενώ μερικοί έκαναν λόγο για επιμόρφωση της διοίκησης, των γονέων, για ενημερώσεις ορθής χρήσης διαδικτύου και για την πρόσκληση ειδικών προς ενημέρωση των μαθητών. Μερικοί υποστήριζαν ότι θα έπρεπε να θεσπιστούν αυστηροί κανόνες για την αποτροπή του κυβερνοεκφοβισμού, μερικοί έκαναν λόγο για την απαγόρευση κινητών τηλεφώνων στο σχολείο και κάποιοι για την απαγόρευση πρόσβασης των μαθητών στο σχολικό δίκτυο (Couvillon & Ilieva 2011). Μερικοί αναφέρθηκαν στην αποφυγή υπερβολικής επιείκειας και στην αποφυγή αυταρχικής συμπεριφοράς στους μαθητές. Άλλοι εκπαιδευτικοί έκαναν μνεία στη συνεργασία με εκπαιδευτικούς, μαθητές και γονείς

και λίγοι επίσης πρότειναν την ένταξη μαθήματος κυβερνοεκφοβισμού στο ωρολόγιο πρόγραμμα (Della Cioppa, O'Neil & Craig, 2015· Notar et al., 2013· Redmond et al., 2020). Μερικοί πρότειναν σε περίπτωση συμβάντος κυβερνοεκφοβισμού την ειδοποίηση από τη διοίκηση των γονέων, των αρμόδιων αρχών και την ανάγκη πρόσληψης περισσότερων σχολικών ψυχολόγων.

Ερευνώντας τη συμβολή του σχολικού κλίματος για την πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού κάποιοι εκπαιδευτικοί αναφέρθηκαν στην καλλιέργεια αισθήματος ασφάλειας στους μαθητές και στην καλλιέργεια συνεργασίας μεταξύ των μελών της σχολικής κοινότητας. Μερικοί αναφέρθηκαν σε αισθήματα οικειότητας, εμπιστοσύνης και στην ενίσχυση της αυτοπεποίθησης μέσα σε ένα θετικό σχολικό κλίμα και μερικοί έκαναν μνεία στην βελτίωση των σχολικών επιδόσεων των μαθητών. Παρατηρήθηκε ότι κάποιοι συνεντευξιαζόμενοι έκαναν λόγο για την καλλιέργεια συνεργασίας σχολείου με γονείς και ελάχιστοι αναφέρθηκαν στη σημασία της καλλιέργειας αποδοχής της διαφορετικότητας και της δημοκρατικής αντίληψης (Chan & Wong, 2015; Ferrer-Cascales, et al., 2019; Μπαρκούκης & Παναγιώτου, 2012; Myers & Cowie, 2019; Pearce et al., 2011).

Ακολούθησε η αποτύπωση των απόψεων των συνεντευξιαζόμενων όσον αφορά στη πρωτοβουλία της διοίκησης του σχολείου για την ενημέρωση και εκπαίδευση των γονέων και των εκπαιδευτικών για την πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού. Σύμφωνα με έρευνες οι εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι δεν γνωρίζουν ίδιοι τρόπους διαχείρισης περιστατικών κυβερνοεκφοβισμού και ως εκ τούτου έχει τονιστεί η ανάγκη για τη σχετική εκπαίδευσή τους προκειμένου να καταστούν ικανοί να διαχειριστούν το πρόβλημα και να ενισχύσουν τις γνώσεις και τις δεξιότητές τους στον εντοπισμό, τη διαχείριση και την πρόληψη του εκφοβισμού στον κυβερνοχώρο (Eden et al., 2013· Guarini et al., 2019· Li, 2009· Pearce et al., 2011· Redmond et al., 2020). Κάποιοι από τους εκπαιδευτικούς θεώρησαν πολύ σημαντική την εξοικείωση γονέων και εκπαιδευτικών με την τεχνολογία και μερικοί επισήμαναν τη σημασία της επίβλεψης της διαδικτυακής δράσης των παιδιών από τους γονείς ως απόρροια της εξοικείωσής τους με την τεχνολογία. Μερικοί εκπαιδευτικοί επισήμαναν ότι η εκπαίδευση και η ενημέρωση θα συμβάλει στη γνώση της βαρύτητας του προβλήματος, της έννοιας, των αιτιών, των συνεπειών, των τρόπων αντιμετώπισης καθώς και στον έγκαιρο εντοπισμό του κυβερνοεκφοβισμού και κάποιοι αναφέρθηκαν στην περαιτέρω οργάνωση ενημερωτικών πρωτοβουλιών.

Άλλοι εκπαιδευτικοί σημείωσαν ότι η εκπαίδευση και ενημέρωση θα βοηθήσει στη μετάδοση πληροφοριών στους μαθητές, στην προβολή των θετικών στοιχείων της τεχνολογίας, στη δημιουργία κλίματος εμπιστοσύνης στο σχολείο και στην οικογένεια και στη γεφύρωση χάσματος εκπαιδευτικών μαθητών.

Όσον αφορά στη συμβολή των εκπαιδευτικών στην πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού εξετάστηκαν οι απόψεις των συνεντευξιαζόμενων σχετικά με τους τρόπους ενημέρωσης των μαθητών. Κάποιοι πρότειναν την ένταξη θέματος του κυβερνοεκφοβισμού μέσα στο μάθημα και άλλοι αναφέρθηκαν στη χρήση οπτικοακουστικού υλικού, δηλαδή προβολή ταινιών και βίντεο (Πανσεληνάς και συν., 2014). Μερικοί επίσης θεώρησαν σημαντική την πρόσκληση ειδικών για την ενημέρωση των μαθητών. Άλλοι αναφέρθηκαν στην οργάνωση βιωματικών δράσεων και στην επίσκεψη των μαθητών σε αρμόδιους φορείς (Μπαρκούκης & Παναγιώτου, 2012) και κάποιοι έκαναν λόγο για ανάθεση εργασιών και δημόσια προβολή τους και στη δημιουργία εργαστηρίων δεξιοτήτων. Στη συνέχεια εξετάστηκαν πρακτικές που θα προτείνουν στους μαθητές για την πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου. Μερικοί πρότειναν την αποφυγή κοινοποίησης προσωπικών δεδομένων, μερικοί αναφέρθηκαν στην σημασία της αποφυγής προσέγγισης και παροχής πληροφοριών σε αγνώστους στο διαδίκτυο, στην αποφυγή αποκάλυψης προσωπικών κωδικών ασφαλείας, στη συχνή αλλαγή προσωπικών κωδικών ασφαλείας και στην ενημέρωση των μαθητών για ρυθμίσεις ιδιωτικότητας στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (Keen & Georgescu, 2014). Άλλοι αναφέρθηκαν στην ασφαλή πλοήγηση στο διαδίκτυο και στην καλλιέργεια δεοντολογίας διαδικτυακής συμπεριφοράς (Kumazaki, Suzuki, Katsura, Sakamoto, & Kashibuchi, 2011· Park, Na & Kim, 2014· Strawbridge, 2006). Μερικοί πρότειναν τη χρήση του διαδικτύου με μέτρο από τους μαθητές, την ενημέρωση για διαδικτυακές απάτες, τρόπους αναγνώρισης επικίνδυνων ιστοσελίδων, την αποφυγή ανάγνωσης μηνυμάτων άγνωστης προέλευσης και την ενημέρωση των μαθητών για εφαρμογές αποκλεισμού ανεπιθύμητων μηνυμάτων (Keen & Georgescu, 2014). Μερικοί συνεντευξιαζόμενοι ως κατάλληλη πρακτική πρότειναν την άμεση αναφορά από τους μαθητές τυχόν συμβάντος κυβερνοεκφοβισμού σε κάποιον ενήλικα ή στις επίσημες αρχές.

Τέλος οι συνεντευξιαζόμενοι τοποθετήθηκαν ως προς τις συναισθηματικές και κοινωνικές δεξιότητες που οφείλει να ενισχύσει ο εκπαιδευτικός στους μαθητές για

την πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού. Κάποιοι εκπαιδευτικοί αναφέρθηκαν στην ενσυναίσθηση (Ang & Goh, 2010) και την ικανότητα για συνεργασία. Μερικοί έκαναν μνεία στην ικανότητα ένταξης στην ομάδα, στην αποδοχή της διαφορετικότητας από τους μαθητές (Myers & Cowie, 2019) και στην ενίσχυση της αυτοεκτίμησης. Άλλοι έκαναν λόγο για την καλλιέργεια της αυτοπεποίθησης, της εξωστρέφειας και της ικανότητας επίλυσης συγκρούσεων και κοινωνικών προβλημάτων (Μπαρκούκης & Παναγιώτου, 2012). Για την καλλιέργεια των προαναφερόμενων δεξιοτήτων μερικοί θεώρησαν ως αποτελεσματική μέθοδο την ομαδοσυνεργατική μέθοδο διδασκαλίας και άλλοι την οργάνωση βιωματικών δράσεων. Κάποιοι αναφέρθηκαν στην αναγκαιότητα ανάπτυξης διαλόγου, στην ανάθεση πρωτοβουλιών στους μαθητές και στην ανάπτυξη της υπευθυνότητάς τους. Μερικοί αναφέρθηκαν στην ανάθεση ομαδικών εργασιών, τη χρήση οπτικοακουστικών μέσων, στην καλλιέργεια μιας δημοκρατικής αντίληψης στους μαθητές και στην ενίσχυση ανθρωπιστικών ιδεωδών.

Σε συμπληρωματικές παρατηρήσεις που έγιναν αναφέρθηκε η σημασία της διαρκούς επαγρύπνησης όλων και της αύξησης των σχολικών πολιτιστικών δραστηριοτήτων ως μέτρων πρόληψης του κυβερνοεκφοβισμού και διατυπώθηκε η άποψη ότι στις μέρες μας χρησιμοποιείται κατ' υπερβολή ο όρος «εκφοβισμός» ή «κυβερνοεκφοβισμός» ακόμη και σε περιπτώσεις που δε συμβαίνει.

Συμπεράσματα

Οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί φάνηκε να γνωρίζουν την έννοια του κυβερνοεκφοβισμού, τους εμπλεκόμενους και τα ηλεκτρονικά μέσα εκδήλωσής του. Ταύτισαν τον κυβερνοεκφοβισμό με τον εκφοβισμό μέσω του διαδικτύου, έναν όρο που απαντάται στη βιβλιογραφία μαζί με τους όρους «ηλεκτρονικός εκφοβισμός» και «τεχνολογικός εκφοβισμός» (Αντωνιάδου & Κόκκινος, 2013· Γρηγοράκη, Περάκη & Πολίτη, 2014· Πανσεληνάς, Αγγελιδάκης, Γαλανάκη & Πρεβελιανάκη, 2014) και αναφέρθηκαν σε αυτόν ως μία επιθετική συμπεριφορά. Ωστόσο δεν έκαναν λόγο για την επανάληψη της εχθρικής συμπεριφοράς και τη δυνητική ανισορροπία ισχύος μεταξύ θύτη και θύματος στοιχεία του κυβερνοεκφοβισμού που απαντώνται σε αρκετούς ορισμούς (Belsey, 2019· Purdy & Mc Guckin, 2015· Smith, et al., 2008· Tsitsika et al., 2013). Όσον αφορά τις μορφές με τις οποίες μπορεί να εκδηλωθεί συλλέχθηκε μία ποικιλία απαντήσεων φανερώνοντας γνώση του θέματος. Οι

εκπαιδευτικοί αναφέρθηκαν σε πολλές από τις μορφές όπως τις διέκρινε και η Willard (2007), δηλαδή τον διαδικτυακό διαπληκτισμό (flaming), την παρενόχληση (harassment), τη δυσφήμιση (denigration), την πλαστοπροσωπία (impersonation), τη δημοσιοποίηση προσωπικών στοιχείων και την εξαπάτηση (outing and trickery). Ωστόσο δε φάνηκε να έχουν γνώση των πιο εξειδικευμένων μορφών κυβερνοεκφοβισμού και της ορολογίας τους όπως για παράδειγμα των όρων «κυβερνοκαταδίωξη» (cyberstalking) ή (cyberpersecution), (Nocentini, et al., 2010· Willard, 2007), το «χαρούμενο χαστούκισμα» (happy slapping), (Campbell, 2005· Dalla Pozza et al., 2016· OECD, 2012· Τσορμπατζούδης & Αγγελακόπουλος, 2012), το «τελειωτικό χτύπημα» (bash boards), τον «πόλεμο κειμένου» (text war) (Makri-Botsari & Karagianni, 2014· Τσορμπατζούδης & Αγγελακόπουλος, 2012) τον «εικονικό βιασμό» (virtual rape). (Halder & Jaishankar, 2009) και πλήθος άλλων μορφών που συναντώνται στη βιβλιογραφία. Η απουσία αυτής της γνώσης οφείλεται στην έλλειψη ενημέρωσης των εκπαιδευτικών και φανερώνει την ανάγκη αναπλήρωσης της.

Όσον αφορά στους παράγοντες που συντελούν στην εμφάνιση του κυβερνοεκφοβισμού παρατηρήθηκε σε μεγάλο βαθμό ταύτιση της άποψης των συνεντευξιζόμενων με τη βιβλιογραφία. Οι εκπαιδευτικοί αναφέρθηκαν σε πλήθος παραγόντων που συντελούν στην εμφάνιση του κυβερνοεκφοβισμού και αφορούν στον θύτη, στο θύμα και στους παρευρισκόμενους. Ωστόσο δεν επικεντρώθηκαν στα βαθύτερα αίτια που είναι και η γενεσιουργός αιτία της δημιουργίας της σχετικής προσωπικότητας τους. Κατά την βιβλιογραφία σχεδόν καθολικό αίτιο της δημιουργίας της προσωπικότητας του θύτη είναι η απόδοση αντιποίνων για παρελθούσες τραυματικές εμπειρίες του και με βάση αυτή την ερμηνεία είναι δυνατό το άτομο που στο παρελθόν έχει εκφοβιστεί ή τραυματιστεί να μετατραπεί σε θύτη προκειμένου να εκτονώσει σε οποιονδήποτε, ακόμη και πέρα του δράστη, τα αρνητικά συναισθήματα που το κατακλύζουν (Varjas et al., 2010 Willard, 2007). Η απουσία συνείδησης των πιο πάνω συνιστά ένα μεγάλο έλλειμμα στην καταπολέμηση του κυβερνοεκφοβισμού που πρέπει να καλύψει η ενημέρωση των εκπαιδευτικών από ειδικούς ψυχολόγους.

Σχετικά με τις συνέπειες του κυβερνοεκφοβισμού υπάρχει σχεδόν απόλυτη ταύτιση των εκπεφρασμένων απόψεων της βιβλιογραφίας με το δείγμα των συνεντευξιζόμενων με μία εξαίρεση. Μόνον ένας εκπαιδευτικός επισήμανε σαν

γενεσιουργό αιτία την άρνηση βοήθειας του θύματος από την οικογένεια και την αναζήτησή της σε έμπιστα πρόσωπα. Θα ήταν θλιβερό η μη επισήμανση της πιο πάνω άρνησης βοήθειας να οφείλεται στο γεγονός ότι αυτή μέσα σ' ένα κόσμο που διαπνέεται από τον ατομισμό θεωρείται πια ένα σύνηθες και συνεπώς μη αξιοπρόσεκτο φαινόμενο. Με βάση λοιπόν την βιβλιογραφία θα πρέπει να αντιμετωπιστεί ο ατομικισμός που είναι πηγή μιας σειράς κοινωνικών και προσωπικών δυσλειτουργιών.

Όσον αφορά στο θέμα της συμβολής της διοίκησης του σχολείου στην πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού από μέρους της πλειονότητας των συνεντευξιαζόμενων εκπαιδευτικών δόθηκε έμφαση στην επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, λίγοι όμως αναφέρθηκαν στην επιμόρφωση της διοίκησης του σχολείου και των γονέων. Είναι σημαντικό να προσεχθεί το φαινόμενο της εσφαλμένης αντίληψης ότι οι σε ανώτερη κλίμακα ευρισκόμενοι θεωρούνται εκ των προτέρων γνώστες, ενώ οι γονείς συνιστούν έναν περιθωριακό παράγοντα. Λίγοι τέλος συνεντευξιαζόμενοι έκαναν λόγο για την καλλιέργεια συνεργασίας σχολείου με γονείς και ελάχιστοι αναφέρθηκαν στη σημασία της καλλιέργειας αποδοχής της διαφορετικότητας και της δημοκρατικής αντίληψης. Το ότι ελάχιστοι εκπαιδευτικοί αναφέρθηκαν στα πιο πάνω καθιστά αναγκαία την επισήμανση ότι μόνο με συλλογική δράση μπορούμε να πετύχουμε αυτά που αφορούν το σύνολο και η επιτυχής συλλογική δράση προϋποθέτει πρώτιστα αποδοχή της διαφορετικότητας.

Τέλος όσον αφορά στο θέμα της συμβολής των εκπαιδευτικών στην πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού οι συνεντευξιαζόμενοι αναφέρθηκαν σε μεθόδους ενημέρωσης των μαθητών που επισημάνθηκαν στο θεωρητικό πλαίσιο της παρούσας εργασίας όπως χρήση οπτικοακουστικού υλικού (Chan & Wong, 2015), ένταξη μαθημάτων για τον κυβερνοεκφοβισμό στο πρόγραμμα σπουδών (Della Cioppa, O'Neil & Craig, 2015· Notar et al., 2013· Redmond et al., 2020), επίσκεψη σε αρμόδιους φορείς αλλά και πρόσκληση ειδικών για ενημέρωση (Μπαρκούκης & Παναγιώτου, 2012). Η αναφορά ελάχιστων συνεντευξιαζόμενων στην ανάθεση εργασιών για τον κυβερνοεκφοβισμό και στη δημόσια προβολή των εργασιών αυτών ίσως αντικατοπτρίζει την ελάχιστη ευελιξία που επιτρέπει το ωρολόγιο πρόγραμμα σπουδών, την έλλειψη χρόνου και το φόρτο εργασίας μαθητών και καθηγητών. Ένα πιο ευέλικτο πρόγραμμα σπουδών ίσως αποδεικνύονταν καταλληλότερο για τέτοιου είδους δράσεις. Σχετικά με τις πρακτικές πρόληψης και αντιμετώπισης προτάθηκαν

αρκετές πρακτικές που απαντήθηκαν στη βιβλιογραφία. Δεν υπήρξε καμία πρόταση για ενημέρωση των μαθητών σχετικά με τις νομικές κυρώσεις που μπορεί να επιφέρει ο κυβερνοεκφοβισμός, γεγονός που φανερώνει έναν βαθμό απόστασης των εκπαιδευτικών από το θέμα. Αναγκαία λοιπόν κρίνεται η ενημέρωσή τους από ειδικούς, σχετικά με το νομικό πλαίσιο που επικρατεί στην Ελλάδα.

Συνοψίζοντας διαπιστώνεται η έλλειψη ενημέρωσης των εκπαιδευτικών σχετικά με θέματα που αφορούν στον κυβερνοεκφοβισμό. Απαραίτητη κρίνεται η ενημέρωσή τους από το σχολείο και από ειδικούς ψυχολόγους, αλλά και η επιμόρφωση της διοίκησης του σχολείου όπως και η καλλιέργεια αποδοχής της διαφορετικότητας και της συλλογικής δράσης.

7.1 Περιορισμοί της έρευνας - Προτάσεις για μελλοντικές μελέτες

Στην παρούσα έρευνα υπήρξαν κάποιοι περιορισμοί. Ένας από αυτούς ήταν η έλλειψη προσωπικής εξοικείωσης με τους συνεντευξιαζόμενους και η συνεπαγόμενη από μέρος τους έλλειψη αυθορμητισμού σε όλο το εύρος των απαντήσεων. Ακόμη έναν περιορισμό αποτέλεσε και η επιλογή του δείγματος από μία περιορισμένη γεωγραφική περιοχή.

Αναμφίβολα αρκετά θέματα της παρούσας έρευνας χρήζουν περαιτέρω διερεύνησης. Μία πρόταση για μελλοντική έρευνα θα μπορούσε να είναι η νομοθετική ρύθμιση στην Ελλάδα για τον κυβερνοεκφοβισμό.

Βιβλιογραφία

Ang, R. & Goh, D. (2010). Cyberbullying among adolescents: The role of affective and cognitive empathy, and gender. *Child Psychiatry and Human Development*, 41 (4),387-397.

Antoniadou, N. & Kokkinos, C. (2015b). Cyber and school bullying: Same or different phenomena? *Aggression and Violent Behavior*, 1-10. Διαθέσιμο σε: <http://dx.doi.org/10.1016/j.avb.2015.09.013>

Bannink, R., Broeren, S., Van De Looij-Jansen, P., De Waart, F., & Raat, H. (2014). Cyber and traditional bullying victimization as a risk factor for mental health problems and suicidal ideation in adolescents. *PLoS One*, 9, 11-16.

Barlińska, J., Szuster, A., & Winiewski, M. (2013). Cyberbullying among adolescent bystanders: Role of the communication medium, form of violence, and empathy. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 23, 37-51.

Barnes, A., Cross, D., Lester, L., Hearn, L., Epstein, M., & Monks, H. (2012). The invisibility of covert bullying among students: Challenges for school intervention. *Australian Journal of Guidance and Counselling*, 22, 206-226.

Bastiaensens, S., Vandebosch, H., Poels, K., Van Cleemput, K., DeSmet, A., & De Bourdeaudhuij, I. (2014). Cyberbullying on social network sites. An experimental study into bystanders' behavioural intentions to help the victim or reinforce the bully. *Computers in Human Behavior*, 31, 259-271.

Bauman, S., Toomey, R., & Walker, J. (2013). Associations among bullying, cyberbullying, and suicide in high school students. *Journal of Adolescence*, 36, 341-350.

Beckman, L., Hagquist, C., & Hellström, L. (2012) Does the association with psychosomatic health problems differ between cyberbullying and traditional bullying? *Emotional and Behavioural Difficulties*, 17, 421–434.

Belsey, B., 2019. Cyberbullying: An emerging threat to the “Always On” generation. Διαθέσιμο σε: <http://www.billbelsey.com/?p=1827>

- Bonanno, R., & Hymel, S. (2013). Cyber bullying and internalizing difficulties: Above and beyond the impact of traditional forms of bullying. *Journal of Youth and Adolescence*, 42, 685–697.
- Boulton, M., Lloyd, J., Down, J., & Marx, H. (2012). Predicting undergraduates' self-reported engagement in traditional and cyberbullying from attitudes. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 15, 141-147.
- Brody, N., & Vangelisti, A. (2016). Bystander intervention in cyberbullying. *Communication Monographs*, 83 (1), 94-119.
- Brody, N., (2021). Bystander intervention in cyberbullying and online harassment: The role of expectancy violations. *International Journal of Communication*, 15, 647-667.
- Brown, K., Jackson, M., & Cassidy, W. (2006). Cyber-bullying: Developing policy to direct responses that are equitable and effective in addressing this special form of bullying. *Canadian Journal of Educational Administration and Policy*, 57, 1-36.
- Campbell, M. (2005). Cyber bullying: An old problem in a new guise? *Australian Journal of Guidance and Counselling*, 15 (1), 68-76.
- Campbell, M., Spears, B., Slee, P., Butler, D., & Kift, S. (2012). Victims' perceptions of traditional and cyberbullying, and the psychosocial correlates of their victimisation. *Emotional and Behavioural Difficulties*, 17 (3,4), 389-401.
- Capurso, S., Paradžik, L., & Čale Mratovič, M. (2018). Cyberbullying among children and adolescents-An overview on epidemiological studies and effective preventive programs. *Criminology & Social Integration: Journal for Criminology, Penology and Behaviour Problems*, 25, 127-137.
- Cassidy, W., Brown, K., & Jackson, M. (2012). 'Under the radar': Educators and cyberbullying in schools. *School Psychology International*, 33 (5) 520-532.
- Chan, C., & Wong, W. (2015). Traditional school bullying and cyberbullying in Chinese societies: Prevalence and a review of the whole-school intervention approach. *Aggression and Violent Behavior*, 23, 98–108.

Chi, P., Lan, V., Ngan, N., & Linh, N. (2020). Online time, experience of cyber bullying and practices to cope with it among high school students in Hanoi. *Health Psychology Open*, 7 (1), 1-6.

Childnet International (2007). *Teacher's Guide: "Let's fight it together" lesson Plan*. Retrieved July, 2020, from <http://www.digizen.org/downloads/LetsFightItTogether-guide.pdf>

Coelho, V., Sousa, V., Marchante, M., Brás, P., & Romão, A. (2016). Bullying and cyberbullying in Portugal: Validation of a questionnaire and analysis of prevalence. *School Psychology International*, 37 (3), 223-239.

Coelho, V., & Romão, A. (2018). The relation between social anxiety, social withdrawal and (cyber) bullying roles: A multilevel analysis. *Computers in Human Behavior*, 86, 218-226.

Coelho, V., & Sousa V. (2020). Bullying and cyberbullying behaviors questionnaire: validation of a short form. *International Journal of School & Educational Psychology*, 8 (1), 3-10.

Corcoran, L., Mc Guckin, C., & Prentice, G. (2015). Cyberbullying or cyber-aggression?: A review of existing definitions of cyberbased peer-to-peer aggression. *Societies*, 5, 245-255.

Couvillon, A., & Ilieva, V. (2011). Recommended practices: A review of schoolwide preventative programs and strategies on cyberbullying. *Preventing School Failure: Alternative Education for Children and Youth*, 55, 96-101.

Cross, D., Shaw, T., Hadwen, K., Cardoso, P., Slee, P., Roberts, C., Thomas, L., & Barnes, A. (2016). Longitudinal impact of the cyber friendly schools program on adolescents' cyberbullying behavior: Impact of the cyber friendly schools program. *Aggressive Behavior*, 42 (2), 166-180.

Della Cioppa, V., O'Neil, A., & Craig, W. (2015). Learning from traditional bullying interventions: A review of research on cyberbullying and best practice. *Aggression and Violent Behavior*. 23, 61-68.

Dalla Pozza, V., Di Pietro, A., Morel, S., & Psaila, E. (2016). *Cyberbullying among young people*. Brussels: Policy Department for Citizen's Rights and Constitutional Affairs.

Del Rey, R., Ortega-Ruiz, R., & Casas, J. (2019). Asegúrate: an intervention program against cyberbullying based on teachers' commitment and on design of its instructional materials. In P. Smith, S. Bauman, D. Wong (Eds.), *Interventions to reduce bullying and cyberbullying* (pp. 93-106). Switzerland: MDPI.

Dempsey, A., Sulkowski, M., Nichols, R., & Storch, E. (2009). Differences between peer victimization in cyber and physical settings and associated psychosocial adjustment in early adolescence. *Psychology in the Schools, 46* (10), 962-972.

DeSmet, A., Aelterman, N., Bastiaensens, S., Van Cleemput, K., Poels, K., Vandebosch, H., Cardon, G., & De Bourdeaudhuij, I. (2015). Secondary school educators' perceptions and practices in handling cyberbullying among adolescents: A cluster analysis. *Computers & Education, 88*, 192-201.

Dooley, J., Gradinger, P., Strohmeier, D., Cross, D., & Spiel, C. (2010). Cyber-victimisation: the association between help-seeking behaviours and self-reported emotional symptoms in Australia and Austria. *Australian Journal of Guidance and Counselling, 20* (2), 194-209.

Dilmac, B., & Aydoğan, D. (2010). Parental Attitudes as a predictor of cyber bullying among primary school children. *International Journal of Psychological and Brain Sciences, 4*(7), 1667-1671.

Eden, S., Heiman, T., & Olenik-Shemesh, D. (2013). Teachers' perceptions, beliefs and concerns about cyberbullying. *British Journal of Educational Technology, 44* (6), 1036-1052.

Espelage, D., & Hong, J. (2017). Cyberbullying prevention and intervention efforts: Current knowledge and future directions. *The Canadian Journal of Psychiatry, 62* (6), 374-380.

Faucher, C., Jackson, M., Cassidy, W. (2014). Cyberbullying among university students: Gendered experiences, impacts, and perspectives. *Education Research*

International, 1-10. Retrieved from:
<https://www.hindawi.com/journals/edri/2014/698545/> (accessed on .....).

Ferrer-Cascales, R., Albaladejo-Blázquez, N., Sánchez-SanSegundo, M., Portilla-Tamarit, I., Lordan, O., & Ruiz-Robledillo, N. (2019). Effectiveness of the TEI Program for bullying and cyberbullying reduction and school climate improvement. In P. Smith, S. Bauman, D. Wong (Eds.), *Interventions to reduce bullying and cyberbullying* (pp. 67-79). Switzerland: MDPI.

Findlay, L., Girardi, A., Coplan, R. (2006). Links between empathy, social behavior, and social understanding in early childhood. *Early Childhood Research Quarterly*, 21(3), 347-359.

Floros, G., Siomos, K., Fisoun, V., Dafouli, E. & Geroukalis, D. (2012) Adolescent online cyberbullying in Greece: The impact of parental online security practices, bonding and online impulsiveness. *Journal of School Health*, 83 (6), 445-453.

Fontana, A. & Frey, J.H. (2000). The interview. From structured questions to negotiated text. In: N.K. Denzin, Y.S. Lincoln (Eds), *Collecting and interpreting qualitative materials* (pp. 61-106). United States of America: Sage Publications

Gámez-Guadix, M., Orue, I., Smith, P., & Calvete, E. (2013) Longitudinal and reciprocal relations of cyberbullying with depression, substance use, and problematic internet use among adolescents. *Journal of Adolescent Health*, 53, 446–452.

Green, V., Johnston, M., Mattioni, L., Prior, T., Harcourt, S., & Lynch, T. (2017). Who is responsible for addressing cyberbullying? Perspectives from teachers and senior managers. *International Journal of School & Educational Psychology*, 5 (2), 100-114.

Guarini, A., Menin, D., Menabò, L., & Brighi, A. (2019). RPC teacher-based program for improving coping strategies to deal with cyberbullying. In P. Smith, S. Bauman, D. Wong (Eds.), *Interventions to reduce bullying and cyberbullying* (pp. 18-31). Switzerland: MDPI.

Halder, D. & Jaishankar, K. (2009). Cyber socializing and victimization of women. *Temida*, 12 (3), 5-26.

- Hellfeldt, K. López-Romero, L., & Andershed, H. (2020). Cyberbullying and psychological well-being in young adolescence: The potential protective mediation effects of social support from family, friends, and teachers. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17 (45), 1-16.
- Hoff, D. & Mitchell S. (2009). *Cyberbullying: causes, effects, and remedies*. *Journal of Educational Administration*, 47 (5), 652-665.
- Holfeld, B. (2014). Perceptions and attributions of bystanders to cyber bullying. *Computer in Human Behavior*, 38, 1-7.
- Holfeld, B., & Leadbeater, J. (2017). Concurrent and longitudinal associations between early adolescents' experiences of school climate and cyber victimization. *Computers in Human Behavior*, 76, 321-328.
- Hinduja, S., & Patchin, J. (2010). Bullying, cyberbullying, and suicide. *Archives of Suicide Research*, 14 (3), 206-221.
- Hutson, E., Kelly, S., & Militello, L. (2018). Systematic review of cyberbullying interventions for youth and parents with implications for evidence-based practice: Cyberbullying interventions for individual youth and parents. *Worldviews on Evidence-Based Nursing*, 15 (1), 72-79.
- Juvonen, J., & Gross, E. (2008). Extending the school grounds? - Bullying experiences in cyberspace. *Journal of School Health*, 78 (9), 496-505
- Kaspersky, (2015). 10 Forms of cyberbullying. Kaspersky website, (27 October 2015) in <https://kids.kaspersky.com/10-forms-of-cyberbullying/>.
- Kim, J., Walsh, E., Pike, K., & Thompson, E. (2020). Cyberbullying and victimization and youth suicide risk: The buffering effects of school connectedness. *The Journal of School Nursing*, 36 (4), 251-257
- König, A., Gollwitzer, M., & Steffgen, G. (2010). Cyberbullying as an act of revenge? *Australian Journal of Guidance and Counselling*, 20 (2), 210-224.
- Kowalski, R., & Limber, S. (2007). Electronic bullying among middle school students. *The Journal of Adolescent Health*, 41 (6), 22-30.

- Kowalski, R., & Limber, S. (2013). Psychological, physical, and academic correlates of cyberbullying and traditional bullying. *Journal of Adolescent Health, 53*, 513-520.
- Kowalski, R., Giumetti, G., Schroeder, A., & Lattanner, M. (2014). Bullying in the digital age: A Critical review and meta-analysis of cyberbullying research among youth. *Psychological Bulletin, 140* (4), 1073-1137.
- Kumazaki, A., Suzuki, K., Katsura, R., Sakamoto, A., & Kashibuchi, M. (2011). The effects of netiquette and ICT skills on school-bullying and cyber-bullying: The two-wave panel study of Japanese elementary, secondary, and high school students *Procedia - Social and Behavioral Sciences, 2*, 735-741.
- Kyriacou, C., & Zuin, A. (2016). Cyberbullying and moral disengagement: An analysis based on a social pedagogy of pastoral care in schools. *Pastoral Care in Education, 34* (1), 34-42.
- Kyriacou, C., & Zuin, A. (2018). Cyberbullying bystanders and moral disengagement: A psychological analysis for pastoral care. *Pastoral Care in Education, 36* (2), 99-111.
- A psychological analysis for pastoral care. *Pastoral Care in Education, 36* (2), 99-111.
- Lazuras, L., Pizalski, J., Barkoukis, V., & Tsorbazoudis, H. (2012). Empathy and moral disengagement in adolescent cyberbullying: implications for educational intervention and pedagogical practice. *Studia Edukacyjne, 23*, 57-69.
- Lee, S., & Ju, H. (2019). Mothers' difficulties and expectations for intervention of bullying among young children in south Korea. *International Journal of Environmental Research and Public Health, 16*, 32-55.
- Li, Q. (2009). Cyberbullying in schools: An examination of preservice teachers' perception. *Canadian Journal of Learning and Technology, 34* (2).
- Macaulay, P., Betts, L., Stiller, J., & Kellezy, B. (2018). Perceptions and responses towards cyberbullying: A systematic review of teachers in the education system. *Aggression and Violent Behavior, 43*, 1-12.
- Machackova, H., Cerna, A., Sevcikova, A., Dedkova, L., & Daneback, K. (2013). Effectiveness of coping strategies for victims of cyberbullying. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace, 7*(3), 5.

- Machackova, H., Dedkova, L., & Mezulanikova, K. (2015). The bystander effect in cyberbullying incidents. *Journal of Adolescence*, *43*, 96–99.
- Machackova, H., Dedkova, L., Sevcikova, A., & Cerna, A. (2018). Bystanders' supportive and passive responses to cyberaggression. *Journal of School Violence*, *17*(1), 99–110.
- Machmutow, K., Perren, S., Sticca, F., & Alsaker, F. (2012). Peer victimisation and depressive symptoms: Can specific coping strategies buffer the negative impact of cybervictimisation? *Emotional and Behavioural Difficulties*, *17*, 403-420.
- Machimbarrena, J., Calvete, E., Fernández-González, L., Álvarez-Bardón, A., Álvarez-Fernández, L., & González-Cabrera, J. (2018). Internet risks: An overview of victimization in cyberbullying, cyber dating abuse, sexting, online grooming and problematic internet use. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, *15*, 1-15.
- Makri-Botsari, E., & Karagianni, G. (2014). Cyberbullying in Greek adolescents: The role of parents. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, *116*, 3241-3253.
- Marczak, M., & Coyne, I. (2010). Cyberbullying at school: good practice and legal aspects in the United Kingdom. *Australian Journal of Guidance and Counselling*, *20*(2), 182-193.
- Messias, E., Kindrick, K., & Castro, J. (2014). School bullying, cyberbullying, or both: Correlates of teen suicidality in the 2011 CDC youth risk behavior survey. *Comprehensive Psychiatry*, *55*, 1063-1068.
- Mishna, F., Pepler, D., Doucet, J., & Lameiro, M. (2021). Witnesses in cyberbullying: Roles and dilemmas. *Children & Schools*, 1-9.
- Mitchell, K., Ybarra, M., & Finkelhor, D. (2007) The relative importance of online victimization in understanding depression, delinquency, and substance use. *Child Maltreatment*, *12* (4), 314-324.
- Myers, C., & Cowie, H. (2019). Cyberbullying across the lifespan of education: issues and interventions from school to university. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, *16* (1217), 1-12.

- Nixon, C. (2014). Current perspectives: The impact of cyberbullying on adolescent health. *Adolescent Health, Medicine and Therapeutics*, 5, 143-158.
- Nocentini, A., Calmaestra, J., Schultze-Krumbholz, A., Scheithauer, H., Ortega R., & Menesini, E. (2010). Cyberbullying: labels, behaviours and definition in three european countries. *Australian Journal of Guidance and Counselling*, 20 (2), 129-142.
- Notar, C., Padgett, S., & Roden, J. (2013). Cyberbullying: Resources for Intervention and Prevention. *Universal Journal of Educational Research* 1 (3), 133-145.
- OECD. (2012). *The protection of children. Online recommendation of the OECD council. Report on risks faced by children online and policies to protect them*. Paris: OECD.
- Olweus, D. (2012) Cyberbullying: An overrated phenomenon? *European Journal of Developmental Psychology*, 9 (5), 520-538.
- Ortega-Barón, J., Buelga, S., Ayllón, E., Martínez-Ferrer, B, & Cava, M. (2019). Effects of intervention program Prev@cib on traditional bullying and cyberbullying. In P. Smith, S. Bauman, D. Wong (Eds.), *Interventions to reduce bullying and cyberbullying* (pp. 80-92). Switzerland: MDPI.
- Park, S., Na, E., & Kim, E. (2014). The relationship between online activities, netiquette and cyberbullying. *Children and Youth Services Review*, 42, 74-81.
- Patchin, J., & Hinduja, S. (2006). Bullies move beyond the schoolyard: a preliminary look at cyberbullying, *Youth Violence and Juvenile Justice*, 4 (2), 148-169.
- Patchin, J., & Hinduja, S. (2010). Cyberbullying and self-esteem. *Journal of School Health*, 80, 614–21.
- Pearce, N., Cross, D., Monks, H., Waters, S., & Falconer, S. (2011). Current evidence of best practice in whole-school bullying intervention and its potential to inform cyberbullying interventions. *Australian Journal of Guidance and Counselling*, 21 (1), 1-21.
- Perren, S., Dooley, J., Shaw, T., & Cross, D. (2010). Bullying in school and cyberspace: Associations with depressive symptoms in Swiss and Australian adolescents. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 4, 28–39.

- Perren, S., Corcoran, L., Cowie, H., Dehue, F., Garcia, D., Guckin, C., Sevcikova, A., Tsatsou, P., & Völlink, T. (2012). Tackling Cyberbullying: Review of empirical evidence regarding successful responses by students, parents, and schools. *International Journal of Conflict and Violence*, 6 (2), 283-293.
- Pistrang, N., & Barker, C. (2012). Varieties of qualitative research: A pragmatic approach to selecting methods. In: H. Cooper (Ed.), *APA handbook of research methods in psychology: Vol. 2. foundations, planning, measures, and psychometrics* (pp. 5-18). Washington, American Psychological Association.
- Purdy, N. & Mc Guckin, C. (2015). Cyberbullying, schools and the law: a comparative study in Northern Ireland and the Republic of Ireland. *Educational Research*, 57 (4), 420-436.
- Raskauskas, J., & Huynh, A. (2015). The process of coping with cyberbullying: A systematic review. *Aggression and Violent Behavior*, 23, 118-125.
- Redmond, P., Lock, J., & Smart, V. (2020). Developing a cyberbullying conceptual framework for educators. *Technology in Society*, 60, 1-8.
- Richardson, J., Milovidov, E., & Blamire, R. (2017). *Bullying: perspectives, practice and insights*. Paris: Council of Europe.
- Riebel, J., Jager, R. S., & Fischer, U. C. (2009). Cyber-bullying in Germany- an exploration of prevalence, overlapping with real life bullying and coping strategies. *Psychology Science Quarterly*, 51 (3), 298-314.
- Sabella, R., Patchin, J., & Hinduja, S. (2013). Cyberbullying myths and realities. *Computers in Human Behavior*, 29 (6), 2703-2711.
- Schmalzried, M. (2017). Virtual environments-Multiple facets, multiple opportunities. In: J. Richardson, E. Milovidov, R. Blamire (Eds), *Bullying: perspectives, practice and insights*. Paris: Council of Europe.
- Schneider, S., O'Donnell, L., Stueve, A., & Coulter, R. (2012). Cyberbullying, school bullying, and psychological distress: A regional census of high school students. *American Journal of Public Health*, 102 (1), 171-177.

- Schultze-Krumbholz, A., Schultze, M., Zagorscak, P., Wölfer, R., & Scheithauer, H. (2016). Feeling cybervictims' pain-The effect of empathy training on cyberbullying. *Aggressive Behavior, 42*, 147-156.
- Seixas S, Tito de Morais, T, & Luis Fernandes, L. (2017). When bullying crosses the screen. In: J. Richardson, E. Milovidov, R. Blamire (Eds), *Bullying: perspectives, practice and insights*. Paris: Council of Europe.
- Slonje, R., Smith, P., & Frisé, A. (2012). Processes of cyberbullying, and feelings of remorse by bullies: A pilot study. *European Journal of Developmental Psychology, 9*, 244–259.
- Slonje, R., Smith, P., & Frisé, A. (2013). The nature of cyberbullying, and strategies for prevention. *Computers in Human Behavior, 29* (1), 26-32.
- Slonje, R., Smith, P., & Frisé, A. (2017). Perceived reasons for the negative impact of cyberbullying and traditional bullying. *European Journal of Developmental Psychology, 14*, 295–310.
- Sorrentino, A., Baldry, A., & Farrington, D. (2019). The efficacy of the Tabby Improved Prevention and Intervention Program in reducing cyberbullying and cybervictimization among students. In P. Smith, S. Bauman, D. Wong (Eds.), *Interventions to reduce bullying and cyberbullying* (pp. 158-171). Switzerland: MDPI.
- Strawbridge, M. (2006). *Netiquette: Internet Etiquette in the Age of the Blog*. London: Software Reference Ltd.
- Smith, P. K., Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russell, S., & Tippett, N. (2008). Cyberbullying: Its nature and impact in secondary school pupils. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 49*, 376-385.
- Tangen, D., & Campbell, M. (2010). Cyberbullying prevention: one primary school's approach. *Australian Journal of Guidance and Counselling, 20* (2), 225-234.
- Tokunaga, R. (2010). Following you home from school: A critical review and synthesis of research on cyberbullying victimization. *Computer in Human Behavior, 26*, 277-287.

- Tsitsika, A., Janikian, M., Tzavela, E., Schoenmakers, T. M., Ólafsson, K., Halapi, E., ... Richardson, C. (2013). *Internet use and internet addictive behaviour among European adolescents: A cross-sectional study*. EU NET ADB.
- Van Geel, M., Vedder, P., & Tanilon, J. (2014). Relationship between peer victimization, cyberbullying, and suicide in children and adolescents. *Journal of American Medical Association Pediatrics*, 68 (5), 435-442.
- Varjas, K., Talley, J., Meyers, J., Parris, L., & Cutts, H. (2010). High school students' perceptions of motivations for cyberbullying: An exploratory study. *Western Journal of Emergency Medicine*, 3, 269-273.
- Villarejo-Carballido, B., Pulido, C., de Botton, L., & Serradell, O. (2019). Dialogic model of prevention and resolution of conflicts: evidence of the success of cyberbullying prevention in a primary school in Catalonia. In P. Smith, S. Bauman, D.
- Wang, X, Zhao, F, Yang, J., & Lei, L. (2019). School climate and adolescents' cyberbullying perpetration: A moderated mediation model of moral disengagement and friends' moral identity. *Journal of Interpersonal Violence*, 1-22
- Willard, N. (2007). *Cyberbullying and cyberthreats: Responding to the challenge of online social aggression, threats, and distress*. Champaign, Illinois: Research Press
- Williford, A., Elledge, C., Boulton, J., DePaolis, J., Little, D., & Salmivalli, C. (2013). Effects of the KiVa antibullying program on cyberbullying and cybervictimization frequency among Finnish youth. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 42 (6), 820-833.
- Willing, C. (2012). Perspectives on the epistemological bases for qualitative research. In: H. Cooper (Ed.), *APA handbook of research methods in psychology: Vol. 1. foundations, planning, measures, and psychometrics* (pp. 5-21). Washington, American Psychological Association.
- Wölfer, R., Schultze-Krumbholz, A., Zagorscak, P., Jäkel, A., Göbel, K., & Scheithauer, H. (2014). Prevention 2.0: Targeting Cyberbullying @ School. *Society for Prevention Research*, 15, 879-887.

Wong (Eds.), *Interventions to reduce bullying and cyberbullying* (pp. 56-66). Switzerland: MDPI.

Αντωνιάδου, Ν., & Κόκκινος, Κ. (2013). Κυβερνο-εκφοβισμός και κυβερνο-θυματοποίηση σε παιδιά και εφήβους: Συχνότητα εμφάνισης και παράγοντες επικινδυνότητας. *Προσχολική & Σχολική Εκπαίδευση*, 1 (1), 138-169.

Βαθρακοκοίλης, Β (2004). *Ερμηνεία νομολογία αστικού κώδικα. Οικογενειακό Δίκαιο. Άρθρα 1346-1694*. τόμ. 5. Αθήνα: Εκδόσεις Σακκούλα ΑΕ

Βαφόπουλος, Μ. (2012) Αλλάζοντας (με) το διαδίκτυο. Αλλά προσοχή στις κακοτοπιές... Στο: Χ. Τσορμπατζούδης, Λ. Λαζούρας & Β. Μπαρκουκης (Επιμ.), *Κυβερνοεκφοβισμός στην Ελλάδα: Μια διεπιστημονική προσέγγιση* (σσ. 33-78). Θεσσαλονίκη: City Publish.

Γιαννακάκη, Α., & Κολοκοτρώνης, Δ. (2012). Το φαινόμενο του ηλεκτρονικού εκφοβισμού στο σχολικό περιβάλλον-Η περίπτωση του 5ου ΓΕΛ Λάρισας. *Εκπαιδευτική Επικαιρότητα*, 1 (3), 18-25.

Γρηγοράκη, Μ., Περάκη, Φ. & Πολίτη, Α. (2014α). Ηλεκτρονικός εκφοβισμός στην παιδική και εφηβική ηλικία: διερευνώντας το φαινόμενο όπως εκδηλώνεται στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Στο Γ. Παπαδάτος, Σ. Πολυχρονοπούλου, Α. Μπαστέα (Επιμ.), *4^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης* (σσ. 663-672).

Γρηγοράκη, Μ., Περάκη, Φ. & Πολίτη, Α. (2014β). Διαδικτυακός εκφοβισμός (cyberbullying) στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης: Μία έρευνα σε παιδιά προεφηβικής και εφηβικής ηλικίας 11-15 ετών, που φοιτούν σε σχολικές μονάδες του Πειραιά. *Νέος Παιδαγωγός*, (3), 83-92.

Δασκαλοπούλου, Γ. (2016). Σχολικός εκφοβισμός/θυματοποίηση και επίπεδο αυτοεκτίμησης μαθητών Στο Γ. Παπαδάτος, Σ. Πολυχρονοπούλου, Α. Μπαστέα (Επιμ.) *Πανελλήνιο Επιστημονικό Συνέδριο: Bullying-Σχολικός Εκφοβισμός: Ψυχοκοινωνικές, Εκπαιδευτικές Συνέπειες & η Αντιμετώπισή τους* (σσ. 120-142). Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

Ζαχαρίου, Ε., & Αντωνίου, Α. (2015). Ο ρόλος των παρατηρητών στα επεισόδια σχολικού εκφοβισμού - Προτάσεις παρέμβασης. *5^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης: Λειτουργίες νόησης και λόγου στη συμπεριφορά, στην εκπαίδευση και*

στην ειδική αγωγή (σσ. 492-501). Αθήνα: Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Ζερβάκη, Ε. (2016). Ποια παιδιά γίνονται θύματα σχολικού εκφοβισμού (bullying) και ποιες είναι οι επιπτώσεις. *Πανελλήνιο Επιστημονικό Συνέδριο: Bullying-Σχολικός Εκφοβισμός: Ψυχοκοινωνικές, Εκπαιδευτικές Συνέπειες & η Αντιμετώπισή τους* (σσ. 399-412). Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

Ίσαρη, Φ. & Πουρκός, Μ., (2015). *Ποιοτική μεθοδολογία έρευνας. Εφαρμογές στην ψυχολογία και στην εκπαίδευση*, [ηλεκτρ. βιβλ.]. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Διαθέσιμο στο: <http://hdl.handle.net/11419/5826>

Keen, M. & Georgescu, M. (2014). *Σύνδεσμοι. Ένα εγχειρίδιο για την καταπολέμηση της ρητορικής μίσους στο διαδίκτυο μέσα από την εκπαίδευση στα ανθρώπινα δικαιώματα*. Αθήνα: Ίδρυμα Μποδοσάκη.

Λαζούρας, Α. & Ούρδα, Δ. (2012). Κυβερνοεκφοβισμός στην εφηβεία: Μια κοινωνικοψυχολογική θεώρηση. Στο: Χ. Τσορμπατζούδης, Α. Λαζούρας & Β. Μπαρκουκης (Επιμ.), *Κυβερνοεκφοβισμός στην Ελλάδα: Μια διεπιστημονική προσέγγιση* (σσ. 175-194). Θεσσαλονίκη: City Publish.

Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής. (1998). Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη.

Βαρμάζη, Ν. (1986). *Το μικρό ερμηνευτικό λεξικό*. Θεσσαλονίκη: Μαλλιάρης Παιδεία

Μασσαρά, Β., Δαβράζος, Γ., Διαμαντοπούλου, Α. & Αμπλά, Μ. (2015). Σχεδιασμός και εφαρμογή διδακτικών δραστηριοτήτων για την πρόληψη του φαινομένου του διαδικτυακού εκφοβισμού. Στο Φ. Γούσιας (Επιμ.), *Τα Πρακτικά του 2ου Συνεδρίου «Νέος Παιδαγωγός»* (σσ. 727-734). Αθήνα.

Mayson, J. (2009). *Η διεξαγωγή της ποιοτικής έρευνας*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Μπαρκούκης, Β. & Παναγιώτου, Χ. (2012). Διδακτικές προσεγγίσεις στην αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού. Στο: Χ. Τσορμπατζούδης, Α. Λαζούρας & Β. Μπαρκουκης (Επιμ.), *Κυβερνοεκφοβισμός στην Ελλάδα: Μια διεπιστημονική προσέγγιση* (σσ. 197-235). Θεσσαλονίκη: City Publish

Μπίκος, Κ. (2012). Αντί προλόγου. Στο: Χ. Τσορμπατζούδης, Λ. Λαζούρας & Β. Μπαρκουκης (Επιμ.), *Κυβερνοεκφοβισμός στην Ελλάδα: Μια διεπιστημονική προσέγγιση*. Θεσσαλονίκη: City Publish.

Ντάβου, Μ. (2007). Εισαγωγή: Περί μεθόδου στην επιστημονική έρευνα. Στο: L. B. Christensen (Επιμ.), *Η πειραματική μέθοδος στην επιστημονική έρευνα* (σσ. 23-38). Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση.

Πανσεληνάς, Γ., Αγγελιδάκης, Ν., Γαλανάκη, Χ. & Πρεβελιανάκη Γ. (2014). Εκπαιδύοντας τους μαθητές στην ανάπτυξη στρατηγικών και στάσεων για την πρόληψη και αντιμετώπιση του ηλεκτρονικού εκφοβισμού. *Έρευνα, Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών - Επιστημονικών Θεμάτων*, (1), 65-80.

Σιώμος, Κ. (2013). Οι συνέπειες του κυβερνοεκφοβισμού στην ψυχική υγεία των παιδιών και των εφήβων: Τρόποι αντιμετώπισης του φαινομένου. *2ο Συνέδριο για την Ασφαλή Πλοήγηση στο Διαδίκτυο 2013* (σσ. 82-86). Αθήνα: Εκδοτικός Οίκος Α. Α. Λιβάνη.

Σπυρόπουλος, Φ. (2013). Digital και cyber bullying και αθέμιτη χρήση ηλεκτρονικών πληροφοριών ως το «bullying του μέλλοντος». Γνώση και πρόληψη. *2ο Συνέδριο για την Ασφαλή Πλοήγηση στο Διαδίκτυο 2013* (σσ. 62-71). Αθήνα: Εκδοτικός Οίκος Α. Α. Λιβάνη.

Συμναίου, Ζ. (2020, Μάιος). *Ενισχύοντας την κοινωνικο-συναισθηματική μάθηση (SEL) και την πολλαπλή νοημοσύνη μέσω διαμεσολαβητικών ψηφιακών εργαλείων στην μετά-κορωναιό εποχή*. Ανακοίνωση σε διημερίδα με τίτλο *Εξ αποστάσεως εκπαίδευση: η επόμενη μέρα*. Η πρόκληση της ανοιχτής εκπαίδευσης.

Τουλούπης, Θ., & Αθανασιάδου Χ. (2016). Το φαινόμενο του ηλεκτρονικού εκφοβισμού μεταξύ μαθητών/τριών στ' δημοτικού και η οπτική των εκπαιδευτικών. Στο Γ. Παπαδάτος, Σ. Πολυχρονοπούλου, Α. Μπαστέα (Επιμ.) *Πανελλήνιο Επιστημονικό Συνέδριο: Bullying-Σχολικός Εκφοβισμός: Ψυχοκοινωνικές, Εκπαιδευτικές Συνέπειες & η Αντιμετώπισή τους* (σσ. 399-412). Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

Τραυλός, Α. & Δούμα, Ε. (2012). Θεωρητικές προσεγγίσεις στη μελέτη του εκφοβισμού. Στο: Χ. Τσορμπατζούδης, Λ. Λαζούρας & Β. Μπαρκουκης (Επιμ.),

Κυβερνοεκφοβισμός στην Ελλάδα: Μια διεπιστημονική προσέγγιση (σσ. 3-32). Θεσσαλονίκη: City Publish.

Τσορμπατζούδης, Χ. & Αγγελακόπουλος, Γ. (2012). Περιγραφικά δεδομένα κυβερνοεκφοβισμού από σχολεία της Ελληνικής επικράτειας. Στο: Χ. Τσορμπατζούδης, Λ. Λαζούρας & Β. Μπαρκουκης (Επιμ.), *Κυβερνοεκφοβισμός στην Ελλάδα: Μια διεπιστημονική προσέγγιση* (σσ. 81-142). Θεσσαλονίκη: City Publish.

Φισούν, Β. (2013). Διαδικτυακός εκφοβισμός, σύγχρονα ερευνητικά δεδομένα, πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου. *2ο Συνέδριο για την Ασφαλή Πλοήγηση στο Διαδίκτυο 2013* (σσ. 87-90). Αθήνα: Εκδοτικός Οίκος Α. Α. Λιβάνη.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α

(Πρωτόκολλο Συνέντευξης)

Α Δημογραφικά Στοιχεία	<i>Τα ερωτήματα αφορούσαν:</i> 1. Το φύλο
	2. Την οικογενειακή κατάσταση
	2. Τα χρόνια προϋπηρεσίας
	3. Την ειδικότητα

B. Προσδιορισμός του κυβερνοεκφοβισμού	<i>Τα κύρια ερωτήματα στη θεματική ήταν:</i> 1. Πώς ορίζετε τον όρο «κυβερνοεκφοβισμό»; 2. Ποιοι εμπλέκονται σε περιστατικά κυβερνοεκφοβισμού; 3. Ποια είναι τα τεχνολογικά μέσα με τα οποία εκδηλώνεται; 4. Ποιες είναι οι μορφές με τις οποίες θα μπορούσε να εκδηλωθεί ο κυβερνοεκφοβισμός; 5. Ποιες είναι οι διαφορές μεταξύ κυβερνοεκφοβισμού και εκφοβισμού πρόσωπο με πρόσωπο;

Γ. Παράγοντες που συντελούν στην εμφάνιση του κυβερνοεκφοβισμού.	<i>Τα κύρια ερωτήματα στη θεματική ήταν:</i> 1. Ποια είναι τα ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά του θύτη που μπορεί να τον ωθήσουν στη διάπραξη κυβερνοεκφοβισμού; 2. Ποιοι είναι οι εξωτερικοί παράγοντες που συμβάλλουν στη διάπραξη κυβερνοεκφοβισμού; 3. Ποιοι είναι οι λόγοι της ουδέτερης στάσης των παρευρισκομένων σε περιστατικά κυβερνοεκφοβισμού; 4. Ποιοι είναι οι λόγοι που παρευρισκόμενοι ενισχύουν τη θέση του θύτη; 5. Ποιοι είναι οι λόγοι που ωθούν τον παρευρισκόμενο στην υποστήριξη του θύματος; 6. Ποια είναι τα ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά του ατόμου που μπορεί να οδηγήσουν στη θυματοποίηση;

Δ. Οι συνέπειες του κυβερνοεκφοβισμού.	<i>Τα κύρια ερωτήματα στη θεματική ήταν:</i> 1. Ποιες είναι οι ψυχοσωματικές επιπτώσεις του κυβερνοεκφοβισμού στα θύματα; 2. Σε ποιες πράξεις μπορεί να ωθήσει τα θύματα ο κυβερνοεκφοβισμός;

Ε. Η συμβολή της διοίκησης του σχολείου στην πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού.	<i>Τα κύρια ερωτήματα στη θεματική ήταν:</i> 1. Ποιες είναι οι πρακτικές από την πλευρά της σχολικής διοίκησης για την πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού; 2. Ποιος είναι ο ρόλος του σχολικού κλίματος στην πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού; 3. Με ποιο τρόπο συμβάλλει η ενημέρωση και η εκπαίδευση γονέων και εκπαιδευτικών στην πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου;

ΣΤ. Η συμβολή των εκπαιδευτικών στην πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού.	<i>Τα κύρια ερωτήματα στη θεματική ήταν:</i> 1. Με ποιους τρόπους μπορεί ο εκπαιδευτικός να ενημερώσει τους μαθητές για τον κυβερνοεκφοβισμό; 2. Ποιες πρακτικές πρόληψης και αντιμετώπισης μπορεί να προτείνει ο εκπαιδευτικός στους μαθητές; 3. Ποιες είναι οι κοινωνικές και συναισθηματικές δεξιότητες που θα ενισχύσει ο εκπαιδευτικός στους μαθητές για την πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου; 4. Με ποιο τρόπο μπορεί ο εκπαιδευτικός να καλλιεργήσει στους μαθητές τις παραπάνω δεξιότητες;

Πρόσθεση συμπληρωματικών παρατηρήσεων	1. Υπάρχει κάτι άλλο που θα θέλατε να προσθέσετε; Κάτι σημαντικό για εσάς, που δε θίχτηκε στα ερωτήματα της συνέντευξης;

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β

(Ατομικός πίνακας δεδομένων των εκπαιδευτικών)

Συνέντευξη 1 ΠΡΟΦΙΛ	ΦΥΛΟ: ΓΥΝΑΙΚΑ ΟΙΚ.ΚΑΤ: ΕΓΓΑΜΗ ΠΡΟΫΠΗΡΕΣΙΑ: 17 ΧΡΟΝΙΑ ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΑ: ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ
ΘΕΜΑΤΙΚΟΙ ΑΞΟΝΕΣ/ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	ΚΩΔΙΚΟΙ
A. ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
1. Ορισμός του όρου «κυβερνοεκφοβισμός»	ΕΚΦΜΕΔΙΑ: Εκφοβισμός μέσω διαδικτύου ΕΚΦΜΕΨΗΜΕ: Εκφοβισμός με ψηφιακά μέσα ΕΠΣΥΜΕΨΗΜΕ: Επιθετική συμπεριφορά με ψηφιακά μέσα
2. Οι εμπλεκόμενοι σε περιστατικά κυβερνοεκφοβισμού	ΘΥΤΘΥΜΠΑΡ: Θύτης, θύμα, παρευρισκόμενοι
3. Τα τεχνολογικά μέσα εκδήλωσης του κυβερνοεκφοβισμού.	ΥΠ: Υπολογιστής ΤΑΜ: Τάμπλετ ΚΙΝΤΗΛ: Κινητό τηλέφωνο ΜΕΚΟΙΝΔΙΚ: Μέσα κοινωνικής δικτύωσης ¹ ΔΙΑΠΑΙΧ: Διαδικτυακά παιχνίδια
4. Οι μορφές εκδήλωσης του κυβερνοεκφοβισμού.	ΑΠΠΡΟΜΗΣΚΣ: Αποστολή προκλητικών μηνυμάτων με σκοπό τη σύγκρουση ΑΠΠΑΡΜΗΝ: Αποστολή παρενοχλητικών μηνυμάτων ΣΕΞΠΑΡ: Σεξουαλική παρενόχληση ΑΠΚΟΙΝΔΙΔΡ: Αποκλεισμός από κοινωνικές διαδικτυακές δράσεις ΚΑΗΛΔΗΜ: Κακόβουλες ηλεκτρονικές δημοσκοπήσεις ΚΟΙΝΠΡΔΕΘΥ: Κοινοποίηση προσωπικών δεδομένων θύματος ΠΑΡΠΛΑΝΗΛΗΛ: Παραπλάνηση ανηλίκου ηλεκτρονικά
5. Οι διαφορές μεταξύ κυβερνοεκφοβισμού και εκφοβισμού πρόσωπο με πρόσωπο.	ΑΠΑΜΕΠΚΥΒ: Απουσία άμεσης επικοινωνίας στον κυβερνοεκφοβισμό

	ΑΝΘΥΣΤΚΥΒ: Ανωνυμία θύτη στον κυβερνοεκφοβισμό ΠΟΙΜΕΚΥΒ: Ποικιλία μέσω κυβερνοεκφοβισμού ΕΛΧΡΠΕΡΚΥΒ: Έλλειψη χρονικού περιορισμού κυβερνοεκφοβισμού ΔΡΑΚΥΒΕΥΡΚΟΙ: Δράση κυβερνοεκφοβισμού σε ευρύ κοινό ΛΗΠΕΡΠΛΘΥΜΕΤΕ: Λήψη περισσότερων πληροφοριών για το θύμα μέσω τεχνολογίας ΧΡΠΑΡΠΛΔΙΑ: Χρόνια παραμονή πληροφοριών στο διαδίκτυο
Β. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΣΥΝΤΕΛΟΥΝ ΣΤΗΝ ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
6. Τα ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά του θύτη που μπορεί να τον ωθήσουν στη διάπραξη κυβερνοεκφοβισμού	ΥΨΗΛΑΥΤΟ: Υψηλή αυτοεκτίμηση ΤΑΣΚΥΡΙΑΡ: Τάσεις κυριαρχίας ΥΠΕΡΑΥΤΟΕΚ: Υπερβάλλουσα αυτοεκτίμηση ΣΥΝΑΠΟΔ: Συναισθηματική αποδέσμευση ΧΑΜΔΕΙΚΕΝ: Χαμηλός δείκτης ενσυναίσθησης ΕΠΙΘΕΤ: Επιθετικότητα ΑΝΤΚΟΙΝ: Αντικοινωνικότητα ΡΟΠΡΟΚΑΤ: Ροπή προς κατάθλιψη ΡΟΠΡΤΟΦΘ: Ροπή προς τον φθόνο ΤΑΚΥΡΣΕΑΛ: Τάσεις κυριαρχίας στους άλλους ΡΑΤΣΙΣΤΑΣ: Ρατσιστικές τάσεις
7. Οι εξωτερικοί παράγοντες που συντελούν στην άσκηση κυβερνοεκφοβισμού.	ΑΥΤΟΙΚΠΕΡΙ: Αυταρχικό οικογενειακό περιβάλλον ΒΙΑΙΟΙΚΠΕΡ: Βίαιο οικογενειακό περιβάλλον ΑΝΓΟΝΕΠΙΜ: Ανεπάρκεια γονικής επιμέλειας ΑΝΩΨΗΦΠΕΡ: Ανωνυμία ψηφιακού περιβάλλοντος ΜΕΓΕΞΜΕΤΕΧ: Μεγάλη

	εξοικείωση με μέσα της τεχνολογίας
8. Οι λόγοι της ουδέτερης στάσης των παρευρισκομένων σε περιστατικά κυβερνοεκφοβισμού	ΑΠΕΝΣΥ: Απουσία ενσυναίσθησης ΑΓΝΜΕΓΠΡΟ: Άγνοια μεγέθους του προβλήματος ΠΕΠΟΤΘΑΕΠΑΛ: Πεποίθηση ότι θα επέμβει άλλος ΥΠΟΣΗΜΠΡΟ: Υποβάθμιση σημασίας προβλήματος ΑΓΤΑΥΘΥΗΘΥΜ: Άγνοια ταυτότητας θύτη ή θύματος
9. Οι λόγοι ενίσχυσης της θέσης του θύτη από τους παρευρισκόμενους	ΦΙΛΜΕΘΥ: Φιλία με θύτη ΠΙΕΣΑΠΘΥ: Πίεση από τον θύτη
10. Οι λόγοι υποστήριξης του θύματος από τους παρευρισκόμενους	ΥΠΕΝΣΥΝ: Ύπαρξη ενσυναίσθησης ΥΠΗΘΑΞ: Ύπαρξη ηθικών αξιών
11. Τα ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά του ατόμου που μπορεί να το οδηγήσουν στη θυματοποίηση	ΧΑΜΑΥΤΟΠ: Χαμηλή αυτοπεποίθηση ΧΑΜΑΥΤΟΕ: Χαμηλή αυτοεκτίμηση ΑΝΑΣΦΑΛ: Ανασφάλεια ΧΑΜΔΗΜΟΤ: Χαμηλή δημοφιλία ΠΡΑΚΑΤΟΙΚΠΕΡ: Προέλευση από καταπιεστικό οικογενειακό περιβάλλον ΠΡΑΥΠΕΡΟΙΚΠΕΡ: Προέλευση από υπερπροστατευτικό οικογενειακό περιβάλλον
Γ. ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
12. Οι ψυχοσωματικές επιπτώσεις του κυβερνοεκφοβισμού στα θύματα	ΑΓΧΟ: Άγχος ΦΟΒ: Φόβος ΘΥΜΟ: Θυμός ΣΤΕΝΟΧ: Στενοχώρια ΑΠΩΑΥΤΟΕΚ: Απώλεια αυτοεκτίμησης ΠΕΡΙΘΩΡ: Περιθωριοποίηση ΚΕΦΑΛΑΓ: Κεφαλαλγία ΚΡΙΣΠΑΝ: Κρίσεις πανικού ΚΑΤΑΘΛΙ: Κατάθλιψη
13. Οι πράξεις στις οποίες μπορεί να προβούν τα θύματα του κυβερνοεκφοβισμού	ΜΕΙΩΣΧΕΠΙΔ: Μείωση σχολικών επιδόσεων

	ΠΑΡΕΚΣΕΠΑΡΣΥ: Παρέκκλιση σε παραβατικές συμπεριφορές ΚΑΤΑΡΧΑΠΑΓΟΥΣ: Κατάχρηση απαγορευμένων ουσιών ΚΑΠΝ: Κάπνισμα ΧΡΑΛΚΟ: Χρήση αλκοόλ ΑΥΤΟΤΡΑΥ: Αυτοτραυματισμός ΑΥΤΟΚΤΟ: Αυτοκτονία
Δ. Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΣΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
14. Οι κατάλληλες πρακτικές της σχολικής διοίκησης για την πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού	ΕΠΙΜΔΙΟΙΚ: Επιμόρφωση διοίκησης ΕΠΙΜΕΚΠ= Επιμόρφωση εκπαιδευτικών ΣΥΝΜΕΚΜΑΓΟΕΜ: Συνεργασία με εκπαιδευτικούς, μαθητές και γονείς ΕΝΜΑΚΥΣΕΩΡΠΡ: Ένταξη μαθήματος κυβερνοεκφοβισμού σε ωρολόγιο πρόγραμμα ΑΠΚΙΝΤΗΣΧΟ: Απαγόρευση κινητών τηλεφώνων στο σχολείο ΜΗΠΡΟΣΧΔΙΣΕΜΑ: Μη προσβασιμότητα σχολικού διαδικτύου σε μαθητές
15. Ο ρόλος του σχολικού κλίματος στην πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού	ΚΑΛΛΙΣΑΣΤΜΑ: Καλλιέργεια αισθήματος ασφάλειας στους μαθητές ΔΗΟΙΚΜΕΜΕΣΧΚΟΙ: Δημιουργία οικειότητας μεταξύ μελών της σχολικής κοινότητας ΕΝΑΥΤΟΠΤΜΑ: Ενίσχυση της αυτοπεποίθησης των μαθητών ΒΕΛΣΧΕΠΙΔ: Βελτίωση σχολικών επιδόσεων ΚΑΣΥΜΕΜΕΣΧΚΟΙ: Καλλιέργεια συνεργασίας μεταξύ των μελών της σχολικής κοινότητας ΚΑΛΣΥΝΣΧΜΓΟ: Καλλιέργεια συνεργασίας σχολείου με γονείς
16. Η συμβολή της ενημέρωσης και εκπαίδευσης γονέων και εκπαιδευτικών στην πρόληψη και	ΣΥΝΒΑΡΠΡΟΒ: Συνειδητοποίηση βαρύτητας του

αντιμετώπιση του φαινομένου.	προβλήματος ΑΝΤΣΥΝΕΠΚΥΒ: Αντίληψη συνεπειών κυβερνοεκφοβισμού ΜΕΤΠΛΑΣΤΜΑ: Μετάδοση πληροφοριών στους μαθητές ΟΡΓΣΧΔΡΑΠΕΚ: Οργάνωση δράσεων από εκπαιδευτικούς ΟΡΓΑΝΣΥΝ: Οργάνωση συνεδρίων ΠΡΟΒΘΕΤΣΤΤΕΧ: Προβολή θετικών στοιχείων της τεχνολογίας ΕΞΓΟΚΕΚΜΕΤΕΧ: Εξοικείωση γονέων και εκπαιδευτικών με την τεχνολογία ΕΠΔΙΑΔΡΠΑΙΑΓΟ: Επίβλεψη διαδικτυακής δράσης παιδιών από γονείς ΕΓΚΕΝΠΡΟΒ: Έγκαιρος εντοπισμός του προβλήματος
Ε. Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
17. Οι τρόποι ενημέρωσης των μαθητών από τους εκπαιδευτικούς για τον κυβερνοεκφοβισμό	ΠΡΟΠΤΑΚΥΛ: Προβολή οπτικοακουστικού υλικού ΕΝΤΘΕΚΥΒΣΤΜΑ: Ένταξη θέματος κυβερνοεκφοβισμού στο μάθημα ΑΝΕΡΓΙΚΥΒ: Ανάθεση εργασιών για κυβερνοεκφοβισμό ΔΗΜΠΡΟΕΡΜΑΘ: Δημόσια προβολή εργασιών μαθητών ΕΚΠΕΠΣΕΑΡΦΟ: Εκπαιδευτική επίσκεψη σε αρμόδιους φορείς
18. Οι προτάσεις των εκπαιδευτικών στους μαθητές για πρακτικές πρόληψης και αντιμετώπισης του φαινομένου	ΣΥΑΛΠΡΚΩΔΑΣ: Συχνή αλλαγή προσωπικών κωδικών ασφαλείας ΑΠΚΟΙΝΠΡΔΕ: Αποφυγή κοινοποίησης προσωπικών δεδομένων ΤΡΑΝΕΠΙΣΤ: Τρόποι αναγνώρισης επικίνδυνων ιστοσελίδων ΣΥΓΓΙΑΣΠΛΣΔΙ: Συζήτηση για ασφαλή πλοήγηση στο διαδίκτυο

	ΑΝΣΥΜΣΕΕΠΑΡ: Αναφορά συμβάντος σε επίσημες αρχές
19. Οι κοινωνικές και συναισθηματικές δεξιότητες που μπορεί να ενισχύσει ο εκπαιδευτικός στους μαθητές για την πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού	ΙΚΕΠΣΥΚΟΙΝΠΡΟ: Ικανότητα επίλυσης συγκρούσεων και κοινωνικών προβλημάτων ΕΝΣΥΝΑΙΣ: Ενσυναίσθηση ΑΠΔΙΑΦΟΡ: Αποδοχή διαφορετικότητας ΑΥΤΟΠΕΠ: Αυτοπεποίθηση ΑΥΤΟΕΚΤ: Αυτοεκτίμηση
20. Οι τρόποι καλλιέργειας των κοινωνικών και συναισθηματικών δεξιοτήτων των μαθητών από τους εκπαιδευτικούς.	ΜΕΔΙΑΛΓ: Μέσω διαλόγου ΟΜΣΥΝΜΕΘΔΙ: Ομαδοσυνεργατική μέθοδος διδασκαλίας ΟΡΓΒΙΩΔΡ: Οργάνωση βιωματικών δράσεων
21. Πρόσθεση συμπληρωματικών παρατηρήσεων.	ΔΙΑΡΕΠΑ: Διαρκής επαγρύπνηση

Συνέντευξη 2 ΠΡΟΦΙΛ	ΦΥΛΟ: ΑΝΔΡΑΣ ΟΙΚ.ΚΑΤ: ΑΓΑΜΟΣ ΠΡΟΫΠΗΡΕΣΙΑ: 29 ΧΡΟΝΙΑ ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΑ: ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ
ΘΕΜΑΤΙΚΟΙ ΑΞΟΝΕΣ/ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	ΚΩΔΙΚΟΙ
Α. ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
1. Ορισμός του όρου «κυβερνοεκφοβισμός»	ΕΚΦΜΕΨΗΜΕ: Εκφοβισμός με ψηφιακά μέσα ΕΚΒΜΕΨΗΜΕ: Εκβιασμός με ψηφιακά μέσα ΕΠΣΥΜΕΨΗΜΕ: Επιθετική συμπεριφορά με ψηφιακά μέσα
2. Οι εμπλεκόμενοι σε περιστατικά κυβερνοεκφοβισμού	ΘΥΤΘΥΜΠΑΡ: Θύτης, θύμα, παρευρισκόμενοι
3. Τα τεχνολογικά μέσα εκδήλωσης του κυβερνοεκφοβισμού.	ΜΕΚΟΙΝΔΙΚ: Μέσα κοινωνικής δικτύωσης ΨΗΦΜΕ: Ψηφιακά μέσα
4. Οι μορφές εκδήλωσης του κυβερνοεκφοβισμού.	ΚΟΙΝΠΙΡΔΕΘΥ: Κοινοποίηση προσωπικών δεδομένων θύματος ΔΥΣΘΥΜ: Δυσφήμιση θύματος
5. Οι διαφορές μεταξύ κυβερνοεκφοβισμού και εκφοβισμού πρόσωπο με πρόσωπο.	ΑΠΑΜΕΠΚΥΒ: Απουσία άμεσης επικοινωνίας στον κυβερνοεκφοβισμό ΚΑΣΥΜΚΥΒΑΠΘΥ:

	καθυστερημένη συνειδητοποίηση κυβερνοεκφοβισμού από το θύμα
Β. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΣΥΝΤΕΛΟΥΝ ΣΤΗΝ ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
6. Τα ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά του θύτη που μπορεί να τον ωθήσουν στη διάπραξη κυβερνοεκφοβισμού	ΧΑΜΑΥΤΟ: Χαμηλή αυτοεκτίμηση ΥΠΕΡΑΥΤΟΕΚ: Υπερβάλλουσα αυτοεκτίμηση
7. Οι εξωτερικοί παράγοντες που συντελούν στην άσκηση κυβερνοεκφοβισμού.	ΕΞΒΙΠΡΟΑΨΗΦΜΕ: Εξοικείωση με βία προβαλλόμενη από ψηφιακά μέσα ΑΝΓΟΝΕΠΙΜ: Ανεπάρκεια γονικής επιμέλειας ΜΕΓΕΞΜΕΤΕΧ: Μεγάλη εξοικείωση με μέσα της τεχνολογίας
8. Οι λόγοι της ουδέτερης στάσης των παρευρισκομένων σε περιστατικά κυβερνοεκφοβισμού	ΔΙΑΤΦΙΑΜΕΘΥΤ: Διατήρηση φιλίας με θύτη ΦΟΒΘΥΜΤΟΙΔ: Φόβος θυματοποίησης του ιδίου ΑΠΟΦΑΝΕΥΘ: Αποφυγή ανάληψης ευθυνών
9. Οι λόγοι ενίσχυσης της θέσης του θύτη από τους παρευρισκόμενους;	ΓΙΑΔΙΑΣΚ: Για διασκέδαση
10. Οι λόγοι υποστήριξης του θύματος από τους παρευρισκόμενους	ΥΠΗΘΑΞ: Ύπαρξη ηθικών αξιών ΦΙΑΜΕΘΥΜ: Φιλία με θύμα ΑΝΤΜΕΓΠΡΟ: Αντίληψη μεγέθους του προβλήματος
11. Τα ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά του ατόμου που μπορεί να το οδηγήσουν στη θυματοποίηση	ΧΑΜΑΥΤΟΠ: Χαμηλή αυτοπεποίθηση ΥΠΕΡΕΞΑΠΟΓΟ: Υπερβολική εξάρτηση από γονείς
Γ. ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
12. Οι ψυχοσωματικές επιπτώσεις του κυβερνοεκφοβισμού στα θύματα	ΠΕΡΙΘΩΡ: Περιθωριοποίηση ΣΤΕΝΟΧ: Στενοχώρια ΕΣΩΣΤΡΕΦΙΑ: Εσωστρέφεια ΑΠΟΣΥΡ: Απόσυρση
13. Οι πράξεις στις οποίες μπορεί να προβούν τα θύματα του κυβερνοεκφοβισμού	ΑΥΤΟΚΤΟ: Αυτοκτονία ΣΧΟΛΑΠΟΥ: Σχολικές απουσίες
Δ. Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΤΟΥ	

ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΣΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
14. Οι κατάλληλες πρακτικές της σχολικής διοίκησης για την πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού	ΑΠΑΥΤΣΥΣΜΑΘ: Αποφυγή αυταρχικής συμπεριφοράς στους μαθητές ΑΠΥΠΕΠΠΡΜΑ: Αποφυγή υπερβολικής επιείκειας προς τους μαθητές ΘΕΣΑΥΣΧΚΑΝ: Θέσπιση αυστηρών σχολικών κανόνων
15. Ο ρόλος του σχολικού κλίματος στην πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού	ΚΑΛΑΙΣΑΣΤΜΑ: Καλλιέργεια αισθήματος ασφάλειας στους μαθητές ΚΑΛΑΙΣΕΜΣΤΜΑ: Καλλιέργεια αισθήματος εμπιστοσύνης στους μαθητές
16. Η συμβολή της ενημέρωσης και εκπαίδευσης γονέων και εκπαιδευτικών στην πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου.	ΔΗΚΛΕΜΣΧΟΙΚ: Δημιουργία κλίματος εμπιστοσύνης στο σχολείο και την οικογένεια
Ε. Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
17. Οι τρόποι ενημέρωσης των μαθητών από τους εκπαιδευτικούς για τον κυβερνοεκφοβισμό	ΕΝΤΘΕΚΥΒΣΤΜΑ: Ένταξη θέματος κυβερνοεκφοβισμού στο μάθημα
18. Οι προτάσεις των εκπαιδευτικών στους μαθητές για πρακτικές πρόληψης και αντιμετώπισης του φαινομένου	ΑΝΣΥΜΣΕΕΝ: Αναφορά συμβάντος σε ενήλικες
19. Οι κοινωνικές και συναισθηματικές δεξιότητες που μπορεί να ενισχύσει ο εκπαιδευτικός στους μαθητές για την πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού	ΙΚΕΝΣΤΟΜ: Ικανότητα ένταξης στην ομάδα ΙΚΑΝΓΙΣΥΝ: Ικανότητα για συνεργασία
20. Οι τρόποι καλλιέργειας των κοινωνικών και συναισθηματικών δεξιοτήτων των μαθητών από τους εκπαιδευτικούς.	ΟΜΣΥΝΜΕΘΔΙ: Ομαδοσυνεργατική μέθοδος διδασκαλίας
21. Πρόσθεση συμπληρωματικών παρατηρήσεων.	ΑΥΞΣΧΠΟΔΡ: Αύξηση των σχολικών πολιτιστικών δραστηριοτήτων

Συνέντευξη 3 ΠΡΟΦΙΑ	ΦΥΛΟ: ΓΥΝΑΙΚΑ ΟΙΚ.ΚΑΤ: ΔΙΑΖΕΥΓΜΕΝΗ ΠΡΟΫΠΗΡΕΣΙΑ: 20 ΧΡΟΝΙΑ ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΑ: ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ
ΘΕΜΑΤΙΚΟΙ ΑΞΟΝΕΣ/ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	ΚΩΔΙΚΟΙ
A. ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
1. Ορισμός του όρου «κυβερνοεκφοβισμός»	ΕΚΦΜΕΔΙΑ: Εκφοβισμός μέσω διαδικτύου
2. Οι εμπλεκόμενοι σε περιστατικά κυβερνοεκφοβισμού	ΘΥΤΘΥΜΠΙΑΡ: Θύτης, θύμα, παρευρισκόμενοι
3. Τα τεχνολογικά μέσα εκδήλωσης του κυβερνοεκφοβισμού.	ΥΠ: Υπολογιστής ΤΑΜ: Τάμπλετ ΚΙΝΤΗΛ: Κινητό τηλέφωνο
4. Οι μορφές εκδήλωσης του κυβερνοεκφοβισμού.	ΑΠΠΑΡΜΗΝ: Αποστολή παρενοχλητικών μηνυμάτων ΣΕΞΠΑΡ: Σεξουαλική παρενόχληση ΚΟΙΝΠΡΔΕΘΥ: Κοινοποίηση προσωπικών δεδομένων θύματος ΚΛΔΙΑΤΑΥΘΥ: Κλοπή διαδικτυακής ταυτότητας θύματος ΔΗΜΤΑΠΙΣΤΓΙΘΥ: Δημιουργία ταπεινωτικής ιστοσελίδας για το θύμα
5. Οι διαφορές μεταξύ κυβερνοεκφοβισμού και εκφοβισμού πρόσωπο με πρόσωπο.	ΑΝΘΥΣΤΚΥΒ: Ανωνυμία θύτη στον κυβερνοεκφοβισμό ΧΡΠΑΡΠΛΔΙΑ: Χρόνια παραμονή πληροφοριών στο διαδίκτυο ΔΡΑΚΥΒΕΥΡΚΟΙ: Δράση κυβερνοεκφοβισμού σε ευρύ κοινό
B. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΣΥΝΤΕΛΟΥΝ ΣΤΗΝ ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
6. Τα ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά του θύτη που μπορεί να τον ωθήσουν στη διάπραξη κυβερνοεκφοβισμού	ΡΟΠΡΤΟΦΘ: Ροπή προς τον φθόνο ΧΑΜΑΥΤΟ: Χαμηλή αυτοεκτίμηση ΡΑΤΣΙΣΤΑΣ: Ρατσιστικές τάσεις ΤΑΣΚΥΡΙΑΡ: Τάσεις

	κυριαρχίας ΕΠΙΘΕΤ: Επιθετικότητα
7. Οι εξωτερικοί παράγοντες που συντελούν στην άσκηση κυβερνοεκφοβισμού.	ΑΥΤΟΙΚΠΕΡΙ: Αυταρχικό οικογενειακό περιβάλλον ΑΝΩΨΗΦΠΕΡ: Ανωνυμία ψηφιακού περιβάλλοντος ΜΕΓΕΞΜΕΤΕΧ: Μεγάλη εξοικείωση με μέσα της τεχνολογίας
8. Οι λόγοι της ουδέτερης στάσης των παρευρισκομένων σε περιστατικά κυβερνοεκφοβισμού	ΔΙΑΤΦΙΑΜΕΘΥΤ: Διατήρηση φιλίας με θύτη ΦΟΒΘΥΜΤΟΙΔ: Φόβος θυματοποίησης του ίδιου
9. Οι λόγοι ενίσχυσης της θέσης του θύτη από τους παρευρισκόμενους	ΠΙΕΣΑΠΘΥ: Πίεση από τον θύτη ΕΠΕΝΤΣΤΟΜΘΥ: Επιθυμία ένταξης στην ομάδα του θύτη
10. Οι λόγοι υποστήριξης του θύματος από τους παρευρισκόμενους	ΥΠΕΝΣΥΝ: Ύπαρξη ενσυναίσθησης ΥΠΗΘΑΞ: Ύπαρξη ηθικών αξιών
11. Τα ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά του ατόμου που μπορεί να το οδηγήσουν στη θυματοποίηση	ΑΝΑΣΦΑΛ: Ανασφάλεια ΧΑΜΔΗΜΟΤ: Χαμηλή δημοφιλία ΕΣΩΣΤΡ: Εσωστρέφεια ΧΑΜΑΥΤΟΠ: Χαμηλή αυτοπεποίθηση ΥΠΕΡΣΥΝΧΑΡ: Υπερβολικά συναισθηματικοί χαρακτήρες
Γ. ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
12. Οι ψυχοσωματικές επιπτώσεις του κυβερνοεκφοβισμού στα θύματα	ΘΥΜΟ: Θυμός ΣΤΕΝΟΧ: Στενοχώρια ΦΟΒ: Φόβος ΑΓΧΟ: Άγχος ΚΑΤΑΘΛΙ: Κατάθλιψη ΚΕΦΑΛΑΓ: Κεφαλαλγία ΣΤΟΜΠΟΝ: Στομαχικός πόνος
13. Οι πράξεις στις οποίες μπορεί να προβούν τα θύματα του κυβερνοεκφοβισμού	ΣΧΟΛΑΠΟΥ: Σχολικές απουσίες ΔΙΑΚΠΣΧΦΟΙΤ: Διακοπή σχολικής φοίτησης

	ΜΕΙΩΣΧΕΠΙΔ: Μείωση σχολικών επιδόσεων ΠΑΡΕΚΣΕΠΑΡΣΥ: Παρέκκλιση σε παραβατικές συμπεριφορές ΚΑΤΑΡΧΑΠΑΓΟΥΣ: Κατάχρηση απαγορευμένων ουσιών ΑΥΤΟΚΤΟ: Αυτοκτονία
Δ. Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΣΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
14. Οι κατάλληλες πρακτικές της σχολικής διοίκησης για την πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού	ΕΝΜΑΚΥΣΕΩΡΠΡ: Ένταξη μαθήματος κυβερνοεκφοβισμού σε ωρολόγιο πρόγραμμα ΣΥΝΜΕΚΜΑΓΟΕΜ: Συνεργασία με εκπαιδευτικούς, μαθητές και γονείς ΕΝΓΙΟΡΧΡΔΙΑ: Ενημερώσεις για ορθή χρήση διαδικτύου ΕΠΙΜΕΚΠ= Επιμόρφωση εκπαιδευτικών
15. Ο ρόλος του σχολικού κλίματος στην πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού	ΔΗΟΙΚΜΕΜΕΣΧΚΟΙ: Δημιουργία οικειότητας μεταξύ μελών της σχολικής κοινότητας ΚΑΛΣΥΝΣΧΜΓΟ: Καλλιέργεια συνεργασίας σχολείου με γονείς ΒΕΛΣΧΕΠΙΔ: Βελτίωση σχολικών επιδόσεων ΚΑΛΑΙΣΑΣΤΜΑ: Καλλιέργεια αισθήματος ασφάλειας στους μαθητές
16. Η συμβολή της ενημέρωσης και εκπαίδευσης γονέων και εκπαιδευτικών στην πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου.	ΑΝΤΣΥΝΕΠΚΥΒ: Αντίληψη συνεπειών κυβερνοεκφοβισμού ΟΡΓΑΝΣΥΝ: Οργάνωση συνεδρίων ΓΕΦΧΑΕΚΜΑ: Γεφύρωση χάσματος εκπαιδευτικών μαθητών ΕΠΔΙΑΔΡΠΑΙΑΓΟ: Επίβλεψη διαδικτυακής δράσης παιδιών από γονείς

Ε. Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
17. Οι τρόποι ενημέρωσης των μαθητών από τους εκπαιδευτικούς για τον κυβερνοεκφοβισμό	ΑΝΕΡΓΙΚΥΒ: Ανάθεση εργασιών για κυβερνοεκφοβισμό ΕΚΠΕΠΣΕΑΡΦΟ: Εκπαιδευτική επίσκεψη σε αρμόδιους φορείς ΠΡΕΙΔΓΙΕΝ: Πρόσκληση ειδικών για ενημέρωση
18. Οι προτάσεις των εκπαιδευτικών στους μαθητές για πρακτικές πρόληψης και αντιμετώπισης του φαινομένου	ΣΥΑΛΠΡΚΩΔΑΣ: Συχνή αλλαγή προσωπικών κωδικών ασφαλείας ΕΝΓΠΡΥΙΔΙΣΜΕΚΟΙΔΙ: Ενημέρωση για ρυθμίσεις ιδιωτικότητας στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης ΑΠΡΑΓΣΤΔΙ: Αποφυγή προσέγγισης αγνώστων στο διαδίκτυο ΑΠΑΝΜΗΝΑΓΠΡ: Αποφυγή ανάγνωσης μηνυμάτων άγνωστης προέλευσης
19. Οι κοινωνικές και συναισθηματικές δεξιότητες που μπορεί να ενισχύσει ο εκπαιδευτικός στους μαθητές για την πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού	ΑΠΔΙΑΦΟΡ: Αποδοχή διαφορετικότητας ΙΚΕΝΣΤΟΜ: Ικανότητα ένταξης στην ομάδα ΙΚΑΝΓΙΣΥΝ: Ικανότητα για συνεργασία
20. Οι τρόποι καλλιέργειας των κοινωνικών και συναισθηματικών δεξιοτήτων των μαθητών από τους εκπαιδευτικούς.	ΟΜΣΥΝΜΕΘΔΙ: Ομαδοσυνεργατική μέθοδος διδασκαλίας
21. Πρόσθεση συμπληρωματικών παρατηρήσεων.	-

Συνέντευξη 4 ΠΡΟΦΙΛ	ΦΥΛΟ: ΓΥΝΑΙΚΑ ΟΙΚ.ΚΑΤ: ΔΙΑΖΕΥΓΜΕΝΗ ΠΡΟΫΠΗΡΕΣΙΑ: 17 ΧΡΟΝΙΑ ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΑ: ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΟΣ

ΘΕΜΑΤΙΚΟΙ ΑΞΟΝΕΣ/ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	ΚΩΔΙΚΟΙ
A. ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
1. Ορισμός του όρου «κυβερνοεκφοβισμός»	ΕΠΣΥΜΜΕΔΥ: Επιθετική συμπεριφορά μέσω διαδικτύου
2. Οι εμπλεκόμενοι σε περιστατικά κυβερνοεκφοβισμού	ΘΥΤΘΥΜΠΑΡ: Θύτης, θύμα, παρευρισκόμενοι ΔΙΗΛΕΓΚ: Δίωξη ηλεκτρονικού εγκλήματος
3. Τα τεχνολογικά μέσα εκδήλωσης του κυβερνοεκφοβισμού	ΥΠ: Υπολογιστής ΤΑΜ: Τάμπλετ ΚΙΝΤΗΛ: Κινητό τηλέφωνο ΔΙΑΠΑΙΧ: Διαδικτυακά παιχνίδια
4. Οι μορφές εκδήλωσης του κυβερνοεκφοβισμού	ΑΠΚΟΙΝΔΙΑΡ: Αποκλεισμός από κοινωνικές διαδικτυακές δράσεις ΑΠΠΑΡΜΗΝ: Αποστολή παρενοχλητικών μηνυμάτων ΔΥΣΘΥΜ: Δυσφήμιση θύματος ΚΟΙΝΠΡΔΕΘΥ: Κοινοποίηση προσωπικών δεδομένων θύματος ΣΕΞΠΑΡ: Σεξουαλική παρενόχληση ΠΑΡΑΝΗΛ: Παραπλάνηση ανηλικού ηλεκτρονικά
5. Οι διαφορές μεταξύ κυβερνοεκφοβισμού και εκφοβισμού πρόσωπο με πρόσωπο	ΑΠΑΜΕΠΚΥΒ: Απουσία άμεσης επικοινωνίας στον κυβερνοεκφοβισμό ΑΝΘΥΣΤΚΥΒ: Αωνυμία θύτη στον κυβερνοεκφοβισμό
B. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΣΥΝΤΕΛΟΥΝ ΣΤΗΝ ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
6. Τα ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά του θύτη που μπορεί να τον ωθήσουν στη διάπραξη κυβερνοεκφοβισμού	ΧΑΜΔΕΙΚΕΝ: Χαμηλός δείκτης ενσυναίσθησης ΧΑΜΑΥΤΟ: Χαμηλή αυτοεκτίμηση ΑΝΤΚΟΙΝ: Αντικοινωνικότητα ΡΑΤΣΙΣΤΑΣ: Ρατσιστικές τάσεις ΑΠΗΘΑΝΣΤ: Απουσία ηθικών αναστολών
7. Οι εξωτερικοί παράγοντες που συντελούν στην άσκηση κυβερνοεκφοβισμού.	ΑΝΓΟΝΕΠΙΜ: Ανεπάρκεια γονικής επιμέλειας ΑΥΤΟΙΚΠΕΡΙ: Αυταρχικό

	οικογενειακό περιβάλλον ΑΝΩΨΗΦΠΕΡ: Ανωνυμία ψηφιακού περιβάλλοντος ΣΧΠΕΡΑΝΣΤΕΚΦ: Σχολικό περιβάλλον ανεκτικό στον εκφοβισμό ΜΕΓΕΞΜΕΤΕΧ: Μεγάλη εξοικείωση με μέσα της τεχνολογίας
8. Οι λόγοι της ουδέτερης στάσης των παρευρισκομένων σε περιστατικά κυβερνοεκφοβισμού	ΔΙΑΤΦΙΑΜΕΘΥΤ: Διατήρηση φιλίας με θύτη ΦΟΒΘΥΜΤΟΙΔ: Φόβος θυματοποίησης του ιδίου ΑΓΝΜΕΓΠΡΟ: Άγνοια μεγέθους του προβλήματος ΑΠΕΝΣΥ: Απουσία ενσυναίσθησης
9. Οι λόγοι ενίσχυσης της θέσης του θύτη από τους παρευρισκόμενους	ΕΠΕΝΤΣΤΟΜΘΥ: Επιθυμία ένταξης στην ομάδα του θύτη
10. Οι λόγοι υποστήριξης του θύματος από τους παρευρισκόμενους	ΥΠΕΝΣΥΝ: Ύπαρξη ενσυναίσθησης ΥΠΗΘΑΞ: Ύπαρξη ηθικών αξιών
11. Τα ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά του ατόμου που μπορεί να το οδηγήσουν στη θυματοποίηση	ΥΠΕΡΣΥΝΧΑΡ: Υπερβολικά συναισθηματικοί χαρακτήρες ΠΡΑΥΠΕΡΟΙΚΠΕΡ: Προέλευση από υπερπροστατευτικό οικογενειακό περιβάλλον ΧΑΜΑΥΤΟΕ: Χαμηλή αυτοεκτίμηση ΧΑΜΔΗΜΟΤ: Χαμηλή δημοφιλία
Γ. ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
12. Οι ψυχοσωματικές επιπτώσεις του κυβερνοεκφοβισμού στα θύματα	ΑΝΑΣΦΑ: Ανασφάλεια ΦΟΒ: Φόβος ΚΑΤΑΘΛΙ: Κατάθλιψη ΝΤΡΟΠ: Ντροπή ΠΕΡΙΘΩΡ: Περιθωριοποίηση ΑΠΩΑΥΤΟΕΚ: Απώλεια αυτοεκτίμησης ΔΙΑΤΥΠΙΝ: Διαταραχές ύπνου ΔΙΑΤΡΔΙΑΤ: Διατροφικές διαταραχές

13. Οι πράξεις στις οποίες μπορεί να προβούν τα θύματα του κυβερνοεκφοβισμού	ΑΥΤΟΚΤΟ: Αυτοκτονία ΚΑΤΑΡΧΑΠΑΓΟΥΣ: Κατάχρηση απαγορευμένων ουσιών ΜΕΙΩΣΧΕΠΙΔ: Μείωση σχολικών επιδόσεων ΣΧΟΛΑΠΟΥ: Σχολικές απουσίες ΠΑΡΕΚΣΕΠΑΡΣΥ: Παρέκκλιση σε παραβατικές συμπεριφορές
Δ. Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΣΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
14. Οι κατάλληλες πρακτικές της σχολικής διοίκησης για την πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού	ΘΕΣΑΥΣΧΚΑΝ: Θέσπιση αυστηρών σχολικών κανόνων ΕΠΙΜΕΚΠ= Επιμόρφωση εκπαιδευτικών ΕΠΙΜΑΘΗΤ= Επιμόρφωση μαθητών ΑΠΚΙΝΤΗΣΧΟ: Απαγόρευση κινητών τηλεφώνων στο σχολείο ΜΗΠΡΟΣΧΔΙΣΕΜΑ: Μη προσβασιμότητα σχολικού διαδικτύου σε μαθητές
15. Ο ρόλος του σχολικού κλίματος στην πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού	ΚΑΛΑΙΣΑΣΤΜΑ: Καλλιέργεια αισθήματος ασφάλειας στους μαθητές ΚΑΣΥΜΕΜΕΣΧΚΟΙ: Καλλιέργεια συνεργασίας μεταξύ των μελών της σχολικής κοινότητας ΠΑΡΠΡΣΤΜΑ: Παραχώρηση πρωτοβουλιών στους μαθητές ΚΑΛΔΗΜΑΝΤ: Καλλιέργεια δημοκρατικής αντίληψης
16. Η συμβολή της ενημέρωσης και εκπαίδευσης γονέων και εκπαιδευτικών στην πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου.	ΕΓΚΕΝΠΡΟΒ: Έγκαιρος εντοπισμός του προβλήματος ΕΞΓΟΚΕΚΜΕΤΕΧ: Εξοικείωση γονέων και εκπαιδευτικών με την τεχνολογία
Ε. Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	

17. Οι τρόποι ενημέρωσης των μαθητών από τους εκπαιδευτικούς για τον κυβερνοεκφοβισμό	ΕΝΤΘΕΚΥΒΣΤΜΑ: Ένταξη θέματος κυβερνοεκφοβισμού στο μάθημα ΠΡΕΙΔΓΙΕΝ: Πρόσκληση ειδικών για ενημέρωση ΠΡΟΠΤΑΚΥΛ: Προβολή οπτικοακουστικού υλικού
18. Οι προτάσεις των εκπαιδευτικών στους μαθητές για πρακτικές πρόληψης και αντιμετώπισης του φαινομένου	ΕΝΓΙΡΥΙΔΙΣΜΕΚΟΙΔΙ: Ενημέρωση για ρυθμίσεις ιδιωτικότητας στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης ΣΥΑΛΠΡΚΩΔΑΣ: Συχνή αλλαγή προσωπικών κωδικών ασφαλείας ΑΠΑΠΟΠΡΚΩΔΑΣ: Αποφυγή αποκάλυψης προσωπικών κωδικών ασφαλείας ΕΝΓΙΕΦΑΠΑΝΜΗ: Ενημέρωση για εφαρμογές αποκλεισμού ανεπιθύμητων μηνυμάτων ΑΝΣΥΜΣΕΕΠΑΡ: Αναφορά συμβάντος σε επίσημες αρχές ΣΥΓΙΑΣΠΛΣΔΙ: Συζήτηση για ασφαλή πλοήγηση στο διαδίκτυο
19. Οι κοινωνικές και συναισθηματικές δεξιότητες που μπορεί να ενισχύσει ο εκπαιδευτικός στους μαθητές για την πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού	ΙΚΕΝΣΤΟΜ: Ικανότητα ένταξης στην ομάδα ΙΚΑΝΓΙΣΥΝ: Ικανότητα για συνεργασία ΙΚΕΠΣΥΚΟΙΝΠΡΟ: Ικανότητα επίλυσης συγκρούσεων και κοινωνικών προβλημάτων ΕΝΣΥΝΑΙΣ: Ενσυναίσθηση ΑΥΤΟΕΚΤ: Αυτοεκτίμηση
20. Οι τρόποι καλλιέργειας των κοινωνικών και συναισθηματικών δεξιοτήτων των μαθητών από τους εκπαιδευτικούς.	ΟΜΣΥΝΜΕΘΔΙ: Ομαδοσυνεργατική μέθοδος διδασκαλίας ΚΑΛΛΗΜΑΝΤ: Καλλιέργεια δημοκρατικής αντίληψης ΑΝΠΡΩΤΟ: Ανάθεση πρωτοβουλιών ΑΛΛΜΕΤΩΜΑ: Αλληλοδιδασκτική μέθοδος των μαθητών
21. Πρόσθεση συμπληρωματικών	-

παρατηρήσεων.	

Συνέντευξη 5 ΠΡΟΦΙΛ	ΦΥΛΟ: ΑΝΔΡΑΣ ΟΙΚ.ΚΑΤ: ΕΓΓΑΜΟΣ ΠΡΟΫΠΗΡΕΣΙΑ: 15 ΧΡΟΝΙΑ ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΑ: ΟΙΚΟΝΟΜΟΛΟΓΟΣ
ΘΕΜΑΤΙΚΟΙ ΑΞΟΝΕΣ/ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	ΚΩΔΙΚΟΙ
A. ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
1. Ορισμός του όρου «κυβερνοεκφοβισμός»	ΕΚΦΜΕΔΙΑ: Εκφοβισμός μέσω διαδικτύου
2. Οι εμπλεκόμενοι σε περιστατικά κυβερνοεκφοβισμού	ΘΥΤΘΥΜΠΑΡ: Θύτης, θύμα, παρευρισκόμενοι
3. Τα τεχνολογικά μέσα εκδήλωσης του κυβερνοεκφοβισμού.	ΥΠ: Υπολογιστής ΤΑΜ: Τάμπλετ ΚΙΝΤΗΛ: Κινητό τηλέφωνο ΔΙΑΠΑΙΧ: Διαδικτυακά παιχνίδια
4. Οι μορφές εκδήλωσης του κυβερνοεκφοβισμού.	ΕΚΒΙΤΟΘΥ: Εκβιασμός του θύματος
5. Οι διαφορές μεταξύ κυβερνοεκφοβισμού και εκφοβισμού πρόσωπο με πρόσωπο.	ΑΝΘΥΣΤΚΥΒ: Ανωνυμία θύτη στον κυβερνοεκφοβισμό
B. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΣΥΝΤΕΛΟΥΝ ΣΤΗΝ ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
6. Τα ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά του θύτη που μπορεί να τον ωθήσουν στη διάπραξη κυβερνοεκφοβισμού	ΕΠΙΘΕΤ: Επιθετικότητα ΑΝΤΚΟΙΝ: Αντικοινωνικότητα ΤΑΣΚΥΡΙΑΡ: Τάσεις κυριαρχίας ΡΑΤΣΙΣΤΑΣ: Ρατσιστικές τάσεις
7. Οι εξωτερικοί παράγοντες που συντελούν στην άσκηση κυβερνοεκφοβισμού.	ΑΝΓΟΝΕΠΙΜ: Ανεπάρκεια γονικής επιμέλειας ΑΥΤΟΙΚΠΕΡΙ: Αυταρχικό οικογενειακό περιβάλλον ΑΝΩΨΗΦΠΕΡ: Ανωνυμία ψηφιακού περιβάλλοντος
8. Οι λόγοι της ουδέτερης στάσης των παρευρισκομένων σε περιστατικά κυβερνοεκφοβισμού	ΦΟΒΘΥΜΤΟΙΔ: Φόβος θυματοποίησης του ιδίου ΑΠΕΝΣΥ: Απουσία

	ενσυναίσθησης ΑΠΟΦΑΝΕΥΘ: Αποφυγή ανάληψης ευθυνών
9. Οι λόγοι ενίσχυσης της θέσης του θύτη από τους παρευρισκόμενους	ΔΙΑΘΕΣΤΟΜΤΟΥ: Διατήρηση θέσης στην ομάδα του θύτη
10. Οι λόγοι υποστήριξης του θύματος από τους παρευρισκόμενους	ΥΠΗΘΑΞ: Ύπαρξη ηθικών αξιών
11. Τα ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά του ατόμου που μπορεί να το οδηγήσουν στη θυματοποίηση	ΧΑΜΑΥΤΟΕ: Χαμηλή αυτοεκτίμηση ΑΝΑΣΦΑΛ: Ανασφάλεια
Γ. ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
12. Οι ψυχοσωματικές επιπτώσεις του κυβερνοεκφοβισμού στα θύματα	ΠΕΡΙΘΩΡ: Περιθωριοποίηση ΑΠΩΑΥΤΟΕΚ: Απώλεια αυτοεκτίμησης ΣΤΕΝΟΧ: Στενοχώρια ΑΠΩΕΜΠΙΣΤΣΥΝ: Απώλεια εμπιστοσύνης στον συνάνθρωπο
13. Οι πράξεις στις οποίες μπορεί να προβούν τα θύματα του κυβερνοεκφοβισμού	ΠΑΡΕΚΣΕΠΙΡΣΥ: Παρέκκλιση σε παραβατικές συμπεριφορές ΑΥΤΟΚΤΟ: Αυτοκτονία
Δ. Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΣΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
14. Οι κατάλληλες πρακτικές της σχολικής διοίκησης για την πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού	ΕΠΙΜΔΙΟΙΚ: Επιμόρφωση διοίκησης ΕΠΙΜΑΘΗΤ= Επιμόρφωση μαθητών ΠΡΟΣΚΕΙΔΓΙΕΝ: Πρόσκληση ειδικών για ενημέρωση ΑΠΚΙΝΤΗΣΧΟ: Απαγόρευση κινητών τηλεφώνων στο σχολείο
15. Ο ρόλος του σχολικού κλίματος στην πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού	ΚΑΣΥΜΕΜΕΣΧΚΟΙ: Καλλιέργεια συνεργασίας μεταξύ των μελών της σχολικής κοινότητας
16. Η συμβολή της ενημέρωσης και εκπαίδευσης γονέων και εκπαιδευτικών στην πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου.	ΕΓΚΕΝΠΡΟΒ: Έγκαιρος εντοπισμός του προβλήματος
Ε. Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	

17. Οι τρόποι ενημέρωσης των μαθητών από τους εκπαιδευτικούς για τον κυβερνοεκφοβισμό	ΟΡΓΒΙΟΔΡΑ: Οργάνωση βιωματικών δράσεων ΠΡΕΙΔΓΙΕΝ: Πρόσκληση ειδικών για ενημέρωση
18. Οι προτάσεις των εκπαιδευτικών στους μαθητές για πρακτικές πρόληψης και αντιμετώπισης του φαινομένου	ΑΠΚΟΙΝΠΡΔΕ: Αποφυγή κοινοποίησης προσωπικών δεδομένων
19. Οι κοινωνικές και συναισθηματικές δεξιότητες που μπορεί να ενισχύσει ο εκπαιδευτικός στους μαθητές για την πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού	ΕΝΣΥΝΑΙΣ: Ενσυναίσθηση
20. Οι τρόποι καλλιέργειας των κοινωνικών και συναισθηματικών δεξιοτήτων των μαθητών από τους εκπαιδευτικούς.	ΟΡΓΒΙΩΔΡ: Οργάνωση βιωματικών δράσεων
21. Πρόσθεση συμπληρωματικών παρατηρήσεων.	-

Συνέντευξη 6 ΠΡΟΦΙΛ	ΦΥΛΟ: ΓΥΝΑΙΚΑ ΟΙΚ.ΚΑΤ: ΕΓΓΑΜΗ ΠΡΟΫΠΗΡΕΣΙΑ: 35 ΧΡΟΝΙΑ ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΑ: ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ
ΘΕΜΑΤΙΚΟΙ ΑΞΟΝΕΣ/ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	ΚΩΔΙΚΟΙ
Α. ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
1. Ορισμός του όρου «κυβερνοεκφοβισμός»	ΕΚΦΜΕΔΙΑ: Εκφοβισμός μέσω διαδικτύου ΕΚΦΜΕΤΕΧΜΕ: Εκφοβισμός με τεχνολογικά μέσα
2. Οι εμπλεκόμενοι σε περιστατικά κυβερνοεκφοβισμού	ΘΥΤΘΥΜΠΑΡ: Θύτης, θύμα, παρευρισκόμενοι
3. Τα τεχνολογικά μέσα εκδήλωσης του κυβερνοεκφοβισμού.	ΚΙΝΤΗΛ: Κινητό τηλέφωνο ΒΙΚΑΜ: Βιντεοκάμερα
4. Οι μορφές εκδήλωσης του κυβερνοεκφοβισμού.	ΕΚΒΙΤΟΘΥ: Εκβιασμός του θύματος ΔΗΜΨΕΥΠΡ: Δημιουργία ψεύτικου προφίλ
5. Οι διαφορές μεταξύ κυβερνοεκφοβισμού και εκφοβισμού πρόσωπο με πρόσωπο.	ΑΝΘΥΣΤΚΥΒ: Ανωνυμία θύτη στον κυβερνοεκφοβισμό ΧΡΠΑΡΠΛΛΔΙΑ: Χρόνια

	παραμονή πληροφοριών στο διαδίκτυο
Β. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΣΥΝΤΕΛΟΥΝ ΣΤΗΝ ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
6. Τα ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά του θύτη που μπορεί να τον ωθήσουν στη διάπραξη κυβερνοεκφοβισμού	ΥΠΕΡΑΥΤΟΕΚ: Υπερβάλλουσα αυτοεκτίμηση ΧΑΜΑΥΤΟ: Χαμηλή αυτοεκτίμηση
7. Οι εξωτερικοί παράγοντες που συντελούν στην άσκηση κυβερνοεκφοβισμού.	ΑΝΓΟΝΕΠΙΜ: Ανεπάρκεια γονικής επιμέλειας ΜΙΜΗΤΙΣ: Μιμητισμός ΑΥΤΟΙΚΠΕΡΙ: Αυταρχικό οικογενειακό περιβάλλον
8. Οι λόγοι της ουδέτερης στάσης των παρευρισκομένων σε περιστατικά κυβερνοεκφοβισμού	ΦΟΒΘΥΜΤΟΙΔ: Φόβος θυματοποίησης του ιδίου ΑΓΝΜΕΓΠΡΟ: Άγνοια μεγέθους του προβλήματος
9. Οι λόγοι ενίσχυσης της θέσης του θύτη από τους παρευρισκόμενους	ΔΙΑΘΕΣΤΟΜΤΘΥ: Διατήρηση θέσης στην ομάδα του θύτη ΘΑΥΓΙΘΥ: Θαυμασμός για τον θύτη
10. Οι λόγοι υποστήριξης του θύματος από τους παρευρισκόμενους	ΑΝΤΜΕΓΠΡΟ: Αντίληψη μεγέθους του προβλήματος
11. Τα ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά του ατόμου που μπορεί να το οδηγήσουν στη θυματοποίηση	ΧΑΜΑΥΤΟΕ: Χαμηλή αυτοεκτίμηση ΧΑΜΔΗΜΟΤ: Χαμηλή δημοφιλία
Γ. ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
12. Οι ψυχοσωματικές επιπτώσεις του κυβερνοεκφοβισμού στα θύματα	ΑΝΑΣΦΑ: Ανασφάλεια ΑΠΩΑΥΤΟΕΚ: Απώλεια αυτοεκτίμησης ΑΙΣΘΚΑΤΩΤ: Αίσθημα κατωτερότητας
13. Οι πράξεις στις οποίες μπορεί να προβούν τα θύματα του κυβερνοεκφοβισμού	ΣΧΟΛΑΠΟΥ: Σχολικές απουσίες ΔΙΑΚΠΣΧΦΟΙΤ: Διακοπή σχολικής φοίτησης ΑΥΤΟΚΤΟ: Αυτοκτονία ΠΑΡΕΚΣΕΠΑΡΣΥ: Παρέκκλιση σε παραβατικές συμπεριφορές ΚΑΤΑΡΧΑΠΑΓΟΥΣ: Κατάχρηση απαγορευμένων

	ουσιών
Δ. Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΣΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
14. Οι κατάλληλες πρακτικές της σχολικής διοίκησης για την πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού	ΕΝΓΙΟΡΧΡΔΙΑ: Ενημερώσεις για ορθή χρήση διαδικτύου
15. Ο ρόλος του σχολικού κλίματος στην πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού	ΚΑΛΑΙΣΑΣΤΜΑ: Καλλιέργεια αισθήματος ασφάλειας στους μαθητές
16. Η συμβολή της ενημέρωσης και εκπαίδευσης γονέων και εκπαιδευτικών στην πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου.	ΜΕΤΠΛΑΣΤΜΑ: Μετάδοση πληροφοριών στους μαθητές ΕΠΔΙΑΔΡΠΑΙΑΓΟ: Επίβλεψη διαδικτυακής δράσης παιδιών από γονείς ΕΞΓΟΚΕΚΜΕΤΕΧ: Εξοικείωση γονέων και εκπαιδευτικών με την τεχνολογία
Ε. Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
17. Οι τρόποι ενημέρωσης των μαθητών από τους εκπαιδευτικούς για τον κυβερνοεκφοβισμό	ΕΝΤΘΕΚΥΒΣΤΜΑ: Ένταξη θέματος κυβερνοεκφοβισμού στο μάθημα ΑΝΕΡΓΙΚΥΒ: Ανάθεση εργασιών για κυβερνοεκφοβισμό ΠΡΕΙΔΓΙΕΝ: Πρόσκληση ειδικών για ενημέρωση
18. Οι προτάσεις των εκπαιδευτικών στους μαθητές για πρακτικές πρόληψης και αντιμετώπισης του φαινομένου	ΚΑΛΔΕΔΙΑΣΥ: Καλλιέργεια δεοντολογίας διαδικτυακής συμπεριφοράς ΑΠΚΟΙΝΠΡΔΕ: Αποφυγή κοινοποίησης προσωπικών δεδομένων ΧΡΔΙΑΜΕΜΕΤ: Χρήση διαδικτύου με μέτρο
19. Οι κοινωνικές και συναισθηματικές δεξιότητες που μπορεί να ενισχύσει ο εκπαιδευτικός στους μαθητές για την πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού	ΙΚΕΝΣΤΟΜ: Ικανότητα ένταξης στην ομάδα ΑΠΔΙΑΦΟΡ: Αποδοχή διαφορετικότητας

20. Οι τρόποι καλλιέργειας των κοινωνικών και συναισθηματικών δεξιοτήτων των μαθητών από τους εκπαιδευτικούς.	ΟΜΣΥΝΜΕΘΔΙ: Ομαδοσυνεργατική μέθοδος διδασκαλίας ΜΕΔΙΑΛΓ: Μέσω διαλόγου ΑΝΑΠΤΥΠΕΥ: Ανάπτυξη της υπευθυνότητας
21. Πρόσθεση συμπληρωματικών παρατηρήσεων.	-

Συνέντευξη 7 ΠΡΟΦΙΛ	ΦΥΛΟ: ΓΥΝΑΙΚΑ ΟΙΚ.ΚΑΤ: ΕΓΓΑΜΗ ΠΡΟΫΠΗΡΕΣΙΑ: 20 ΧΡΟΝΙΑ ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΑ: ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ ΑΓΓΛΙΚΩΝ
ΘΕΜΑΤΙΚΟΙ ΑΞΟΝΕΣ/ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	ΚΩΔΙΚΟΙ
A. ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
1. Ορισμός του όρου «κυβερνοεκφοβισμός»	ΕΚΦΜΕΔΙΑ: Εκφοβισμός μέσω διαδικτύου
2. Οι εμπλεκόμενοι σε περιστατικά κυβερνοεκφοβισμού	ΘΥΤΘΥΜ: Θύτης, θύμα
3. Τα τεχνολογικά μέσα εκδήλωσης του κυβερνοεκφοβισμού.	ΥΠ: Υπολογιστής ΤΑΜ: Τάμπλετ ΚΙΝΤΗΛ: Κινητό τηλέφωνο ΔΙΑΔ: Διαδίκτυο
4. Οι μορφές εκδήλωσης του κυβερνοεκφοβισμού.	ΑΠΠΡΟΜΗΣΚΣ: Αποστολή προκλητικών μηνυμάτων με σκοπό τη σύγκρουση ΑΠΠΑΡΜΗΝ: Αποστολή παρενοχλητικών μηνυμάτων
5. Οι διαφορές μεταξύ κυβερνοεκφοβισμού και εκφοβισμού πρόσωπο με πρόσωπο.	ΑΠΑΜΕΠΚΥΒ: Απουσία άμεσης επικοινωνίας στον κυβερνοεκφοβισμό ΑΝΘΥΣΤΚΥΒ: Ανωνυμία θύτη στον κυβερνοεκφοβισμό
B. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΣΥΝΤΕΛΟΥΝ ΣΤΗΝ ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
6. Τα ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά του θύτη που μπορεί να τον ωθήσουν στη διάπραξη	ΧΑΜΔΕΙΚΕΝ: Χαμηλός δείκτης ενσυναίσθησης

κυβερνοεκφοβισμού	ΤΑΣΚΥΡΙΑΡ: Τάσεις κυριαρχίας
7. Οι εξωτερικοί παράγοντες που συντελούν στην άσκηση κυβερνοεκφοβισμού.	ΑΥΤΟΙΚΠΕΡΙ: Αυταρχικό οικογενειακό περιβάλλον ΣΧΙΠΕΡΑΠΕΝΣΜΑΘ: Σχολικό περιβάλλον αποτρεπτικό της ενσωμάτωσης των μαθητών ΜΕΓΕΞΜΕΤΕΧ: Μεγάλη εξοικείωση με μέσα της τεχνολογίας
8. Οι λόγοι της ουδέτερης στάσης των παρευρισκομένων σε περιστατικά κυβερνοεκφοβισμού	ΥΠΟΣΗΜΠΡΟ: Υποβάθμιση σημασίας προβλήματος ΑΓΤΡΑΝΤ: Άγνοια τρόπου αντίδρασης
9. Οι λόγοι ενίσχυσης της θέσης του θύτη από τους παρευρισκόμενους	ΦΟΒΘΥΜΤΟΙΔ: Φόβος θυματοποίησης του ιδίου
10. Οι λόγοι υποστήριξης του θύματος από τους παρευρισκόμενους	ΦΙΛΜΕΘΥΜ: Φιλία με θύμα
11. Τα ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά του ατόμου που μπορεί να το οδηγήσουν στη θυματοποίηση	ΧΑΜΑΥΤΟΠ: Χαμηλή αυτοπεποίθηση ΑΝΩΡΙΜΟΤ: Ανωριμότητα ΕΣΩΣΤΡ: Εσωστρέφεια
Γ. ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
12. Οι ψυχοσωματικές επιπτώσεις του κυβερνοεκφοβισμού στα θύματα	ΦΟΒ: Φόβος ΑΝΑΣΦΑ: Ανασφάλεια ΑΠΩΕΜΠΣΤΣΥΝ: Απώλεια εμπιστοσύνης στον συνάνθρωπο ΚΡΙΣΠΑΝ: Κρίσεις πανικού
13. Οι πράξεις στις οποίες μπορεί να προβούν τα θύματα του κυβερνοεκφοβισμού	ΑΥΤΟΚΤΟ: Αυτοκτονία ΑΥΤΟΤΡΑΥ: Αυτοτραυματισμός ΦΥΓΑΠΣΠ: Φυγή από το σπίτι
Δ. Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΣΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
14. Οι κατάλληλες πρακτικές της σχολικής διοίκησης για την πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού	ΠΡΠΕΡΣΧΨΥΧ: Πρόσληψη περισσότερων σχολικών ψυχολόγων
15. Ο ρόλος του σχολικού κλίματος στην πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού	ΚΑΛΑΙΣΑΣΤΜΑ: Καλλιέργεια αισθήματος ασφάλειας στους μαθητές ΚΑΣΥΜΕΜΕΣΧΚΟΙ: Καλλιέργεια συνεργασίας

	μεταξύ των μελών της σχολικής κοινότητας ΚΑΛΑΠΟΔΙΑΦ: Καλλιέργεια αποδοχής της διαφορετικότητας
16. Η συμβολή της ενημέρωσης και εκπαίδευσης γονέων και εκπαιδευτικών στην πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου.	ΕΞΓΟΚΕΚΜΕΤΕΧ: Εξοικείωση γονέων και εκπαιδευτικών με την τεχνολογία ΕΠΔΙΑΔΡΠΑΙΑΓΟ: Επίβλεψη διαδικτυακής δράσης παιδιών από γονείς
Ε. Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
17. Οι τρόποι ενημέρωσης των μαθητών από τους εκπαιδευτικούς για τον κυβερνοεκφοβισμό	ΠΡΟΠΤΑΚΥΛ: Προβολή οπτικοακουστικού υλικού ΕΝΤΘΕΚΥΒΣΤΜΑ: Ένταξη θέματος κυβερνοεκφοβισμού στο μάθημα
18. Οι προτάσεις των εκπαιδευτικών στους μαθητές για πρακτικές πρόληψης και αντιμετώπισης του φαινομένου	ΑΠΡΑΓΣΤΔΙ: Αποφυγή προσέγγισης αγνώστων στο διαδίκτυο ΑΝΣΥΜΣΕΕΝ: Αναφορά συμβάντος σε ενήλικες
19. Οι κοινωνικές και συναισθηματικές δεξιότητες που μπορεί να ενισχύσει ο εκπαιδευτικός στους μαθητές για την πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού	ΕΝΣΥΝΑΙΣ: Ενσυναίσθηση ΑΠΔΙΑΦΟΡ: Αποδοχή διαφορετικότητας ΕΞΩΣΤΡΕΦ: Εξωστρέφεια
20. Οι τρόποι καλλιέργειας των κοινωνικών και συναισθηματικών δεξιοτήτων των μαθητών από τους εκπαιδευτικούς.	ΟΜΣΥΝΜΕΘΔΙ: Ομαδοσυνεργατική μέθοδος διδασκαλίας ΜΕΔΙΑΛΓ: Μέσω διαλόγου ΟΡΓΒΙΩΔΡ: Οργάνωση βιωματικών δράσεων
21. Πρόσθεση συμπληρωματικών παρατηρήσεων.	-

Συνέντευξη 8 ΠΡΟΦΙΛ	ΦΥΛΟ: ΓΥΝΑΙΚΑ ΟΙΚ.ΚΑΤ: ΕΓΓΑΜΗ

	ΠΡΟΫΠΗΡΕΣΙΑ: 25 ΧΡΟΝΙΑ ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΑ: ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΟΣ
ΘΕΜΑΤΙΚΟΙ ΑΞΟΝΕΣ/ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	ΚΩΔΙΚΟΙ
A. ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
1. Ορισμός του όρου «κυβερνοεκφοβισμός»	ΕΚΦΜΕΔΙΑ: Εκφοβισμός μέσω διαδικτύου
2. Οι εμπλεκόμενοι σε περιστατικά κυβερνοεκφοβισμού	ΘΥΤΘΥΜΠΑΡ: Θύτης, θύμα, παρευρισκόμενοι
3. Τα τεχνολογικά μέσα εκδήλωσης του κυβερνοεκφοβισμού.	ΥΠ: Υπολογιστής ΤΑΜ: Τάμπλετ ΚΙΝΤΗΛ: Κινητό τηλέφωνο
4. Οι μορφές εκδήλωσης του κυβερνοεκφοβισμού.	ΔΥΣΘΥΜ: Δυσφήμιση θύματος ΑΠΠΑΡΜΗΝ: Αποστολή παρενοχλητικών μηνυμάτων ΚΟΙΝΠΡΔΕΘΥ: Κοινοποίηση προσωπικών δεδομένων θύματος ΔΗΜΨΕΥΠΡ: Δημιουργία ψεύτικου προφίλ
5. Οι διαφορές μεταξύ κυβερνοεκφοβισμού και εκφοβισμού πρόσωπο με πρόσωπο.	ΔΡΑΚΥΒΕΥΡΚΟΙ: Δράση κυβερνοεκφοβισμού σε ευρύ κοινό ΑΝΘΥΣΤΚΥΒ: Ανωνυμία θύτη στον κυβερνοεκφοβισμό ΕΛΧΡΠΕΡΚΥΒ: Έλλειψη χρονικού περιορισμού κυβερνοεκφοβισμού
B. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΣΥΝΤΕΛΟΥΝ ΣΤΗΝ ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
6. Τα ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά του θύτη που μπορεί να τον ωθήσουν στη διάπραξη κυβερνοεκφοβισμού	ΤΑΣΚΥΡΙΑΡ: Τάσεις κυριαρχίας ΡΟΠΡΤΟΦΘ: Ροπή προς τον φθόνο
7. Οι εξωτερικοί παράγοντες που συντελούν στην άσκηση κυβερνοεκφοβισμού.	ΑΥΤΟΙΚΠΕΡΙ: Αυταρχικό οικογενειακό περιβάλλον ΒΙΑΙΟΙΚΠΕΡ: Βίαιο οικογενειακό περιβάλλον ΑΝΩΨΗΦΠΕΡ: Ανωνυμία ψηφιακού περιβάλλοντος
8. Οι λόγοι της ουδέτερης στάσης των παρευρισκομένων σε περιστατικά κυβερνοεκφοβισμού	ΦΟΒΘΥΜΤΟΙΑ: Φόβος θυματοποίησης του ιδίου ΑΓΝΜΕΓΠΡΟ: Άγνοια μεγέθους του προβλήματος ΠΕΠΟΤΘΑΕΠΑΛ: Πεποίθηση ότι θα επέμβει άλλος

9. Οι λόγοι ενίσχυσης της θέσης του θύτη από τους παρευρισκόμενους	ΦΙΛΜΕΘΥ: Φιλία με θύτη ΕΠΕΝΤΣΤΟΜΘΥ: Επιθυμία ένταξης στην ομάδα του θύτη ΘΑΥΓΙΘΥ: Θαυμασμός για τον θύτη ΦΟΒΘΥΜΤΟΙΔ: Φόβος θυματοποίησης του ιδίου
10. Οι λόγοι υποστήριξης του θύματος από τους παρευρισκόμενους	ΥΠΕΝΣΥΝ: Ύπαρξη ενσυναίσθησης ΥΠΗΘΑΞ: Ύπαρξη ηθικών αξιών
11. Τα ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά του ατόμου που μπορεί να το οδηγήσουν στη θυματοποίηση	ΧΑΜΔΗΜΟΤ: Χαμηλή δημοφιλία ΧΑΜΑΥΤΟΠ: Χαμηλή αυτοπεποίθηση
Γ. ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
12. Οι ψυχοσωματικές επιπτώσεις του κυβερνοεκφοβισμού στα θύματα	ΣΤΕΝΟΧ: Στενοχώρια ΘΥΜΟ: Θυμός ΦΟΒ: Φόβος ΚΕΦΑΛΑΓ: Κεφαλαλγία ΣΤΟΜΠΟΝ: Στομαχικός πόνος
13. Οι πράξεις στις οποίες μπορεί να προβούν τα θύματα του κυβερνοεκφοβισμού	ΑΥΤΟΚΤΟ: Αυτοκτονία ΚΑΤΑΡΧΑΠΑΓΟΥΣ: Κατάχρηση απαγορευμένων ουσιών ΚΑΠΝ: Κάπνισμα ΧΡΑΛΚΟ: Χρήση αλκόολ ΜΕΙΩΣΧΕΠΙΔ: Μείωση σχολικών επιδόσεων ΣΧΟΛΑΠΟΥ: Σχολικές απουσίες
Δ. Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΣΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
14. Οι κατάλληλες πρακτικές της σχολικής διοίκησης για την πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού	ΕΠΙΜΑΘΗΤ= Επιμόρφωση μαθητών ΕΠΙΜΓΟΝ: Επιμόρφωση γονέων ΑΠΚΙΝΤΗΣΧΟ: Απαγόρευση κινητών τηλεφώνων στο σχολείο
15. Ο ρόλος του σχολικού κλίματος στην	ΚΑΛΑΙΣΑΣΤΜΑ: Καλλιέργεια

πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού	αισθήματος ασφάλειας στους μαθητές ΚΑΛΛΙΣΕΜΣΤΜΑ: Καλλιέργεια αισθήματος εμπιστοσύνης στους μαθητές ΚΑΣΥΜΕΜΕΣΧΚΟΙ: Καλλιέργεια συνεργασίας μεταξύ των μελών της σχολικής κοινότητας
16. Η συμβολή της ενημέρωσης και εκπαίδευσης γονέων και εκπαιδευτικών στην πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου.	ΕΞΓΟΚΕΚΜΕΤΕΧ: Εξοικείωση γονέων και εκπαιδευτικών με την τεχνολογία
Ε. Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
17. Οι τρόποι ενημέρωσης των μαθητών από τους εκπαιδευτικούς για τον κυβερνοεκφοβισμό	ΕΝΤΘΕΚΥΒΣΤΜΑ: Ένταξη θέματος κυβερνοεκφοβισμού στο μάθημα ΠΡΟΠΤΑΚΥΛ: Προβολή οπτικοακουστικού υλικού ΑΝΕΡΓΙΚΥΒ: Ανάθεση εργασιών για κυβερνοεκφοβισμό ΠΡΕΙΔΓΙΕΝ: Πρόσκληση ειδικών για ενημέρωση
18. Οι προτάσεις των εκπαιδευτικών στους μαθητές για πρακτικές πρόληψης και αντιμετώπισης του φαινομένου	ΑΠΡΑΓΣΤΔΙ: Αποφυγή προσέγγισης αγνώστων στο διαδίκτυο ΑΠΚΟΙΝΠΡΔΕ: Αποφυγή κοινοποίησης προσωπικών δεδομένων ΕΝΓΙΡΥΙΔΙΣΜΕΚΟΙΔΙ: Ενημέρωση για ρυθμίσεις ιδιωτικότητας στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης ΑΠΑΠΟΠΡΚΩΔΑΣ: Αποφυγή αποκάλυψης προσωπικών κωδικών ασφαλείας
19. Οι κοινωνικές και συναισθηματικές δεξιότητες που μπορεί να ενισχύσει ο εκπαιδευτικός στους μαθητές για την πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού	ΙΚΕΝΣΤΟΜ: Ικανότητα ένταξης στην ομάδα ΑΠΔΙΑΦΟΡ: Αποδοχή διαφορετικότητας ΕΝΣΥΝΑΙΣ: Ενσυναίσθηση ΑΥΤΟΠΕΠ: Αυτοπεποίθηση

20. Οι τρόποι καλλιέργειας των κοινωνικών και συναισθηματικών δεξιοτήτων των μαθητών από τους εκπαιδευτικούς.	ΟΜΣΥΝΜΕΘΔΙ: Ομαδοσυνεργατική μέθοδος διδασκαλίας ΑΝΠΡΩΤΟ: Ανάθεση πρωτοβουλιών ΑΝΑΠΤΥΠΕΥ: Ανάπτυξη της υπευθυνότητας
21. Πρόσθεση συμπληρωματικών παρατηρήσεων.	-

Συνέντευξη 9 ΠΡΟΦΙΛ	ΦΥΛΟ: ΓΥΝΑΙΚΑ ΟΙΚ.ΚΑΤ: ΔΙΑΖΕΥΓΜΕΝΗ ΠΡΟΫΠΗΡΕΣΙΑ: 20 ΧΡΟΝΙΑ ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΑ: ΜΟΥΣΙΚΟΛΟΓΟΣ
ΘΕΜΑΤΙΚΟΙ ΑΞΟΝΕΣ/ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	ΚΩΔΙΚΟΙ
Α. ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
1. Ορισμός του όρου «κυβερνοεκφοβισμός»	ΕΚΦΜΕΔΙΑ: Εκφοβισμός μέσω διαδικτύου
2. Οι εμπλεκόμενοι σε περιστατικά κυβερνοεκφοβισμού	ΘΥΤΘΥΜ: Θύτης, θύμα
3. Τα τεχνολογικά μέσα εκδήλωσης του κυβερνοεκφοβισμού.	ΥΠ: Υπολογιστής ΚΙΝΤΗΛ: Κινητό τηλέφωνο ΜΕΚΟΙΝΔΙΚ: Μέσα κοινωνικής δικτύωσης ΔΙΑΠΑΙΧ: Διαδικτυακά παιχνίδια
4. Οι μορφές εκδήλωσης του κυβερνοεκφοβισμού.	ΑΠΠΑΡΜΗΝ: Αποστολή παρενοχλητικών μηνυμάτων ΚΟΙΝΠΡΔΕΘΥ: Κοινοποίηση προσωπικών δεδομένων θύματος ΥΠΟΚΛΚΩΔ: Υποκλοπή κωδικών ΑΠΜΕΔΙΑΠΑΙΧ: Απειλές μέσω διαδικτυακών παιχνιδιών ΑΠΧΡΜΕΔΙΑΠΑΙΧ: Απόσπαση χρημάτων μέσω διαδικτυακών παιχνιδιών
5. Οι διαφορές μεταξύ κυβερνοεκφοβισμού και εκφοβισμού πρόσωπο με πρόσωπο.	ΑΝΘΥΣΤΚΥΒ: Ανωνυμία θύτη στον κυβερνοεκφοβισμό ΔΡΑΚΥΒΕΥΡΚΟΙ: Δράση κυβερνοεκφοβισμού σε ευρύ κοινό

	ΜΕΣΥΝΕΜΕΚΦΠΡ: Μεγαλύτερη συναισθηματική εμπλοκή στον εκφοβισμό πρόσωπο με πρόσωπο
Β. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΣΥΝΤΕΛΟΥΝ ΣΤΗΝ ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
6. Τα ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά του θύτη που μπορεί να τον ωθήσουν στη διάπραξη κυβερνοεκφοβισμού	ΕΚΔΙΚΗΤ: Εκδικητικότητα
7. Οι εξωτερικοί παράγοντες που συντελούν στην άσκηση κυβερνοεκφοβισμού.	ΑΝΓΟΝΕΠΙΜ: Ανεπάρκεια γονικής επιμέλειας ΑΝΩΨΗΦΠΕΡ: Ανωνυμία ψηφιακού περιβάλλοντος ΦΙΛΣΥΝΕΝΙΠΡΚΥ: Φιλικές συναναστροφές ενισχυτικές πράξεων κυβερνοεκφοβισμού
8. Οι λόγοι της ουδέτερης στάσης των παρευρισκομένων σε περιστατικά κυβερνοεκφοβισμού	ΑΠΕΝΣΥ: Απουσία ενσυναίσθησης ΠΕΠΟΤΙΕΥΘΥ: Πεποίθηση ότι ευθύνεται το θύμα
9. Οι λόγοι ενίσχυσης της θέσης του θύτη από τους παρευρισκόμενους	ΦΟΒΘΥΜΤΟΙΔ: Φόβος θυματοποίησης του ιδίου ΘΑΥΓΙΘΥ: Θαυμασμός για τον θύτη ΕΠΕΝΤΣΤΟΜΘΥ: Επιθυμία ένταξης στην ομάδα του θύτη
10. Οι λόγοι υποστήριξης του θύματος από τους παρευρισκόμενους	ΥΠΗΘΑΞ: Ύπαρξη ηθικών αξιών
11. Τα ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά του ατόμου που μπορεί να το οδηγήσουν στη θυματοποίηση	ΧΑΜΔΗΜΟΤ: Χαμηλή δημοφιλία
Γ. ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
12. Οι ψυχοσωματικές επιπτώσεις του κυβερνοεκφοβισμού στα θύματα	ΑΝΑΣΦΑ: Ανασφάλεια ΑΠΟΣΥΡ: Απόσυρση ΠΕΡΙΘΩΡ: Περιθωριοποίηση
13. Οι πράξεις στις οποίες μπορεί να προβούν τα θύματα του κυβερνοεκφοβισμού	ΑΥΤΟΚΤΟ: Αυτοκτονία ΠΑΡΕΚΣΕΠΑΡΣΥ: Παρέκκλιση σε παραβατικές συμπεριφορές
Δ. Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΣΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	

14. Οι κατάλληλες πρακτικές της σχολικής διοίκησης για την πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού	ΕΠΙΜΕΚΠ= Επιμόρφωση εκπαιδευτικών ΣΥΝΜΕΚΜΑΓΟ: Συνεργασία με εκπαιδευτικούς, μαθητές και γονείς
15. Ο ρόλος του σχολικού κλίματος στην πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού	ΚΑΛΛΙΣΑΣΤΜΑ: Καλλιέργεια αισθήματος ασφάλειας στους μαθητές ΚΑΣΥΜΕΜΕΣΧΚΟΙ: Καλλιέργεια συνεργασίας μεταξύ των μελών της σχολικής κοινότητας
16. Η συμβολή της ενημέρωσης και εκπαίδευσης γονέων και εκπαιδευτικών στην πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου.	ΓΝΑΙΤΚΥΒ: Γνώση αιτίων κυβερνοεκφοβισμού ΚΑΤΤΡΑΝΚΥ: Κατανόηση τρόπων αντιμετώπισης του κυβερνοεκφοβισμού ΕΞΓΟΚΕΚΜΕΤΕΧ: Εξοικείωση γονέων και εκπαιδευτικών με την τεχνολογία
Ε. Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
17. Οι τρόποι ενημέρωσης των μαθητών από τους εκπαιδευτικούς για τον κυβερνοεκφοβισμό	ΠΡΕΙΔΓΙΕΝ: Πρόσκληση ειδικών για ενημέρωση ΟΡΓΒΙΟΔΡΑ: Οργάνωση βιωματικών δράσεων ΕΝΤΘΕΚΥΒΣΤΜΑ: Ένταξη θέματος κυβερνοεκφοβισμού στο μάθημα
18. Οι προτάσεις των εκπαιδευτικών στους μαθητές για πρακτικές πρόληψης και αντιμετώπισης του φαινομένου	ΑΠΚΟΙΝΠΡΔΕ: Αποφυγή κοινοποίησης προσωπικών δεδομένων ΣΥΑΛΠΡΚΩΔΑΣ: Συχνή αλλαγή προσωπικών κωδικών ασφαλείας ΕΝΗΓΙΔΙΑΑΠ: Ενημέρωση για διαδικτυακές απάτες ΑΝΣΥΜΣΕΕΝ: Αναφορά συμβάντος σε ενήλικες ΑΝΣΥΜΣΕΕΠΑΡ: Αναφορά συμβάντος σε επίσημες αρχές
19. Οι κοινωνικές και συναισθηματικές	ΑΥΤΟΕΚΤ: Αυτοεκτίμηση

δεξιότητες που μπορεί να ενισχύσει ο εκπαιδευτικός στους μαθητές για την πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού	ΙΚΑΝΓΙΣΥΝ: Ικανότητα για συνεργασία ΕΝΣΥΝΑΙΣ: Ενσυναίσθηση
20. Οι τρόποι καλλιέργειας των κοινωνικών και συναισθηματικών δεξιοτήτων των μαθητών από τους εκπαιδευτικούς.	ΟΡΓΒΙΩΔΡ: Οργάνωση βιωματικών δράσεων ΧΡΗΟΠΤΜΕΘ: Χρήση οπτικοακουστικών μεθόδων
21. Πρόσθεση συμπληρωματικών παρατηρήσεων.	-

Συνέντευξη 10 ΠΡΟΦΙΛ	ΦΥΛΟ: ΓΥΝΑΙΚΑ ΟΙΚ.ΚΑΤ: ΔΙΑΖΕΥΓΜΕΝΗ ΠΡΟΫΠΗΡΕΣΙΑ: 33 ΧΡΟΝΙΑ ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΑ: ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ ΑΓΓΛΙΚΩΝ
ΘΕΜΑΤΙΚΟΙ ΑΞΟΝΕΣ/ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	ΚΩΔΙΚΟΙ
Α. ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
1. Ορισμός του όρου «κυβερνοεκφοβισμός»	ΕΠΙΒΜΕΤΕΧ: Επιβολή μέσω της τεχνολογίας
2. Οι εμπλεκόμενοι σε περιστατικά κυβερνοεκφοβισμού	ΘΥΤΘΥΜ: Θύτης, θύμα
3. Τα τεχνολογικά μέσα εκδήλωσης του κυβερνοεκφοβισμού.	ΥΠ: Υπολογιστής ΚΙΝΤΗΛ: Κινητό τηλέφωνο ΜΕΚΟΙΝΔΙΚ: Μέσα κοινωνικής δικτύωσης
4. Οι μορφές εκδήλωσης του κυβερνοεκφοβισμού.	ΑΠΠΑΡΜΗΝ: Αποστολή παρενοχλητικών μηνυμάτων
5. Οι διαφορές μεταξύ κυβερνοεκφοβισμού και εκφοβισμού πρόσωπο με πρόσωπο.	ΑΠΑΜΕΠΚΥΒ: Απουσία άμεσης επικοινωνίας στον κυβερνοεκφοβισμό
Β. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΣΥΝΤΕΛΟΥΝ ΣΤΗΝ ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
6. Τα ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά του θύτη που μπορεί να τον ωθήσουν στη διάπραξη κυβερνοεκφοβισμού	ΕΠΙΘΕΤ: Επιθετικότητα ΤΑΣΚΥΡΙΑΡ: Τάσεις κυριαρχίας ΑΡΝΑΝΕΥ: Άρνηση ανάληψης ευθυνών
7. Οι εξωτερικοί παράγοντες που συντελούν στην άσκηση κυβερνοεκφοβισμού.	ΦΙΛΣΥΝΕΝΠΡΚΥ: Φιλικές συναναστροφές ενισχυτικές πράξεων κυβερνοεκφοβισμού

8. Οι λόγοι της ουδέτερης στάσης των παρευρισκομένων σε περιστατικά κυβερνοεκφοβισμού	ΘΑΥΜΤΟΘΥ: Θαυμασμός του θύτη ΦΟΒΘΥΜΤΟΙΔ: Φόβος θυματοποίησης του ιδίου
9. Οι λόγοι ενίσχυσης της θέσης του θύτη από τους παρευρισκόμενους	ΔΙΑΘΕΣΤΟΜΤΘΥ: Διατήρηση θέσης στην ομάδα του θύτη ΕΠΕΝΤΣΤΟΜΘΥ: Επιθυμία ένταξης στην ομάδα του θύτη
10. Οι λόγοι υποστήριξης του θύματος από τους παρευρισκόμενους	ΥΠΗΘΑΞ: Ύπαρξη ηθικών αξιών
11. Τα ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά του ατόμου που μπορεί να το οδηγήσουν στη θυματοποίηση	ΧΑΜΑΥΤΟΠ: Χαμηλή αυτοπεποίθηση ΑΝΑΣΦΑΛ: Ανασφάλεια
Γ. ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
12. Οι ψυχοσωματικές επιπτώσεις του κυβερνοεκφοβισμού στα θύματα	ΝΤΡΟΠ: Ντροπή ΠΕΡΙΘΩΡ: Περιθωριοποίηση
13. Οι πράξεις στις οποίες μπορεί να προβούν τα θύματα του κυβερνοεκφοβισμού	ΑΝΑΖΒΟΑΠΕΜΠΡ: Αναζήτηση βοήθειας από έμπιστα πρόσωπα
Δ. Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΣΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
14. Οι κατάλληλες πρακτικές της σχολικής διοίκησης για την πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού	ΑΠΑΥΤΣΥΣΜΑΘ: Αποφυγή αυταρχικής συμπεριφοράς στους μαθητές ΕΙΔΓΟΣΕΠΕΡΣΥ: Ειδοποίηση γονέων σε περίπτωση συμβάντος
15. Ο ρόλος του σχολικού κλίματος στην πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού	ΚΑΛΑΙΣΑΣΤΜΑ: Καλλιέργεια αισθήματος ασφάλειας στους μαθητές
16. Η συμβολή της ενημέρωσης και εκπαίδευσης γονέων και εκπαιδευτικών στην πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου.	ΟΡΓΣΧΔΡΑΠΕΚ: Οργάνωση δράσεων από εκπαιδευτικούς
Ε. Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
17. Οι τρόποι ενημέρωσης των μαθητών από τους εκπαιδευτικούς για τον κυβερνοεκφοβισμό	ΠΡΕΙΔΓΙΕΝ: Πρόσκληση ειδικών για ενημέρωση ΑΝΕΡΓΙΚΥΒ: Ανάθεση

	εργασιών για κυβερνοεκφοβισμό ΠΡΟΠΤΑΚΥΛ: Προβολή οπτικοακουστικού υλικού
18. Οι προτάσεις των εκπαιδευτικών στους μαθητές για πρακτικές πρόληψης και αντιμετώπισης του φαινομένου	ΣΥΓΓΙΑΣΠΛΣΔΙ: Συζήτηση για ασφαλή πλοήγηση στο διαδίκτυο
19. Οι κοινωνικές και συναισθηματικές δεξιότητες που μπορεί να ενισχύσει ο εκπαιδευτικός στους μαθητές για την πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού	ΙΚΕΝΣΤΟΜ: Ικανότητα ένταξης στην ομάδα ΕΞΩΣΤΡΕΦ: Εξωστρέφεια ΑΥΤΟΕΚΤ: Αυτοεκτίμηση
20. Οι τρόποι καλλιέργειας των κοινωνικών και συναισθηματικών δεξιοτήτων των μαθητών από τους εκπαιδευτικούς.	ΟΡΓΒΙΩΔΡ: Οργάνωση βιωματικών δράσεων
21. Πρόσθεση συμπληρωματικών παρατηρήσεων.	ΧΡΚΑΤΥΠΕΝΕΚ: Χρήση κατ' υπερβολή της έννοιας του κυβερνοεκφοβισμού

Συνέντευξη 11 ΠΡΟΦΙΛ	ΦΥΛΟ: ΑΝΔΡΑΣ ΟΙΚ.ΚΑΤ: ΕΓΓΑΜΟΣ ΠΡΟΫΠΗΡΕΣΙΑ: 18 ΧΡΟΝΙΑ ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΑ: ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ
ΘΕΜΑΤΙΚΟΙ ΑΞΟΝΕΣ/ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	ΚΩΔΙΚΟΙ
Α. ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
1. Ορισμός του όρου «κυβερνοεκφοβισμός»	ΕΠΣΥΜΜΕΔΥ: Επιθετική συμπεριφορά μέσω διαδικτύου
2. Οι εμπλεκόμενοι σε περιστατικά κυβερνοεκφοβισμού	ΘΥΤΘΥΜΠΑΡ: Θύτης, θύμα, παρευρισκόμενοι
3. Τα τεχνολογικά μέσα εκδήλωσης του κυβερνοεκφοβισμού.	ΥΠ: Υπολογιστής ΤΑΜ: Τάμπλετ ΚΙΝΤΗΛ: Κινητό τηλέφωνο ΔΙΑΔ: Διαδίκτυο
4. Οι μορφές εκδήλωσης του κυβερνοεκφοβισμού.	ΕΚΒΙΤΟΘΥ: Εκβιασμός του θύματος ΔΥΣΘΥΜ: Δυσφήμιση θύματος ΔΗΜΨΕΠΡΓΙΔΥΣ: Δημιουργία ψεύτικου προφίλ για δυσφήμιση ΑΠΙΟΥΣΤΥΠΘΥ: Αποστολή ιού στον υπολογιστή του θύματος
5. Οι διαφορές μεταξύ κυβερνοεκφοβισμού και εκφοβισμού πρόσωπο με πρόσωπο.	ΑΠΑΜΕΠΚΥΒ: Απουσία άμεσης επικοινωνίας στον κυβερνοεκφοβισμό

Β. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΣΥΝΤΕΛΟΥΝ ΣΤΗΝ ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
6. Τα ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά του θύτη που μπορεί να τον ωθήσουν στη διάπραξη κυβερνοεκφοβισμού	ΧΑΜΑΥΤΟ: Χαμηλή αυτοεκτίμηση
7. Οι εξωτερικοί παράγοντες που συντελούν στην άσκηση κυβερνοεκφοβισμού.	ΚΑΛΚΥΡΤΑΣΑΠΟΙ: Καλλιέργεια κυριαρχικών τάσεων από την οικογένεια
8. Οι λόγοι της ουδέτερης στάσης των παρευρισκομένων σε περιστατικά κυβερνοεκφοβισμού	ΑΝΤΑΠΑΠΑΘΥ: Άντληση απόλαυσης από το πάθημα του θύματος
9. Οι λόγοι ενίσχυσης της θέσης του θύτη από τους παρευρισκόμενους	ΘΑΥΓΙΘΥ: Θαυμασμός για τον θύτη
10. Οι λόγοι υποστήριξης του θύματος από τους παρευρισκόμενους	ΥΠΗΘΑΞ: Ύπαρξη ηθικών αξιών
11. Τα ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά του ατόμου που μπορεί να το οδηγήσουν στη θυματοποίηση	ΧΑΜΑΥΤΟΠ: Χαμηλή αυτοπεποίθηση ΑΙΣΘΜΕΙΟΝ: Αίσθημα μειονεξίας
Γ. ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
12. Οι ψυχοσωματικές επιπτώσεις του κυβερνοεκφοβισμού στα θύματα	ΚΑΡΔΙΟΑΝΠΡ: Καρδιοαναπνευστικά προβλήματα
13. Οι πράξεις στις οποίες μπορεί να προβούν τα θύματα του κυβερνοεκφοβισμού	ΚΑΤΑΡΧΑΠΑΓΟΥΣ: Κατάχρηση απαγορευμένων ουσιών ΧΡΑΛΚΟ: Χρήση αλκόολ ΠΑΡΕΚΣΕΠΑΡΣΥ: Παρέκκλιση σε παραβατικές συμπεριφορές ΑΥΤΟΚΤΟ: Αυτοκτονία
Δ. Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΣΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
14. Οι κατάλληλες πρακτικές της σχολικής διοίκησης για την πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού	ΕΠΙΜΕΚΠ= Επιμόρφωση εκπαιδευτικών
15. Ο ρόλος του σχολικού κλίματος στην πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού	ΔΗΟΙΚΜΕΜΕΣΧΚΟΙ: Δημιουργία οικειότητας μεταξύ μελών της σχολικής κοινότητας

16. Η συμβολή της ενημέρωσης και εκπαίδευσης γονέων και εκπαιδευτικών στην πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου.	ΓΝΕΝΚΥΒ: Γνώση έννοιας κυβερνοεκφοβισμού
Ε. Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
17. Οι τρόποι ενημέρωσης των μαθητών από τους εκπαιδευτικούς για τον κυβερνοεκφοβισμό	ΠΡΟΠΤΑΚΥΛ: Προβολή οπτικοακουστικού υλικού
18. Οι προτάσεις των εκπαιδευτικών στους μαθητές για πρακτικές πρόληψης και αντιμετώπισης του φαινομένου	ΑΠΑΠΟΠΡΚΩΔΑΣ: Αποφυγή αποκάλυψης προσωπικών κωδικών ασφαλείας ΑΠΑΝΜΗΝΑΓΠΡ: Αποφυγή ανάγνωσης μηνυμάτων άγνωστης προέλευσης ΚΑΛΔΕΔΙΑΣΥ: Καλλιέργεια δεοντολογίας διαδικτυακής συμπεριφοράς
19. Οι κοινωνικές και συναισθηματικές δεξιότητες που μπορεί να ενισχύσει ο εκπαιδευτικός στους μαθητές για την πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού	ΙΚΕΝΣΤΟΜ: Ικανότητα ένταξης στην ομάδα ΙΚΑΝΓΙΣΥΝ: Ικανότητα για συνεργασία
20. Οι τρόποι καλλιέργειας των κοινωνικών και συναισθηματικών δεξιοτήτων των μαθητών από τους εκπαιδευτικούς.	ΟΜΣΥΝΜΕΘΔΙ: Ομαδοσυνεργατική μέθοδος διδασκαλίας
21. Πρόσθεση συμπληρωματικών παρατηρήσεων.	-

Συνέντευξη 12 ΠΡΟΦΙΛ	ΦΥΛΟ: ΑΝΔΡΑΣ ΟΙΚ.ΚΑΤ: ΕΓΓΑΜΟΣ ΠΡΟΫΠΗΡΕΣΙΑ: 32 ΧΡΟΝΙΑ ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΑ: ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΟΣ
ΘΕΜΑΤΙΚΟΙ ΑΞΟΝΕΣ/ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	ΚΩΔΙΚΟΙ
Α. ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
1. Ορισμός του όρου «κυβερνοεκφοβισμός»	ΚΟΙΝΠΡΔΕΘΥ: Κοινοποίηση προσωπικών δεδομένων θύματος
2. Οι εμπλεκόμενοι σε περιστατικά κυβερνοεκφοβισμού	ΘΥΤ: Θύτης

3. Τα τεχνολογικά μέσα εκδήλωσης του κυβερνοεκφοβισμού.	ΥΠ: Υπολογιστής ΚΙΝΤΗΛ: Κινητό τηλέφωνο
4. Οι μορφές εκδήλωσης του κυβερνοεκφοβισμού.	ΚΟΙΝΠΡΔΕΘΥ: Κοινοποίηση προσωπικών δεδομένων θύματος
5. Οι διαφορές μεταξύ κυβερνοεκφοβισμού και εκφοβισμού πρόσωπο με πρόσωπο.	ΑΠΠΑΘΥΣΤΚΥΒ: Αίσθηση παντοδυναμίας θύτη στον κυβερνοεκφοβισμό ΑΠΑΜΕΠΚΥΒ: Απουσία άμεσης επικοινωνίας στον κυβερνοεκφοβισμό
Β. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΣΥΝΤΕΛΟΥΝ ΣΤΗΝ ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
6. Τα ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά του θύτη που μπορεί να τον ωθήσουν στη διάπραξη κυβερνοεκφοβισμού	ΥΠΕΡΑΥΤΟΕΚ: Υπερβάλλουσα αυτοεκτίμηση
7. Οι εξωτερικοί παράγοντες που συντελούν στην άσκηση κυβερνοεκφοβισμού.	ΑΝΓΟΝΕΠΙΜ: Ανεπάρκεια γονικής επιμέλειας ΦΙΑΣΥΝΕΝΠΡΚΥ: Φιλικές συναναστροφές ενισχυτικές πράξεων κυβερνοεκφοβισμού ΜΙΜΗΤΙΣ: Μιμητισμός
8. Οι λόγοι της ουδέτερης στάσης των παρευρισκομένων σε περιστατικά κυβερνοεκφοβισμού	ΔΙΑΤΑΠΟΔΑΤΠΑ: Διατήρηση της αποδοχής από την παρέα
9. Οι λόγοι ενίσχυσης της θέσης του θύτη από τους παρευρισκόμενους	ΠΠΕΣΑΠΟΜΘΥ: Πίεση από την ομάδα του θύτη
10. Οι λόγοι υποστήριξης του θύματος από τους παρευρισκόμενους	ΦΙΛΜΕΘΥΜ: Φιλία με θύμα
11. Τα ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά του ατόμου που μπορεί να το οδηγήσουν στη θυματοποίηση;	ΥΠΕΡΣΥΝΧΑΡ: Υπερβολικά συναισθηματικοί χαρακτήρες ΕΣΩΣΤΡ: Εσωστρέφεια ΠΡΑΥΠΕΡΟΙΚΠΕΡ: Προέλευση από υπερπροστατευτικό οικογενειακό περιβάλλον
Γ. ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
12. Οι ψυχοσωματικές επιπτώσεις του κυβερνοεκφοβισμού στα θύματα	ΠΕΡΙΘΩΡ: Περιθωριοποίηση ΣΤΕΝΟΧ: Στενοχώρια ΕΣΩΣΤΡ: Εσωστρέφεια
13. Οι πράξεις στις οποίες μπορεί να προβούν τα θύματα του κυβερνοεκφοβισμού	ΑΥΤΟΚΤΟ: Αυτοκτονία ΣΧΟΛΑΠΟΥ: Σχολικές

	απουσίες
Δ. Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΣΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
14. Οι κατάλληλες πρακτικές της σχολικής διοίκησης για την πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού	ΕΝΑΡΜΑΡΧΙΣΥ: Ενημέρωση αρμοδίων αρχών για συμβάν
15. Ο ρόλος του σχολικού κλίματος στην πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού	ΚΑΛΑΙΣΑΣΤΜΑ: Καλλιέργεια αισθήματος ασφάλειας στους μαθητές
16. Η συμβολή της ενημέρωσης και εκπαίδευσης γονέων και εκπαιδευτικών στην πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου.	ΣΧΟΛΕΝΓΟΚΕΚ: Σχολικές ενημερώσεις γονέων και εκπαιδευτικών ΟΡΑΝΓΣΕΜ: Οργάνωση σεμιναρίων
Ε. Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
17. Οι τρόποι ενημέρωσης των μαθητών από τους εκπαιδευτικούς για τον κυβερνοεκφοβισμό	ΕΝΤΘΕΚΥΒΣΤΜΑ: Ένταξη θέματος κυβερνοεκφοβισμού στο μάθημα
18. Οι προτάσεις των εκπαιδευτικών στους μαθητές για πρακτικές πρόληψης και αντιμετώπισης του φαινομένου	ΑΠΚΟΙΝΠΙΡΔΕ: Αποφυγή κοινοποίησης προσωπικών δεδομένων
19. Οι κοινωνικές και συναισθηματικές δεξιότητες που μπορεί να ενισχύσει ο εκπαιδευτικός στους μαθητές για την πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού	ΙΚΕΝΣΤΟΜ: Ικανότητα ένταξης στην ομάδα
20. Οι τρόποι καλλιέργειας των κοινωνικών και συναισθηματικών δεξιοτήτων των μαθητών από τους εκπαιδευτικούς.	ΟΜΑΔΕΡΓ: Ομαδικές εργασίες ΧΡΗΟΠΤΜΕΘ: Χρήση οπτικοακουστικών μεθόδων
21. Πρόσθεση συμπληρωματικών παρατηρήσεων.	ΕΠΔΙΑΔΡΠΙΑΙΑΓΟ: Επίβλεψη διαδικτυακής δράσης παιδιών από γονείς

Συνέντευξη 13 ΠΡΟΦΙΛ	ΦΥΛΟ: ΓΥΝΑΙΚΑ ΟΙΚ.ΚΑΤ: ΕΓΓΑΜΗ ΠΡΟΫΠΗΡΕΣΙΑ: 23 ΧΡΟΝΙΑ ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΑ: ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ
ΘΕΜΑΤΙΚΟΙ ΑΞΟΝΕΣ/ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	ΚΩΔΙΚΟΙ
A. ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
1. Ορισμός του όρου «κυβερνοεκφοβισμός»	ΕΚΦΜΕΔΙΑ: Εκφοβισμός μέσω διαδικτύου
2. Οι εμπλεκόμενοι σε περιστατικά κυβερνοεκφοβισμού	ΘΥΤΘΥΜΠΑΡ: Θύτης, θύμα, παρευρισκόμενοι
3. Τα τεχνολογικά μέσα εκδήλωσης του κυβερνοεκφοβισμού.	ΥΠ: Υπολογιστής ΤΑΜ: Τάμπλετ ΚΙΝΤΗΛ: Κινητό τηλέφωνο ΜΕΚΟΙΝΔΙΚ: Μέσα κοινωνικής δικτύωσης
4. Οι μορφές εκδήλωσης του κυβερνοεκφοβισμού.	ΚΟΙΝΠΙΡΔΕΘΥ: Κοινοποίηση προσωπικών δεδομένων θύματος ΑΠΠΑΡΜΗΝ: Αποστολή παρενοχλητικών μηνυμάτων ΔΥΣΘΥΜ: Δυσφήμιση θύματος ΑΛΦΩΘΥ: Αλλοίωση φωτογραφιών του θύματος ΑΠΙΟΥΣΤΥΠΘΥ: Αποστολή ιού στον υπολογιστή του θύματος ΠΑΡΜΕΔΙΑΠΑΙΧ: Παρενοχλήσεις μέσω διαδικτυακών παιχνιδιών
5. Οι διαφορές μεταξύ κυβερνοεκφοβισμού και εκφοβισμού πρόσωπο με πρόσωπο.	ΑΝΘΥΣΤΚΥΒ: Ανωνυμία θύτη στον κυβερνοεκφοβισμό ΔΡΑΚΥΒΕΥΡΚΟΙ: Δράση κυβερνοεκφοβισμού σε ευρύ κοινό ΧΡΠΑΡΠΛΔΙΑ: Χρόνια παραμονή πληροφοριών στο διαδίκτυο ΜΕΣΥΝΕΜΘΥΚΥΒ: Μεγαλύτερη συναισθηματική εμπλοκή θύματος στον κυβερνοεκφοβισμό ΜΕΣΥΝΑΠΘΥΚΥΒ: Μεγαλύτερη συναισθηματική αποστασιοποίηση του θύτη στον κυβερνοεκφοβισμό
B. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΣΥΝΤΕΛΟΥΝ ΣΤΗΝ ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
6. Τα ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά του θύτη	ΣΥΝΑΠΙΟΔ: Συναισθηματική

που μπορεί να τον ωθήσουν στη διάπραξη κυβερνοεκφοβισμού	αποδέσμευση ΧΑΜΔΕΙΚΕΝ: Χαμηλός δείκτης ενσυναίσθησης
7. Οι εξωτερικοί παράγοντες που συντελούν στην άσκηση κυβερνοεκφοβισμού.	ΑΝΤΟΝΕΠΙΜ: Ανεπάρκεια γονικής επιμέλειας ΚΑΚΟΙΝΟΙΚΕΠ: Κατώτερο κοινωνικοοικονομικό επίπεδο ΑΝΩΨΗΦΠΕΡ: Ανωνυμία ψηφιακού περιβάλλοντος ΜΕΓΕΞΜΕΤΕΧ: Μεγάλη εξοικείωση με μέσα της τεχνολογίας
8. Οι λόγοι της ουδέτερης στάσης των παρευρισκομένων σε περιστατικά κυβερνοεκφοβισμού	ΑΠΟΦΑΝΕΥΘ: Αποφυγή ανάληψης ευθυνών ΑΠΕΝΣΥ: Απουσία ενσυναίσθησης
9. Οι λόγοι ενίσχυσης της θέσης του θύτη από τους παρευρισκόμενους	ΘΑΥΓΙΘΥ: Θαυμασμός για τον θύτη ΦΙΑΜΕΘΥ: Φιλία με θύτη ΦΟΒΘΥΜΤΙΔ: Φόβος θυματοποίησης του ίδιου ΥΠΠΡΟΘΥ: Υποχρέωση προς τον θύτη
10. Οι λόγοι υποστήριξης του θύματος από τους παρευρισκόμενους	ΥΠΗΘΑΞ: Ύπαρξη ηθικών αξιών ΥΠΕΝΣΥΝ: Ύπαρξη ενσυναίσθησης ΕΠΙΡΑΠΔΥΟΜ: Επιρροή από τη δυναμική της ομάδας
11. Τα ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά του ατόμου που μπορεί να το οδηγήσουν στη θυματοποίηση	ΧΑΜΑΥΤΟΠ: Χαμηλή αυτοπεποίθηση ΠΡΑΕΠΟΙΚΠΕΡ: Προέλευση από επικριτικό οικογενειακό περιβάλλον ΑΔΙΑΦΕΚΠ: Αδιαφορία εκπαιδευτικών ΑΠΩΓΟΝΕ: Απώλεια γονέα ΟΙΚΟΓΠΡΟΒ: Οικογενειακά προβλήματα
Γ. ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
12. Οι ψυχοσωματικές επιπτώσεις του κυβερνοεκφοβισμού στα θύματα	ΠΕΡΙΘΩΡ: Περιθωριοποίηση ΦΟΒ: Φόβος ΣΤΕΝΟΧ: Στενοχώρια ΑΠΩΑΥΤΟΕΚ: Απώλεια

	αυτοεκτίμησης ΑΠΟΣΥΡ: Απόσυρση ΑΥΤΙΔΕΑΣ: Αυτοκτονικός ιδεασμός
13. Οι πράξεις στις οποίες μπορεί να προβούν τα θύματα του κυβερνοεκφοβισμού	ΚΑΤΑΡΧΑΠΑΓΟΥΣ: Κατάχρηση απαγορευμένων ουσιών ΚΑΠΝ: Κάπνισμα ΧΡΑΛΚΟ: Χρήση αλκοόλ ΑΥΤΟΚΤΟ: Αυτοκτονία
Δ. Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΣΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
14. Οι κατάλληλες πρακτικές της σχολικής διοίκησης για την πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού	ΠΡΟΣΚΕΙΔΓΙΕΝ: Πρόσκληση ειδικών για ενημέρωση ΘΕΣΑΥΣΧΚΑΝ: Θέσπιση αυστηρών σχολικών κανόνων
15. Ο ρόλος του σχολικού κλίματος στην πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού	ΚΑΛΑΠΟΔΙΑΦ: Καλλιέργεια αποδοχής της διαφορετικότητας ΕΝΑΥΤΟΠΤΜΑ: Ενίσχυση της αυτοπεποίθησης των μαθητών ΚΑΣΥΜΕΜΕΣΧΚΟΙ: Καλλιέργεια συνεργασίας μεταξύ των μελών της σχολικής κοινότητας
16. Η συμβολή της ενημέρωσης και εκπαίδευσης γονέων και εκπαιδευτικών στην πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου.	ΣΥΝΒΑΡΠΡΟΒ: Συνειδητοποίηση βαρύτητας του προβλήματος ΟΡΑΝΓΣΕΜ: Οργάνωση σεμιναρίων
Ε. Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
17. Οι τρόποι ενημέρωσης των μαθητών από τους εκπαιδευτικούς για τον κυβερνοεκφοβισμό	ΕΝΤΘΕΚΥΒΣΤΜΑ: Ένταξη θέματος κυβερνοεκφοβισμού στο μάθημα ΠΡΟΠΤΑΚΥΛ: Προβολή οπτικοακουστικού υλικού ΟΡΓΒΙΟΔΡΑ: Οργάνωση βιωματικών δράσεων ΕΡΓΔΙΕΞ: Εργαστήρια δεξιοτήτων ΠΡΕΙΔΓΙΕΝ: Πρόσκληση ειδικών για ενημέρωση

18. Οι προτάσεις των εκπαιδευτικών στους μαθητές για πρακτικές πρόληψης και αντιμετώπισης του φαινομένου	ΑΠΚΟΙΝΠΡΔΕ: Αποφυγή κοινοποίησης προσωπικών δεδομένων
19. Οι κοινωνικές και συναισθηματικές δεξιότητες που μπορεί να ενισχύσει ο εκπαιδευτικός στους μαθητές για την πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού	ΕΝΣΥΝΑΙΣ: Ενσυναίσθηση ΙΚΑΝΓΙΣΥΝ: Ικανότητα για συνεργασία ΑΥΤΟΕΚΤ: Αυτοεκτίμηση ΑΥΤΟΠΕΠ: Αυτοπεποίθηση
20. Οι τρόποι καλλιέργειας των κοινωνικών και συναισθηματικών δεξιοτήτων των μαθητών από τους εκπαιδευτικούς.	ΟΡΓΒΙΩΔΡ: Οργάνωση βιωματικών δράσεων
21. Πρόσθεση συμπληρωματικών παρατηρήσεων.	-

Συνέντευξη 14 ΠΡΟΦΙΛ	ΦΥΛΟ: ΑΝΔΡΑΣ ΟΙΚ.ΚΑΤ: ΕΓΓΑΜΟΣ ΠΡΟΫΠΗΡΕΣΙΑ: 21 ΧΡΟΝΙΑ ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΑ: ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ
ΘΕΜΑΤΙΚΟΙ ΑΞΟΝΕΣ/ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	ΚΩΔΙΚΟΙ
A. ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
1. Ορισμός του όρου «κυβερνοεκφοβισμός»	ΠΡΟΣΥΝΠΡΘΥΜΕΔΙΑ: Πρόκληση συναισθηματικών προβλημάτων θύματος μέσω του διαδικτύου
2. Οι εμπλεκόμενοι σε περιστατικά κυβερνοεκφοβισμού	ΘΥΤΘΥΜ: Θύτης, θύμα
3. Τα τεχνολογικά μέσα εκδήλωσης του κυβερνοεκφοβισμού.	ΜΕΚΟΙΝΔΙΚ: Μέσα κοινωνικής δικτύωσης
4. Οι μορφές εκδήλωσης του κυβερνοεκφοβισμού.	ΑΠΠΑΡΜΗΝ: Αποστολή παρενοχλητικών μηνυμάτων ΚΟΙΝΠΡΔΕΘΥ: Κοινοποίηση προσωπικών δεδομένων θύματος ΕΚΒΙΤΟΘΥ: Εκβιασμός του θύματος
5. Οι διαφορές μεταξύ κυβερνοεκφοβισμού και εκφοβισμού πρόσωπο με πρόσωπο.	ΑΠΑΜΕΠΚΥΒ: Απουσία άμεσης επικοινωνίας στον κυβερνοεκφοβισμό

	ΑΝΘΥΣΤΚΥΒ: Ανωνυμία θύτη στον κυβερνοεκφοβισμό
Β. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΣΥΝΤΕΛΟΥΝ ΣΤΗΝ ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
6. Τα ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά του θύτη που μπορεί να τον ωθήσουν στη διάπραξη κυβερνοεκφοβισμού	ΤΑΣΚΥΡΙΑΡ: Τάσεις κυριαρχίας ΡΟΠΡΤΟΦΘ: Ροπή προς τον φθόνο ΠΑΡΠΡΔΙΑΣΕΞ: Παρέκκλιση προς διαστροφική σεξουαλικότητα
7. Οι εξωτερικοί παράγοντες που συντελούν στην άσκηση κυβερνοεκφοβισμού.	ΚΑΤΑΝΚΟΙΝ: Καταναλωτική κοινωνία ΜΙΜΗΤΙΣ: Μιμητισμός
8. Οι λόγοι της ουδέτερης στάσης των παρευρισκομένων σε περιστατικά κυβερνοεκφοβισμού	ΦΟΒΘΥΜΤΟΙΔ: Φόβος θυματοποίησης του ιδίου
9. Οι λόγοι ενίσχυσης της θέσης του θύτη από τους παρευρισκόμενους	ΕΠΙΡΑΠΔΥΟΜ: Επιρροή από τη δυναμική της ομάδας
10. Οι λόγοι υποστήριξης του θύματος από τους παρευρισκόμενους	ΥΠΗΘΑΞ: Ύπαρξη ηθικών αξιών
11. Τα ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά του ατόμου που μπορεί να το οδηγήσουν στη θυματοποίηση	ΕΣΩΣΤΡ: Εσωστρέφεια
Γ. ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
12. Οι ψυχοσωματικές επιπτώσεις του κυβερνοεκφοβισμού στα θύματα	ΕΣΩΣΤΡ: Εσωστρέφεια ΠΕΡΙΘΩΡ: Περιθωριοποίηση ΑΠΟΣΥΡ: Απόσυρση ΚΑΤΑΘΛΙ: Κατάθλιψη
13. Οι πράξεις στις οποίες μπορεί να προβούν τα θύματα του κυβερνοεκφοβισμού	ΑΥΤΟΤΡΑΥ: Αυτοτραυματισμός ΑΥΤΟΚΤΟ: Αυτοκτονία ΠΑΡΕΚΣΕΠΑΡΣΥ: Παρέκκλιση σε παραβατικές συμπεριφορές ΕΚΡΘΥΣΤΟΙΚ: Εκρήξεις θυμού στην οικογένεια
Δ. Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΣΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
14. Οι κατάλληλες πρακτικές της σχολικής διοίκησης για την πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού	ΕΠΙΜΕΚΠ= Επιμόρφωση εκπαιδευτικών ΕΠΙΜΑΘΗΤ= Επιμόρφωση μαθητών

15. Ο ρόλος του σχολικού κλίματος στην πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού	ΚΑΛΑΙΣΑΣΤΜΑ: Καλλιέργεια αισθήματος ασφάλειας στους μαθητές
16. Η συμβολή της ενημέρωσης και εκπαίδευσης γονέων και εκπαιδευτικών στην πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου.	ΣΥΝΒΑΡΙΠΡΟΒ: Συνειδητοποίηση βαρύτητας του προβλήματος ΕΞΓΟΚΕΚΜΕΤΕΧ: Εξοικείωση γονέων και εκπαιδευτικών με την τεχνολογία
Ε. Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
17. Οι τρόποι ενημέρωσης των μαθητών από τους εκπαιδευτικούς για τον κυβερνοεκφοβισμό	ΠΡΟΠΤΑΚΥΛ: Προβολή οπτικοακουστικού υλικού ΕΝΤΘΕΚΥΒΣΤΜΑ: Ένταξη θέματος κυβερνοεκφοβισμού στο μάθημα
18. Οι προτάσεις των εκπαιδευτικών στους μαθητές για πρακτικές πρόληψης και αντιμετώπισης του φαινομένου	ΑΠΡΑΓΣΤΔΙ: Αποφυγή προσέγγισης αγνώστων στο διαδίκτυο ΑΝΣΥΜΣΕΕΝ: Αναφορά συμβάντος σε ενήλικες ΑΝΣΥΜΣΕΕΠΑΡ: Αναφορά συμβάντος σε επίσημες αρχές
19. Οι κοινωνικές και συναισθηματικές δεξιότητες που μπορεί να ενισχύσει ο εκπαιδευτικός στους μαθητές για την πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού	ΙΚΕΝΣΤΟΜ: Ικανότητα ένταξης στην ομάδα ΙΚΑΝΓΙΣΥΝ: Ικανότητα για συνεργασία
20. Οι τρόποι καλλιέργειας των κοινωνικών και συναισθηματικών δεξιοτήτων των μαθητών από τους εκπαιδευτικούς.	ΕΝΑΝΘΡΙΔΕ: Ενίσχυση ανθρωπιστικών ιδεωδών
21. Πρόσθεση συμπληρωματικών παρατηρήσεων.	-

Συνέντευξη 15 ΠΡΟΦΙΛ	ΦΥΛΟ: ΑΝΔΡΑΣ ΟΙΚ.ΚΑΤ: ΕΓΓΑΜΟΣ ΠΡΟΫΠΗΡΕΣΙΑ: 20 ΧΡΟΝΙΑ ΕΙΔΙΚΟΤΗΤΑ: ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ

ΘΕΜΑΤΙΚΟΙ ΑΞΟΝΕΣ/ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	ΚΩΔΙΚΟΙ
A. ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
1. Ορισμός του όρου «κυβερνοεκφοβισμός»	ΕΚΦΜΕΔΙΑ: Εκφοβισμός μέσω διαδικτύου
2. Οι εμπλεκόμενοι σε περιστατικά κυβερνοεκφοβισμού	ΘΥΤΘΥΜΠΑΡ: Θύτης, θύμα, παρευρισκόμενοι
3. Τα τεχνολογικά μέσα εκδήλωσης του κυβερνοεκφοβισμού.	ΥΠ: Υπολογιστής ΤΑΜ: Τάμπλετ ΚΙΝΤΗΛ: Κινητό τηλέφωνο
4. Οι μορφές εκδήλωσης του κυβερνοεκφοβισμού.	ΑΠΠΑΡΜΗΝ: Αποστολή παρενοχλητικών μηνυμάτων ΚΟΙΝΠΡΔΕΘΥ: Κοινοποίηση προσωπικών δεδομένων θύματος
5. Οι διαφορές μεταξύ κυβερνοεκφοβισμού και εκφοβισμού πρόσωπο με πρόσωπο.	ΑΠΑΜΕΠΚΥΒ: Απουσία άμεσης επικοινωνίας στον κυβερνοεκφοβισμό ΑΝΘΥΣΤΚΥΒ: Αωνυμία θύτη στον κυβερνοεκφοβισμό ΔΡΑΚΥΒΕΥΡΚΟΙ: Δράση κυβερνοεκφοβισμού σε ευρύ κοινό
B. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΣΥΝΤΕΛΟΥΝ ΣΤΗΝ ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
6. Τα ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά του θύτη που μπορεί να τον ωθήσουν στη διάπραξη κυβερνοεκφοβισμού	ΧΑΜΑΥΤΟ: Χαμηλή αυτοεκτίμηση
7. Οι εξωτερικοί παράγοντες που συντελούν στην άσκηση κυβερνοεκφοβισμού.	ΑΥΤΟΙΚΠΕΡΙ: Αυταρχικό οικογενειακό περιβάλλον ΑΝΩΨΗΦΠΕΡ: Αωνυμία ψηφιακού περιβάλλοντος
8. Οι λόγοι της ουδέτερης στάσης των παρευρισκομένων σε περιστατικά κυβερνοεκφοβισμού	ΦΟΒΘΥΜΤΟΙΔ: Φόβος θυματοποίησης του ίδιου
9. Οι λόγοι ενίσχυσης της θέσης του θύτη από τους παρευρισκόμενους	ΦΟΒΘΥΜΤΙΔ: Φόβος θυματοποίησης του ίδιου ΕΠΕΝΤΣΤΟΜΘΥ: Επιθυμία ένταξης στην ομάδα του θύτη
10. Οι λόγοι υποστήριξης του θύματος από τους παρευρισκόμενους	ΥΠΗΘΑΞ: Ύπαρξη ηθικών αξιών

11. Τα ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά του ατόμου που μπορεί να το οδηγήσουν στη θυματοποίηση	ΧΑΜΑΥΤΟΠ: Χαμηλή αυτοπεποίθηση
Γ. ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
12. Οι ψυχοσωματικές επιπτώσεις του κυβερνοεκφοβισμού στα θύματα	ΦΟΒ: Φόβος ΣΤΕΝΟΧ: Στενοχώρια ΑΠΩΑΥΤΟΕΚ: Απώλεια αυτοεκτίμησης ΠΕΡΙΘΩΡ: Περιθωριοποίηση
13. Οι πράξεις στις οποίες μπορεί να προβούν τα θύματα του κυβερνοεκφοβισμού	ΣΧΟΛΑΠΟΥ: Σχολικές απουσίες ΚΑΤΑΡΧΑΠΑΓΟΥΣ: Κατάχρηση απαγορευμένων ουσιών ΠΑΡΕΚΣΕΠΑΡΣΥ: Παρέκκλιση σε παραβατικές συμπεριφορές ΑΥΤΟΚΤΟ: Αυτοκτονία
Δ. Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΣΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	
14. Οι κατάλληλες πρακτικές της σχολικής διοίκησης για την πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού	ΕΠΙΜΕΚΠ= Επιμόρφωση εκπαιδευτικών ΑΠΚΙΝΤΗΣΧΟ: Απαγόρευση κινητών τηλεφώνων στο σχολείο
15. Ο ρόλος του σχολικού κλίματος στην πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού	ΚΑΛΑΙΣΑΣΤΜΑ: Καλλιέργεια αισθήματος ασφάλειας στους μαθητές ΚΑΣΥΜΕΜΕΣΧΚΟΙ: Καλλιέργεια συνεργασίας μεταξύ των μελών της σχολικής κοινότητας
16. Η συμβολή της ενημέρωσης και εκπαίδευσης γονέων και εκπαιδευτικών στην πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου.	ΕΞΓΟΚΕΚΜΕΤΕΧ: Εξοικείωση γονέων και εκπαιδευτικών με την τεχνολογία ΕΠΔΙΑΔΡΠΑΙΑΓΟ: Επίβλεψη διαδικτυακής δράσης παιδιών από γονείς
Ε. Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΟΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	

17. Οι τρόποι ενημέρωσης των μαθητών από τους εκπαιδευτικούς για τον κυβερνοεκφοβισμό	ΕΝΤΘΕΚΥΒΣΤΜΑ: Ένταξη θέματος κυβερνοεκφοβισμού στο μάθημα ΠΡΟΠΤΑΚΥΛ: Προβολή οπτικοακουστικού υλικού ΠΡΕΙΔΓΙΕΝ: Πρόσκληση ειδικών για ενημέρωση
18. Οι προτάσεις των εκπαιδευτικών στους μαθητές για πρακτικές πρόληψης και αντιμετώπισης του φαινομένου	ΣΥΑΛΠΡΚΩΔΑΣ: Συχνή αλλαγή προσωπικών κωδικών ασφαλείας ΑΠΚΟΙΝΠΡΔΕ: Αποφυγή κοινοποίησης προσωπικών δεδομένων ΑΠΡΑΓΣΤΔΙ: Αποφυγή προσέγγισης αγνώστων στο διαδίκτυο
19. Οι κοινωνικές και συναισθηματικές δεξιότητες που μπορεί να ενισχύσει ο εκπαιδευτικός στους μαθητές για την πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού	ΕΝΣΥΝΑΙΣ: Ενσυναίσθηση ΑΥΤΟΕΚΤ: Αυτοεκτίμηση ΙΚΕΝΣΤΟΜ: Ικανότητα ένταξης στην ομάδα
20. Οι τρόποι καλλιέργειας των κοινωνικών και συναισθηματικών δεξιοτήτων των μαθητών από τους εκπαιδευτικούς.	ΟΜΣΥΝΜΕΘΔΙ: Ομαδοσυνεργατική μέθοδος διδασκαλίας
21. Πρόσθεση συμπληρωματικών παρατηρήσεων.	-

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ

(Αρχείο ατομικής συνέντευξης 5)

Εκπαιδευτικός: Α	Οικονομολόγος
Ερευνητής	
Εκπαιδευτικός	
Ερ	Πώς ορίζετε τον όρο «κυβερνοεκφοβισμό»;
Εκ.	Εεε εκφοβισμός μέσω του ίντερνετ, εε που με κάποιο τρόπο τέλος πάντων εισβάλλει στην προσωπική ζωή ενός ατόμου ο θύτης και, τέλος πάντων, δημιουργούνται φαινόμενα bullying τέλος πάντων.
Ερ.	Μάλιστα. Ποιοι εμπλέκονται σε περιστατικά κυβερνοεκφοβισμού;
Εκ.	Ο θύτης, το θύμα και όσοι ενδεχομένως έχουνε λάβει γνώση του γεγονότος.
Ερ	Ναι. Ποια είναι τα μέσα με τα οποία εκδηλώνεται;
Εκ.	Οποιοδήποτε μέσο της τεχνολογίας, από υπολογιστές, κινητά, εε ταμπλέτες και παιχνίδια, video games ας πούμε.
Ερ.	Περνώντας στο επόμενο ερώτημα, το οποίο είναι ποιες είναι οι μορφές με τις οποίες μπορεί να εκδηλωθεί ο κυβερνοεκφοβισμός;
Εκ.	
Ερ.	Ποιες είναι οι διαφορές μεταξύ κυβερνοεκφοβισμού και εκφοβισμού πρόσωπο με πρόσωπο;
Εκ.	Εε μπορεί να γίνει μέσω, τύπου self media όπου ο θύτης θα λάβει με κάποιο τρόπο υλικό, το οποίο μπορεί να διαχειριστεί με τρόπο που θα εκβιάσει το παιδί για να το εεεε, να λάβει οποιαδήποτε, έτσι πληροφορία, είτε εε δεδομένα που θέλει, φωτογραφίες και τα λοιπά, με τρόπο που μπορεί να δυσφημίσει το θύμα, είτε στο σχολικό του περιβάλλον ή οπουδήποτε τέλος πάντων και είτε νααα αποσπάσει πληροφορίες σε.. εεε που μπορεί να το φέρει έτσι σε δύσκολη κατάσταση, να το εξευτελίσει ας πούμε μπρος σε άλλους, να το αναγκάσει να προβεί σε πράξεις που δε θα έκανε υπό άλλες συνθήκες. Είναι περιστατικά όπου μέσω καταγραφής ας πούμε φωτογραφιών ή βίντεο το θύμα εεε εκβιάζεται να προβεί σε οποιοσδήποτε πράξεις και από την εεε δυσφημ..

	εε το φόβο της δυσφήμισης και τη στεναχώρια μπορεί να φτάσει μέχρι σε φαινόμενα εεε αυτοκτονίας, οτιδήποτε άλλο για να ααα.. γιατί δεν μπορεί να το διαχειριστεί όλο αυτό.
Ερ.	Ποια είναι τα ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά του θύτη που μπορεί να τον ωθήσουν στη διάπραξη κυβερνοεκφοβισμού;
Εκ.	Ψυχοκοινωνικά εε ότι έχει έλξη προς συμπεριφορές που θα είναι λίγο πιο επικίνδυνες τέλος πάντων, εε για να εκτονώσει τα δικά του έτσι ερεθίσματα, ενδεχομένως να έχει μια αντικοινωνική συμπεριφορά, να εεε υλοποιεί κάποια εεεε ψυχοπαθητική ας πούμε λειτουργία, να θέλει να εκδικηθεί για κάποιο τρόπο.. για κάποιο λόγο και εεε να θέλει να κυριαρχήσει με κάποιο τρόπο στα θύματά του, για οποιαδήποτε έτσι εεε λανθάνουσα συμπεριφορά ως προς εεε με μίσος για κάποιο διάφορο λόγο, είτε είναι θέμα κάποιας προκατάληψης ή ρατσισμού.
Ερ.	Μάλιστα. Ποιοι εξωτερικοί παράγοντες μπορεί να οδηγήσουν το θύτη στη διάπραξη κυβερνοεκφοβισμού;
Εκ.	Εεε ότι το περιβάλλον του, το οικογενειακό περιβάλλον το οποίο δεν έχει εε δώσει τα κατάλληλα ερεθίσματα ή η γονική μέριμνα εεε συνήθως όταν μιλάμε για bullying λέμε ότι εεε οι θύτες εεε είναι στο παρελθόν θύματα τέτοιων εμπειριών εεε ενδεχομένως από τοοο οικογενειακό περιβάλλον οπότε ουσιαστικά δρουν η δράση τους έχει να κάνει με εε προβολή γεγονότων ας πούμε που έχουνε οι ίδιοι εε ή τέλος πάντων όχι αν όχι το ίδιο με κάποιο άλλο τρόπο έχουν βιώσει στο παρελθόν, αλλά εε και από κει και πέρα το γεγονός ότι το ίδιο το διαδίκτυο προσφέρει αυτήν την ανωνυμία και τοοο υπάρχει αυτή η αίσθηση ότι μπορεί να κάνει οποιαδήποτε τέτοια παράνομη ενέργεια χωρίς να έχει τις επιπτώσεις που θα είχε με με υπο με κάποιο άλλο μέσο.
Ερ.	Ναι. Ποιοι είναι οι λόγοι της ουδέτερης στάσης των παρευρισκομένων σε περιστατικά κυβερνοεκφοβισμού;
Εκ.	Εεε ενδεχομένως είναι... φοβούνται ενδεχομένως το ότι θα βρεθούνε και αυτοί υπό μορφή κάποιου εκβιασμού, η έλλειψη ενσυναίσθησης, η ωχαδερφισμός εεεε η έλλειψη του ενδιαφέροντος

	του να μπλεχτεί σε μια δύσκολη περίπτωση και εε να βοηθήσεις το θύμα ή να καταγγείλεις τον θύτη εεε ίσως πιο χαλαροί είναι οι δεσμοί πλέον της κοινωνίας που ο καθένας κοιτάζει το δικό του.
Ερ.	Ναι. Ποιοι είναι οι λόγοι που οι παρευρισκόμενοι ενισχύουν τη θέση του θύτη;
Εκ.	Σε περίπτωση που είναι άτομα του κοντινού του περιβάλλον με κοινά ε με κοινές αντιλήψεις εε όπου θέλουν να ενισχύσουνε ξέρω γω τοσο, τη δυναμική της εε της ομάδας εε των συνομηλίκων εεε ενδεχομένως άτομα που έχουν χαμηλή αυτοεκτίμηση και θέλουν να ανήκουνε κάπου οπότε εεε για να είναι αρεστοί και αυτοί ε τον ενισχύουνε τον θύτη με αυτό που έχει κάνει.
Ερ.	10. Ποιοι είναι οι λόγοι που ωθούν τον παρευρισκόμενο στην υποστήριξη του θύματος;
Εκ.	Εεε προφανώς τον να έχουνε το ήθος να θέλουν να βοηθήσουνε κάποιον που θεωρούνε ότι βρίσκεται σε δύσκολη κατάσταση και έχει το δικίο με το μέρος του.
Ερ.	Ποια είναι τα ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά του ατόμου που μπορεί να οδηγήσουν στη θυματοποίηση;
Εκ.	Εεε άτομα που δεν... που έχουν χαμηλή αυτοεκτίμηση και εεε θεωρούνε με την ανασφάλεια που τους διακατέχει, θεωρούν ότι ευθύνονται με κάποιο τρόπο γι' αυτό που τους έχει συμβεί εε άτομα που δεν είχαν ποτέ τις δεξιότητες εε να ή το περιβάλλον που δεν τους έχει δώσει τα εφόδια να έχουν δεξιότητες να ανταπεξέλθουν στις καταστάσεις και να καταλάβουνε ότι το θύμα δεν ευθύνεται σε κάτι εε και προφανώς όλη αυτή η κουλτούρα ας πούμε τουοου internet και που εεεε μπαίνουν σε διαδικασία να εμπιστευτούνε ανθρώπους που δε γνωρίζουνε καλά, ενώ νομί... επειδή νομίζουνε ότι τους ξέρουνε επειδή παίζουν ένα κοινό παιχνίδι ξέρω γω, ηλεκτρονικό παιχνίδι και δεν έχουν τη γνώση, την εμπειρία να καταλάβουνε ότι δεν εεε εξαποστάσεως μπορεί να μη το γνωρίζουν τόσο καλά όσο νομίζουν ότι το γνωρίζουν.
Ερ.	Ποιες είναι οι ψυχοσωματικές επιπτώσεις του

	κυβερνοεκφοβισμού στα θύματα;
Εκ	Εεε η απομόνωση, η χαμηλή αυτο..ακόμη περισσότερο η χαμηλή αυτοεκτίμηση, η απόσυρση, ψυχοκινητικές συμπεριφορές που πλέον τα προβλήματα τααα, η στεναχώρια που πλέον δημιουργεί προβλήματα και στην υγεία εεε και γενικότερα η χαμηλή αυτοεκτίμηση και πλέον το να χαθεί η εμπιστοσύνη προς τους συνανθρώπους.
Ερ.	Σε ποιες πράξεις μπορεί να ωθήσει τα θύματα ο κυβερνοεκφοβισμός;
Εκ.	Η χειρότερη είναι η αυτοκτονία, το υπόλοιπο μπορεί να είναι κάποια παραβατικότητα έτσι ως είτε ως μηχανισμός άμυνας, της προβολής ώστε να δημιουργήσει αντίστοιχη παραβατικότητα ως αντίδραση εεε ότι για σαν ένας τρόπος για να ξεχαστεί το γεγονός να γίνει ο ίδιος, απ την άλλη πλευρά δηλαδή να είναι ο ίδιος θύτης σε αντίστοιχες περιπτώσεις ή οποιαδήποτε παραβατική συμπεριφορά ως αντίδραση για να εεε ξεχαστεί το άτομο για το ότι του εχει συμβεί.
Ερ.	Ποιες είναι οι πρακτικές από την πλευρά της σχολικής διοίκησης για την πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού;
Εκ.	Η ενημέρωση και τουουου της διοίκησης για τις τεχνολογικές εξελίξεις, αλλά και η ενημέρωση από τη διοίκηση στα παιδιά μέσω εεε κάποιων σεμιναρίων. Εγώ θυμάμαι προ δεκαπενταετίας ακόμα στο λύκειο που εργαζόμουνα ας πούμε σε χωριό ας πούμε στην επαρχία που φέραμε την αστυνομία να συνομιλήσει στα παιδιά και να εε συζητήσει για τους κινδύνους του διαδικτύου σε εποχές που ακόμα ήταν πολύ πιο πίσω τα πράγματα, οπότε εε θεωρώ δηλαδή ότι είναι κάτι ειδικά στη σημερινή εποχή αναγκαίο στο να γίνει, φυσικά να πούμε και τους σχολικούς κανόνες που απαγορεύουν τη χρήση των κινητών γιατί πολλά περιστατικά εεε κυβερνοαπειλών έχουν ξεκινήσει από καταγραφή εεε παιδιών στις τουαλέτες του σχολείου ειδικά σε διαστημ εεε σε περίοδο καταλήψεων κτλ οπότε θέλει πολύ σωστή ενημέρωση προς τα παιδιά εε και ότι η πόρτα του σχολείου είναι πάντα ανοιχτή στα παιδιά για να συζητήσουν αν γίνει το φαινόμενο αυτό να.. ότι είναι πάντα ανοιχτό το σχολείο για να στηρίζει τα θύματα.

Ερ.	Ποιος είναι ο ρόλος του σχολικού κλίματος στην πρόληψη και αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού;
Εκ.	Η σωστή επικοινωνία, η δημιουργία ενός έτσι ανοιχτού σχολείου που υπάρχει από τη σχέση εμπιστοσύνης μαθητή εκπαιδευτικού εε για να μπορεί το κάθε παιδί να νοιώθει την ασφάλεια να επικοινωνήσει όταν υπάρχει κάποιο πρόβλημα με τους εκπαιδευτικούς.
Ερ.	Με ποιο τρόπο θα μπορούσε να συμβάλλει η ενημέρωση και η εκπαίδευση γονέων και εκπαιδευτικών στην πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου;
Εκ.	Η ενημέρωση των γονέων αλλά και των εκπαιδευτικών με τααα και των παιδιών για το τι, ποιες είναι οι μορφές και... μέσω του κυβερνοεκφοβισμού σίγουρα θα μπορούσε να βοηθήσει έτσι ώστε τα παιδιά να ξέρουνε τις πιθανές παγίδες οι γονείς και οι εκπαιδευτικοί, οι γονείς να μπορούνε να παρατηρούν γεγονότα και ενδεχομένως να προλάβουν τη γενέση του προβλήματος και οι εκπαιδευτικοί ώστε να ενημερώνουν κατάλληλα, αλλά και να βοηθούνε σε περιπτώσεις που κάποιο παιδί έχει πρόβλημα και έρχεται να ζητήσει βοήθεια.
Ερ.	Ωραία. Με ποιους τρόπους μπορεί ο εκπαιδευτικός να ενημερώσει τους μαθητές για τον κυβερνοεκφοβισμό;
Εκ.	Μπορεί τώρα από την ενημέρωση των... για τις διάφορες μορφές εκφοβισμού και όλο αυτό το background ας πούμε μπορεί να βοηθήσει εε με την προβολή δηλαδή διάφορων περιστατικών, να γίνουν βιωματικές δράσεις όπου τα παιδιά εε με.....να ζήσουν μια έτσι λίγο πιο έντονα μια τέτοια κατάσταση και μέσω της βιωματικής μάθησης να λειτουργήσει η ενσυναίσθησή τους και να νοιώσουν καλύτερα το τι μπορεί να συμβεί, να καταλάβουν δηλαδή καλύτερα εεε να φέρουν άτομα που είναι πιο εε έτσι πώς είπαμε εεε πιο καταρτισμένοι είτε είναι ψυχολόγοι, είτε είναι αστυνομικοί, να ενημερώσουνε για τις διάφορες μορφές και φυσικά να ξέρουνε με ποιο τρόπο μπορεί, πρέπει να δηλώσουνε σε περίπτωση που γίνει κάτι τέτοιο, να καταγγείλουνε τον θύτη.
Ερ.	Ποιες πρακτικές πρόληψης και αντιμετώπισης μπορεί να προτείνει ο εκπαιδευτικός στους μαθητές;

Εκ.	Εεε η άσκηση κριτικής σκέψης, η κατανόηση η γενικότερα των θετικών αλλά και των αρνητικών εεε πλευρών του διαδικτύου εε και έτσι ώστε το παιδί να μπορεί να καταλάβει πότε είναι πώς θα πρέπει να χειρίζονται τα ψηφιακά μέσα και το πώς πρέπει να προστατεύουνε την διωτικότητα τους και να μη δίνουνε στοιχεία που που κάποιος άλλος μπορεί να τα χρησιμοποιήσει με δόλο.
Ερ.	Ναι. Ποιες είναι οι κοινωνικές και συναισθηματικές δεξιότητες που θα ενισχύσει ο εκπαιδευτικός για την πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου;
Εκ.	Λοιπόν θα πρέπει να ενισχύσει την επικοινωνία με τα παιδιά έτσι ώστε να υπάρχει εεε η εμπιστοσύνη εεε των δύο πλευρών για να μπορεί το παιδί να ανοίγεται περισσότερο στους εκπαιδευτικούς και να μπορεί ο εκπαιδευτικός να προλάβει ενδεχομένως σε καταστάσεις ή αν ακόμα και αν γίνει το κακό να αντιμετωπίσει ένα τέτοιο φαινόμενο, όταν εεε μέσω της επικοινωνίας με το παιδί.
Ερ.	Με ποιο τρόπο μπορεί ο εκπαιδευτικός να καλλιεργήσει στους μαθητές τις δεξιότητες που αναφέρθηκαν παραπάνω;
Εκ.	Με διάφορες δράσεις εεε βιωματικής προσέγγισης για βελτίωση, ανάπτυξη μάλλον της ενσυναίσθησης, με διδασκαλία εεε εστιασμένη στη λύση προβλημάτων που θα εεε με τεχνικές βιωματικές όπως role playing μεταξύ των παιδιών και των συναδέλφων, όλα αυτά θα ήτανε κάποια χρήσιμα εργαλεία.
Ερ.	Υπάρχει κάτι άλλο που θα θέλατε να προσθέσετε; Κάτι σημαντικό για εσάς, που δε θίχτηκε στα ερωτήματα της συνέντευξης;
Εκ.	Όχι νομίζω με καλ... θεωρώ ότι καλύψαμε το μεγαλύτερο φάσμα γενικότερα η πληροφόρηση από τη μια πλευρά και η καλή επικοινωνία μεταξύ εκπαιδευτικών και μαθητών είναι τα πιο βασικά έτσι σημεία για την πρόληψη αλλά και την αντιμετώπιση αυτής της κατάστασης.
Ερ.	Σας ευχαριστώ πολύ για το χρόνο σας.
Εκ.	Να στε καλά. Καλή συνέχεια και καλή επιτυχία.
Ερ.	Ευχαριστώ.

